

EKONOMİK RAPOR 2017

ISBN: 978-605-137-680-6

TOBB Yayın No: 2018/306

TOBB yayınları için ayrıntılı bilgi
Yayın Müdürlüğünden alınabilir.

Tel : (0312) 218 20 00

Faks : (0312) 218 20 64

internet : www.tobb.org.tr

TOBB yayınlarına tam metin ve ücretsiz olarak internetten ulaşabilirsiniz.

Tasarım: Merdiven Reklam Tanıtım
Şehit Bilgin Sokak 6 /1 Demirtepe Maltepe - Ankara

Basım: Özyurt Matbaacılık
Büyük Sanayi 1. Cad. Süzgün Sk. No: 7 İskitler - Ankara

ÖNSÖZ

Küresel ekonomi toparlanmaya ve güçlenmeye devam ediyor. Ülkelerin neredeyse tamamında pozitif büyüme var. Son 10 yılda belki de ilk defa iktisadi büyüme tüm kıtalarda ve hemen hemen tüm ülkelerde pozitif şekilde ve geçen senenin üzerinde gerçekleşti.

ABD ekonomisi küresel krizi tamamen atlattı ve gözüküyor. Avrupa ve Japonya ekonomileri toparlanmaya devam ediyor. İngiltere'nin, Brexit sonrası oluşan olumsuz duruma karşın gösterdiği ekonomik performans, beklentilerin üzerinde. Çin, büyümede kaybettiği ivmeye karşın, makroekonomik istikrarı kuvvetlendirdi. Hindistan ise küresel büyümenin yeni lideri haline geldi.

Dünya ticaret hacmindeki ve yatırım harcamalarındaki artış da sürüyor. Özellikle gelişmiş ekonomilerdeki yatırımların artması dikkat çekiyor. Büyüme ve ticaretteki olumlu gelişmeler emtia fiyatlarında da ılımlı artışlara neden oldu. Petrol fiyatları yeniden yükselişe geçti. Ancak arz tarafındaki güçlü yapı fiyat artışlarını sınırlandırıyor.

Para ve sermaye piyasalarında genel olarak iyimser bakış hâkim ve risk algısı düşük seviyede. Gelişmekte olan ülke piyasalarına fon akımları devam ediyor. ABD Merkez Bankası'nın faiz artırımları piyasa beklentileriyle uyumlu gerçekleşiyor. 2018 ve 2019'da da kademeli artışın sürmesi bekleniyor. İngiltere Merkez Bankası

enflasyondaki artış karşısında 10 yıl sonra ilk defa politika faizini artırdı. Avrupa Merkez Bankası net varlık alımlarını azaltacağını açıkladı. Bununla birlikte düşük faiz oranı politikasını sürdürmesi bekleniyor.

Küresel ekonomik görünümdeki başlıca risk unsurları; yeni ABD Başkanı Trump'ın alışılmadık yaklaşımlarının içerde ve dışarda neden olduğu rahatsızlıklar, Fed'in faiz artırımları ve bilançosunu küçültme yani likidite azaltma planları, artan korumacılık eğilimleri, Ortadoğu'da yaşanan ve azalması beklenmeyen karmaşalar, yükselen petrol fiyatı, Kuzey Kore'nin füze denemeleri olarak görülüyor.

Ülkemiz açısından değerlendirdiğimizde, 2017'yi herkesin beklediğinden daha iyi bir performansla kapattık. Büyümede yüzde 7,4 ile dünyada pek az ülkenin ulaşabildiği bir noktadayız. Büyümenin bir yansıması olarak, istihdam, yatırım ve ihracatta da kayda değer yükselişler gerçekleştirdik.

Oda ve Borsa camiamızın tüm bunlarda büyük payı ve emeği var. İlk adımı finansmanda attık. Zira üretim ve yatırım için önce finansman lazımdı. Kendi icadımız TOBB Nefes Kredisini devreye soktuk. TOBB, Odalar ve Borsalar 81 il'de tüm kaynaklarımızı bir araya getirdik. Bir ilki gerçekleştirdik ve o güne kadar ticari kredilere uygulanmış en düşük faizle, yüzde 9,90 ile ticari kredi verilmesini sağladık. Sayın Cumhurbaşkanımız da "finansmanda inovasyon yaptınız" diyerek bunu ifade etmiş oldu. Arkasından Hükümetimizle istişare ederek, kurucu ortağı olduğumuz Kredi Garanti Fonu'na (KGF) 250 milyar liralık gayrinakdi Hazine desteği aldık. Böylece kefalet kapasitesi hızla artan KGF, KOBİ'lere can suyu oldu. Ekonominin çarkları daha hızlı dönmeye başladı.

İstihdam alanında elde ettiğimiz başarıya da Oda-Borsa camiası öncülük etti. TOBB Ekonomi Şurasında Sayın Cumhurbaşkanımız liderliğinde 81 il'de istihdam seferberliğini başlattık. Hükümetimiz de tarihi destekler sağladı. Bu sayede istihdam maliyeti düşen ve rekabet gücü artan firmalarımız kazandı, iş sahibi olan vatandaşımız kazandı, artan alım gücüyle tüm ülke kazandı.

TOBB şuralarında ve YOİKK bünyesinde dile getirdiğimiz pek çok önerinin hayata geçmesiyle, yatırımlar da uzun sürenin ardından yeniden canlandı. Yine camiamızın gerçekleştirdiği somut projeler ihracata da büyük katkı verdi. Tüm büyük kara gümrük kapılarını Odalarımız ve Borsalarımızla birlikte modernize ettik. Bu sayede kapılardan geçiş hacmi 4 katına çıkarken bekleme süresi yarıya indi. Devlete tek kuruş yük gelmediği gibi artan işlem hacmi sayesinde daha fazla vergi geliri elde edildi. Yapılan bir araştırmaya göre gümrükleri daha modern ve etkin hale getirmemiz sayesinde ihracat yapan firmalarımız yılda 400 milyon lira maliyet tasarrufu sağladı.

Netice olarak 2017'de Hükümetimizin verdiği teşviklerin boşa gitmediğini gördük. Bu adımlar özel sektöre ve girişimcilere güç verdi. Piyasadaki rahatlama, rakamlara da yansımış oldu. Ayrıca içerde ve dışarda, karşımıza çıkarılan her türlü sıkıntıya rağmen, Türkiye ekonomisi ve reel sektörümüzün ne kadar sağlam ve dinamik olduğunu da herkese gösterdik.

Elde ettiğimiz bu olumlu sonuçlarla rehavete kapılmamalı, riskleri göz ardı etmemeliyiz. Ama fırsatları da gözden kaçırmamalıyız. Şimdi hedefimiz bu performansı sürdürmek. 2018'de küresel büyüme ve ticaret bu seneden daha iyi olacak gibi görünüyor. Son 7 senenin en yüksek küresel büyüme oranı çıkabilir. Biz de bundan

payımızı almalıyız. Bunun için istihdam, üretim ve yatırım teşviklerini sürdürmeliyiz.

Makro ekonomide öncelikle dikkat edilmesi gereken alanlar; bütçe dengesi, enflasyon ve cari açık olarak görülüyor. Öte yandan hem faiz oranlarındaki, hem de döviz kurlarındaki yükselme reel sektörü zorluyor. Firmalarımızın finansman yükünü artırıyor. Sınır komşumuz Suriye’de 6 yıldır devam eden savaş hali ve çevre coğrafyamızdaki diğer sıkıntılar da önemli bir risk oluşturuyor.

Türkiye ekonomisi açısından 2018 yılında küresel gelişmelerin yansımaları etkili olacak. Örneğin petrol fiyatındaki artışın sürmesi, cari açığı ve finansman ihtiyacını büyütecek. Ayrıca 2018 yılında küresel likidite daralacak gözüküyor. Fed’in küresel kriz sonrası artırdığı likiditeyi geri çekmeye başlamasına ilaveten Avrupa Merkez Bankası da parasal genişlemeyi azaltıyor. Bu durumun dış finansman imkânlarını daraltıp, maliyetlerini de artırma riski var. Ayrıca ABD’deki Halkbank davasının nasıl sonuçlanacağı da büyük önem taşıyor. Buna karşılık gelişmiş ekonomilerin ve özellikle Avrupa’nın toparlanması, Rusya ile ilişkilerin normalleşmesi, ihracat ve turizm açısından olumlu.

Türkiye 2017 yılında makro ihtiyati politikaların yerine büyümeyi yükseltip, işsizliği düşürme politikasını seçti. Bu politika, büyüme ve istihdamı artırmada başarılı oldu. Ama borçlanma, döviz açığı ve enflasyon da yükseldi. 2018’de dış finansman ihtiyacının nasıl karşılanacağı da önemli. Bizdeki faizler gelişmiş ülkelerden fazla olduğundan, yabancı portföy yatırımcıları için cazip olmaya devam edeceğiz. Ama bu tür sıcak para hem maliyetli hem de her an kaçması mümkün olduğundan tehlikeli. Bunun yerine doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekmek, yani dış finansman kalitesini artırmak daha doğru. Ama bunun için de iyi bir büyüme hikâyemiz olmalı. Böylece hem dünyada bize karşı oluşturulmak istenen algıların önüne geçer, hem de ekonomide istikrarı kuvvetlendiririz. İşte tüm bu nedenlerle ülkemizin ileriye bakmasını sağlayacak yeni hedeflere, kapsamlı bir reform sürecine ihtiyaç var. İç talebe ve dış kaynağa dayalı büyüme sürecini değiştirmeye ihtiyaç var.

Türkiye, önceki sanayi devrimlerinde hep geç kaldı. Kaçırduğumuz hiçbir yarışı, sonradan gelip de yakalayamadık. Şimdi yeni bir sanayi devriminin eşiğindeyiz. Yeni ekonominin girdisi, ne doğal kaynaklar, ne de coğrafya. Bu yeni yarışta başarılı olmak için, becerikli oyunculara ve iyi bir kurumsal sisteme ihtiyacımız var. Biz de oyuncu potansiyeli var, müteşebbis bir milletiz, ama eksiklerimiz sistem.

Talih, hazırlıklı olana güler. Zamanın ruhunu kavrar ve eksiklerimizi düzeltirsek, yeni bir atılım daha başlatabiliriz. Türkiye büyük bir ülkedir. Her sorunu aşacak güçtedir. Yeter ki, birliğimizi ve istikrarımızı muhafaza edelim.

Ülkemizin yarınını bugünden daha güçlü yapmak için Türkiye’nin özel sektörü azimle ve kararlılıkla, yatırıma, üretime, istihdama ve ihracata devam edecek.

Dünya ve Türkiye ekonomisindeki gelişmelerin değerlendirildiği 2017 Yılı Ekonomik Raporumuzun camiamıza ve ilgililere faydalı olmasını diliyorum.

M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU

TOBB Başkanı

TOBB YÖNETİM KURULU

Başkan	M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU
Başkan Yrd.	Halim METE
Başkan Yrd.	Ender YORGANCILAR
Başkan Yrd.	Ali KOPUZ
Başkan Yrd.	Selçuk ÖZTÜRK
Sayman Üye	Faik YAVUZ
Üye	Şahin BİLGİÇ
Üye	Salih Zeki MURZİOĞLU
Üye	İbrahim BURKAY
Üye	Cengiz GÜNAY
Üye	Memiş KÜTÜKCÜ
Üye	Bülent KARAKUŞ
Üye	Yahya TOPLU
Üye	Hakan ÜLKEN
Genel Sekreter	Mustafa SARAÇÖZ

EKONOMİK RAPORU İNCELEME KOMİSYONU

Başkan	Mustafa HELVACIOĞLU
Başkan Yrd.	Ferhat ÇAĞLAYAN
Sözcü	Ercan ÖZKAN
Raportör	Yasin TATLI
Üye	Şakir İŞERİ
Üye	Salih Deniz GÜNAL
Üye	Reşit ÖZER

HAZIRLAYANLAR

Murat AYDIN

Mali ve Sosyal Politikalar Müdürü

Serpil MERT

Mali ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü, Uzman

Sema KAYNAK

Mali ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü, Uzman

Z. Özlem HATİPOĞLU

Mali ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü, Uzman

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
TABLO LİSTESİ	xi
GRAFİK LİSTESİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR	xvii
BÖLÜM I. DÜNYA EKONOMİSİ	
DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ	3
1.1 Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	5
1.2 Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYH	8
1.3 Tüketici Fiyat Endeksi	9
1.4 Uluslararası Mal Piyasaları ve Seçilmiş Malların Fiyatları	11
1.5 Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi	13
1.6 Dünya Ticaret Hacmi	14
1.7 Cari İşlemler Dengesi	15
1.8 İşsizlik Oranları	17
1.9 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi	19
BÖLÜM II. TÜRKİYE EKONOMİSİ	
TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ	23
1. EKONOMİK GÖSTERGELER	30
1.1 Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	30
1.2 Sektörel Gelişmeler	35
1.2.1 Tarım	35
1.2.2 Sanayi	41
1.2.2.1 Madencilik ve Taşocakçılığı	43
1.2.2.2 İmalat Sanayi	43
1.2.2.3 Enerji	50
1.2.3 Hizmetler	52
1.2.3.1 İnşaat	52
1.2.3.2 Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	54
1.2.3.3 Kurulan ve Kapanan Şirket İstatistikleri	56
1.2.3.4 Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	58
1.2.3.5 Turizm	58
1.2.3.6 Ulaştırma	60
1.3 Yatırımlar	62
1.4 Parasal ve Mali Gelişmeler	74
1.4.1 Enflasyon	74
1.4.1.1 Tüketici Fiyat Endeksi	74
1.4.1.2 Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi	81
1.4.1.3 Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi	83
1.4.1.4 Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi	84

1.4.2 Para, Banka	85
1.4.3 Sermaye Piyasası	94
1.4.4 Kamu Maliyesi	97
1.4.4.1 Merkezi Yönetim Bütçesi	99
1.4.4.1.1 Gelirler	100
1.4.4.1.2 Giderler	103
1.4.4.2 Fonlar	105
1.4.4.3 Kamu İktisadi Teşebbüsleri	105
1.4.4.4 Kamu Finansman Açığı	106
1.4.4.5 Özelleştirme	107
1.4.4.6 Merkezi Yönetim Borç Stoku	108
1.4.5 Altın Fiyatları	111
1.4.6 Döviz Kurları	112
1.5 Dış Ekonomik Gelişmeler	117
1.5.1 Dış Ticaret Göstergeleri	117
1.5.1.1 İhracat	119
1.5.1.2 İthalat	120
1.5.1.3 İllere Göre Dış Ticaret	122
1.5.1.4 Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret	123
1.5.1.5 Komşu Ülkelerle Dış Ticaret	129
1.5.2 Ödemeler Dengesi	130
1.5.3 Uluslararası Doğrudan Yatırımlar	132
1.5.4 Dış Borçlar	136
2. SOSYAL GÖSTERGELER	141
2.1 Nüfus	141
2.2 Eğitim	147
2.2.1 Okullaşma Oranları	147
2.2.2 Okul, Öğretmen, Öğrenci, Mezun Olan Öğrenci ve Derslik Sayısı	148
2.3 Sağlık	149
2.4 Çalışma Hayatı	151
2.4.1 İşgücü	151
2.4.1.1 Temel İşgücü Göstergeleri	151
2.4.1.2 Eğitim Durumuna Göre İşgücü	153
2.4.1.3 Bölgesel Düzeyde İşgücü Göstergeleri	155
2.4.2 İstihdam	157
2.4.2.1 İstihdamın Sektörel Dağılımı	157
2.4.2.2 Bölgesel Düzeyde İstihdam Göstergeleri	158
2.4.2.3 İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu	158
2.4.2.4 Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Sektör ve İşteki Durumu	162
2.4.2.5 İş Arama Sürelerine Göre İşsizler	163
2.4.3 Toplu İş Sözleşmesi ve Ücretler	163

EK I- Seçilmiş Göstergelerde Ulusal ve Uluslararası Türkiye Tahminleri (2018-2020) ..	169
EK II- Temel Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (2013-2017)	173
EK III- İller ve Bölgeler İtibarıyla Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler	179

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. GSYH Büyüme Hızları	6
Tablo 2. Kişi Başına GSYH (Satın Alma Gücü Paritesine Göre).....	8
Tablo 3. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları.....	10
Tablo 4. Dünya Mal Fiyat Endeksleri.....	12
Tablo 5. Uluslararası Piyasalarda Seçilmiş Ürünlerin Fiyatları.....	12
Tablo 6. Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi/GSYH.....	13
Tablo 7. Dünya Ticaret Hacmi (Mal ve Hizmet Ticareti) Değişim Oranları	14
Tablo 8. Cari İşlemler Dengesi/GSYH	16
Tablo 9. İşsizlik Oranları.....	18
Tablo 10. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi	19
Tablo 11. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, İktisadi Faaliyet Kollarına (A10) Göre Zincirlenmiş Hacim Endeksi.....	30
Tablo 12. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, İktisadi Faaliyet Kollarına (A10) Göre Cari Fiyatlarla	32
Tablo 13. Sektörlerin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payları.....	32
Tablo 14. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, Harcamalar Yöntemiyle Zincirlenmiş Hacim Endeksi	33
Tablo 15. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, Harcamalar Yöntemiyle Cari Fiyatlarla.....	34
Tablo 16. Hanehalkı Nihai Tüketim Harcamaları, Dayanıklılık Türüne Göre Zincirlenmiş Hacim Endeksi.....	34
Tablo 17. Hanehalkı Nihai Tüketim Harcamaları, Dayanıklılık Türüne Göre Cari Fiyatlarla	34
Tablo 18. Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu, Zincirlenmiş Hacim Endeksi	35
Tablo 19. Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu, Cari Fiyatlarla.....	35
Tablo 20. Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	35
Tablo 21. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları.....	36
Tablo 22. Sebze Ürünleri Üretim Miktarları	38
Tablo 23. Meyve Ürünleri, İçecek ve Baharat Bitkileri Üretim Miktarları.....	39
Tablo 24. Tarımsal Destekleme Ödemeleri	40
Tablo 25. Sanayi Üretim Endeksi	42
Tablo 26. Ana Sanayi Gruplarına Göre Sanayi Üretim Endeksi.....	42
Tablo 27. Madencilik ve Taşocakçılığı Üretim Endeksi	43
Tablo 28. İmalat Sanayi Üretim Endeksi	44
Tablo 29. İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları	45
Tablo 30. Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları.....	46
Tablo 31. Çalışan Aralıklarına Göre Kapasite Raporu Sayısı ve Toplam Çalışan Sayısı	47
Tablo 32. Ana Faaliyet Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı	48
Tablo 33. Teknoloji Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı.....	49
Tablo 34. Bölgelere Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ve Toplam Çalışan Sayısı	50
Tablo 35. Enerji Sektörü Üretim Endeksi	51
Tablo 36. Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı.....	51
Tablo 37. Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler	52
Tablo 38. Yapı Ruhsatına Göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri.....	52
Tablo 39. Yapı Kullanma İzin Belgesine Göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri	54

Tablo 40. Konut Satış Sayıları	54
Tablo 41. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	55
Tablo 42. İşlem Hacmine Göre İlk 20 Ticaret Borsası	56
Tablo 43. Kurulan, Kapanan, Sermaye Artıran ve Tasfiye Olan Şirket ve Kooperatif Sayıları.....	57
Tablo 44. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	58
Tablo 45. Çıkış Yapan Ziyaretçi ve Giriş Yapan Vatandaş Sayısı.....	59
Tablo 46. Milliyetlere Göre Türkiye'den Çıkış Yapan Yabancı Sayısı.....	59
Tablo 47. Turizm Gelir-Gider Dengesi ve Ortalama Harcamalar	60
Tablo 48. Ulaştırma İstatistikleri.....	61
Tablo 49. Türkiye Geneli ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi Tarafından Hava Yolu ile Yapılan Yolcu ve Yük Taşımacılığı.....	62
Tablo 50. Sabit Sermaye Yatırımları.....	62
Tablo 51. Sektörler İtibarıyla Sabit Sermaye Yatırımları	64
Tablo 52. Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı.....	65
Tablo 53. Kamu Yatırımlarının İllere Göre Sektörel Dağılımı.....	67
Tablo 54. Sektörlere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri	69
Tablo 55. Mahiyetlerine Göre Yatırım Teşvik Belgeleri.....	71
Tablo 56. Bölgelere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri	71
Tablo 57. Destek Sınıflarına Göre Yatırım Teşvik Belgeleri	73
Tablo 58. Ana Harcama Gruplarına Göre Tüketici Fiyat Endeksi	75
Tablo 59. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyat Endeksi	78
Tablo 60. Bölgelere Göre Tüketici Fiyat Endeksi.....	80
Tablo 61. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi	81
Tablo 62. Ana Sanayi Gruplarına Göre Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi.....	83
Tablo 63. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi.....	84
Tablo 64. Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi	85
Tablo 65. Para Politikası Kurulu Faiz Kararları	86
Tablo 66. Para Arzları	87
Tablo 67. Mevduat Bankalarındaki Mevduat.....	88
Tablo 68. Banka Kredileri	90
Tablo 69. Bankacılık Sektörü Tüketici Kredileri	91
Tablo 70. Bireysel Kredi ve Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı	91
Tablo 71. Uluslararası Rezervler	92
Tablo 72. TCMB Rezervleri ve İthalatı Karşılama Oranı.....	92
Tablo 73. Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri	93
Tablo 74. Menkul Kıymetler Borsalarında Çeşitli Göstergeler	94
Tablo 75. Borsa İstanbul (BİST) Endeksi ve İşlem Hacmi	96
Tablo 76. Borsa İstanbul'da Yatırım Yapan Yatırımcı Sayısı ve Portföy Değeri.....	97
Tablo 77. Borsa İstanbul'da Yabancı Yatırımcılarda İlk On Ülke	97
Tablo 78. Genel Devlet Gelirleri.....	98
Tablo 79. Genel Devlet Harcamaları	99
Tablo 80. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmesi	100
Tablo 81. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	101
Tablo 82. Vergi Yükü ve Vergi Esnekliği Katsayıları	102
Tablo 83. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri	104
Tablo 84. Fon Dengesi	105
Tablo 85. İşletmeciler KİT Finansman Dengesi	106

Tablo 86. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği	106
Tablo 87. Özelleştirme İşlemleri	108
Tablo 88. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku	109
Tablo 89. Merkezi Yönetim İç Borç Stoku	110
Tablo 90. İç Borçlanmanın Ortalama Vadesi ve Maliyeti	110
Tablo 91. Merkezi Yönetim Borç Stoku Döviz/Faiz Yapısı	110
Tablo 92. İç Borç Stokunun Elinde Bulunduranlara Göre Dağılımı	111
Tablo 93. Altın Fiyatları	112
Tablo 94. TCMB Tarafından Yapılan Döviz Alım-Satım Tutarları.....	113
Tablo 95. Yıllar İtibarıyla Döviz Kurları.....	114
Tablo 96. Döviz Kurları	115
Tablo 97. Reel Efektif Döviz Kuru.....	116
Tablo 98. Dış Ticaret Göstergeleri.....	118
Tablo 99. Sektörlere Göre İhracat	119
Tablo 100. Geniş Ekonomik Grup Sınıflamasına Göre İhracat.....	119
Tablo 101. İhracatımızda İlk On Fasil	120
Tablo 102. Sektörlere Göre İthalat	120
Tablo 103. Geniş Ekonomik Grup Sınıflamasına Göre İthalat.....	121
Tablo 104. İthalatımızda İlk On Fasil.....	122
Tablo 105. En Çok İhracat Yapan İlk On İl.....	122
Tablo 106. En Çok İthalat Yapan İlk On İl.....	123
Tablo 107. Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri.....	124
Tablo 108. Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri	127
Tablo 109. En Çok İhracat Yapılan İlk On Ülke	128
Tablo 110. En Çok İthalat Yapılan İlk On Ülke	128
Tablo 111. Sınır Komşularımızla Dış Ticaret	129
Tablo 112. Ödemeler Dengesi	131
Tablo 113. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Fiili Girişler).....	133
Tablo 114. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Sektörel Dağılımı.....	134
Tablo 115. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Ülkelere Göre Dağılımı	135
Tablo 116. Brüt Dış Borç Stoku	137
Tablo 117. Özel Sektörün Yurtdışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borçları	139
Tablo 118. Finansal Olmayan Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borcunun Sektörel Dağılımı	140
Tablo 119. Temel Nüfus Göstergeleri	141
Tablo 120. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre Nüfusa Yönelik Seçilmiş Göstergeler	142
Tablo 121. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e Göre Göç Bilgileri, 2017.....	144
Tablo 122. 2017 Yılında İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e Göre Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu	146
Tablo 123. Cinsiyete Göre Ortanca Yaş.....	146
Tablo 124. Eğitim Seviyelerine Göre Okullaşma Oranları.....	147
Tablo 125. Yaş Gruplarına (Doğum Yıllarına) Göre Net Okullaşma Oranı	148
Tablo 126. Okul/Kurum, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı	148
Tablo 127. Okul Türü ve Öğretim Yılına Göre Okul/Birim, Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Olan Öğrenci Sayısı	149
Tablo 128. Dallara Göre Hastane ve Yatak Sayıları.....	150
Tablo 129. Sağlık Personeli Sayıları.....	150

Tablo 130. Temel İşgücü Göstergeleri	152
Tablo 131. Eğitim Durumuna Göre İşgücünün Durumu.....	154
Tablo 132. İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İşgücü Göstergeleri-1	156
Tablo 133. İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İşgücü Göstergeleri-2.....	156
Tablo 134. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı	157
Tablo 135. İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı.....	159
Tablo 136. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu.....	160
Tablo 137. İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu	161
Tablo 138. Kayıt Dışı İstihdam Oranı	162
Tablo 139. İş Arama Sürelerine Göre İşsizler	163
Tablo 140. Toplu İş Sözleşmelerinin Kapsadığı İşyeri ve İşçi Sayıları.....	163
Tablo 141. Grev Uygulamaları	164
Tablo 142. Toplu İş Sözleşmesi Kapsamındaki İşçi Ücretlerinde Gelişmeler	164
Tablo 143. Günlük ve Aylık Asgari Ücretler	164
Tablo 144. Asgari Ücretin İşverene Maliyeti	165
Tablo 145. Memur Maaşlarında Nominal ve Reel Değişimler	165

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Seçilmiş Ülke Grupları GSYH Büyüme Hızları.....	6
Grafik 2. Kişi Başına GSYH (Satın Alma Gücü Paritesine Göre)	9
Grafik 3. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları	10
Grafik 4. Cari İşlemler Dengesi/GSYH	16
Grafik 5. İşsizlik Oranları.....	18
Grafik 6. Dönemler İtibarıyla Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Büyüme Hızları.....	31
Grafik 7. Gayrisafi Yurtiçi Hasılayı Oluşturan Faaliyetlerin Büyüme Hızları (Zincirlenmiş Hacim Endeksi 2009=100)	31
Grafik 8. Sektörlerin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payları (Cari Fiyatlarla)	33
Grafik 9. Bitkisel Üretim Değişim Oranları	37
Grafik 10. Takvim Etkisinden Arındırılmış Sanayi Üretim Endeksi (2010=100)	41
Grafik 11. Sektörlere Göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık Ortalama, %) (Takvim Etkisinden Arındırılmış, 2010=100).....	42
Grafik 12. Ana Sanayi Gruplarına Göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık Ortalama, %) (Takvim Etkisinden Arındırılmış).....	43
Grafik 13. Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları (Ağırlıklı Ortalama, %)	46
Grafik 14. Çalışan Aralıklarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı	47
Grafik 15. Teknoloji Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı	49
Grafik 16. Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı.....	51
Grafik 17. Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesi Verilen Yapıların Yüzölçümleri	53
Grafik 18. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi.....	55
Grafik 19. Kurulan, Kapanan, Sermaye Artıran ve Tasfiye Olan Şirket Sayılarının Değişim Oranı	57
Grafik 20. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	58
Grafik 21. Turizm Gelir ve Giderleri	60
Grafik 22. Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı (2017,%).....	63
Grafik 23. Yatırım Teşviklerinin Sektörel Dağılımı (Sabit Yatırım).....	70
Grafik 24. Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Dağılımı (Sabit Yatırım)	72
Grafik 25. Enflasyon Hedefleri ve Gerçekleşme	74
Grafik 26. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)	76
Grafik 27. Ana Harcama Grupları İtibarıyla Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre).....	76
Grafik 28. TÜFE, B (H) ve C (I) Çekirdek Enflasyonu (Yıllık)	77
Grafik 29. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)	79
Grafik 30. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık).....	81
Grafik 31. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre).....	82
Grafik 32. Ana Sanayi Gruplarına Göre Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre).....	83
Grafik 33. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık).....	84
Grafik 34. Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)	85
Grafik 35. Para Arzları.....	87

Grafik 36. Mevduat Bankalarındaki Mevduat	89
Grafik 37. Uluslararası Rezervler	92
Grafik 38. Menkul Kıymetler Borsalarında Çeşitli Göstergeler.....	95
Grafik 39. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmesi	100
Grafik 40. Vergi Yükü.....	103
Grafik 41. Vergi Esnekliği Katsayıları.....	103
Grafik 42. Merkezi Yönetim Borç Stoku	109
Grafik 43. Döviz Kurları	114
Grafik 44. Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri	117
Grafik 45. Dış Ticaret Göstergeleri.....	118
Grafik 46. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	118
Grafik 47. Belirli Ülke Gruplarına Göre İhracat	124
Grafik 48. Belirli Ülke Gruplarına Göre İthalat	126
Grafik 49. Ödemeler Dengesi	132
Grafik 50. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Sektörel Dağılımı.....	135
Grafik 51. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Ükelere Göre Dağılımı.....	136
Grafik 52. Dış Borç Stoku	137
Grafik 53. Dış Borç Stokunun Borçlulara Göre Dağılımı	138
Grafik 54. İl/İlçe Merkezi ve Belde/Köy Nüfusları	141
Grafik 55. Sağlık Personeli Sayıları	151
Grafik 56. İşsizlik Oranları.....	152
Grafik 57. Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İşgücü Göstergeleri	153
Grafik 58. Eğitim Durumuna Göre İşgücünün Dağılımı	154
Grafik 59. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı.....	158
Grafik 60. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu.....	160
Grafik 61. Kayıt Dışı İstihdam Oranı.....	162

SİMGE VE KISALTMALAR

SİMGELER

-	: Bilgi mevcut değildir.
\$	: Amerikan Doları
€	: Euro
m ²	: Metrekare
m ³	: Metreküp
Ha	: Hektar
GWh	: Gigavatsaat (GWh = 1 milyar KWh)
KHa	: Küresel Hektar
Km ²	: Kilometre kare
KWh	: Kilowatsaat
MW	: Milyon vat
Sm ³	: 15 santigrat derece ve 1 atmosfer basınçta standart metreküp (Sm ³) olarak ifade edilen değerdir.
bbl	: Varil (1 bbl = 159 lt'dir.)
lb	: 1 lb = 0,4536 Kg
log	: Logaritmik değer
MT	: Metrik Ton
Mak	: Maksimum değer
Min	: Minimum değer
cts	: Cents
Kişi/Km ²	: Nüfus yoğunluğu
‰	: Binde

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ASEAN	: Güneydoğu Asya Milletler Birliği
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BOTAŞ	: Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
ÇATAK	: Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DGD	: Doğrudan Gelir Desteği
DHMİ	: Devlet Hava Meydanları İşletmesi
DİR	: Dahilde İşleme Rejimi

DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EİT	: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
Fed	: ABD Merkez Bankası
G7	: Büyük Gelişmiş Ekonomiler
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
HM	: Hazine Müsteşarlığı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
BIST	: Borsa İstanbul
İİF	: Uluslararası Finans Enstitüsü
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KKTC	: Kuzey Kıbrık Türk Cumhuriyeti
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KREE	: Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi
MB	: Maliye Bakanlığı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MKK	: Merkezi Kayıt Kurumu
MKYF	: Menkul Kıymet Yatırım Fonu
MYK	: Mesleki Yeterlilik Kurumu
NACE	: Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
ÖİB	: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
SKR	: Sanayi Kapasite Raporu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEDAŞ	: Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
THY	: Türk Hava Yolları
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜFE	: Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Yİ-ÜFE	: Yurtiçi Üretici Fiyatları Endeksi
VOB	: Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası
YF	: Yatırım Fonu
YOİKK	: Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu
YP	: Yabancı Para

BÖLÜM I. DÜNYA EKONOMİSİ

DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ¹

Amerika Birleşik Devletleri ve hemen ardından Avrupa Birliği, 2008 yılı sonlarında tarihin en büyük finansal krizlerinden birisiyle karşılaşmışlardır. Krizin etkilerinden kurtulmak için merkez bankaları likidite seviyelerini daha önce görülmemiş oranlarda artırmıştır. Bu sayede hızla büyüyen küresel likidite gelişmekte olan ülkelere yönelmiş ve bu ülkelerin ekonomilerini canlandırarak küresel büyümenin lokomotifi olmalarını sağlamıştır.

Küresel çapta ekonomik aktivitelerde ve yatırımlardaki iyileşme güçlenerek devam etmektedir. Finansal krizden sonra en zayıf performansın gerçekleştiği 2016 yılında dünyada % 3,2 büyüme olmuştur. 2017 yılında büyüme oranı 2011 yılından sonraki en yüksek değerine ulaşarak % 3,8'e yükselmiştir.

2016 yılının ikinci yarısında hareketlenmeye başlayan dünya büyümesi, küresel ticaretteki hareketlenmelerle 2017'nin ikinci yarısında daha da hız kazanmıştır. 2017 yılında gerçekleşen dünya büyümesi; gelişmiş ülkelerde gözlenen yatırım toparlanmasına, gelişmekte olan Asya'daki güçlü büyümeye, gelişmekte olan Avrupa'da ekonomik faaliyetlerde görülen kayda değer iyileşmeye ve birçok emtia ihracatçısında gözlenen toparlanmaya bağlı olarak gerçekleşmiştir.

Olumlu piyasa duyarlılığı, uygun mali koşullar ve ABD'deki genişlemeci maliye politikasının iç ve dış politika yansımaları ile desteklenen küresel büyümenin, 2018 ve 2019 yıllarında % 3,9'a yükselmesi beklenmektedir. Bunlara ilave olarak, emtia fiyatlarındaki kısmi toparlanmanın, emtia ihracatçılarındaki koşulların kademeli olarak iyileşmesine imkan vereceği değerlendirilmektedir.

Gelişmiş ekonomilerde yaşanan hisse senedi piyasalarındaki ve tahvil getirilerinde görülen son dalgalanmalar ve takibinde enflasyon oranlarındaki artış sinyallerine rağmen finansal piyasalardaki koşullar destekleyici etkisini sürdürmüştür.

2017 yılında gelişmiş ülkelerde % 2,3 düzeyindeki dikkate değer büyüme hızı geniş tabanlı olup özellikle ABD, Euro bölgesi, Kanada ve Japonya'daki güçlü hareketlerle ortaya çıkmıştır. Önümüzdeki birkaç yıl sonrasında gelişmiş ülkelerde, potansiyel büyüme hızının yaşlanan nüfus/demografik faktörler ve düşük verimliliğin etkileriyle zayıflayarak daha ılımlı bir orta vadeli büyümenin yaşanacağı öngörülmektedir.

ABD, Japonya ve Çin'in 2017 yılı büyüme oranları, emtia ihracatçılarındaki koşullarının kademeli iyileşmesinin devam etmesiyle IMF'nin Ekim 2017 Dünya Ekonomik Görünüm raporu tahminlerini geçmiştir.

1 Bu bölümün hazırlanmasında IMF tarafından hazırlanan "World Economic Outlook, October, 2017" ve "World Economic Outlook, April 2018" raporlarından yararlanılmıştır.

Kısa dönemde küresel ekonomideki iyileşmenin hem güçlü talep hem de olumlu finansal şartlar nedeniyle daha da ilerleyeceği beklenmektedir. Diğer taraftan, politik belirsizlikler, jeopolitik gerginlikler, yanlış politika adımlarının piyasadaki güveni azaltabileceği, bu durumun daha sıkı finansal şartlara ve daha düşük varlık değerlerine yol açabileceği değerlendirilmektedir.

Büyümenin önündeki orta vadeli riskler birçok nedenle aşağı doğru bir eğilime işaret etmektedir. Küresel finansal şartların sıkılaşması, gelişmekte olan piyasalardaki finansal karışıklık, gelişmiş ekonomilerde süregiden düşük enflasyon, finansal düzenlemelerdeki gelişmelerin ve küresel finansal krizden bu yana devam eden gözetimin büyük ölçüde krizden önceki haline dönmesi ve ulusal politikaların içe dönerek korumacı yaklaşım sergilemesi nedeniyle ülkeler arası ticaretteki azalma nedeniyle küresel büyüme hedeflerinin sapması olasıdır. Bunlara ilave olarak jeopolitik gerginlikler, ülke içi yönetimdeki uyumsuzluklar, zayıf yönetim ve yolsuzluktan kaynaklanan riskler, olağandışı hava olayları, siber güvenlik, kuraklık ile terörizm ve güvenlik endişeleri gibi ekonomi dışı unsurlar da büyüme hedeflerinin sapmasına neden olabilecektir.

Son birkaç yıldaki hayal kırıklığına uğratan büyüme oranlarının ardından, küresel ekonomik faaliyetlerde döngüsel hareketlenme, potansiyel üretim miktarını artıracak ve risklere karşı direnç oluşturulmasını sağlayacak kilit önemdeki reformların hayata geçirilmesi için fırsatlar sunmaktadır. Ekonomik iyileşmenin tamamlanması ve finansal sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik stratejiler benimsenmesi birçok ülke ekonomisi için önemini koruyan hedeflerdir.

Benimsenecek stratejilerin; potansiyel çıktının artırılması, iyileşmenin korunması ve direnç oluşturulması, uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi hususlarını içermesi yerinde olacaktır.

Temel görünüm daha iyi olmasına rağmen birçok ülkedeki zayıf büyüme nedeniyle dünya ekonomisindeki iyileşme henüz tamamlanmamıştır. Gelişmiş ekonomilerdeki görünüm, özellikle Euro bölgesi için iyileşmiş olmasına rağmen, birçok ülkede enflasyon düşüklüğü durgunluğun henüz bertaraf edilemediğini, kişi başına düşen GSYH'deki büyüme beklentilerinin daha ılımlı kaldığını göstermektedir. Sahra-altı Afrika, Orta Doğu ve Latin Amerika'daki çoğu gelişmekte olan ekonomide kişi başı gelir düzeyi artmadığından beklentiler sönük kalmaktadır. Petrol ihracatçılarına yönelik öngörüler özellikle düşük petrol gelirlerinden olumsuz etkilenmektedir.

Kısa vadede olumlu piyasa koşulları nedeniyle büyümenin devam etmesi beklenmektedir. Diğer taraftan, temel analizde kaçınılacağına dair varsayımda bulunan politika belirsizliklerinin, yanlış adımların veya şokların ortaya çıkması piyasa güvenine ve varlık değerlerine zarar verebilecek, böylece finansal durumun sıkılaşmasına neden olabilecektir.

Çin'de keskin bir yavaşlama riskini minimize etmek için kredi genişlemesini dizginlemeye yönelik çabaların yoğunlaştırılması gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerin merkez bankalarının kademeli olarak teşvikleri geri çekecek olması nedeniyle, diğer ülkelerin çoğunun mali istikrara yönelen risklere karşı kendi savunmalarını oluşturmaları yerinde olacaktır.

Risk primleri ve uzun dönem faiz oranlarının yüksekliği, kamu borç dinamiklerini kötüleştirerek kırılganlıkları artıracaktır. Avrupa bankacılık sektörünün sorunlarının çözümüne yönelik gelişme sağlanmış olmasına rağmen diğer problemlerin de güçlü bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Böylece güvenin azalmasını önlemek, düşük talep, fiyatlar ve bütçe arasındaki olumsuz döngüden kaçınmak mümkün olabilecektir.

Gelişmiş ülkelerde süregiden düşük enflasyon, orta vadeli enflasyon ve faiz haddi beklentilerinin de düşmesine neden olmakta, bu durum ise ekonomik gerileme dönemlerinde merkez bankalarının reel faiz oranlarını düşürme kapasitesini azaltmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ekonomi politikalarının içe dönme eğilimi azalmış olsa da ülkeleri korumacılığa yönelten baskılara direnilmesi gerekmektedir.

Son birkaç yılda hayal kırıklığı yaratan büyümenin ardından ekonomideki iyiyeye gidiş, hayat standardını ve potansiyel çıktıyı artırmak ve riskleri bertaraf etmek amacıyla kritik reformların yapılabilmesi için fırsat sunmaktadır. Yapısal reformların ve büyümeyi destekleyen mali politika önlemlerinin, verimliliği ve işgücü arzını artırması gerekmektedir. Gelişmiş ekonomilerde enflasyonun hedefe ulaştığına dair güvenilir işaretler alınıncaya kadar para politikasının bu hedefe uygun bir şekilde sürdürülmesi beklenmelidir.

Mali politikaların yapısal reformlarla uyumlaştırılması gerekmektedir. Bu çerçevede, bir yandan ihtiyaç duyulması ve elverişli olması halinde talep desteklenmeli, diğer yandan da olumlu konjonktürel şartlardan faydalanılarak kamu borçlarının sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Çoğu gelişmekte olan ekonomide, özellikle de ticari mal ihracatçıları, talebi destekleyebilecek mali imkanlar kısıtlıdır. Ancak çoğu ülkede enflasyon zirveye ulaşmış görüldüğünden para politikası genel olarak destekleyici olabilir. Döviz kurundaki esneklikler dışsal şoklara uyuma yardımcı olmaktadır. Yatırım ikliminin geliştirilmesine yönelik çabalar da büyüme beklentilerini güçlendirebilecektir.

1.1. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) 2018 yılı Nisan ayında yayınlanan Dünya Ekonomik Görünüm raporuna göre 2017 yılında küresel ekonomide güçlü büyüme performansı gözlemlenmiştir. 2016 yılında % 3,2 büyüyen dünya ekonomisi, 2017 yılında % 3,8 büyüme göstermiştir. 2018 yılı büyümesinin ise % 3,9 seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir (Tablo1, Grafik 1).

Büyüme hızları ülke gruplarına göre incelendiğinde, gelişmiş ülkelerin büyüme hızının 2016 yılında bir önceki yıla göre gerileme göstermesine karşın, 2017 yılında tekrar artarak % 2,3 ile 2015 yılındaki seviyesini yakaladığı görülmektedir.

Tablo 1. GSYH Büyüme Hızları

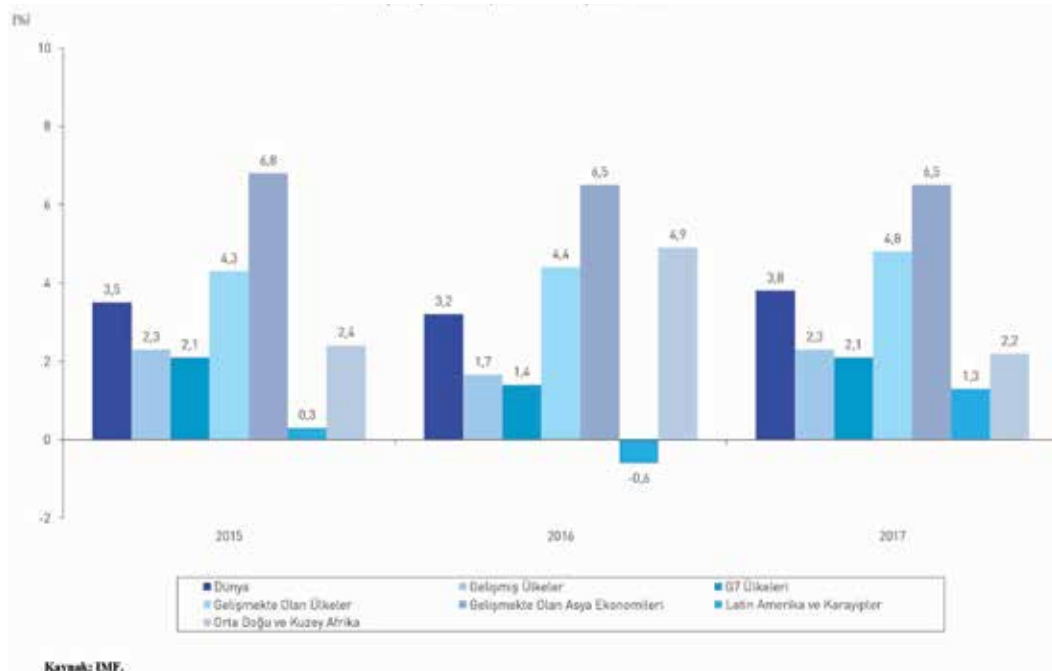
Ülke Grupları/Ülkeler	2015	2016	2017
Dünya	3,5	3,2	3,8
Gelişmiş Ülkeler	2,3	1,7	2,3
ABD	2,9	1,5	2,3
Euro Bölgesi	2,1	1,8	2,3
Almanya	1,5	1,9	2,5
Fransa	1,1	1,2	1,8
İtalya ⁽¹⁾	1,0	0,9	1,5
İspanya	3,4	3,3	3,1
Yunanistan	-0,3	-0,2	1,4
Japonya	1,4	1,0	1,7
Kanada ⁽¹⁾	1,0	1,4	3,0
İngiltere	2,3	1,9	1,8
G7 Ülkeleri	2,1	1,4	2,1
Gelişmekte Olan Ülkeler	4,3	4,4	4,8
Rusya	-2,5	-0,2	1,5
Türkiye	6,1	3,2	7,4
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	6,8	6,5	6,5
Çin	6,9	6,7	6,9
Hindistan	8,2	7,1	6,7
ASEAN-5 ⁽²⁾	4,9	5,0	5,3
Latin Amerika ve Karayipler	0,3	-0,6	1,3
Brezilya	-3,6	-3,5	1,0
Meksika ⁽¹⁾	3,3	2,9	2,0
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	2,4	4,9	2,2

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2018.

(1): 2017 yılı verileri tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

Grafik 1: Seçilmiş Üke Grupları GSYH Büyüme Hızları

Gelişmiş ülkelerdeki büyüme oranı İngiltere hariç, hızlanan iç talep ve üretimin katkısıyla 2017 yılının ikinci yarısında 2016 yılının ikinci yarısına göre artmıştır. Euro bölgesinde ve Japonya'da, güçlü özel tüketim, yatırım ve dış talep, yılın ilk yarısında genel büyüme ivmesini desteklemiştir. Dünyanın en büyüğü olan ABD ekonomisinde ilk çeyrekte tüketimdeki zayıflık geçici olmuş, ticari yatırımlar kısmen güçlenmeye devam etmiştir. Enerji sektöründeki toparlanma özellikle 2017 yılında büyüme hızının % 2,3'e yükselmesinde etkili olmuştur.

Euro bölgesindeki büyüme, 2016 yılında önceki yıla göre yavaşlayarak % 1,8 oranında gerçekleşmesinin ardından, 2017 yılında hızlanarak % 2,3 düzeyine çıkmıştır. 2017 yılında bölge ülkelerinden Almanya % 2,5, Fransa % 1,8, İspanya % 3,1 ve Yunanistan % 1,4 büyürken, İtalya'nın % 1,5 büyümesi beklenmektedir.

Gelişmiş ülke grubu içerisinde bulunan Kanada'nın büyüme hızında 2016 yılından sonra 2017 yılında da artış beklenmektedir. Kanada'da 2017 yılı büyüme oranının, geçen yılın iki katını aşarak % 3,0 olacağı tahmin edilmektedir. İngiltere'nin büyüme hızında 2016 yılında görülen yavaşlama eğilimi 2017 yılında azalarak devam etmiş ve yıl sonunda sınırlı bir düşüşle % 1,8 olmuştur.

Gelişmekte olan ekonomilerin büyüme hızı 2016 yılında bir önceki yıla göre 0,1 puan ile sınırlı bir artış gösterirken, 2017 yılında 0,4 puanlık artışla % 4,8 seviyesine yükselmiştir. G7 ülkelerinde büyüme oranı % 1,4'ten % 2,1'e yükselirken, gelişmekte olan Asya ekonomilerinde ise % 6,5 ile aynı seviyede kalmıştır. 2016 yılında Latin Amerika ve Karayipler'de yaşanan olumsuz görünüm 2017 yılında tersine dönmüş, bu ülkelerde büyüme hızı % 1,3 olarak gerçekleşmiştir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde 2016 yılında % 4,9'a ulaşan büyüme hızı, 2017 yılında sert bir düşüşle % 2,2'ye gerilemiştir.

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinin başında gelen Rusya'da, 2015 yılında şiddetli şekilde gerçekleşen resesyonun etkisinin 2016 yılında azaldığı görülmektedir. 2017 yılını ise % 1,5 büyüme ile kapatan Rusya'nın büyüme oranındaki bu iyileşmenin, özellikle 2016 yılının ikinci yarısında gerçekleşen OPEC toplantısında alınan kararlar, petrol fiyatlarındaki yükselmeden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çin ve Hindistan'ın içerisinde bulunduğu gelişmekte olan Asya ekonomilerinde yüksek oranlı büyüme devam ederken, büyümelerde 2016 yılında gözlenen yavaşlama eğilimi Hindistan için devam etmekte, Çin ise bu eğilimi tersine çevirmiş görünmektedir. Dünyanın ikinci en büyük ekonomisi olan Çin'de büyüme hızı artan küresel taleple birlikte ihracatın yükselmesiyle 2017 yılında % 6,9'a yükselmiştir. Hindistan'da ise 2016 yılında azalan büyüme hızı, yetkililerin hem dövizle yönelik girişiminin devam eden etkisi hem de ülke çapındaki mal ve hizmet vergisinin toplanmasıyla ilgili düzenlemedeki belirsizlik nedeniyle 2017 yılında da gerileyerek % 6,7 olmuştur.

Latin Amerika ve Karayipler'de 2016 yılında görülen % 0,6 oranındaki küçülmenin ardından, 2017 yılında % 1,3'lük bir büyüme yakalanmıştır. Özellikle Brezilya'da önceki iki yıl devam eden küçülme durumu, güçlü ihracat performansı ve iç talepteki daralmanın etkisi ile, yılın ilk çeyreğinde pozitif büyümeye dönmüştür. Brezilya, 2017 yılında % 1,0 büyüme göstererek önceki yıllardaki kayıplarını kısmen telafi etmiştir. Meksika'nın, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın yeniden müzakere edilmesine ve son iki yıldır para politikasında ciddi sıkışmaya ilişkin belirsizlik nedeniyle büyüme ivmesinin önceki yıla göre yavaşlayarak 2017 yılı sonunda % 2,0 büyüyeceği tahmin edilmektedir.

1.2 Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYH

Satın Alma Gücü Paritesi (SGP), ülkeler arasında fiyat düzeyleri farklılaşmasını ortadan kaldırarak ülkelerin belirli bir dönemde sahip olduğu kişi başına milli gelir değerlerinin kıyaslanabilmesine olanak veren ve daha anlamlı sonuçlar elde edilmesini sağlayan önemli bir göstergedir.

2017 yılında raporda değerlendirilen ülke ve ülke grupları gayrisafi yurtiçi hasıllarında kaydedilen artış, kişi başına gelir üzerinde de artış yönlü etki yapmıştır. 2017 yılında SGP'ye göre gayrisafi yurtiçi hasıla artışının, ülke grupları itibarıyla en yüksek değerini % 7,4 ile gelişmekte olan Asya ekonomilerinde, en düşük değerini ise % 1,9 ile Latin Amerika ve Karayipler ve % 1,1 ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da aldığı görülmektedir. SGP'ye göre kişi başına GSYH'nın en yüksek olduğu ülke grubu 50.849 dolar ile G7 ülkeleri olurken, en düşük olduğu ülke grubu 11.516 dolar ile gelişmekte olan Asya ekonomileri olmuştur (Tablo 2, Grafik 2).

Tablo 2. Kişi Başına GSYH (Satın Alma Gücü Paritesine Göre)

Ülke Grupları/Ülkeler	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017
Gelişmiş Ülkeler	46.410	47.533	49.299	2,4	3,7
ABD	56.411	57.559	59.501	2,0	3,4
Euro Bölgesi	-	-	-	-	-
Almanya	47.430	48.532	50.425	2,3	3,9
Fransa	41.508	42.367	43.761	2,1	3,3
İtalya ⁽¹⁾	36.026	36.877	38.140	2,4	3,4
İspanya	34.835	36.444	38.286	4,6	5,1
Yunanistan ⁽¹⁾	26.390	26.845	27.737	1,7	3,3
Japonya	40.392	41.297	42.832	2,2	3,7
Kanada ⁽¹⁾	45.885	46.606	48.265	1,6	3,6
İngiltere ⁽¹⁾	41.839	42.839	44.118	2,4	3,0
G7 Ülkeleri	48.089	49.129	50.849	2,2	3,5
Gelişmekte Olan Ülkeler	10.786	11.234	11.811	4,2	5,1
Rusya	26.658	26.930	27.834	1,0	3,4
Türkiye ⁽¹⁾	24.236	24.986	26.893	3,1	7,6
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	10.044	10.722	11.516	6,8	7,4
Çin	14.330	15.397	16.660	7,4	8,2
Hindistan ⁽²⁾	6.255	6.697	7.183	7,1	7,3
ASEAN-5 ⁽⁴⁾	11.082	11.640	12.330	5,0	5,9
Latin Amerika ve Karayipler	15.589	15.487	15.785	-0,7	1,9
Brezilya ⁽¹⁾	15.769	15.295	16.603	-3,0	8,6
Meksika ⁽³⁾	18.765	19.356	19.903	3,1	2,8
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	17.703	18.397	18.604	3,9	1,1

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2018.

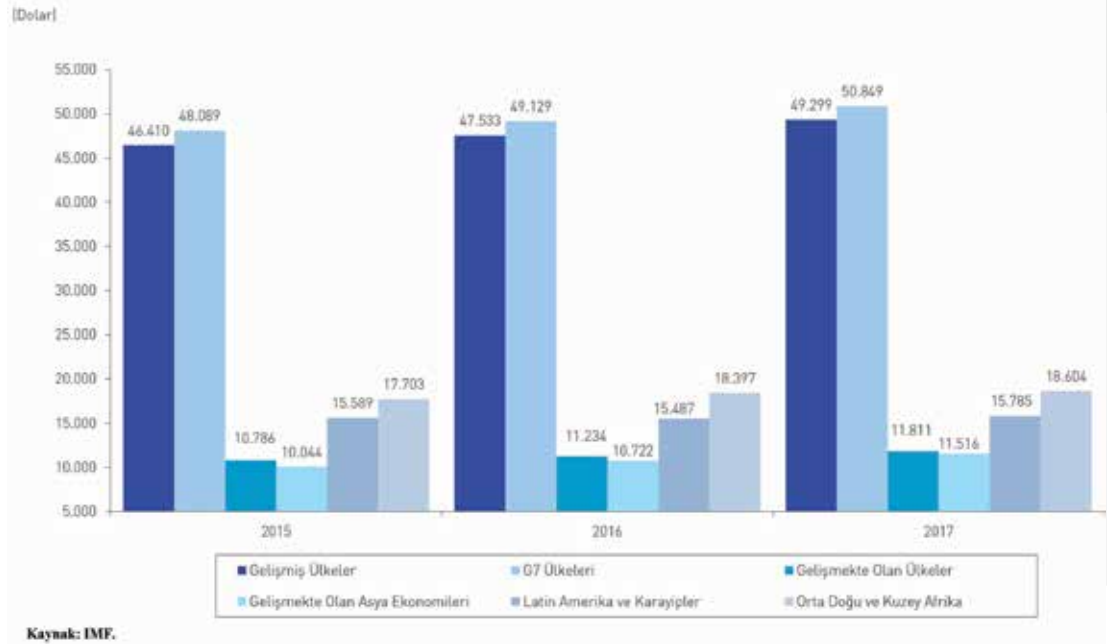
(1): 2017 yılı verileri tahmindir.

(2): 2015, 2016 ve 2017 yılı verileri tahmindir.

(3): 2016 ve 2017 yılı verileri tahmindir.

(4): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

Grafik 2: Kişi Başına GSYH (Satın Alma Gücü Paritesine Göre)

2016 yılında olduğu gibi 2017 yılında da gelişmekte olan Asya ekonomileri ve gelişmekte olan ülke grupları arasındaki SGP'ye göre kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla farkı azalarak 295 dolara kadar inmiştir. Latin Amerika ve Karayipler'de geçen yıl yaşanan daralma 2017 yılında % 1,9'luk bir artışa dönerek kişi başına düşen GSYH 15.785 dolar seviyesine ulaşmıştır.

IMF'nin 2018 yılı Nisan ayında yayınlanan Dünya Ekonomik Görünüm raporunda yer alan kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla değeri tahminlerine göre tabloda bulunan ülkeler içinde kişi başına milli geliri en yüksek ülke 59.501 dolar ile ABD olmuştur. ABD'yi 50.425 dolar ile Almanya, 48.265 dolar ile Kanada, 44.118 dolar ile İngiltere, 43.761 dolar ile Fransa, 42.832 dolar ile Japonya ve 38.286 dolar ile İspanya takip etmiştir. SGP'ye göre kişi başına milli geliri en düşük olan ülkeler ise 7.183 dolar ile Hindistan, 16.603 dolar ile Brezilya ve 16.660 dolar ile Çin olmuştur.

1.3 Tüketici Fiyat Endeksi

Finansal kriz sonrası küresel ekonomideki durgunluk enflasyon oranlarını da etkilemiştir. 2008 krizinden sonra 2015 yılında en düşük seviyesini gören tüketici fiyat enflasyonu, 2016 yılında artışa geçerek bu eğilimini 2017 yılında da devam ettirmiştir.

Küresel enflasyon 2017 yılında % 3,2 düzeyinde gerçekleşerek 2016 yılına göre 0,2 puanlık bir artış göstermiştir. Enflasyon oranı bir önceki yıla göre gelişmiş ülkelerde 0,2 puan artarak % 1,7'ye, gelişmekte olan ülkelerde de 0,1 puan artarak % 4,3'e yükselmiştir (Tablo 3, Grafik 3).

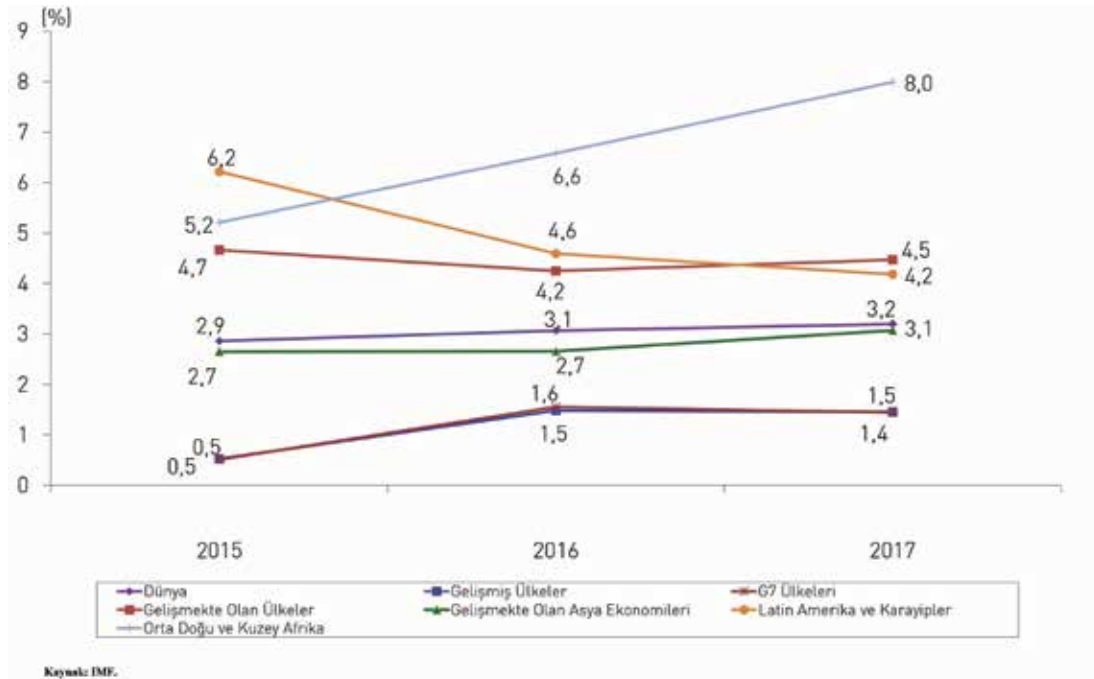
Tablo 3. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları

Ülke Grupları/Ülkeler	[%]		
	2015	2016	2017
Dünya	2,8	3,0	3,2
Gelişmiş Ülkeler	0,5	1,5	1,7
ABD	0,7	2,2	2,1
Euro Bölgesi	0,2	1,1	1,4
Almanya	0,2	1,6	1,6
Fransa	0,3	0,7	1,2
İtalya	0,1	0,5	0,7
İspanya	0,0	1,6	1,1
Yunanistan	0,4	0,3	1,0
Japonya	0,2	0,3	0,6
Kanada	1,3	1,4	1,8
İngiltere	0,1	1,2	3,0
G7 Ülkeleri	0,5	1,5	1,7
Gelişmekte Olan Ülkeler	4,6	4,2	4,3
Rusya	12,9	5,4	2,5
Türkiye	8,8	8,5	11,9
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	2,7	2,7	2,8
Çin	1,6	2,1	1,8
Hindistan	5,3	3,6	4,7
ASEAN-5 ⁽¹⁾	2,0	2,6	2,9
Latin Amerika ve Karayipler	6,2	4,6	4,1
Brezilya	10,7	6,3	2,9
Meksika	2,1	3,4	6,8
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	5,1	6,2	7,7

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2018.

(1): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

Grafik 3: Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları

Kaynak: IMF.

G7 ülkelerinde tüketici fiyatları artış hızında 2014 ve 2015 yıllarında görülen küçülme eğilimi 2016 yılında tersine dönerek yerini 1,0 puanlık artışa bırakmıştır. Böylece 2015 yılında % 0,5 olan tüketici fiyat enflasyonu, 2016 yılında %1,5'e yükselmiştir. 2017 yılında bölgede iç talep hızla toparlanmış ve işsizlik oranları bir önceki yıla göre gerilemiş olsa da enflasyon merkez bankası hedeflerine doğru belirgin bir şekilde artmamıştır. Yıl sonu itibarıyla tüketici fiyatları enflasyonu bir önceki yıla göre 0,2 puanlık artışla % 1,7 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Belçika, Finlandiya, Almanya, İzlanda, İrlanda, Lüksemburg, Norveç, İspanya ve Çin'in Tayvan Eyaleti gibi birçok gelişmiş ülke zayıf enflasyon baskısı yaşamaktadır. Geçen yazdan bu yana, poundun güçlü değer kaybının daha yüksek tüketici fiyatlarına dönüştüğü İngiltere, bu durumun istisnası olmuştur.

Avrupa Merkez Bankası tarafından uygulanan kararlı parasal gevşeme politikası sonuçlarını 2016 yılında vermeye başlamıştır. Euro bölgesinde 2014 yılında negatif yönde gerçekleşen tüketici fiyat enflasyonu 2015 yılında % 0,2'ye, 2016 yılında ise görece yüksek bir artışla % 1,1'e yükselmiştir. Bölgede fiyatlar genel düzeyindeki artış 2017 yılında da devam etmiştir. Yıl sonu itibarıyla Euro bölgesinde 2017 yılında tüketici fiyat endeksi artış hızı % 1,4 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bölge ekonomilerinden Almanya'da enflasyon % 1,6 ile geçen yılki düzeyinde kalırken, Fransa'da 0,5 puanlık artışla % 1,2'ye, İtalya'da 0,2 puanlık artışla % 0,7'ye, Yunanistan'da 0,7 puanlık artışla % 1,0'a yükselirken, İspanya'da 0,5 puanlık düşüşle % 1,1'e gerilemiştir.

Birçok gelişmekte olan piyasada ve gelişmekte olan ekonomide, önceki döviz kuru değer düşüklüğünden kaynaklanan geçiş etkilerinin azalması ve ABD doları karşısında son zamanlarda gerçekleşen değer artışları, ılımlı çekirdek enflasyon oranlarına yardımcı olmuştur. Buna karşılık, gelişmekte olan Asya, gelişmekte olan ve gelişen Avrupa, Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Afganistan ve Pakistan bölgesindeki diğer bazı ülkelerle döviz kuru değer kayıplarının yaşanması ve para yardımlarının/sübvansiyonların kaldırılması veya tüketimdeki artışlarla katma değer/tüketim vergilerindeki artışlar nedeniyle 2017'de enflasyonist baskılar devam etmiştir.

Gelişmiş ülkeler grubunda yer alan ABD'de 2017 yılında enflasyon 0,1 puanlık düşüşle % 2,1 olarak gerçekleşmiştir. Japonya'da ise 0,3 puanlık artışla % 0,6 düzeyine yükselmiştir. İngiltere'de 2016 yılında yükselme eğilimine giren enflasyon, 2017 yılında % 3,0 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonucun Brexit'ten kaynaklandığı kabul edilmekte ve artışın kalıcı olacağı düşünülmektedir.

Rusya'da ise enflasyonda 2016 yılında ortaya çıkan sert düşüş, 2,9 puanlık düşüşle devam etmiş ve fiyatlar genel seviyesi artış oranı 2017 yılında % 2,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Çin'de enflasyon 0,3 puanlık düşüşle % 1,8'e gerilerken, Hindistan'da 1,1 puanlık artışla % 4,7 seviyesine yükselmiştir.

1.4 Uluslararası Mal Piyasaları ve Seçilmiş Malların Fiyatları

Küresel emtia fiyat endeksleri, 2016 yılındaki düşüşün aksine 2017 yılında genel olarak artmıştır. 2017 yılında bir önceki yıla göre petrol ve petrol dışı mal fiyat endeksi % 15,3, petrol dışı mal fiyat endeksi % 6,8, gıda ve içecek ürünleri fiyat endeksi % 1,0, sanayi girdileri fiyat endeksi % 14,1, tarımsal hammadde fiyat endeksi % 2,3, metal ürünleri fiyat endeksi % 22,2, enerji fiyat endeksi % 23,4 ve petrol fiyat endeksi % 23,3 artış göstermiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Dünya Mal Fiyat Endeksleri

Bileşenler	(2005=100)				
	Endeks			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Petrol ve petrol dışı mal fiyat endeksi	111,2	100,3	115,6	-9,8	15,3
Petrol dışı mal fiyat endeksi	134,2	132,2	141,1	-1,5	6,8
Gıda ve içecek ürünleri fiyat endeksi	144,5	147,2	148,6	1,8	1,0
Sanayi girdileri fiyat endeksi	123,9	117,0	133,5	-5,5	14,1
Tarımsal hammadde fiyat endeksi	120,1	113,3	115,8	-5,7	2,3
Metal ürünleri fiyat endeksi	126,6	119,7	146,3	-5,4	22,2
Enerji fiyat endeksi	97,7	81,6	100,7	-16,5	23,4
Petrol fiyat endeksi	95,2	80,3	99,0	-15,7	23,3

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2018.

IMF'nin Dünya Ekonomik Görünüm raporunda yayımlanan verilere göre, 2017 yılında fiyatı en çok artan gıda ürünleri % 26,0 ile çay, % 13,9 ile zeytinyağı, % 10,4 ile kahve (sert aroma), % 8,3 ile yer fıstığı ve % 7,2 ile muz olmuştur. Fiyatları en çok düşen gıda ürünleri ise % 13,8 ile şeker (serbest piyasa), % 8,7 ile portakal, % 7,4 ile kahve (yumuşak aroma) ve % 5,6 ile ayçiçek yağıdır (Tablo 5).

Tablo 5. Uluslararası Piyasalarda Seçilmiş Ürünlerin Fiyatları

Seçilmiş Ürünler	Ölçü ⁽¹⁾	Fiyat			Değişim (%)	
		2015	2016	2017	2016	2017
Buğday	\$/MT	185,6	143,2	145,3	-22,9	1,5
Mısır	\$/MT	169,8	159,2	154,5	-6,3	-2,9
Pirinç	\$/MT	380,0	388,3	399,1	2,2	2,8
Soya fasulyesi	\$/MT	347,4	362,7	358,8	4,4	-1,1
Yerfıstığı	\$/MT	1.946,2	1.798,3	1.947,3	-7,6	8,3
Ayçiçek yağı	\$/MT	1.022,2	1.009,7	953,0	-1,2	-5,6
Zeytinyağı	\$/MT	4.292,8	3.978,5	4.529,8	-7,3	13,9
Portakal	\$/MT	675,0	889,7	812,0	31,8	-8,7
Muz	\$/MT	958,7	1.002,4	1.074,2	4,6	7,2
Şeker (Serbest Piyasa)	cts/lb	13,2	18,5	16,0	40,1	-13,8
Çay	cts/Kg	340,4	287,4	362,2	-15,6	26,0
Kahve (yumuşak aroma)	cts/lb	160,5	164,5	152,4	2,5	-7,4
Kahve (sert aroma)	cts/lb	94,2	94,3	104,1	0,1	10,4
Pamuk	cts/lb	70,4	74,2	83,6	5,4	12,6
Yün (23 Mikron)	cts/Kg	927,8	1.016,4	1.091,5	9,5	7,4
Kauçuk	cts/lb	70,7	74,5	90,8	5,3	21,9
Alüminyum	\$/MT	1.664,7	1.604,2	1.967,7	-3,6	22,7
Bakır	\$/MT	5.510,5	4.867,9	6.169,9	-11,7	26,7
Nikel	\$/MT	11.862,6	9.595,2	10.409,6	-19,1	8,5
Çinko	\$/MT	1.931,7	2.090,0	2.890,9	8,2	38,3
Demir	\$/MT	56,1	58,6	71,1	4,3	21,4
Ham petrol (Brent)	\$/bbl	52,4	44,0	54,4	-15,9	23,5
Ham petrol (Batı Teksas)	\$/bbl	48,7	43,2	50,9	-11,3	17,8

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2018.

(1): lb=0,4536 Kg, bbl(varil)=159 lt, MT: Metrik Ton

OPEC üyesi ülkelerin küresel arz fazlasını kaldırarak piyasaya istikrar kazandırmak amacıyla 30 Kasım 2016 tarihinde petrol üretimini kısma kararı almasının ardından fiyatlar yükselme eğilimi göstererek, 2017 yılına bu trend ile girmiştir. 2017 yılında brent ham petrol fiyatı 2016 yılına göre % 23,5 artarak varil başına 44,0 dolardan 54,4

dolara yükselmiştir. Batı Teksas ham petrol fiyatında da 2017 yılında % 17,8'lik bir artış olmuştur.

1.5 Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi

Zayıflayan küresel ekonomiyi toparlamaya yönelik olarak uygulanan genişlemeci politikalar merkezi yönetim bütçe dengelerinde verilen açıkların artmasına sebep olmuştur. 2017 yılında genel olarak bütün ülkeler merkezi bütçede açık vermiştir. 2017 yılında, 2016 yılına göre merkezi bütçe açığının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı Fransa, İspanya, Japonya, İngiltere, Rusya, Hindistan, Brezilya ve Meksika'da azalma gösterirken, ABD, İtalya, Kanada ve Çin'de artış göstermiştir. 2017 yılında yalnızca Almanya ve Yunanistan bütçe fazlası vermiştir.

Merkezi yönetim bütçe açığının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranları 2017 yılında ABD'de % 4,6'ya, Çin'de % 4,0'a yükselirken, Rusya'da % 1,4'e, Hindistan'da % 6,4'e, İngiltere'de % 2,3'e, Brezilya'da % 6,4'e, Meksika'da % 2,4'e gerilemiştir. Merkezi yönetim bütçe açığının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranının Fransa'da % 1,4'e, İspanya'da % 2,5'e, Japonya'da % 4,0'a gerileyeceği, İtalya'da % 1,5'e, Kanada'da % 1,2'ye yükseleceği tahmin edilmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi/GSYH

Ülke Grupları/Ülkeler	2015	2016	2017
			(%)
Gelişmiş Ülkeler	-2,4	-2,6	-2,6
ABD	-3,6	-4,3	-4,6
Euro Bölgesi	-0,9	-0,7	-0,6
Almanya	0,6	0,8	0,9
Fransa ⁽¹⁾	-1,9	-1,8	-1,4
İtalya ⁽¹⁾	-0,7	-1,3	-1,5
İspanya ⁽¹⁾	-2,4	-2,8	-2,5
Yunanistan ⁽¹⁾	-0,3	2,7	1,4
Japonya ⁽¹⁾	-4,2	-4,1	-4,0
Kanada ⁽¹⁾	-0,2	-0,8	-1,2
İngiltere	-3,9	-2,8	-2,3
G7 Ülkeleri	-2,8	-3,2	-3,3
Gelişmekte Olan Ülkeler	-	-	-
Rusya	-2,4	-2,9	-1,4
Türkiye ⁽¹⁾	-1,9	-2,2	-3,1
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	-	-	-
Çin	-2,5	-3,6	-4,0
Hindistan	-7,0	-6,5	-6,4
ASEAN-5 ⁽²⁾	-	-	-
Latin Amerika ve Karayipler	-	-	-
Brezilya	-9,8	-7,4	-6,4
Meksika	-4,5	-4,0	-2,4

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2018.

(1): 2017 yılı verileri tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

Ülke grupları itibarıyla da merkezi yönetim bütçe açığının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı G7 ülkelerinde % 3,3'e yükselirken, Euro bölgesinde % 0,6'ya gerilemiş, gelişmiş ülkelerde ise % 2,6 ile değişim göstermemiştir.

1.6 Dünya Ticaret Hacmi

Dünya ekonomisindeki durgunluk, küresel dış ticareti de etkilemektedir. 2015 yılında canlanan gelişmiş ekonomiler 2016'da tekrar yavaşlarken, hız kaybeden gelişmekte olan ekonomiler ise nispeten durağan bir seyir izlemiştir. Toplam küresel büyümenin yavaşladığı 2016 yılında, küresel ticaret de bu yavaşlamayla birlikte hız kaybetmiştir. 2015 yılında % 2,8 büyüyen dünya ticaret hacmi, 2016 yılında yavaşlayarak % 2,3 büyümüş, 2017 yılında ise ekonomik faaliyetlerdeki artışın da etkisiyle bu oran önemli bir artışla % 4,9'a yükselmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Dünya Ticaret Hacmi (Mal ve Hizmet Ticareti) Değişim Oranları

Ülke Grupları/Ülkeler	2015	2016	2017
Dünya Ticaret Hacmi	2,8	2,3	4,9
Dünya İhracat Hacmi	2,9	2,2	5,0
Gelişmiş Ülkeler	3,8	2,0	4,2
ABD ⁽¹⁾	0,4	-0,3	3,4
Euro Bölgesi	6,2	3,1	5,0
Almanya	5,2	2,6	4,7
Fransa	4,3	1,8	3,3
İtalya ⁽¹⁾	4,4	2,4	5,4
İspanya ⁽¹⁾	4,2	4,8	5,0
Yunanistan	3,1	-1,8	6,8
Japonya	2,9	1,3	6,8
Kanada ⁽¹⁾	3,5	1,0	1,0
İngiltere	5,0	2,3	5,7
G7 Ülkeleri	3,2	1,3	4,3
Gelişmekte Olan Ülkeler	1,5	2,6	6,4
Rusya	-0,5	1,5	9,1
Türkiye	1,6	-2,1	11,6
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	-1,1	2,5	8,8
Çin	-2,2	1,1	9,2
Hindistan	-5,3	6,5	7,2
ASEAN-5 ⁽²⁾	3,2	4,0	9,1
Latin Amerika ve Karayipler	4,2	2,8	3,7
Brezilya	8,1	3,7	10,9
Meksika ⁽¹⁾	8,4	3,5	3,2
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	6,1	3,9	-0,6
Dünya İthalat Hacmi	2,6	2,3	4,8
Gelişmiş Ülkeler	4,6	2,7	4,0
ABD ⁽¹⁾	5,0	1,3	4,0
Euro Bölgesi	6,5	4,5	4,2
Almanya	5,6	3,9	5,1
Fransa	5,7	4,2	4,1
İtalya ⁽¹⁾	6,8	3,5	5,3
İspanya ⁽¹⁾	5,9	2,7	4,7
Yunanistan	0,4	0,3	7,5
Japonya	0,8	-1,9	3,6
Kanada ⁽¹⁾	0,7	-10,0	3,6
İngiltere	5,1	4,8	3,2
G7 Ülkeleri	4,5	2,1	4,1
Gelişmekte Olan Ülkeler	-0,9	1,8	6,4
Rusya	-25,1	-4,3	20,3
Türkiye	1,2	4,7	8,7
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	0,6	4,9	8,1
Çin	-0,5	4,7	6,9
Hindistan	0,4	4,1	10,6
ASEAN-5 ⁽²⁾	2,4	5,2	9,4
Latin Amerika ve Karayipler	-1,9	-2,5	4,6
Brezilya	-13,5	-8,2	3,8
Meksika ⁽¹⁾	5,9	2,9	6,0
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	0,4	-0,9	-0,2

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2018.

(1): 2017 yılı verileri tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

Dünya ihracatı 2017 yılında % 5,0 büyürken, gelişmiş ülkelerin ihracat artış hızı % 2,0'dan % 4,2'ye yükselmiştir. Bu ülkeler içerisinde yer alan ABD'nin ihracat artış hızının önemli ölçüde yükselerek % 3,4 olması beklenmektedir.

Euro bölgesi ihracatında canlanma görülmektedir. Bu bölgedeki bütün ülkelerde ihracat artış hızı yükselmiştir. 2017 yılında ihracat Almanya'da 2,1 puanlık ilerleme ile % 4,7, Fransa'da 1,5 puanlık ilerleme ile % 3,3, Yunanistan'da 8,6 puanlık ilerleme ile % 6,8 büyümüştür. İtalya'da 3,0 puanlık ilerleme ile % 5,5, İspanya'da 0,2 puanlık ilerleme ile % 5,0 oranında ihracat artışı beklenmektedir. Diğer gelişmiş ülkelerden Japonya'da ihracat hacmi artışı % 6,8, İngiltere'de ise % 5,7 olmuştur. Kanada'da ise değişim göstermeyerek % 1,0 olarak bir önceki yıllla aynı kalacağı tahmin edilmiştir.

Gelişmekte olan ülkeler ve gelişmekte olan Asya ekonomilerinde 2016 yılında gerçekleşen ihracat canlanması, 2017 yılında artarak devam etmiş ve iki grupta da ihracat artış hızında büyüme kaydedilmiştir. Bu ülkeler içerisinde ihracat Rusya'da % 9,1, Çin'de % 9,2, Hindistan'da % 7,2 büyümüştür.

Latin Amerika ve Karayipler'de ihracat artış hızı bu yıl ivme kazanmıştır. Bölgenin 2016 yılında % 2,8 artan ihracatı, 2017 yılında % 3,7 artmıştır. 2017 yılında Brezilya'nın ihracat miktarı % 10,9 büyümüştür. Meksika'da ise ihracat miktarının % 3,2 artacağı tahmin edilmektedir.

2017 yılı tahminlerine göre, dünya genelinde ithalat artış hızı, ihracata paralel olarak, 2,5 puanlık artışla % 4,8 olarak gerçekleşmiştir. Dünya geneli ithalat hacmi büyüme seviyesine benzer olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ithalatı da artış kaydetmiştir. Bu ülke gruplarında ithalat büyümeleri sırasıyla % 4,0 ve % 6,4 olarak gerçekleşmiştir. Gelişmiş ülkeler içerisinde yer alan ABD'nin ithalatının % 4,0 artması beklenmektedir. Aynı grupta yer alan Japonya ve İngiltere'de ithalat hacimleri sırasıyla % 3,6 ve % 3,2 artmıştır. Kanada'da ise % 3,6 artması beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelere Rusya'da 2016 yılında ithalat hacmi % 4,3 düşerken 2017 yılında % 20,3 oranında yükselmiştir. Hindistan ve Çin'de ise ithalat hacmi genişleyerek sırasıyla % 6,9 ve % 10,6 oranında artmıştır.

2016 yılında % 4,5 seviyesinde gerçekleşen Euro bölgesi ithalat büyümesi, 2017 yılında 0,3 puanlık düşüşle % 4,2 olarak gerçekleşmiştir. Bölgeye dahil ülkelerde ithalat büyümesi, Almanya'da % 5,1, Fransa'da % 4,1, Yunanistan'da % 7,5 olarak gerçekleşmiştir. İthalat artışı İtalya'da % 5,3, İspanya'da % 4,7 olarak tahmin edilmektedir.

1.7 Cari İşlemler Dengesi

2016 yılında, gelişmiş ülkelerde GSYH'nin % 0,7'si oranında gerçekleşen cari işlemler fazlası, 2017 yılında 0,1 puan artarak % 0,8'i olmuştur. 2017 yılında G7 ülkelerinde GSYH'nin % 0,3'ü, gelişmekte olan ülkelere % 0,1'i seviyesinde cari açık verilmiştir. Gelişmekte olan Asya ekonomilerinde 2016 yılında GSYH'nin % 1,4'ü olan cari işlemler fazlası, 2017 yılında % 0,9'a gerilemiştir. Latin Amerika ve Karayipler'de, GSYH'nin % 1,6'sı düzeyinde gerçekleşen cari açık, 2016 yılına göre 0,3 puan azalmıştır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde cari işlemler dengesi açıkları devam etmekle birlikte bir önceki yıllla göre büyük ölçüde iyileşme kaydedilmiş, cari açığın GSYH'ye oranı % 4,6'dan % 0,6'ya düşmüştür (Tablo 8, Grafik 4).

Tablo 8. Cari İşlemler Dengesi/GSYH

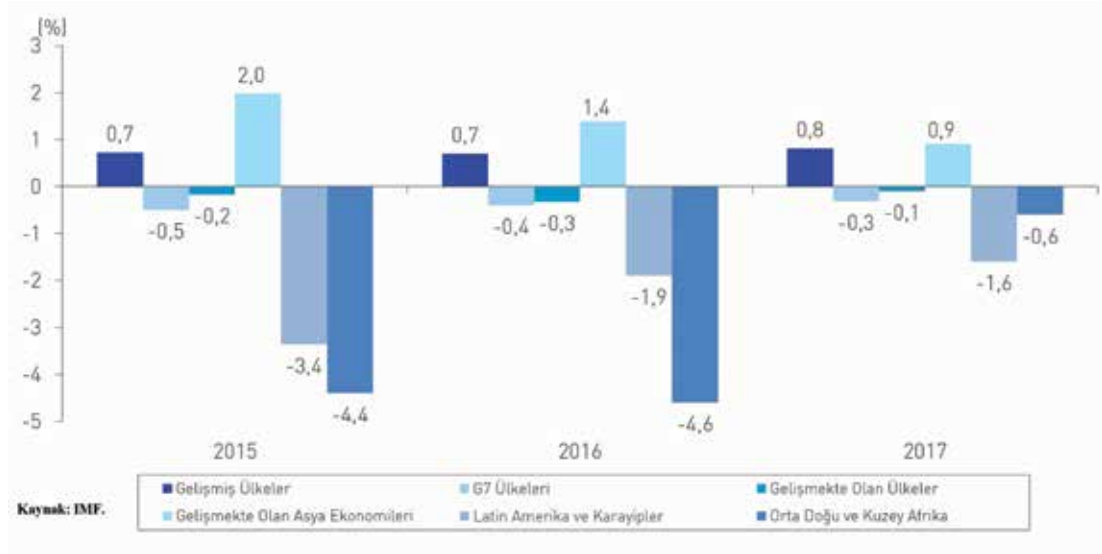
Ülke Grupları/Ülkeler	2015	2016	2017
Gelişmiş Ülkeler	0,7	0,7	0,8
ABD ⁽¹⁾	-2,4	-2,4	-2,4
Euro Bölgesi	3,2	3,4	3,5
Almanya	8,9	8,6	8,0
Fransa	-0,4	-0,9	-1,4
İtalya ⁽¹⁾	1,5	2,7	2,9
İspanya ⁽¹⁾	1,1	1,9	1,7
Yunanistan	-0,2	-1,1	-0,8
Japonya	3,1	3,8	4,0
Kanada ⁽¹⁾	-3,6	-3,2	-3,0
İngiltere	-5,2	-5,8	-4,1
G7 Ülkeleri	-0,5	-0,4	-0,3
Gelişmekte Olan Ülkeler	-0,2	-0,3	-0,1
Rusya	5,0	2,0	2,6
Türkiye ⁽¹⁾	-3,7	-3,8	-5,5
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	2,0	1,4	0,9
Çin	2,7	1,8	1,4
Hindistan	-1,1	-0,7	-2,0
ASEAN-5 ⁽²⁾	1,5	2,0	2,1
Latin Amerika ve Karayipler	-3,4	-1,9	-1,6
Brezilya	-3,3	-1,3	-0,5
Meksika ⁽¹⁾	-2,5	-2,1	-1,6
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	-4,4	-4,6	-0,6

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2018.

(1): 2017 yılı verileri tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

Grafik 4: Cari İşlemler Dengesi / GSYH

Cari işlemler dengesi fazla vermeye devam eden Euro bölgesinde cari fazlanın GSYH'ye oranı 2017 yılında % 3,5 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında bölge ülkelerinden Almanya % 8,0 ile en çok cari fazla veren ülkelerden biri olmuştur. Tabloda yer alan bölge ülkelerinden Fransa ve Yunanistan sırasıyla GSYH'nin % 1,4'ü ve % 0,8'i düzeyinde cari açık verirken, İtalya'nın % 2,9, İspanya'nın ise % 1,7 oranında fazla vermesi beklenmektedir.

Gelişmiş ülkeler içinde yer alan Japonya'da cari işlemler dengesi GSYH'nin % 4,0 oranında fazla verirken, İngiltere'de ise % 4,1 oranında açık vermiştir. 2017 yılında ABD'nin GSYH'nin % 2,4'ü, Kanada'nın ise % 3,0'ı oranında cari işlemler dengesi açığı vereceği tahmin edilmektedir.

2017 yılında cari işlemler dengesi GSYH'nin Rusya'da % 2,6'sı, Çin'de %1,4'ü oranında fazla verirken Hindistan'da % 2,0'ı, Brezilya'da % 0,5'i oranında açık vermiştir.

1.8 İşsizlik Oranları

Küresel kriz yıllarında dünya ekonomisinde yaşanan yavaşlama istihdamı olumsuz şekilde etkileyerek işsizlik oranlarında artışa yol açmıştır. Krizden etkilenen ekonomiler eş zamanlı olarak işsizlik sorunu ile karşılaşmışlardır. Bu sorun Euro bölgesi ülkeleri ile bazı gelişmekte olan ülkelere daha yaygın ve yüksek oranlı yansımıştır. Gelişmekte olan ekonomilerde her yıl işgücüne dahil olan nüfusun istihdamda meydana gelen artıştan daha fazla olması işsizlik oranlarındaki artışın önemli sebepleri arasında yer almıştır.

Alınan önlemlerle ekonomik faaliyetlerde başlayan iyileşmenin istihdama yansımaları gecikmeli olmuştur. İşsizlik oranları 2017 yılı itibarıyla yaklaşık olarak kriz öncesi döneme yakınsayabilmiştir.

2017 yılında gelişmiş ülkeler grubunun genel işsizlik düzeyi 0,5 puanlık azalışla % 5,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu grup içerisinde işçi piyasası açısından güçlü olan ABD'de istihdamı artırmada önemli yol kat edilmiş olup, 2016 yılında % 4,9 olan işsizlik oranı % 4,4 seviyesine gerilemiştir. ABD'de işsizliğin bu şekilde azalması ile ücretlerin artması, bunun da özel tüketimi artırarak ekonomiye olumlu yönde katkı sağlaması beklenmektedir. Euro bölgesinde işsizlik seviyesi % 10,0'dan % 9,1 seviyesine gerilemiştir. Bölgede nispeten düşük işsizlik oranına sahip Almanya'da işsizlik düzeyi % 3,8 olarak gerçekleşirken, Fransa'da % 9,4, İspanya'da % 17,2 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik İtalya'da % 11,3, Yunanistan'da % 21,5 düzeylerinde tahmin edilmektedir. Euro bölgesinde yüksek işsizlik probleminin hala çözülemediği ve bu sorunun yapısal problemlerden kaynaklandığı gözlemlenmektedir. Diğer gelişmiş ülkelerden Japonya, Kanada ve İngiltere'de işsizlik oranlarında iyileşme olmuştur. İşsizlik oranı Japonya'da 0,2 puan azalarak % 2,9, İngiltere'de 0,5 puan azalarak % 4,4 seviyesine düşmüş olup, Kanada'da da 0,7 puan azalarak % 6,3'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler içinde yer alan Rusya ve Çin'de işsizlik oranı sırasıyla % 5,2 ve % 3,9'luk düzeyi ile geçen yılın altında gerçekleşmiştir. Brezilya'da ise 1,5 puan artarak % 12,8'e yükselmiş olup, Meksika'da ise 0,5 puan azalarak % 3,4'e gerileyeceği tahmin edilmektedir (Tablo 9, Grafik 5).

Tablo 9. İşsizlik Oranları

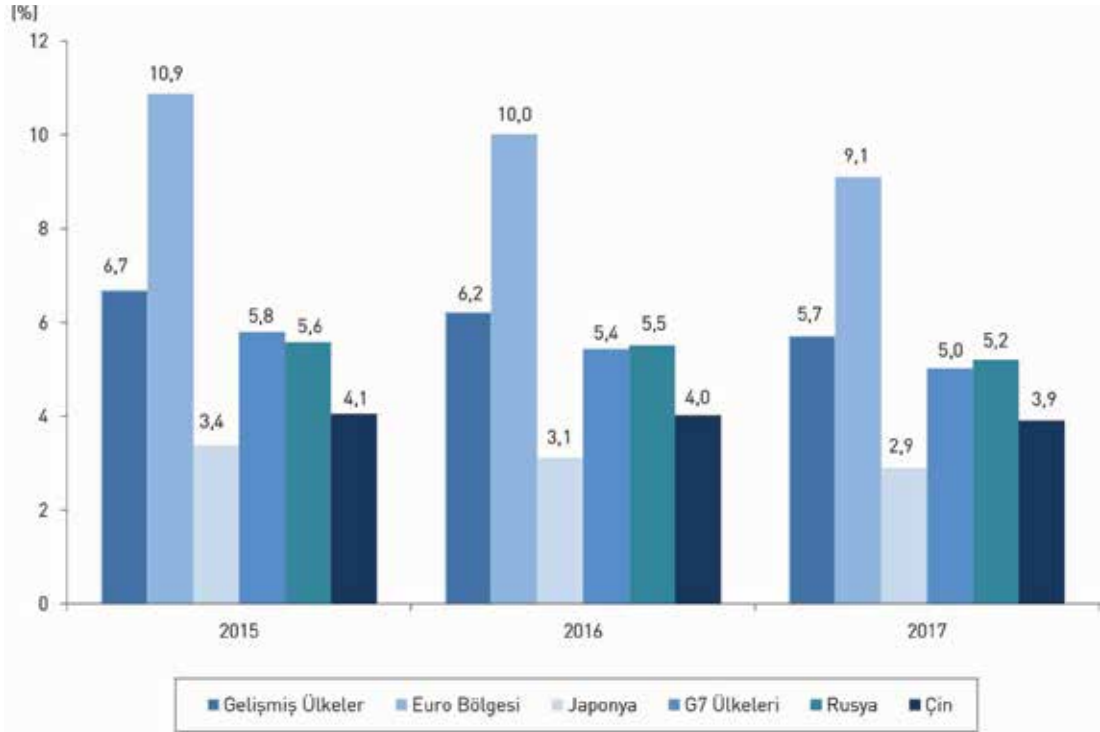
Ülke Grupları/Ülkeler	2015	2016	2017
Gelişmiş Ülkeler	6,7	6,2	5,7
ABD	5,3	4,9	4,4
Euro Bölgesi	10,9	10,0	9,1
Almanya	4,6	4,2	3,8
Fransa	10,4	10,0	9,4
İtalya ⁽¹⁾	11,9	11,7	11,3
İspanya	22,1	19,6	17,2
Yunanistan ⁽¹⁾	24,9	23,6	21,5
Japonya	3,4	3,1	2,9
Kanada ⁽¹⁾	6,9	7,0	6,3
İngiltere	5,4	4,9	4,4
G7 Ülkeleri	5,8	5,4	5,0
Gelişmekte Olan Ülkeler	-	-	-
Rusya	5,6	5,5	5,2
Türkiye	10,3	10,9	10,9
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	-	-	-
Çin	4,1	4,0	3,9
Hindistan	-	-	-
ASEAN-5 ⁽²⁾	-	-	-
Latin Amerika ve Karayipler	-	-	-
Brezilya	8,3	11,3	12,8
Meksika ⁽¹⁾	4,4	3,9	3,4
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	-	-	-

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2018.

(1): 2017 yılı verileri tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

Grafik 5: İşsizlik Oranları

Kaynak: IMF.

1.9 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2004 yılından beri oluşturulan Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (KREE), her ülkenin verimlilik ve rekabeti açısından kritik veriler içeren "Temel Gereklilikler", "Etkinlik Artırıcılar" ve "İnovasyon Faktörleri" olarak adlandırılan üç alt endeksten oluşmaktadır. Ülkeler bu endeks ile uluslararası alanda kendilerini diğer ülkelerle kıyaslama, üstün ve zayıf oldukları alanları görme, uygulamakta oldukları politikaları gözden geçirme, yeni kararlar alabilme ve bunları uygulamaya koyabilme imkânı bulmaktadır.

KREE'nin son üç dönem verilerine göre, İsviçre rekabet edebilirlik anlamında sırasıyla 5,76, 5,81 ve 5,86 puan ile ilk sırada yer alarak rekabet edebilirlik koşullarını en iyi sağlayan ülke konumunu devam ettirmiştir (Tablo 10).

Tablo 10. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Ülkeler	KREE 2017-2018			KREE 2016-2017			KREE 2015-2016	
	Sıralama	Skor	Değişim	Sıralama	Skor	Değişim	Sıralama	Skor
İsviçre	1	5,86	0	1	5,81	0	1	5,76
ABD	2	5,85	1	3	5,70	0	3	5,61
Singapur	3	5,71	-1	2	5,72	0	2	5,68
Hollanda	4	5,66	0	4	5,57	1	5	5,50
Almanya	5	5,65	0	5	5,57	-1	4	5,53
Hong Kong SAR	6	5,53	3	9	5,48	-2	7	5,46
İsveç	7	5,52	-1	6	5,53	3	9	5,43
İngiltere	8	5,51	-1	7	5,49	3	10	5,43
Japonya	9	5,49	-1	8	5,48	-2	6	5,47
Finlandiya	10	5,49	0	10	5,44	-2	8	5,45
Norveç	11	5,40	0	11	5,44	0	11	5,41
Danimarka	12	5,39	0	12	5,35	0	12	5,33
Yeni Zelanda	13	5,37	0	13	5,31	3	16	5,25
Kanada	14	5,35	1	15	5,27	-2	13	5,31
Tayvan, Çin	15	5,33	-1	14	5,28	1	15	5,28
İsrail	16	5,31	8	24	5,18	3	27	4,98
Birleşik Arap Emirlikleri	17	5,30	-1	16	5,26	1	17	5,24
Avusturya	18	5,25	1	19	5,22	4	23	5,12
Lüksemburg	19	5,23	1	20	5,20	0	20	5,20
Belçika	20	5,23	-3	17	5,25	2	19	5,20
Türkiye	53	4,42	2	55	4,39	-4	51	4,37

Kaynak: World Economic Forum.

Not: 2015-2016 sıralamasında 140 ülke, 2016-2017 sıralamasında 138 ülke, 2017-2018 sıralamasında 137 ülke vardır.

2015-2016 ve 2016-2017 KREE sıralamalarında İsviçre'yi, sırasıyla 2 nci ve 3 üncü sıralarda takip eden Singapur ve ABD, 2017-2018 KREE sıralamasında yer değiştirmiştir. Bu ülkelerden ABD 5,85, Singapur ise 5,71 puan almışlardır. Sıralamada ABD 1 basamak yukarı çıkarak 2 nci olmuş, Singapur ise 1 basamak gerileyerek 3 üncü sırada yer almıştır. Hong Kong üç basamak yükselerek 6 ncı olmuştur.

KREE 2017-2018 sıralamasında ilk 20 içerisinde en hızlı yükselmeyi 8 basamak yükselen İsrail gerçekleştirerek ilk 20 ülkenin içine girebilmeyi başarmıştır. İsviçre, Hollanda, Almanya, Finlandiya, Norveç, Danimarka, Yeni Zelanda ise sırasıyla 1 inci, 4 üncü, 5 inci, 10 uncu, 11 inci, 12 nci, 13 üncü basamaklarda yer alarak geçen yıl gerçekleşen sıralarını korumuşlardır.

2015-2016 döneminde 51 inci sırada yer alan Türkiye, 2016-2017 döneminde 4 basamak gerileyerek 55 inci sıraya düşmüştür. 2017-2018 döneminde ise 2 basamak yükselerek 137 ülke içerisinde 53 üncü sıraya yükselmiştir.

BÖLÜM II. TÜRKİYE EKONOMİSİ

TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ

Türkiye ekonomisinde 2000'li yılların başında yedi yıl üst üste yaşanan istikrarlı büyüme süreci küresel ölçekte yaşanan ekonomik ve finansal krizin etkisiyle 2009 yılında kesintiye uğramıştır. Küresel kriz sonrasında dünya ekonomisi yavaş büyüme eğilimi gösterirken, Türkiye ekonomisi izlenen mali ve sosyal politikalar, gerçekleştirilen yapısal reformlar sayesinde hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir. 2011 yılında % 11,1 ile kriz sonrası dönemin en yüksek düzeyine ulaşan büyüme diğer yıllarda dalgalı ve dünya ortalamasının üzerinde bir seyir izlemiştir.

2016 yılında global ölçekte yaşanan durgunluk, jeopolitik ve siyasi gerginlikler ile yakın coğrafyamıza hakim olan savaş, darbe girişimi ve terör olaylarının etkisi ile büyüme hızı % 3,2 düzeyinde kalmıştır. Bu büyüme oranı krizden çıkış yılı olan 2009 sonrası gerçekleşen en düşük büyüme oranı olmuştur.

Büyümeye tekrar hız kazandırmak ve iktisadi faaliyetleri canlandırmak amacıyla bir dizi tedbir uygulamaya konulmuştur. Özel sektör işbirliği ile finansmana erişimi kolaylaştırma çalışmaları kapsamında TOBB Nefes Kredisi, KOSGEB ve Kredi Garanti Fonu aracılığıyla sağlanan krediler, vergi indirimleri, istihdam ve üretime yönelik teşvikler, üretim ve iç talebi destekleyerek ekonomideki güçlü büyümede etkili olmuş ve 2016 yılının son döneminden itibaren tekrar hızlı bir büyüme sürecine girilmiştir. Bu süreç 2017 yılı boyunca kesintisiz bir şekilde devam etmiştir.

Türkiye ekonomisi için 2018-2020 yıllarını kapsayan orta vadeli programda 2017 yılı büyüme hızı % 5,5 olarak tahmin edilirken, yıl sonunda beklentilerin üzerinde % 7,4'lük bir büyüme hızına ulaşılmıştır. Türkiye G20 ülkeleri arasında ekonomisi en hızlı büyüyen ülke olmuştur. 2017 yılındaki bu yüksek oranlı büyümeye, uygulanan teşvik politikaları kapsamında sağlanan kredi kolaylıklar, vergi indirimleri, istihdam teşvikleri ile iç tüketimde ve yatırımlarda yaşanan canlanma, düşük baz etkisi ve küresel ekonomilerdeki canlanma katkı yapmıştır.

2017 yılında tarım sektörü katma değeri % 4,7, sanayi sektörü katma değeri % 9,2, inşaat sektörü katma değeri % 8,9 artmıştır. Ticaret, ulaştırma, konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetlerinin toplamından oluşan hizmetler sektörünün katma değerinde % 10,7 ve diğer hizmet faaliyetleri katma değerinde de % 5,5 artış olmuştur.

Harcamalar yöntemiyle zincirlenmiş hacim endeksine göre, 2017 yılında hanehalkı nihai tüketim harcamaları % 6,1 ve devletin nihai tüketim harcamaları % 5,0 artmıştır. Böylece toplam tüketim harcamaları büyüme hızı 2016 yılına göre 1,2 puan artarak % 5,9 olurken, toplam sabit sermaye yatırımları büyüme hızı 5,1 puan artarak % 7,3 olmuştur.

2014 yılında 12.480 dolar ile en yüksek düzeyine ulaşan kişi başına GSYH, bu yıldan sonra düşüş eğilimine girmiştir. Raporun kapsadığı yıllar itibarıyla, 2015 yılında 11.019

dolara, 2016 yılında 10.883 dolara ve 2017 yılında 10.597 dolara gerilemiştir. Kişi başına GSYH'da meydana gelen düşüşte dolar kurunda meydana gelen hızlı artışın etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Türkiye ekonomisindeki görece güçlü büyüme, sanayinin öncü göstergelerinden olan imalat sanayi kapasite kullanım oranlarına da yansımıştır. 2016 yılında % 77,4 seviyesinde olan imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 2017 yılında 1,1 puanlık artışla % 78,5 seviyesine yükselmiştir. 2017 yılında imalat sanayi alt sektörlerinde en yüksek kapasite kullanımı % 86,3 ile motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı sektöründe gerçekleşirken, onu sırasıyla % 84,6 ile kağıt ve kağıt ürünleri imalatı ve % 83,6 ile kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı sektörleri takip etmiştir. Kapasite kullanım oranının en düşük olduğu alt sektörler ise % 58,6 ile deri ve ilgili ürünlerin imalatı, % 65,2 ile diğer imalatlar ve % 66,0 ile içeceklerin imalatı alt sektörleri olmuştur.

Tarım sektörü katma değerinde gerçekleşen büyüme ticaret borsaları işlem hacmine de olumlu şekilde yansımıştır. TOBB verilerine göre 2016 yılında 212.814 milyon TL olan ticaret borsaları işlem hacmi 2017 yılında % 17,4 artışla 249.892 milyon TL'ye yükselmiştir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından açıklanan sanayi kapasite raporu istatistiklerine göre, 2017 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporu sayısı, 2016 yılı sonunda geçerliliği devam eden kapasite raporu sayısına göre % 10,4 azalarak 64.825'e gerilemiştir. Ana faaliyet gruplarına göre 2017 yılında geçerliliği devam eden en çok sanayi kapasite raporu bulunan faaliyet grubu, 8.863 kapasite raporu ile gıda ürünlerinin imalatı olurken, en az kapasite raporu bulunan faaliyet grubu ise 3 kapasite raporu ile ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretimi olmuştur.

Ekonominin önemli sektörlerinden biri olan inşaat sektörü, 2017 yılında kentsel dönüşüm uygulamaları ve markalı karma projelerdeki artıştan olumlu yönde etkilenmiştir. 2017 yılında yapılması planlanan inşaatlara ilişkin olarak belediyeler tarafından verilen yapı ruhsatları yüzölçümü cinsinden % 31,8 artarak 270.741 bin m²'ye, ruhsata bağlanmış ve bitirilmiş inşaatlarla ilgili belediyelerce verilen yapı kullanma izin belgeleri toplam inşaat alanı % 6,6 artışla 161.119 bin m²'ye yükselmiştir.

Konut satışları, banka kredi faizlerinde yapılan indirimler ve sektöre hız kazandırmak adına başlatılan kampanyaların etkisiyle 2017 yılında ivme kazanarak % 5,1 artmıştır. Türkiye genelinde 473 bini ipotekli, 936 bini diğer yollarla olmak üzere 1.409 bin konut satış sonrası el değiştirmiştir.

TOBB tarafından yayınlanan bir başka istatistiğe göre, 2017 yılında 12.823'ü anonim, 60.024'ü limited, 13'ü kolektif, 2'si komandit olmak üzere toplam 72.862 şirket kurulmuştur. 2017 yılında toplam kurulan şirket sayısında % 14,4, gerçek kişi ticari işletme sayısında % 5,4 ve kooperatif sayısında % 17,1 artış gerçekleşmiştir.

2017 yılında bir önceki yıla göre kapanan anonim şirket sayısı % 1,8, limited şirket sayısı % 28,0 artarken, kolektif şirket sayısı % 22,0, komandit şirket sayısı % 25,0 azalmış, böylece toplam kapanan şirket sayısı % 22,2 artarak 13.507 olmuştur. Kapanan gerçek kişi ticari işletme sayısı % 5,9, kooperatif sayısı ise % 8,6 azalmıştır.

Ekonominin genel görünümü ve gelişimine ilişkin en önemli göstergeler arasında yer alan protesto edilen senet ve karşılıksız çek sayısında olumlu gelişmeler yaşanmıştır. 2017 yılında protesto edilen senet sayısı % 7,6 azalarak 940 bine düşerken, karşılıksız çıkan çek sayısı da % 44,1 azalarak 435 bine gerilemiştir.

Turizm sektörü hain terör saldırıları ve darbe teşebbüsü, özellikle Rusya Federasyonu ile dış politikada yaşanan olumsuzluklar ve yakın coğrafyadaki savaşlar nedeniyle 2016 yılında zor bir dönem geçirmiştir. İçte ve dışta yaşanan bu olaylar ve yansımalarından dolayı yabancı ziyaretçilerin ülkemize olan ilgisi azalarak, daha güvenli olduğunu düşündükleri alternatif ülkelere kaymışlar, sektörde ciddi bir sıkıntı yaşanmıştır.

2017 yılında yakın coğrafyada devam eden savaşlar dışındaki olumsuzlukların ortadan kalkması ve Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerin normalleşmesiyle turizm sektöründe önemli iyileşmeler kaydedilmiş ve ülkemizden çıkış yapan ziyaretçi sayısı % 23,1 artarak 38.620 bin kişiye, giriş yapan vatandaş sayısı % 12,6 artarak 8.887 bin kişiye yükselmiştir. Ülkemizden çıkış yapan ziyaretçiler sıralamasında ilk 20'de bulunan ülkeler içinde en fazla artış Rusya Federasyonu'nda olmuş, onu Irak ve İran izlemiştir. Çıkış yapan ziyaretçilerin en çok azalış gösterdiği ülkeler sırasıyla ABD, Danimarka ve Hollanda olmuştur.

Turizm geliri % 18,9 artarak 26.284 milyon dolara, turizm gideri % 1,7 artarak 5.137 milyon dolara, net turizm geliri de % 24,0 artarak 21.147 milyon dolara yükselmiştir.

2017 yılında verilen 7.478 adet teşvik belgesi ile 177.899 milyon TL tutarında sabit yatırımla 226.569 kişiye istihdam sağlanması amaçlanmıştır. Teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar içinde en büyük payı % 57,1 ile enerji sektörü almış, imalat sanayi sektörü % 22,1, hizmetler sektörü % 18,5, madencilik sektörü % 1,2 ve tarım sektörü % 1,1'lik paylar ile onu takip etmiştir. 2017 yılında toplam 7.478 yatırım teşvik belgesinin, 338'i yabancı sermayeli ve 7.140'ı yerli sermayeli yatırımlara verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) 2006 yılından beri uygulanmakta olan açık enflasyon hedeflemesi çerçevesinde, enflasyonu hedefle uyumlu seviyelerde tutmayı amaçlarken, 2010 yılından itibaren finansal istikrarı da gözetmektedir.

2017-2019 dönemi için Tüketici Fiyat Endeksinin (TÜFE) yıl sonlarındaki yıllık değişim oranı olarak kullanılan enflasyon hedefini, Orta Vadeli Program kapsamında Hükümet ile varılan mutabakatla uyumlu olarak "2017 Yılı Para ve Kur Politikası" metninde % 5,0 olarak belirlemiştir.

2017 yılı sonunda enflasyon, hedefin 6,92 puan üzerinde % 11,92 düzeyinde gerçekleşmiş ve belirsizlik aralığı 4,92 puan aşılmıştır. TCMB enflasyonun belirgin olarak hedefin üzerinde gerçekleşmesinde etkili olan temel unsurları; Türk lirasındaki yüksek değer kaybı, ithalat fiyatlarındaki yükseliş, gıda ve alkolsüz içecekler fiyatlarındaki gelişmeler ve iktisadi faaliyetlerdeki güçlü seyir yanında, orta vadeli enflasyon beklentilerindeki artış ve fiyatlandırma davranışlarındaki bozulmayı göstermiştir.

Ana harcama grupları itibarıyla en yüksek fiyat artışları sırasıyla % 18,24 ile ulaştırma, % 13,79 ile gıda ve alkolsüz içecekler ve % 12,77 ile çeşitli mal ve hizmetler grubunda olmuştur. En düşük fiyat artışı ise % 1,41 ile haberleşme, % 2,86 ile alkollü içecekler ve tütün, % 8,38 ile eğlence ve kültür grubunda gerçekleşmiştir.

2017 yılında işlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içecekler ve tütün ile altın hariç

tutularak hesaplanan B çekirdek enflasyon endeksi % 12,28, enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri, altın hariç tutularak hesaplanan C çekirdek enflasyon endeksi % 12,30 artmıştır.

2017 yılında Türk lirasındaki değer kaybı ve girdi fiyatlarındaki artışın etkisi ile Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi % 15,47 artmıştır. Üretici fiyatlarındaki bu artış fiyatlar üzerinde maliyet yönlü baskı yapmıştır.

TCMB enflasyon hedeflemesinin para politikasının temelinde yer aldığı, fiyat istikrarına odaklı para politikası duruşunun korunduğu bir politika uygulamaya 2017 yılında da devam etmiştir. Enflasyon beklentileri, fiyatlama davranışları ve enflasyonu etkileyen diğer bütün unsurlardaki gelişmeler, para politikası kararlarının oluşturulmasında etkili olmuştur. Enflasyon oranının % 5 olarak belirlenen hedef çerçevesinde gerçekleşmesinin yanında fiyat istikrarının korunması da para politikasının temel amacını oluşturmuştur.

TCMB bu amaca yönelik olarak 2017 yılında geleneksel politika araçlarının yanında, yeni politika çerçevesinde geliştirilen araçları kullanmaya, döviz ve Türk lirası likiditesini dengeleyici uygulamalara devam etmiştir.

TCMB 2016 yılının Kasım ayında küresel belirsizliklerdeki artış ve döviz kurlarında yaşanan dalgalanmanın oluşturduğu riskleri gözönünde bulundurarak parasal sıkılaştırmaya gitmiştir. Döviz kurlarındaki aşırı hareketliliğin devam etmesinin enflasyon üzerinde yukarı yönlü risk oluşturması üzerine, enflasyon görünümündeki bozulmayı sınırlandırmak için 2017 yılı Ocak ayında parasal sıkılaştırma güçlendirilmiştir.

2017 yılında para politikası uygulaması bu çerçevede yürütülürken, bir önceki yıla göre para arzı artış oranları 2016 yılının gerisinde kalmıştır. M1 para arzı % 17,6 artışla 449.632 milyon TL, M2 para arzı % 15,5 artışla 1.624.675 milyon TL ve M3 para arzı % 15,5 artışla 1.675.831 milyon TL olmuştur. Mevduat bankalarındaki toplam mevduat % 17,2'lik artışla 1.626.205 milyon TL, tasarruf mevduatı % 14,4'lük artışla 544.428 milyon TL, ticari kurumlar mevduatı % 3,5'lik artışla 222.506 milyon TL, resmi kurumlar mevduatı % 33,5'lik artışla 78.309 milyon TL, döviz tevdiat hesapları % 26,1'lik artışla 646.307 milyon TL'ye yükselirken, diğer kurumlar mevduatı % 2,2'lik azalışla 37.279 milyon TL'ye gerilemiştir.

TCMB'nin 2017 yılı başlarında finansal sistemi destekleyici teşvik ve tedbirlerinin etkisiyle artış eğilimi gösteren ticari krediler, yılın son çeyreğinde dengelenme sürecine girmiştir. Hazine destekli Kredi Garanti Fonu (KGF) kefalet imkanının önceden belirlenen limitlere yaklaşması ticari kredilerin hız kesmesinde etkili olmuştur. İktisadi faaliyetlerdeki olumlu görünüm, iç talepteki artış özellikle tüketici kredilerinin artışını desteklemiştir. Konut, beyaz eşya ve mobilya sektöründeki KDV indiriminin sona ermesi tüketici kredilerinin artış hızını geriletmiştir. 2017 yılında toplam banka kredileri % 21,1 artışla 1.971.683 milyon TL'ye yükselmiştir.

Küresel ekonomide beklenen canlanmanın sağlanamaması, büyümenin sınırlı düzeyde kalması, küresel ekonomik riskler ve jeopolitik gelişmeler piyasaları olumsuz etkilemiştir. Amerikan Merkez Bankası (Fed)'in tek faiz artırımıyla yetinmesi, ABD'de başkanlık seçimi ve Brexit kararı 2016 yılında küresel piyasaları etkileyen en önemli unsurlar olmuştur.

2016 yılının ikinci yarısından itibaren küresel iktisadi faaliyetler toparlanmaya başlamış ve bu toparlanma 2017 yılında da devam etmiştir. Finansal koşullardaki görece iyileşme, büyümeyi destekleyici politikalar, emtia fiyatlarındaki artış piyasalarda olumlu bir hava yaratmış, yatırımcıların risk iştahı artmıştır. Bu olumlu gelişmeler küresel hisse senedi piyasalarını da olumlu şekilde etkilemiştir.

2016 yılında terör olayları, başarısız darbe girişimi, jeopolitik gerginlikler gibi nedenlerle Türkiye'ye yönelik duyulan kaygılar 2017 yılında azalmış, ekonomideki büyümenin devam etmesi sermaye girişlerini artırmıştır. 2016 yılını 78.138,7 seviyesinde tamamlayan Borsa İstanbul (BİST) 100 Endeksi 2017 yılını 115.333,0 seviyesinde kapatmıştır. Borsa İstanbul toplam işlem hacmi 2017 yılında % 44,8 artarak 1.013.562 milyon TL'den 1.468.001 milyon TL'ye yükselmiştir.

2017 yılında Borsa İstanbul'da hisse senedi portföyü bulunan yerli yatırımcı sayısı 2016 yılına göre % 4,9 artarak 1.081.334'e, yabancı yatırımcı sayısı % 0,9 artarak 9.569'a yükselmiştir. Böylece 2017 yılında BİST'de yatırım yapan toplam yatırımcı sayısı 2016 yılına göre % 4,8 artarak 1.090.903 olmuştur. 2017 yılında yerli ve yabancı yatırımcı sayılarına paralel olarak portföy değerleri artmıştır. Yerli yatırımcıların BİST'deki portföy değeri % 35,8 artarak 122.614 milyon TL, yabancı yatırımcıların portföy değeri % 48,4 artarak 232.261 milyon TL, toplam portföy değeri de % 43,8 artarak 354.875 milyon TL olmuştur. Borsa İstanbul'da yatırım yapan toplam yatırımcı sayısı içinde geçen yılda olduğu gibi yerli yatırımcıların payı % 99,1, yabancı yatırımcıların payı % 0,9 olurken, portföy değerine göre yerli yatırımcıların payı % 34,6, yabancı yatırımcıların payı % 65,4 olmuştur.

Orta Vadeli Mali Planda (2017-2019) maliye politikasının, ekonomi politikası temel amaç ve öncelikleriyle uyumlu olarak ekonomik istikrarın korunmasına, büyüme potansiyelinin yukarı çekilmesine, cari açığın kontrol altında tutulmasına, yurt içi tasarrufların ve yatırımların teşvikine katkı verecek şekilde uygulanacağı belirtilmiştir. Maliye politikasının sürdürülebilirliği gözetilirken, kamu maliyesi alanında elde edilen kazanımların korunması ve kamu kesimi borçlanma gereğinin azaltılması amaçlanmıştır. Merkezi yönetim bütçesi kaynaklarının bu amaçlar doğrultusunda tahsis edilmesi, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılması hedeflenmiştir. Mali disiplinin yapısal reformlarla desteklenmeye devam edileceği ifade edilmiştir.

Orta Vadeli Programda (2017-2019) kamu kesimi genel dengesinin GSYH'ya oranının 2017 yılı sonunda % 1,5 açık vermesi ve Program dönemi sonunda % 0,9'a gerilemesi öngörülmüştür. 2017 yılında maliye politikası bu çerçevede uygulanmıştır.

Önceki yıllarda TCMB tarafından yürütülen sıkı para politikasına paralel olarak, sıkı maliye politikası uygulanırken, 2017 yılında ekonomik faaliyetlerde görülen yavaşlamanın giderilerek ekonominin canlandırılması amacıyla maliye politikasında nispeten gevşeme gözlenmiştir. Yeni vergi teşvikleri, destekleri ve vergi indirimleri yoluyla üretim, yatırım ve istihdamın artırılması, iktisadi faaliyetlerin canlandırılması hedeflenmiştir.

Yıl sonunda bütçe gelir ve giderleri tahminlerin üzerinde gerçekleşmiştir. Bütçe gelirleri bir önceki yıla göre % 13,8 artarak 630.349 milyon TL'ye, bütçe giderleri % 16,0 artarak 677.722 milyon TL'ye, bütçe açığı % 58,3 artarak 47.373 milyon TL'ye yükselmiştir. Bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı % 93,0 olmuştur. Cari transferler, yatırım giderleri ve faiz harcamaları bütçe gerçekleştirmelerini olumsuz

etkilerken, vergi gelirlerindeki artış olumlu yönde etkilemiştir.

2017 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin bütçe giderlerinden daha küçük oranda artması bütçe açığı artış hızını bir önceki yıl değerinin iki katının üzerine taşımıştır. Bütçe dengesinde görülen bozulma borç istatistiklerine olumsuz şekilde yansımıştır.

Son üç yıllık verilerden merkezi yönetim toplam borç stokunun giderek artan bir hızla yükseldiği görülmektedir. Merkezi yönetim iç borç stokunun da son yılı kuvvetli olmak üzere artan bir hızla yükseliş eğiliminde olduğu, dış borç stokunun ise 2017 yılında artış hızında yaşanan düşüş ile yukarı yönelen toplam borç stokundaki artışı baskıladığı dikkat çekmektedir.

Merkezi yönetim iç borç stoku % 14,3 artışla 535.448 milyon TL'ye, dış borç stoku % 17,1 artışla 341.038 milyon TL'ye yükselirken, toplam borç stoku da % 15,3 artarak 876.486 milyon TL olmuştur.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), 2001 yılı başından itibaren uygulamakta olduğu dalgalı döviz kuru uygulamasını 2017 yılında da devam ettirmiştir. Dalgalı kur uygulamasında döviz kurları arz ve talep koşullarınca belirlenmektedir. Döviz arz ve talebini iktisadi temeller, uygulanan para ve maliye politikaları, uluslararası gelişmeler ve beklentiler etkilemektedir. TCMB'nin nominal veya reel bir döviz kuru hedefi bulunmamaktadır. Döviz kuru bir politika aracı olarak kullanılmazken, döviz kurundaki oynaklığın arttığı ve finansal istikrar açısından risk oluşturduğu durumlarda, elindeki araçlarla gerekli tepkiyi vermektedir. Kur riski iktisadi birimler tarafından yönetilmektedir. 2017 yılında döviz kuru politikası bu ilkeler çerçevesinde yürütülmüştür.

Türk lirası 2017 yılında da küresel konjonktür ve yurtiçindeki gelişmelerin etkisiyle yabancı ülke paraları karşısında değer kaybına uğramıştır. Yıl sonunda yıllık ortalama değerlere göre nominal olarak Türk lirası karşısında Amerikan doları % 20,8 değer kazanarak 3,64494 TL'ye, Euro % 23,3 değer kazanarak 4,11388 TL'ye, İngiliz sterlini % 15,0 değer kazanarak 4,68748 TL'ye, Japon yeni % 16,9 değer kazanarak 3,24099 TL'ye yükselmiştir.

Küresel ekonominin durgunluktan çıkarak toparlanma sürecine girmesi ve dünya ticaret hacminde görülen büyüme, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'nin dış ticaretinde de yukarı yönlü etki yapmıştır. İhracatta iki, ithalatta ise üç yıldır yaşanan düşüş yerini çift haneli artışlara bırakmıştır.

İhracatımızın yarıya yakın bir bölümünü gerçekleştirdiğimiz AB ülkeleri ekonomilerinin toparlanmaya başlaması, komşu ülke pazarlarında yaşanan büyüme, siyasi ve jeopolitik risklerin görece de olsa azalması 2017 yılı ihracatımızı olumlu yönde etkilemiştir. Bunun yanında Euro/dolar paritesinde ve emtia fiyatlarındaki artış ile büyüme ve ihracata yönelik olarak uygulamaya konulan teşvikler, ihracat artışını destekleyen diğer unsurlar olmuştur. Son iki yılda küçülen ihracat 2017 yılında yüksek oranlı bir artış göstererek 2014 yılında ulaştığı tarihi düzeye oldukça yaklaşmıştır.

2014 yılından bu yana ithalatta görülen gerileme 2017 yılında yerini artışa bırakmıştır. Bu artış büyük ölçüde, iktisadi faaliyetlerdeki canlanmayla birlikte üretim ve iç talepteki artış, OPEC'in petrol üretimini kısma kararı, Ortadoğu'da süren siyasi gerginlikler ve çatışmaların etkisiyle petrol fiyatlarındaki yükseliş ile emtia ve altın ithalatındaki artıştan kaynaklanmıştır. İthalattaki artışta ihracatımızın büyük ölçüde ithal girdiye ve

ara malına dayalı olması da etkili olmuştur.

İhracat 2017 yılında 2016 yılına göre % 10,2 artarak 142.530 milyon dolardan 157.020 milyon dolara yükselirken, ithalat % 17,7 artarak 198.618 milyon dolardan 233.800 milyon dolara yükselmiştir. İthalatın ihracattan daha hızlı artmasına bağlı olarak dış ticaret açığı % 36,9 genişleyerek 76.780 milyon dolar olmuştur. Dış ticaret hacmi % 14,6 artarak 341.148 milyon dolardan 390.819 milyon dolara yükselmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı 4,6 puan azalarak % 67,2'ye düşmüştür.

Cari işlemler dengesi 2017 yılında bir önceki yıla göre önemli oranda bozulma göstermiştir. Cari işlemler açığı % 42,1 artarak 33.137 milyon dolardan 47.100 milyon dolara yükselmiştir. Söz konusu gelişmede ödemeler dengesi tablosundaki dış ticaret açığındaki artış ile birincil gelir dengesi açığındaki yükselme etkili olmuştur. Türkiye'nin güvenliğine yönelik duyulan endişelerin azalması ve Rusya ile ilişkilerde normalleşmenin başlamasıyla artan seyahat gelirleri cari açığın genişlemesini sınırlandırmıştır.

Küresel ekonomide yaşanan durgunluk ve ülkemizde iç ve dış kaynaklı etkenler sonucu yaşanan belirsizliklerin yatırımcılarda risk algısını artırarak, yatırım girişlerini olumsuz yönde etkilemesiyle 2016 yılında uluslararası doğrudan yatırım girişlerinde % 41,0 düşüş görülmüştür. Yatırım girişlerindeki bu azalma hız kesmekle birlikte 2017 yılında da devam etmiştir. Jeopolitik siyasi gelişmelerin bölgemize yönelik risk algısı üzerinde yaptığı olumsuz etki, bu gelişmede temel belirleyici unsur olmuş ve net uluslararası doğrudan sermaye girişi 2017 yılında % 19,5 azalarak 5.568 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Brüt dış borç stokunda 2016 yılında görülen sınırlı artış, 2017 yılında hızlanarak % 11,0'a yükselmiştir. 2017 yılında 453.207 milyon dolarlık brüt dış borç stokunun 117.771 milyon dolarlık kısmı kısa vadeli, 335.496 milyon dolarlık kısmı da uzun vadeli borçlardan oluşmuştur.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2017 yılı sonu itibarıyla Türkiye nüfusu bir önceki yıla göre 996 bin kişi artarak 80.811 bin kişi olmuştur. Yıllık nüfus artış hızı 2016 yılında ‰ 13,5 iken, 2017 yılında ‰ 12,4'e gerilemiştir. Nüfus yoğunluğu (bir kilometrekareye düşen insan sayısı) 2016 yılında 104 kişi iken 2017 yılında 1 kişi artarak 105 kişi olmuştur. Nüfusun 74.761 bini il ve ilçe merkezlerinde, 6.049 bini belde ve köylerde yaşamaktadır.

Küresel ölçekte ve ülkemizde görülen zayıf büyüme performansları işgücü piyasasını olumsuz etkilemiştir. 2011-2014 yılları arasında tek hane seyreden işsizlik oranları, 2015 yılından itibaren tekrar çift haneye yükselmiştir. Bu olumsuz gelişmede istihdam artışının işgücü artışının gerisinde kalması etkili olmuştur.

2017 yılında gerçekleşen yüksek büyüme oranı ve uygulanan istihdam seferberliği ile istihdam teşviklerinin artması işgücü piyasasına olumlu yansımış, istihdam edilenlerin sayısı uzun yıllar seviyesinin üzerinde artış göstermiştir. 2016 yılında % 10,9 olan işsizlik oranı, 2017 yılında da değişim göstermeyerek aynı düzeyde kalmıştır. İşsizlik oranı erkeklerde 0,2 puan azalışla % 9,4'e gerilerken, kadınlarda 0,4 puan artışla % 14,1 olmuştur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin önemli bir sorunu olan genç işsizlik oranı (15-24 yaş) 1,2 puan artarak % 20,8'e yükselmiştir.

2017 yılında bir önceki yıla göre tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 3,0

artışla 5 milyon 464 bin kişiye yükselirken, sanayi sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 2,7 artışla 7 milyon 478 bin kişiye, hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin sayısı da % 4,3 artışla 15 milyon 246 bin kişiye yükselmiştir. Böylece toplam istihdam edilenler % 3,6 artışla 28 milyon 189 bin kişiye yükselmiştir.

1. EKONOMİK GÖSTERGELER

1.1 Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

Küresel ekonomik krizin etkisiyle 2009 yılında % 4,7 küçülen Türkiye ekonomisi hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir. Büyüme hızı 2011 yılında % 11,1 ile kriz sonrası dönemin en yüksek düzeyine ulaşırken, diğer yıllarda dalgalı bir seyir izlemiştir.

2016 yılında, global ölçekte yaşanan durgunluk, jeopolitik ve siyasi gerginlikler ile yakın coğrafyamıza hakim olan savaş, darbe girişimi ve terör olaylarının etkisi ile büyüme hızı % 3,2 düzeyinde kalırken, bu aynı zamanda 2009 yılı sonrası gerçekleşen en düşük hızlı büyüme olmuştur.

İktisadi faaliyetleri canlandırmaya ve büyümeyi desteklemeye yönelik alınan ihtiyati tedbirler ile birlikte 2016 yılının son döneminden itibaren hızlı bir büyüme sürecine girilmiştir. Özel sektör işbirliği ile finansmana erişimi kolaylaştırma çalışmaları kapsamında TOBB Nefes Kredisi, KOSGEB ve Kredi Garanti Fonu aracılığıyla sağlanan krediler, vergi indirimleri, istihdam ve üretime yönelik teşvikler, üretim ve iç talebi destekleyerek 2017 yılında ekonomideki güçlü büyümede etkili olmuştur.

Türkiye ekonomisinde 2017 yılının birinci ve ikinci çeyreğinde üst üste % 5,4 düzeyinde gerçekleşen büyüme hızı, üçüncü çeyreğinde düşük bazın da etkisiyle % 11,3'e yükselmiş, son çeyrekte ise % 7,3 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2018-2020 yıllarını kapsayan orta vadeli programda 2017 yılı büyüme hızı % 5,5 olarak tahmin edilirken Türkiye, yıllık bazda % 7,4'lük bir büyüme göstererek G20 ülkeleri arasında ekonomisi en hızlı büyüyen ülke olmuştur. 2017 yılındaki bu yüksek oranlı büyümeye; uygulanan teşvik politikaları ile iç tüketimde ve yatırımlarda yaşanan canlanma, düşük baz etkisi ve küresel ekonomilerdeki canlanma katkı yapmıştır (Tablo 11).

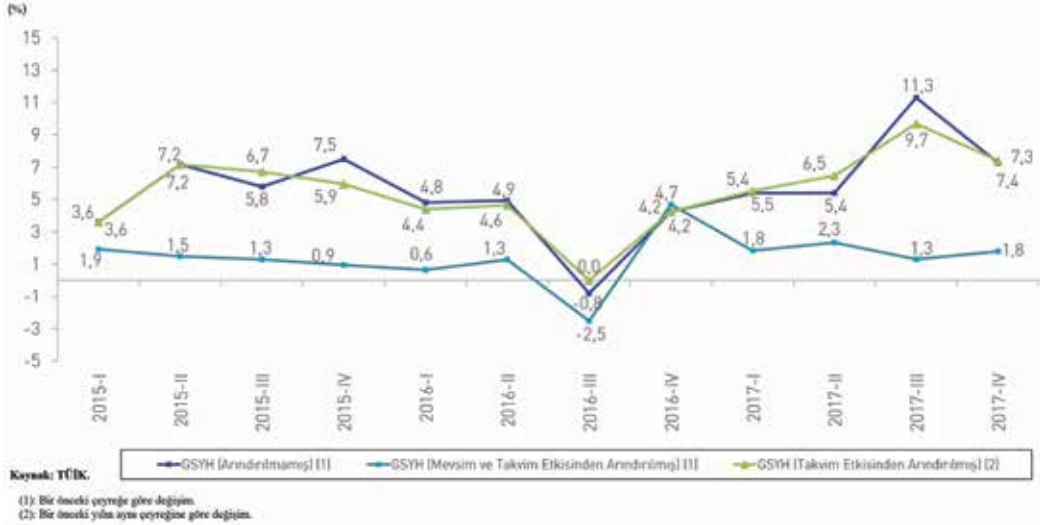
Tablo 11. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, İktisadi Faaliyet Kollarına (A10) Göre Zincirlenmiş Hacim Endeksi

İktisadi Faaliyet Kolları (Na ce Rev 2)	Hacim (Bin TL)			Endeks			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	104.084.510	101.399.804	106.124.933	128,1	124,8	130,6	-2,6	4,7
Sanayi	298.382.417	311.049.784	339.670.402	162,0	168,9	184,4	4,2	9,2
İmalat sanayi	250.183.050	259.788.258	282.761.245	165,2	171,5	186,7	3,8	8,8
İnşaat	111.600.218	117.588.337	128.052.144	198,7	209,4	228,0	5,4	8,9
Hizmetler	344.489.309	345.207.257	381.975.344	158,5	158,8	175,7	0,2	10,7
Bilgi ve iletişim	38.733.191	41.036.573	46.122.188	142,6	151,1	169,8	5,9	12,4
Finans ve sigorta faaliyetleri	64.045.044	69.665.872	72.364.301	171,0	186,0	193,2	8,8	3,9
Gayrimenkul faaliyetleri	129.525.877	134.171.405	137.711.450	123,6	128,0	131,4	3,6	2,6
Mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri	81.320.614	85.543.197	94.085.907	182,7	192,2	211,4	5,2	10,0
Kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	148.690.910	156.739.215	162.544.819	125,2	132,0	136,9	5,4	3,7
Diğer hizmet faaliyetleri	28.005.014	28.786.735	31.033.083	144,2	148,2	159,8	2,8	7,8
Sektörler toplamı	1.346.368.598	1.388.148.448	1.496.773.362	151,1	155,8	168,0	3,1	7,8
Vergi-sübvansiyon	181.564.220	188.431.092	196.722.728	167,9	174,3	182,0	3,8	4,4
Gayrisafi yurtiçi hasıla (atıcı fiyatlarıyla)	1.527.725.206	1.576.365.403	1.693.310.340	152,9	157,8	169,5	3,2	7,4

Kaynak: TÜİK.

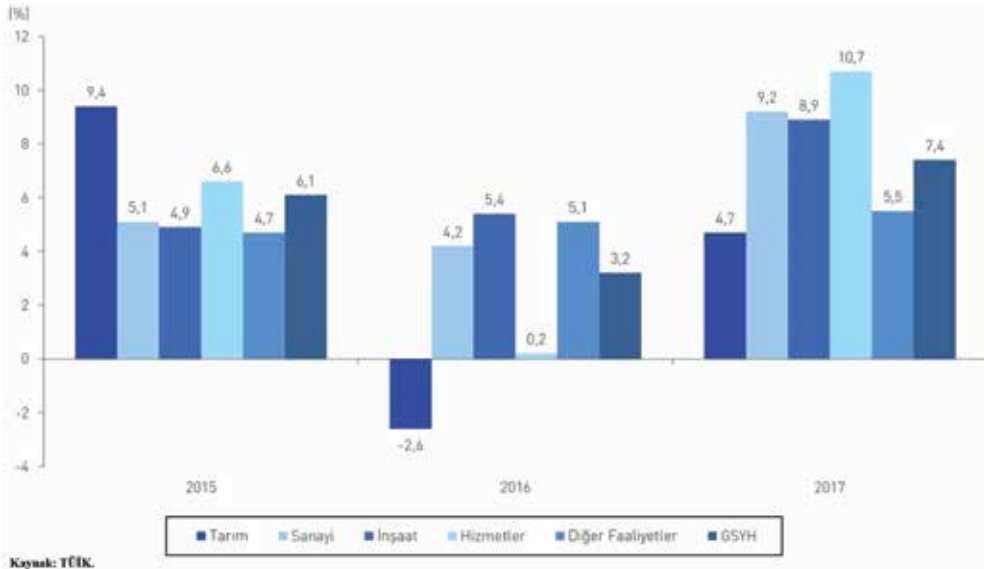
Takvim etkisinden arındırılmış GSYH zincirlenmiş hacim endeksi bir önceki yılın aynı çeyreğine göre, birinci çeyrekte % 5,5, ikinci çeyrekte % 6,5 üçüncü çeyrekte % 9,7 ve son çeyrekte % 7,4 büyümüştür. Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış GSYH bir önceki çeyreğe göre, birinci çeyrekte % 1,8, ikinci çeyrekte % 2,3, üçüncü çeyrekte % 1,3 ve son çeyrekte % 1,8 büyümeye göstermiştir (Grafik 6).

Grafik 6: Dönemler İtibarıyla Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Büyüme Hızları

2017 yılında tarım sektörü katma değeri % 4,7, sanayi sektörü katma değeri % 9,2, inşaat sektörü katma değeri % 8,9 artmıştır. Ticaret, ulaştırma, konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetlerinin toplamından oluşan hizmetler sektörünün katma değerinde % 10,7 artış olmuştur. Bu değişiklikler ile bir önceki yıla göre tarım sektörü büyüme hızında 7,3 puanlık, sanayi sektörü büyüme hızında 5 puanlık, inşaat sektörü büyüme hızında 3,5 puanlık, hizmetler sektörü büyüme hızında 10,5 puanlık artış olmuştur (Grafik 7).

Grafik 7: Gayrisafi Yurtiçi Hasılayı Oluşturan Faaliyetlerin Büyüme Hızları (Zincirlenmiş Hacim Endeksi, 2009=100)

2017 yılında üretim yöntemiyle GSYH cari fiyatlarla % 19,0 büyüyerek 3.104.907 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bunun 188.651 milyon TL'si tarım, 640.580 milyon TL'si sanayi, 265.680 milyon TL'si inşaat, 688.667 milyon TL'si hizmetler, 966.695 milyon TL'si diğer sektörler tarafından sağlanırken, 354.633 milyon TL'sini de vergi ve sübvansiyonlar oluşturmuştur (Tablo 12).

Tablo 12. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, İktisadi Faaliyet Kollarına (A10) Göre Cari Fiyatlarla

İktisadi Faaliyet Kolları (Nace Rev 2)	Değer (Bin TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	161.447.917	161.304.618	188.650.644	6,9	6,2	6,1	-0,1	17,0
Sanayi	461.963.749	511.805.709	640.580.266	19,8	19,6	20,6	10,8	25,2
İmalat sanayi	390.796.400	432.979.604	543.706.154	16,7	16,6	17,5	10,8	25,6
İnşaat	190.619.215	223.362.831	265.680.168	8,2	8,6	8,6	17,2	18,9
Hizmetler	518.556.551	560.899.479	688.667.007	22,2	21,5	22,2	8,2	22,8
Bilgi ve iletişim	56.071.625	63.445.420	77.651.318	2,4	2,4	2,5	13,2	22,4
Finans ve sigorta faaliyetleri	70.002.619	87.062.982	100.682.888	3,0	3,3	3,2	24,4	15,6
Gayrimenkul faaliyetleri	180.721.035	201.561.274	222.920.671	7,7	7,7	7,2	11,5	10,6
Mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri	121.487.922	137.294.413	167.827.926	5,2	5,3	5,4	13,0	22,2
Kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	254.787.499	301.625.124	338.627.069	10,9	11,6	10,9	18,4	12,3
Diğer hizmet faaliyetleri	45.068.657	50.534.616	58.985.362	1,9	1,9	1,9	12,1	16,7
Sektörler toplamı	2.060.726.790	2.298.896.464	2.750.273.318	88,1	88,1	88,6	11,6	19,6
Vergi-sübvansiyon	277.920.704	309.629.285	354.633.388	11,9	11,9	11,4	11,4	14,5
Gayrisafi yurtiçi hasıla (alıcı fiyatlarıyla)	2.338.647.494	2.608.525.749	3.104.906.706	100,0	100,0	100,0	11,5	19,0

Kaynak: TÜİK.

2017 yılında bir önceki yıla göre GSYH içinde tarım sektörünün payı 0,1 puan azalarak % 6,1'e, diğer faaliyetlerin payı 1,2 puan azalarak % 31,1'e gerilerken, sanayi sektörünün payı 1 puan artarak % 20,6'ya, hizmetler sektörünün payı 0,7 puan artarak % 22,2'ye yükselmiş, inşaat sektörünün % 8,6 olan payı değişmemiştir (Tablo 13, Grafik 8).

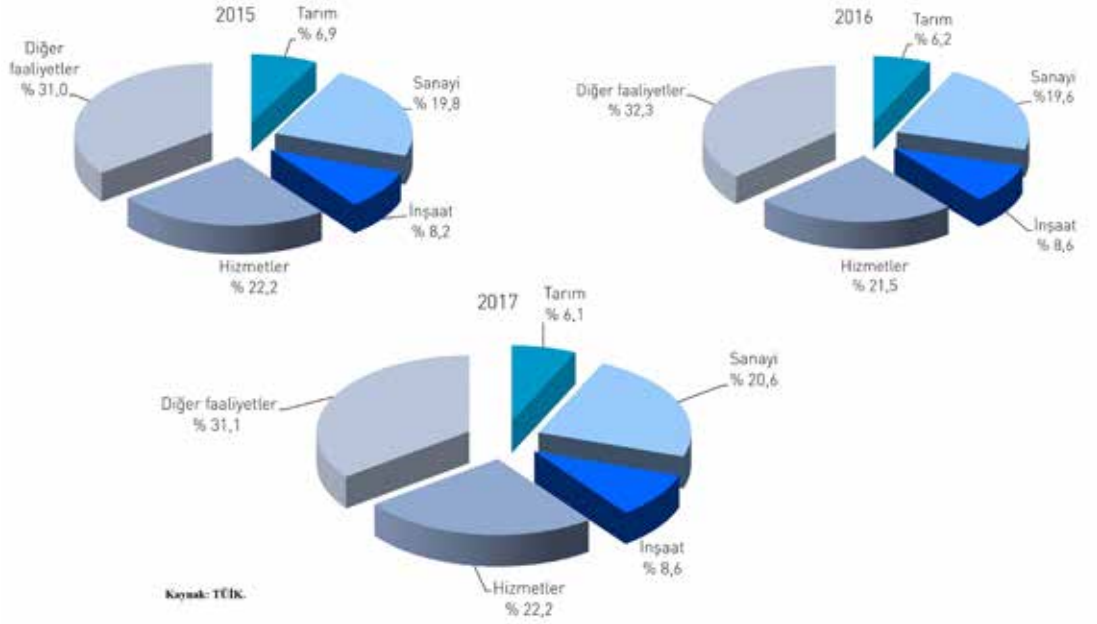
Tablo 13. Sektörlerin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payları ⁽¹⁾

İktisadi Faaliyet Kolları	(Cari Fiyatlarla, 2009=100, %)		
	2015	2016	2017
Tarım	6,9	6,2	6,1
Sanayi	19,8	19,6	20,6
İnşaat	8,2	8,6	8,6
Hizmetler	22,2	21,5	22,2
Diğer faaliyetler ⁽¹⁾	31,0	32,3	31,1
Sektörler toplamı	88,1	88,1	88,6
Vergi-sübvansiyon	11,9	11,9	11,4
Gayrisafi yurtiçi hasıla	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

(1): Bilgi ve iletişim, finans ve sigorta faaliyetleri, gayrimenkul faaliyetleri, mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri, kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri, diğer hizmet faaliyetlerini içerir.

Grafik 8: Sektörlerin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payları (Cari Fiyatlarla)

Harcamalar yöntemiyle zincirlenmiş hacim endeksine göre, 2017 yılında hanehalkı nihai tüketim harcamaları % 6,1 ve devletin nihai tüketim harcamaları % 5,0 artmıştır. Böylece toplam tüketim harcamaları büyüme hızı 2016 yılına göre 1,2 puan artarak % 5,9 olurken, toplam sabit sermaye yatırımları büyüme hızı 5,1 puan artarak % 7,3 olmuştur (Tablo 14).

Tablo 14. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Harcama Yöntemiyle Zincirlenmiş Hacim Endeksi

Harcama Bileşenleri	Hacim (Bin TL)			Endeks			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Yerleşik hanehalklarının ve hanehalkına hizmet eden kar amacı olmayan kuruluşların tüketimi	930.677.217	964.776.578	1.023.750.601	150,2	155,7	165,3	3,7	6,1
Devletin nihai tüketim harcamaları	200.388.008	219.457.591	230.455.451	127,2	139,3	146,2	9,5	5,0
Gayrisafi sabit sermaye oluşumu	455.520.689	465.757.226	499.801.585	203,8	208,3	223,6	2,2	7,3
Stoktaki değişiklikler (1)	-	-	-	-	-	-	-	-
Mal ve hizmet ihracatı	340.778.257	334.411.729	374.678.597	151,1	148,3	166,1	-1,9	12,0
(Eksi) Mal ve hizmet ithalatı	354.978.075	368.277.492	406.252.721	152,1	157,8	174,1	3,7	10,3
Gayrisafi yurtiçi hasıla	1.527.725.206	1.576.365.403	1.693.310.340	152,9	157,8	169,5	3,2	7,4

Kaynak: TÜİK.

(1): Stok değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup, istatistiki hatayı da içermektedir.

Mal ve hizmet ihracatı 2016 yılında ihracattaki gerilemenin etkisiyle büyümeye negatif yönde etki ederken, 2017 yılında % 12,0 artmış, ancak mal ve hizmet ithalatının da % 10,3 artmasıyla yıl genelinde net ihracat büyümeye sınırlı bir katkı sağlamıştır.

2017 yılında bir önceki yıla göre GSYH içinde cari fiyatlarla hanehalklarının nihai tüketim harcamalarının payı 0,7 puan azalarak % 59,1'e, devletin nihai tüketim harcamalarının payı 0,3 puan azalarak % 14,5'e gerilerken, toplam tüketim harcamalarının payı 1,1

puan azalarak % 73,6'ya gerilemiş, gayrisafi sabit sermaye oluşumunun payı 0,5 puan artarak % 29,8'e yükselmiştir (Tablo 15).

Tablo 15. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, Harcama Yöntemiyle Cari Fiyatlarla

Harcama Bileşenleri	Değer (Bin TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
							(2009=100)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Yerleşik hanehalklarının ve hanehalkına hizmet eden kar amacı olmayan kuruluşların tüketimi	1.411.800.255	1.560.518.475	1.835.956.661	60,4	59,8	59,1	10,5	17,7
Devletin nihai tüketim harcamaları	324.551.507	386.976.636	450.233.223	13,9	14,8	14,5	19,2	16,3
Gayrisafi sabit sermaye oluşumu	694.786.860	764.661.719	925.544.183	29,7	29,3	29,8	10,1	21,0
Stoktaki değişiklikler ⁽¹⁾	-31.499.083	-28.362.562	32.687.129	-1,3	-1,1	1,1	-	-
Mal ve hizmet ihracatı	545.979.015	572.964.838	771.238.565	23,3	22,0	24,8	4,9	34,6
(Eksi) Mal ve hizmet ithalatı	606.971.060	648.233.357	910.753.054	26,0	24,9	29,3	6,8	40,5
Gayrisafi yurtiçi hasıla	2.338.647.494	2.608.525.749	3.104.906.706	100,0	100,0	100,0	11,5	19,0

Kaynak: TÜİK.

(1): Stok değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup, istatistiki hatayı da içermektedir.

Hanehalklarının ve hanehalkına hizmet eden kar amacı olmayan kuruluşların yapmış olduğu harcamaları içeren hanehalklarının nihai tüketim harcamaları içinde 2017 yılında en fazla artışı % 11,6 ile dayanıklı mallar grubu göstermiştir. Onu % 6,2 ile hizmetler, % 5,5 ile dayanıksız mallar ve % 3,2 ile yarı dayanıklı mallar izlemiştir (Tablo 16).

Tablo 16. Hanehalkı Nihai Tüketim Harcamaları, Dayanıklılık Türüne Göre Zincirlenmiş Hacim Endeksi

Dayanıklılık Türü	Endeks			Değişim (%)	
				(2009=100)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Dayanıklı mallar	223,4	221,5	247,2	-0,9	11,6
Yarı dayanıklı mallar	170,8	174,5	180,0	2,2	3,2
Dayanıksız mallar	137,3	142,7	150,6	4,0	5,5
Hizmetler	145,0	152,0	161,4	4,8	6,2
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	150,4	155,8	165,4	3,6	6,2

Kaynak: TÜİK.

Hanehalklarının nihai tüketim harcamalarının en büyük bölümünü % 43,2'lik pay ile hizmetler grubu oluştururken, onu % 35,4'lük pay ile dayanıksız mallar, % 10,9'luk pay ile yarı dayanıklı mallar ve % 10,5'lik pay ile dayanıklı mallar izlemiştir (Tablo 17).

Tablo 17. Hanehalkı Nihai Tüketim Harcamaları, Dayanıklılık Türüne Göre Cari Fiyatlarla

Dayanıklılık Türü	Değer (Bin TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
							(2009=100)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Dayanıklı mallar	144.756.962	154.385.842	191.661.336	10,3	9,9	10,5	6,7	24,1
Yarı dayanıklı mallar	159.495.602	172.305.277	199.028.225	11,4	11,1	10,9	8,0	15,5
Dayanıksız mallar	505.382.647	551.219.628	646.117.432	36,0	35,5	35,4	9,1	17,2
Hizmetler	595.056.703	674.065.033	790.003.403	42,4	43,4	43,2	13,3	17,2
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	1.404.691.914	1.551.975.781	1.826.810.395	100,0	100,0	100,0	10,5	17,7

Kaynak: TÜİK.

Harcama yöntemiyle zincirlenmiş hacim endeksine göre gayrisafi sabit sermaye oluşumunda en fazla artışı % 12,0 ile inşaat yatırımları gösterirken, makine teçhizat yatırımları % 0,7, diğer aktifler % 5,4 artmıştır (Tablo 18).

Tablo 18. Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu, Zincirlenmiş Hacim Endeksi

Sermaye Sınıflaması	Endeks			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
İnşaat	209,5	215,3	241,1	2,8	12,0
Makine ve teçhizat	208,5	210,9	212,4	1,2	0,7
Diğer aktifler	152,0	158,1	166,7	4,0	5,4
Üretilmiş mali olmayan aktifler	203,8	208,3	223,6	2,2	7,3

Kaynak: TÜİK.

Harcama yöntemiyle cari fiyatlarla gayrisafi sabit sermaye oluşumunda en fazla payı % 57,7 ile inşaat yatırımları almış, makine teçhizat yatırımlarının payı % 35,3, diğer aktiflerin payı % 7,0 olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yıla göre inşaat yatırımlarının payı artarken, makine ve teçhizat yatırımları ile diğer aktiflerin payı azalmıştır (Tablo 19).

Tablo 19. Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu, Cari Fiyatlarla

Sermaye Sınıflaması	Değer (Bin TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
İnşaat	380.150.664	424.474.920	533.804.833	54,7	55,5	57,7	11,7	25,8
Makine ve teçhizat	263.084.616	283.865.721	326.906.684	37,9	37,1	35,3	7,9	15,2
Diğer aktifler	51.551.579	56.321.078	64.832.667	7,4	7,4	7,0	9,3	15,1
Üretilmiş mali olmayan aktifler	694.786.860	764.661.719	925.544.183	100,0	100,0	100,0	10,1	21,0

Kaynak: TÜİK.

Kişi başına GSYH 2017 yılında cari fiyatlarla % 17,5 artışla 38.660 TL'ye yükselmiştir. 2016 yılında 10.883 dolar olan kişi başına GSYH, 2017 yılında % 2,6 düşüşle 10.597 dolara gerilemiştir (Tablo 20).

Tablo 20. Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ⁽¹⁾

Yıllar	Yıl Ortası Nüfus ⁽²⁾ (Bin Kişi)	Cari Fiyatlarla			
		Türk Lirası (TL)	Değişim (%)	ABD Doları (\$)	Değişim (%)
2015	78.218	29.899	12,9	11.019	-9,0
2016	79.278	32.904	10,0	10.883	-1,2
2017	80.313	38.660	17,5	10.597	-2,6

Kaynak: TÜİK.

(1): 2009 bazlı yıllık GSYH değerine göre hesaplanmıştır.

(2): Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi yıllık sonuçları kullanılarak hesaplanmıştır.

1.2 Sektörel Gelişmeler

1.2.1 Tarım

Ekonomiye sağladığı katma değer ve oluşturduğu istihdam sebebiyle Türkiye'nin önemli sektörlerden biri olan tarım sektörü küresel iklim değişiklikleri ile tüketim alışkanlıklarının değişmesi yanında tarım ve gıda piyasalarında yaşanan dalgalanmalardan büyük ölçüde etkilenmektedir.

Tarım sektörü 2017 yılında olumlu hava koşulları ve yeterli yağışa bağlı olarak verimli bir dönem geçirmiştir. Tarım sektörü katma değeri bir önceki yılın aynı dönemine göre, 2017 yılının birinci çeyreğinde % 5,6, ikinci çeyreğinde % 6,6, üçüncü çeyreğinde % 3,3 ve dördüncü çeyreğinde % 6,0 artış göstermiştir. Böylece 2017 yılı tarım sektörü katma değerinde % 4,7 büyümeye gerçekleşmiştir.

2016 yılında % 0,4 artan tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretimi, 2017 yılında % 4,2 artarak 68.061.333 tona yükselmiştir. 2016 yılında olumsuz hava koşulların etkisiyle % 8,7 azalan tahıl üretimi, 2017 yılında % 2,4 artmıştır. 2016 yılı sonunda alınan yağışların yetersiz oluşu, erken ekilen ürünlerde çıkış problemine neden olmuş, geç ekimlerde ise kışa zayıf giren ürünlerde kış zararı görülmüştür. 2017 yılında ilkbahar yağışları, çıkış dönemindeki olumsuzları kısmen engellemiştir. Tahıl ürünleri grubunda bir önceki yıla göre seçilmiş ürünlerden ekim alanının artmasıyla arpa üretimi % 6,0, olumlu hava koşullarının etkisiyle buğday üretimi % 4,4 artış göstermiştir. Ekim alanının pamuk ve arpaya kaymasıyla en yüksek düşüş % 7,8 ile mısır (dane) üretiminde görülmüşken, diğer üretim düşüşü yine ekim alanında meydana gelen azalma sonucu % 2,2 ile çeltik üretiminde olmuştur (Tablo 21, Grafik 9).

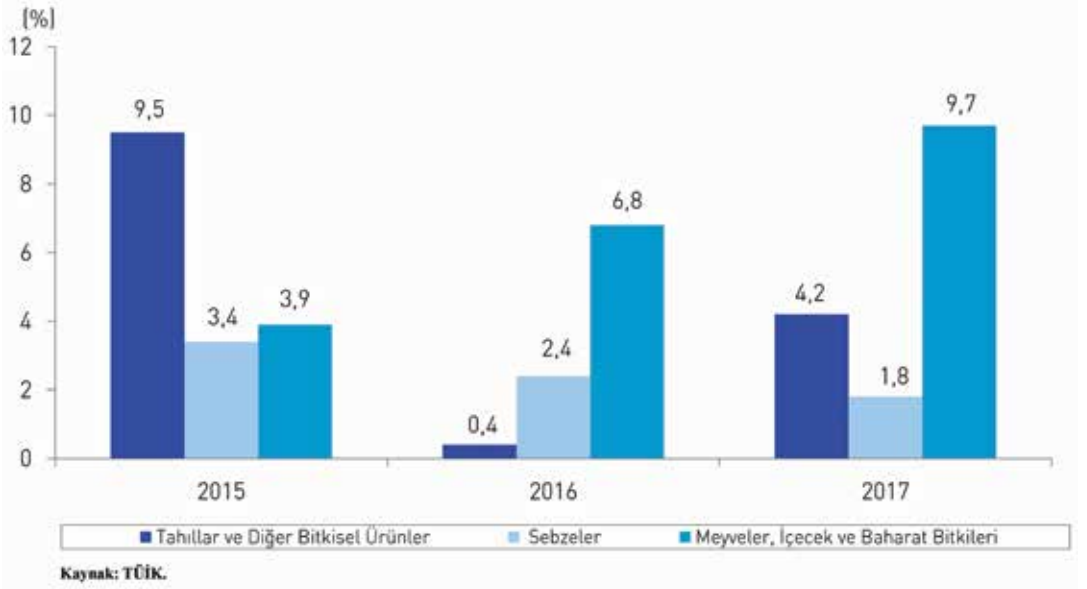
Tablo 21. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları

Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler	Üretim (Ton)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Tahıllar	38.637.138	35.281.164	36.132.767	-8,7	2,4
Buğday	22.600.000	20.600.000	21.500.000	-8,8	4,4
Arpa	8.000.000	6.700.000	7.100.000	-16,3	6,0
Mısır (dane)	6.400.000	6.400.000	5.900.000	0,0	-7,8
Çeltik	920.000	920.000	900.000	0,0	-2,2
Diğer	717.138	661.164	732.767	-7,8	10,8
Patates, kuru baklagiller, yenilebilir kök ve yumrular	5.842.894	5.831.576	5.966.229	-0,2	2,3
Patates	4.760.000	4.750.000	4.800.000	-0,2	1,1
Nohut	460.000	455.000	470.000	-1,1	3,3
Mercimek (kırmızı)	340.000	345.000	400.000	1,5	15,9
Fasulye (kuru)	235.000	235.000	239.000	0,0	1,7
Mercimek (yeşil)	20.000	20.000	30.000	0,0	50,0
Diğer	27.894	26.576	27.229	-4,7	2,5
Yağlı tohumlar	2.228.498	2.220.629	2.413.370	-0,4	8,7
Ayçiçeği	1.680.700	1.670.716	1.964.385	-0,6	17,6
Yerfıstığı	147.537	164.186	165.330	11,3	0,7
Soya	161.000	165.000	140.000	2,5	-15,2
Kolza (kanola)	120.000	125.000	60.000	4,2	-52,0
Haşhaş (tohum)	30.730	18.205	15.244	-40,8	-16,3
Diğer	88.531	77.522	68.411	-12,4	-11,8
Tütün ⁽¹⁾	67.990	74.238	80.000	9,2	7,8
Şeker pancarı ⁽¹⁾	16.022.783	19.592.731	20.828.316	22,3	6,3
Diğer yem bitkileri (tahıl samanı ve kabuklar hariç)	114.165	111.974	98.537	-1,9	-12,0
Hayvan pancarı	114.165	111.974	98.537	-1,9	-12,0
Tekstilde kullanılan ham bitkiler	2.050.002	2.100.008	2.450.009	2,4	16,7
Pamuk (kütü)	2.050.000	2.100.008	2.450.009	2,4	16,7
Kenevir (lif)	1	7	7	600,0	0,0
Parfümeri, eczacılık ve benzeri alanlarda kullanılan bitkiler, yem bitkileri tohumları	113.856	103.341	92.105	-9,2	-10,9
Fiğ	67.385	66.987	58.423	-0,6	-12,8
Haşhaş (kapsül)	30.730	16.550	13.836	-46,1	-16,4
Gül (yağlık)	9.483	12.267	13.372	29,4	9,0
Diğer	6.258	7.537	6.474	20,4	-14,1
Toplam	65.077.326	65.315.661	68.061.333	0,4	4,2

Kaynak: TÜİK.

(1): 2017 yılı verileri geçicidir.

Grafik 9: Bitkisel Üretim Değişim Oranları

Patates, kuru baklagiller, yenilebilir kök ve yumrular grubunun üretim miktarı 2016 yılında % 0,2 düşüş gösterirken, 2017 yılında % 2,3 artış göstermiştir. Grup içinde en büyük paya sahip patates üretiminde % 1,1, yeşil mercimek üretiminde % 50,0, kırmızı mercimek üretiminde % 15,9 artış olmuştur.

Yağlı tohumlar grubu üretiminde 2016 yılında % 0,4 azalış olurken, 2017 yılında % 8,7 artış olmuştur. Bu grup içinde en yüksek üretim artışını % 17,6 ile ayçiçeği üretimi gösterirken, en fazla azalış % 52,0 ile kanola üretiminde görülmüştür.

2016 yılında % 9,2 artan tütün üretimi, 2017 yılında % 7,8 artarak 80.000 ton olmuştur. 2016 yılında % 22,3 artan şeker pancarı üretimi 2017 yılında % 6,3'lük artış gösterirken, hayvan pancarı üretiminde % 12,0 düşüş gerçekleşmiştir. 2016 yılında % 2,4 artan kütlü pamuk üretimi, 2017 yılında % 16,7 artış göstermiştir.

Parfümeri, eczacılık ve benzeri alanlarda kullanılan bitkiler, yem bitkileri tohumları üretiminde 2016 yılında görülen % 9,2'lik azalış, 2017 yılında % 10,9'a yükselmiştir. Bu grup altında yer alan yağlık gül üretimi % 9,0 artarken, en yüksek azalış % 16,4 ile haşhaş (kapsül) üretiminde gerçekleşmiştir.

Sebze ürünleri üretiminde 2016 yılında kaydedilen % 2,4 artış, 2017 yılında % 1,8 düzeyinde kalmış ve üretim 30.825.569 tona yükselmiştir. Yumru ve kök sebzeler grubu üretimi % 0,8 artarken, grup içinde en yüksek artış % 3,4 ile taze soğan üretiminde, en yüksek azalış üretim alanı azalmasından dolayı % 8,3 ile pırasa üretiminde olmuştur. Meyvesi için yetiştirilen sebzeler üretimi % 2,0 azalırken, başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler üretimi % 3,0 artmıştır (Tablo 22, Grafik 9).

Tablo 22. Sebze Ürünleri Üretim Miktarları

Sebzeler	Üretim (Ton)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Yumru ve kök sebzeler	3.131.240	3.399.810	3.425.820	8,6	0,8
Soğan (kuru)	1.879.189	2.120.581	2.131.513	12,8	0,5
Havuç	534.988	554.736	569.533	3,7	2,7
Pırasa	231.678	227.172	208.239	-1,9	-8,3
Turp (kırmızı)	179.660	179.353	178.344	-0,2	-0,6
Soğan (taze)	141.691	134.479	138.993	-5,1	3,4
Diğer	164.034	183.489	199.198	11,9	8,6
Meyvesi için yetiştirilen sebzeler	24.588.763	25.955.248	25.430.915	5,6	-2,0
Domates	12.615.000	12.600.000	12.750.000	-0,1	1,2
Karpuz	3.918.558	3.928.892	4.011.313	0,3	2,1
Kavun	1.719.620	1.854.356	1.813.422	7,8	-2,2
Hıyar	1.822.636	1.811.681	1.827.782	-0,6	0,9
Biber (salçalık, kapy)	879.775	957.030	1.107.713	8,8	15,7
Biber (sivri)	919.004	967.466	945.361	5,3	-2,3
Patlıcan	805.259	854.049	883.917	6,1	3,5
Fasulye	640.836	638.532	630.347	-0,4	-1,3
Biber (dolmalık)	393.109	418.435	420.904	6,4	0,6
Diğer	874.966	1.924.807	1.040.156	120,0	-46,0
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler	1.832.287	1.911.839	1.968.834	4,3	3,0
Lahana (beyaz)	514.344	524.976	520.796	2,1	-0,8
Marul (göbekli)	225.021	233.662	223.449	3,8	-4,4
Ispanak	208.403	210.999	222.177	1,2	5,3
Karnabahar	182.266	195.248	199.710	7,1	2,3
Lahana (kırmızı)	178.679	186.826	188.316	4,6	0,8
Marul (kıvırcık)	157.981	179.712	185.070	13,8	3,0
Marul (aysberg)	64.490	65.068	81.904	0,9	25,9
Maydanoz	57.728	58.190	80.304	0,8	38,0
Lahana (kara yaprak)	71.118	71.018	66.605	-0,1	-6,2
Diğer	172.257	186.140	200.503	8,1	7,7
Toplam	29.552.290	30.266.897	30.825.569	2,4	1,8

Kaynak: TÜİK.

Meyvesi için yetiştirilen sebzeler grubu üretim miktarı bir önceki yıla göre % 2,0 düşüş göstermiştir. Bu grupta yer alan seçilmiş ürünlerde en yüksek üretim artışı % 15,7 ile salçalık, kapy biber üretiminde olmuştur. Kapy biberdeki artışta örtüaltı üretimin artması, ürün fiyatının yüksek oluşu nedeniyle çiftçilerin bu ürüne yönelmeleri etkili olmuştur. En yüksek azalış ise üreticilerin kapy biberde yönelmeleri nedeniyle % 2,3 düşen sivri biber üretiminde görülmüştür.

Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler grubu üretim miktarında 2016 yılında % 4,3, 2017 yılında % 3,0 artış olmuştur. Kara yaprak lahana üretiminde ekim alanlarının azalması ve pazarlama sorunu nedeniyle % 6,2, farklı çeşide yönelme sebebiyle göbekli marul üretiminde % 4,4 ve üretim miktarının azalmasıyla beyaz lahana üretiminde % 0,8 düşüş olurken, diğer sebzelerin üretiminde artış olmuştur. Üretim alanlarının artmasıyla en yüksek oranlı artışlar % 38,0 ile maydanoz, ekonomik getirisinden dolayı % 25,9 ile aysberg marul, % 5,3 ile ıspanak üretiminde gerçekleşmiştir.

Meyve ürünleri, içecek ve baharat bitkileri üretiminde 2016 yılında kaydedilen % 6,8'lik artış, 2017 yılında % 9,7'ye yükselmiş, 20.808.954 ton üretim gerçekleşmiştir. Üzüm üretimi 2017 yılında % 5,0 artış göstermiştir. Diğer meyveler ve sert kabuklular grubu üretiminde % 11,5 artış olmuştur. 2017 yılında olumlu iklim şartlarının verimliliğe yansımalarıyla bu grup altında yer alan muz, incir, avokado ve kivi üretimi % 11,6,

turunçgiller üretimi % 11,1, diğer meyveler üretimi % 8,2 artmıştır. Muz, incir, avokado, kivi grubunda en yüksek üretim artışı % 20,6 ile muz üretiminde olurken, turunçgiller grubunda % 18,4 ile limon, diğer meyveler grubunda % 34,9 ile kayısı üretimi en çok artış gösteren meyveler olmuştur (Tablo 23, Grafik 9).

Diğer meyveler ve sert kabuklular grubunun bir diğer alt bileşeni olan zeytin ve diğer sert kabuklular grubu üretim miktarı 2016 yılında % 5,6 düşüş gösterirken 2017 yılında % 20,7 artış göstermiştir. Seçilmiş sert kabuklulardan zeytin üretiminde 2016 yılında % 1,8 artış olurken, 2017 yılında var yılı ve uyun iklim koşulları olması sebebiyle % 21,4 üretim artışı olmuştur. Fındık üretiminde don zararı nedeniyle 2016 yılında kaydedilen % 35,0'lık düşüş, 2017 yılında yerini var yılı ve olumlu hava koşulları sebebiyle % 60,7'lik artışa bırakmıştır.

Baharat bitkileri grubunun üretim miktarı 2017 yılında % 17,8 düşüş ile 228.662 tona gerilemiştir. Seçilmiş baharat bitkilerinden kırmızı biber üretimi % 21,6 azalırken, kimyon üretimi % 3,2 artmıştır.

Çay üretiminde 2016 yılında bir önceki yıla göre % 1,7 artış kaydedilirken, 2017 yılında alan ve verim azalmasının etkisiyle % 3,7'lik düşüş kaydedilmiş ve üretim 1.300.000 ton olmuştur.

Tablo 23. Meyve Ürünleri, İçecek ve Baharat Bitkileri Üretim Miktarları

Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri	Üretim (Ton)		Değişim (%)		
	2015	2016	2016	2017	
Üzüm	3.650.000	4.000.000	9,6	5,0	
Diğer meyveler ve sert kabuklular	13.875.012	14.693.529	5,9	11,5	
Muz, incir, avakado, kivi	614.590	657.276	733.627	6,9	11,6
Muz	270.500	305.926	369.009	13,1	20,6
İncir	300.600	305.450	305.689	1,6	0,1
Diğer	43.490	45.900	58.929	5,5	28,4
Turunçgiller	3.975.873	4.293.007	4.769.726	8,0	11,1
Portakal	1.816.798	1.850.000	1.950.000	1,8	5,4
Mandalina	1.156.365	1.337.037	1.550.469	15,6	16,0
Limon	750.550	850.600	1.007.133	13,3	18,4
Diğer	252.160	255.370	262.124	1,3	2,6
Diğer meyveler	6.460.799	7.078.496	7.661.036	9,6	8,2
Elma	2.569.759	2.925.828	3.032.164	13,9	3,6
Kayısı	680.000	730.000	985.000	7,4	34,9
Şeftali	642.727	674.136	771.459	4,9	14,4
Kiraz	535.600	599.650	627.132	12,0	4,6
Armut	463.623	472.250	503.004	1,9	6,5
Nar	445.750	465.200	502.606	4,4	8,0
Çilek	375.800	415.150	400.167	10,5	-3,6
Erik	279.761	297.589	291.934	6,4	-1,9
Vişne	183.500	192.500	181.874	4,9	-5,5
Diğer	284.279	306.193	365.696	7,7	19,4
Zeytin ve diğer sert kabuklular	2.823.750	2.664.750	3.215.904	-5,6	20,7
Zeytin	1.700.000	1.730.000	2.100.000	1,8	21,4
Fındık	646.000	420.000	675.000	-35,0	60,7
Ceviz	190.000	195.000	210.000	2,6	7,7
Badem	80.000	85.000	90.000	6,3	5,9
Diğer	207.750	234.750	140.904	13,0	-40,0
Baharat bitkileri	247.045	278.248	228.662	12,6	-17,8
Kırmızı biber	204.131	228.531	179.264	12,0	-21,6
Kimyon	16.897	18.586	19.175	10,0	3,2
Diğer	26.017	31.131	30.223	19,7	-2,9
Çay ⁽¹⁾	1.327.934	1.350.000	1.300.000	1,7	-3,7
Toplam	17.772.057	18.971.777	20.808.954	6,8	9,7

Kaynak: TÜİK.

(1): Çay, meyve üretimi toplamına dahil değildir. 2017 yılı verisi geçicidir.

Tarımsal Destekleme Ödemeleri

2017 yılında yapılacak olan tarımsal desteklemelere ilişkin 2017/10465 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 18 Ağustos 2017 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Karar; çevreye duyarlı tarımsal üretimi yaygınlaştırmak, bitkisel üretimi tehdit eden hastalık ve zararlı organizmalara karşı kimyasal mücadeleye alternatif olarak tavsiye edilen biyolojik ve biyoteknik mücadeleyi desteklemek, verimi ve kaliteyi yükseltmek, uygulanan politikaların etkinliğini sağlamak, sektörün öncelikli problemlerinin çözümüne katkıda bulunmak, sürdürülebilirliği ve tarımsal kayıtların güncel tutulmasını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma-geliştirme projelerinde beş yıl olmak üzere, 2017 yılında uygulanacak olan tarımsal desteklemelere ilişkin hususları içermektedir.

Karar ile Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli çerçevesinde 941 havza belirlenerek ilçe düzeyinde havza bazlı destekleme modeline geçilmiştir. Hayvancılıkta destekler il ve bölge bazında ayrıştırılarak yerli üretimi destekleme modeli geliştirilmiştir.

Bu kapsamda 2016 yılında % 15,2 artan tarımsal destekleme ödemeleri, 2017 yılında % 11,1 artış göstermiştir. Tarımsal destekleme ödemelerinde en yüksek artış % 26,2 ile diğer tarımsal amaçlı destekler başlığı altında takip edilen ödemelerde olmuştur. Hayvancılık destek ödemeleri % 25,9, tarım sigortası destekleme hizmetleri % 22,9, kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekleme ödemeleri % 22,8, fark ödemesi destekleme hizmetleri % 5,2 artış göstermiştir. Alan bazlı tarımsal destekleme ödemeleri % 3,8 düşüş gösterirken bunun içinde yer alan; gübre destek ödemesi % 9,1, organik tarım, iyi tarım ve toprak analizine verilen alan bazlı ek ödemeler % 8,1, mazot destek ödemesi % 2,8, fındık destek ödemesi % 1,8 ve telafi edici ödemeler % 0,5 oranlarında azalmıştır. Sertifikalı tohum ve fidan kullanımı destekleri % 5,6 ve çevre amaçlı tarım alanlarının korunması destekleri % 3,7 artmıştır (Tablo 24).

Tablo 24. Tarımsal Destekleme Ödemeleri⁽¹⁾

Destekleme Konusu	Değer (Milyon TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017 ⁽²⁾	2015	2016	2017	2016	2017
Alan bazlı tarımsal destek ödemeleri	3.005	3.304	3.180	30,1	28,8	24,9	10,0	-3,8
Alan bazlı ek ödeme (organik tarım, iyi tarım, toprak analizi, küçük işletme desteği)	230	321	295	2,3	2,8	2,3	39,6	-8,1
Mazot	700	720	700	7,0	6,3	5,5	2,9	-2,8
Gübre	830	880	800	8,3	7,7	6,3	6,0	-9,1
Sertifikalı tohum ve fidan kullanımı	180	213	225	1,8	1,9	1,8	18,3	5,6
Çevre amaçlı tarım alanlarının korunması (ÇATAK)	82	135	140	0,8	1,2	1,1	64,6	3,7
Fındık	850	850	835	8,5	7,4	6,5	0,0	-1,8
Telafi edici ödemeler	133	186	185	1,3	1,6	1,4	39,8	-0,5
Patates siğili desteği	0	15	0	0,0	0,1	0,0	-	-
Çay budama tazminatı ve masrafları	133	171	185	1,3	1,5	1,4	28,6	8,2
Fark ödemesi destekleme hizmetleri	2.728	3.174	3.338	27,4	27,6	26,1	16,3	5,2
Hububat ve bakliyat	890	800	760	8,9	7,0	6,0	-10,1	-5,0
Çay	152	170	168	1,5	1,5	1,3	11,8	-1,2
Arz açığı olan ürünler ⁽³⁾	1.686	2.204	2.410	16,9	19,2	18,9	30,7	9,3
Hayvancılık destek ödemeleri	2.973	3.031	3.815	29,8	26,4	29,9	2,0	25,9
Kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekleme ⁽⁴⁾	627	1.169	1.436	6,3	10,2	11,2	86,4	22,8
Tarım sigortası destekleme hizmetleri	529	704	865	5,3	6,1	6,8	33,1	22,9
Diğer tarımsal amaçlı destekler	109	107	135	1,1	0,9	1,1	-1,8	26,2
Toplam	9.971	11.489	12.770	100,0	100,0	100,0	15,2	11,1

Kaynak: KB.

(1): 2015 ve 2016 yılında ilgili kurum bütçesi kesin hesap verileridir.

(2): Gerçekleşme tahmini.

(3): Kütlü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısıra verilmektedir.

(4): Bütçe tutarının 2015 yılında 327 milyon TL'si, 2016 yılında 210 milyon TL'si ve 2017 yılında 216 milyon TL'si Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu hibe karşılığıdır.

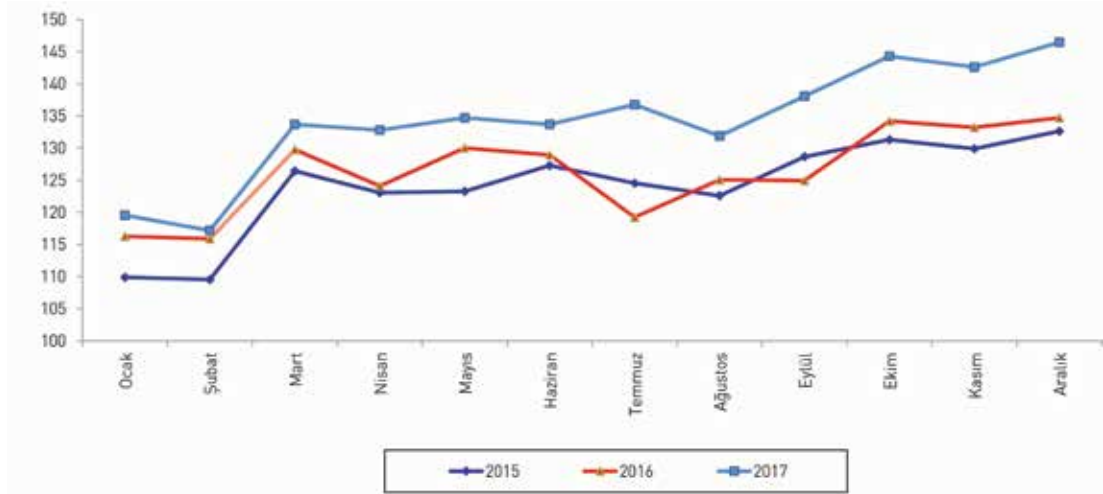
2017 yılında destekleme ödemelerinde en yüksek payı % 29,9 ile hayvancılık destekleme ödemeleri alırken bunu, % 26,1 ile fark ödemesi destekleme hizmetleri, % 24,9 ile alan bazlı tarımsal destekleme ödemeleri takip etmiştir. Bir önceki yıla göre hayvancılık destekleme ödemelerinin payı artış gösterirken, fark ödemesi destekleme hizmetlerinin payı ile alan bazlı tarımsal destekleme ödemelerinin payı azalış göstermiştir.

1.2.2 Sanayi

2017 yılında ekonomik faaliyetlerde yaşanan toparlanma sanayi sektörünü olumlu yönde etkilemiştir. Küresel ekonomideki olumlu seyir, siyasi belirsizliklerin azalması, özellikle ihracatın olumlu katkısıyla sanayi katma değeri 2017 yılında bir önceki yılın aynı dönemine göre birinci ve ikinci çeyrekte % 6,7, üçüncü çeyrekte % 14,9, son çeyrekte % 8,8 artış göstermiştir. 2017 yılı genelinde sanayi sektörü katma değer artışı % 9,2 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2017 yılında küresel ekonomideki olumlu seyir ve yurt içi ekonomik aktivitedeki canlanmaya bağlı olarak sanayi üretiminde aylık bazda bir önceki yıla göre kesintisiz artış gerçekleşmiştir. 2017 yılına Ocak ayında 119,5 ile başlayan takvim etkisinden arındırılmış endeks, yılın son çeyreğinde yurt içi talebi canlandırmaya yönelik alınan tedbirlerin etkisiyle Aralık ayında 146,4'e yükselmiştir. Böylece 2016 yılında % 1,8 artan sanayi üretim endeksi, 2017 yılında da % 6,3'lük artış göstermiştir (Grafik 10).

Grafik 10: Takvim Etkisinden Arındırılmış Sanayi Üretim Endeksi (2010=100)

Kaynak: TÜİK.

Sanayinin alt sektörleri itibarıyla 2017 yılında, bir önceki yıla göre madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretiminde % 0,1, imalat sanayi sektörü üretiminde % 6,4, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörü üretiminde % 8,2 artış olmuştur. Sanayi sektörü üretim endeksinin göstermiş olduğu değişim oranları bir önceki yılın verileri ile karşılaştırıldığında; madencilik ve taşocakçılığı sektörü hariç diğer iki sektörde artış yönünde olduğu görülmektedir (Tablo 25, Grafik 11).

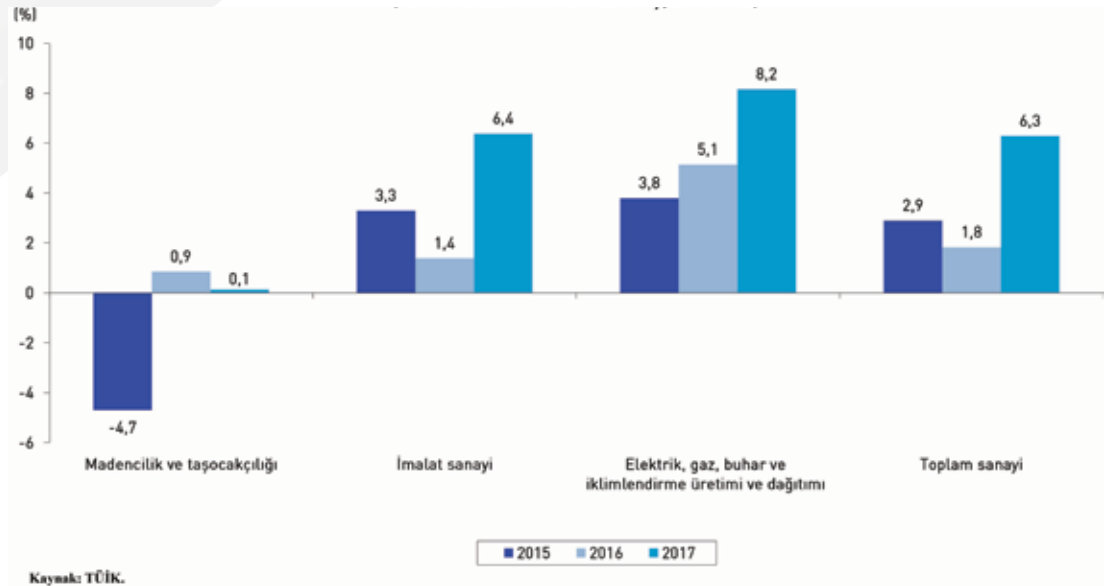
Tablo 25. Sanayi Üretim Endeksi

Sektörler	(2010=100)				
	Üretim Endeksi ⁽¹⁾			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Madencilik ve taşocakçılığı	107,3	108,2	108,4	0,9	0,1
İmalat sanayi	125,4	127,1	135,3	1,4	6,4
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	123,6	129,9	140,5	5,1	8,2
Toplam sanayi	124,1	126,3	134,3	1,8	6,3

Kaynak: TÜİK.

[1]: Takvim etkisinden arındırılmış yıllık ortalama değerlerdir.

Grafik 11: Sektörlere Göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık Ortalama, %) (Takvim Etkisinden Arındırılmış, 2010=100)

Kaynak: TÜİK.

Sanayi üretimi ana sanayi grupları sınıflamasına göre, 2017 yılında tüm sektörlerde artış göstermiştir. En fazla artışı % 11,2 ile sermaye malı imalatı gösterirken onu, % 10,0 artış ile dayanıklı tüketim malı imalatı, % 7,2 artış ile enerji imalatı, % 5,0 artış ile ara malı imalatı, % 3,1 artış ile dayanıksız tüketim malı imalatı izlemiştir (Tablo 26, Grafik 12).

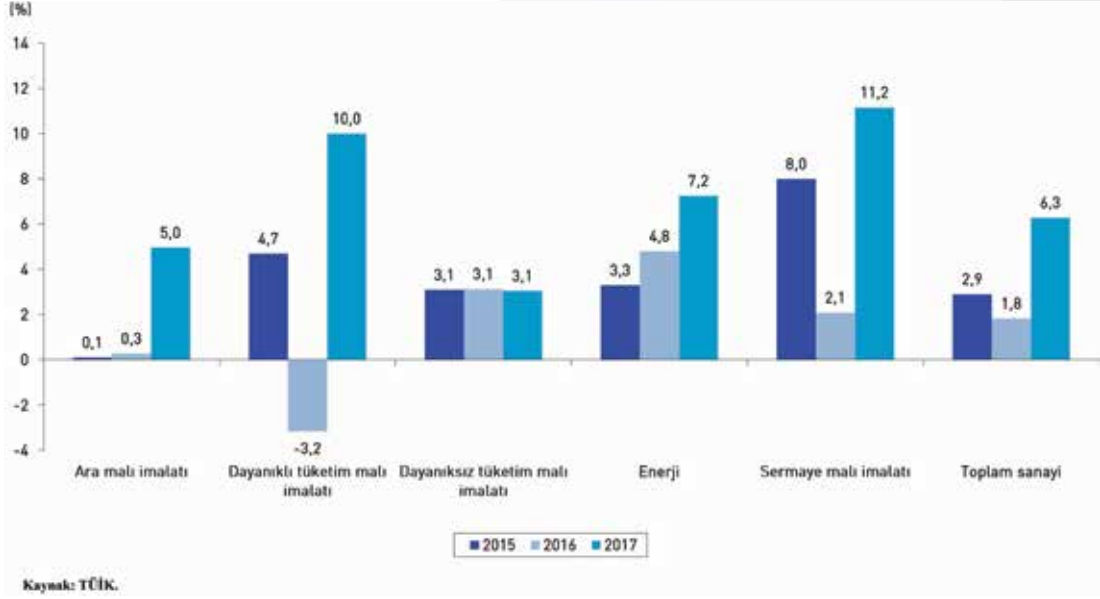
Tablo 26. Ana Sanayi Gruplarına Göre Sanayi Üretim Endeksi

Ana Sanayi Grupları	(2010=100)				
	Üretim Endeksi ⁽¹⁾			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Ara malı imalatı	120,5	120,8	126,8	0,3	5,0
Dayanıklı tüketim malı imalatı	125,4	121,4	133,5	-3,2	10,0
Dayanıksız tüketim malı imalatı	121,9	125,7	129,5	3,1	3,1
Enerji	117,2	122,9	131,8	4,8	7,2
Sermaye malı imalatı	142,1	145,1	161,3	2,1	11,2
Toplam sanayi	124,1	126,3	134,3	1,8	6,3

Kaynak: TÜİK.

[1]: Takvim etkisinden arındırılmış yıllık ortalama değerlerdir.

Grafik 12: Ana Sanayi Gruplarına Göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık Ortalama, %) (Takvim Endeksinden Arındırılmış, 2010=100)

1.2.2.1 Madencilik ve Taşocakçılığı

2016 yılında yıllık olarak % 0,9 düzeyinde gerçekleşen madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretimi artış hızı, 2017 yılında gerileyerek % 0,1 olmuştur. Alt sektörler itibarıyla kömür ve linyit üretimi % 8,3, diğer madencilik ve taşocakçılığı üretimi % 6,4 artarken, ham petrol ve doğal gaz üretimi % 1,0, metal cevherleri madenciliği üretimi % 10,4 düşmüştür. 2017 yılında madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretim endeksinin alt sektörler bazında kaydetmiş olduğu değişim oranları, 2016 yılı sonuçları ile kıyaslandığında büyüklükleri farklı olmakla birlikte aynı yönde olduğu görülmektedir. Her iki yılda da ham petrol ve doğal gaz çıkarımı ve metal cevherleri madenciliği üretiminde düşüş, kömür ve linyit çıkarılması ve diğer madencilik ve taşocakçılığı üretiminde artış kaydedilmiştir (Tablo 27).

Tablo 27. Madencilik ve Taşocakçılığı Üretim Endeksi

Alt Sektörler	(2010=100)				
	Üretim Endeksi ⁽¹⁾			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Kömür ve linyit çıkarılması	67,6	74,0	80,1	9,5	8,3
Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı	100,1	99,1	98,1	-1,0	-1,0
Metal cevherleri madenciliği	132,2	126,1	113,0	-4,6	-10,4
Diğer madencilik ve taşocakçılığı	129,0	132,7	141,3	2,9	6,4
Toplam (madencilik ve taşocakçılığı)	107,3	108,2	108,4	0,9	0,1

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkisinden arındırılmış yıllık ortalama değerlerdir.

1.2.2.2 İmalat Sanayi

İmalat sanayi katma değeri, 2017 yılında bir önceki yılın aynı dönemine göre birinci çeyrekte % 6,0, ikinci çeyrekte % 6,4, üçüncü çeyrekte % 15,4, dördüncü çeyrekte % 8,2 büyüme ile yılı tamamlamıştır. Yıl sonu itibarıyla bir önceki yıla göre imalat sanayi katma değerinde % 8,8 artış olmuştur.

2016 yılında yıllık % 1,4 artış gösteren imalat sanayi üretim endeksi, vergi indirimleri ve ihracatçı sektörlerin olumlu katkısının getirdiği ekonomik canlanmayla 2017 yılında 5 puan yükselerek % 6,4 artış göstermiştir. 2017 yılına Ocak ayında % 2,9'luk artış oranı ile başlayan endeks, Temmuz ayında baz etkisiyle % 16,0 artış ile yılın en yüksek seviyesine çıkmıştır. Endeks yılın son aylarında vergi indirimlerinin bitmesinin de etkisiyle bir miktar gerilese de Aralık ayında gerçekleşen % 8,9'luk artış oranı ile yılı kapatmıştır (Tablo 28).

2017 yılında imalat sanayinde alt sektörler itibarıyla ile en yüksek oranlı üretim artışı % 15,7 ile mobilya imalatında olurken, onu % 14,0 ile motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı, % 10,2 ile diğer imalatlar, % 10,1 ile deri ve ilgili ürünlerin imalatı ile fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç) sektörlerindeki üretim artışları izlemiştir.

İmalat sanayinin alt sektörlerinde üretim düşüşü sadece % 1,8 ile tütün ürünleri imalatı ve % 1,1 ile temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı sektörlerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 28. İmalat Sanayi Üretim Endeksi

Alt Sektörler	Üretim Endeksi ⁽¹⁾			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Gıda ürünleri imalatı	122,0	124,6	131,1	2,1	5,2
İçeceklerin imalatı	111,5	110,1	113,3	-1,3	3,0
Tütün ürünleri imalatı	135,1	138,6	136,1	2,6	-1,8
Tekstil ürünleri imalatı	106,9	108,2	112,2	1,2	3,7
Giyim eşyaları imalatı	110,3	113,0	114,8	2,4	1,6
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	81,9	76,0	83,6	-7,2	10,1
Ağaç, ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç)	124,1	122,9	128,4	-1,0	4,5
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	135,1	140,8	150,9	4,2	7,2
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	138,1	126,5	132,2	-8,4	4,5
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	134,4	138,0	142,3	2,7	3,2
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	121,5	126,3	131,9	3,9	4,4
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	162,4	186,5	184,5	14,9	-1,1
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	121,5	120,9	128,6	-0,5	6,4
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	110,3	110,5	117,4	0,1	6,3
Ana metal sanayii	122,5	123,2	128,0	0,5	4,0
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	137,5	131,5	144,7	-4,4	10,1
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	145,6	156,9	170,3	7,7	8,5
Elektrikli teçhizat imalatı	127,0	129,1	137,7	1,7	6,6
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	140,0	141,0	154,5	0,7	9,6
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	139,6	145,3	165,6	4,1	14,0
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	140,3	141,2	150,8	0,6	6,8
Mobilya imalatı	134,1	120,8	139,8	-9,9	15,7
Diğer imalatlar	111,5	99,6	109,8	-10,7	10,2
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	163,5	179,4	192,3	9,7	7,2
Toplam (imalat sanayi)	125,4	127,1	135,3	1,4	6,4

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkisinden arındırılmış yıllık ortalama değerlerdir.

Türkiye ekonomisindeki ılımlı büyüme sanayinin öncü göstergelerinden olan imalat sanayi kapasite kullanım oranlarına da yansımıştır. 2016 yılında bir önceki yıla göre 0,6 puan artış göstererek % 77,4 seviyesine yükselen imalat sanayi kapasite kullanım

oranı, 2017 yılında 1,1 puan artarak % 78,5 seviyesine çıkmıştır (Tablo 29).

2017 yılında imalat sanayi alt sektörlerinde en yüksek kapasite kullanımı % 86,3 ile motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı sektöründe gerçekleşirken, onu sırasıyla % 84,6 ile kağıt ve kağıt ürünleri imalatı ve % 83,6 ile kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı sektörleri takip etmiştir. 2017 yılında kapasite kullanım oranının en düşük olduğu alt sektörler ise % 58,6 ile deri ve ilgili ürünlerin imalatı, % 65,2 ile diğer imalatlar ve % 66,0 ile içeceklerin imalatı alt sektörleri olmuştur.

2016 yılında bir önceki yıla göre imalat sanayi kapasite kullanım oranının en yüksek artış gösterdiği alt sektör 4,1 puan ile motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı sektörü olurken, 2017 yılında 4,9 puan ile diğer ulaşım araçlarının imalatı sektörü olmuştur. 2016 yılında kapasite kullanım oranının bir önceki yıla göre en çok azalış gösterdiği sektör, 4,7 puan ile makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı imalatı sektörü olurken, 2017 yılında 4,6 puan ile tütün ürünlerinin imalatı alt sektörü olmuştur.

Tablo 29. İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları

Alt Sektörler (NACE Rev. 2)	Kapasite Kullanım Oranları			[Ağırlıklı Ortalama, %] Değişim (Puan)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Gıda ürünlerinin imalatı	72,4	72,8	73,4	0,3	0,6
İçeceklerin imalatı	65,1	63,1	66,0	-1,9	2,9
Tütün ürünlerinin imalatı	75,7	78,3	73,7	2,6	-4,6
Tekstil ürünlerinin imalatı	77,4	77,7	79,8	0,3	2,1
Giyim eşyalarının imalatı	78,7	78,5	79,4	-0,2	0,9
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	57,6	57,4	58,6	-0,1	1,2
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç)	84,1	83,9	82,7	-0,2	-1,2
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	84,4	85,3	84,6	0,9	-0,7
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	72,5	71,3	72,8	-1,2	1,6
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	86,6	87,3	83,6	0,7	-3,8
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	78,7	76,0	79,2	-2,6	3,2
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	72,9	72,9	69,4	0,0	-3,5
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	73,8	73,0	75,1	-0,9	2,1
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	77,0	78,0	78,5	1,1	0,4
Ana metal sanayii	75,7	76,6	79,2	0,9	2,6
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	73,0	72,9	72,2	-0,2	-0,7
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	81,3	80,0	79,6	-1,3	-0,5
Elektrikli teçhizat imalatı	76,6	77,7	78,7	1,2	0,9
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	78,8	76,3	79,2	-2,5	2,8
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	79,8	83,9	86,3	4,1	2,4
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	72,6	74,9	79,8	2,4	4,9
Mobilya imalatı	72,2	71,4	74,3	-0,8	2,9
Diğer imalatlar	61,8	63,1	65,2	1,2	2,1
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	72,0	67,3	70,2	-4,7	2,9
Toplam (imalat sanayi)	76,8	77,4	78,5	0,5	1,1

Kaynak: TCMB.

Kapasite kullanım oranında mal grupları düzeyinde en fazla artış 2,5 puan ile yatırım malları grubunda olurken onu, 1,7 puan ile ara malları grubu, 0,7 puan ile dayanıklı tüketim malları grubu, 0,5 puan ile dayanıksız tüketim malları grubu ve tüketim malları grubu, 0,4 puan ile gıda ve içecekler grubu takip etmiştir. Bu değişimlere bağlı

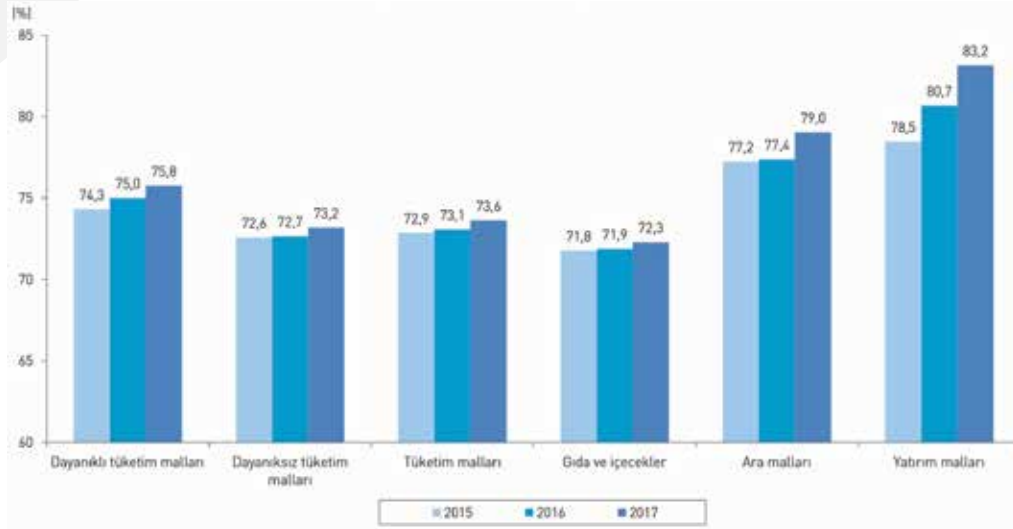
olarak kapasite kullanım oranı yatırım mallarında % 83,2'ye, ara mallarında % 79,0'a, dayanıklı tüketim mallarında % 75,8'e, dayanıksız tüketim mallarında % 73,2'ye, tüketim mallarında % 73,6'ya, gıda ve içeceklerde % 72,3'e yükselmiştir (Tablo 30, Grafik 13).

Tablo 30. Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları

Mal Grupları	[Ağırlıklı Ortalama, %]				
	Kapasite Kullanım Oranları			Değişim (Puan)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Dayanıklı tüketim malları	74,3	75,0	75,8	0,7	0,7
Dayanıksız tüketim malları	72,6	72,7	73,2	0,1	0,5
Tüketim malları	72,9	73,1	73,6	0,2	0,5
Gıda ve içecekler	71,8	71,9	72,3	0,1	0,4
Ara malları	77,2	77,4	79,0	0,1	1,7
Yatırım malları	78,5	80,7	83,2	2,2	2,5

Kaynak: TCMB.

Grafik 13: Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları (Ağırlıklı Ortalama, %)

Kaynak: TCMB.

Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri

Sanayi kapasite raporu, sınai üretim yapan tüm kamu ve özel sektör kuruluşlarının üretim gücünü gösteren ve onay tarihinden itibaren 3 yıl geçerliliği olan bir belgedir. Konu ile ilgili istatistikleri yayımlama sorumluluğu Resmi İstatistik Programı kapsamında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'ne (TOBB) verilmiştir. TOBB 2011 yılından itibaren yıllık bazda sanayi kapasite raporu istatistiklerini açıklamaktadır.

Sanayi kapasite raporu istatistiklerine göre, 2017 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporu sayısı, 2016 yılı sonuna göre % 10,4 azalarak 64.825'e gerilemiştir (Tablo 31, Grafik 14).

2017 yılında geçerliliği devam eden kapasite raporlarının % 38,2'si 1-9 çalışanı olan firmalara, % 43,7'si 10-49 çalışanı olan firmalara, % 8,8'i 50-99 çalışanı olan firmalara, % 6,5'i 100-249 çalışanı olan firmalara ve % 2,9'u da 250 ve üzeri çalışanı olan firmalara aittir.

2017 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporlarını almış olan firmaların raporun alındığı dönemdeki çalışan sayılarına göre dağılımına bakıldığında; 1-9 çalışanı olan firmalardaki çalışan sayısının toplam çalışan sayısının % 4,6'sını, 10-49 çalışanı olan firmalardaki çalışan sayısının toplam çalışanların % 23,1'ini, 50-99 çalışanı olan firmalardaki çalışan sayısının toplam çalışanların % 13,8'ini, 100-249 çalışanı olan firmalardaki çalışan sayısının toplam çalışanların % 22,4'ünü ve 250 ve üzeri çalışanı olan firmalardaki çalışan sayısının da toplam çalışanların % 36,2'sini oluşturduğu görülmektedir.

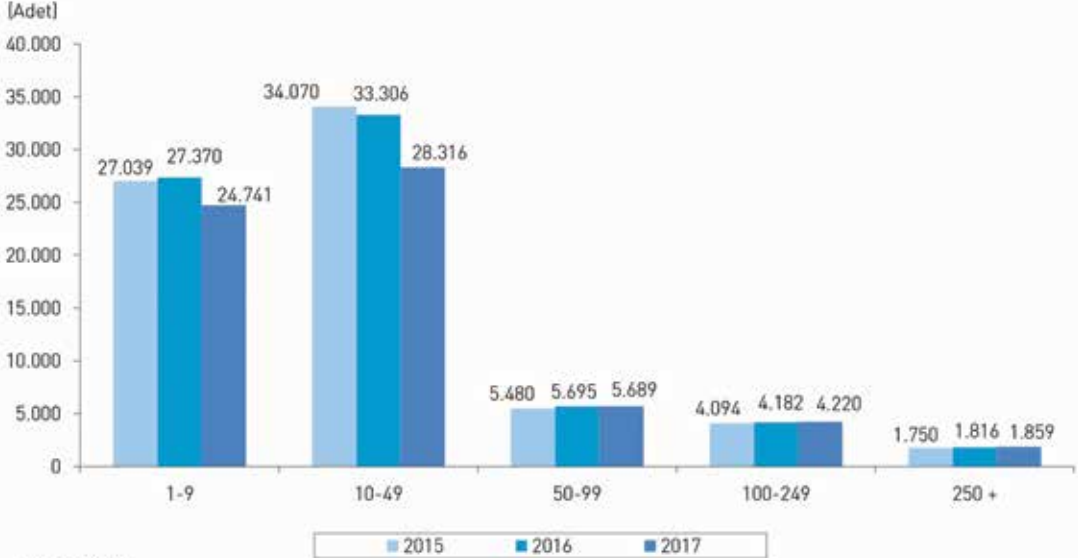
Tablo 31. Çalışan Aralıklarına Göre Kapasite Raporu Sayısı ve Toplam Çalışan Sayısı⁽¹⁾

Çalışan Aralığı	Kapasite Raporu Sayısı			Toplam Çalışan Sayısı		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
1-9	27.039	27.370	24.741	143.140	144.713	132.607
10-49	34.070	33.306	28.316	786.530	770.270	671.327
50-99	5.480	5.695	5.689	386.144	401.056	399.868
100-249	4.094	4.182	4.220	627.257	641.933	650.478
250 +	1.750	1.816	1.859	1.004.183	1.036.148	1.051.231
Toplam	72.433	72.369	64.825	2.947.254	2.994.120	2.905.511
	Pay (%)					
1-9	37,3	37,8	38,2	4,9	4,8	4,6
10-49	47,0	46,0	43,7	26,7	25,7	23,1
50-99	7,6	7,9	8,8	13,1	13,4	13,8
100-249	5,7	5,8	6,5	21,3	21,4	22,4
250 +	2,4	2,5	2,9	34,1	34,6	36,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TOBB.

(1): İlgili yıl sonu itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporu sayıdır.

Grafik 14: Çalışan Aralıklarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı

Kaynak: TOBB.

Ana faaliyet gruplarına göre 2017 yılında geçerliliği devam eden en çok sanayi kapasite raporu bulunan faaliyet grubu, önceki yıllarda da olduğu gibi % 10,8'lik pay ile gıda ürünlerinin imalatı olurken, onu % 10,7 ile fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makina ve teçhizat hariç), % 8,6 ile başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman

imalatı ve % 7,9 ile tekstil ürünlerinin imalatı izlemiştir. Geçerliliği devam eden en az kapasite raporu bulunan faaliyet grupları içinde ise 3 kapasite raporu ile ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretimi, 6 kapasite raporu ile ham petrol ve doğalgaz çıkarımı ve 19 kapasite raporu ile balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği grupları yer almıştır. 2017 yılında geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporu sayıları bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında en yüksek düşüş, % 25,7 ile taşımacılık için depolama ve destekleyici faaliyetler ve % 25,0 ile ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretimi grubunda görülürken, en fazla artış % 29,4 ile tütün ürünleri imalatı ve % 26,7 ile balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği grubunda gerçekleşmiştir (Tablo 32).

Tablo 32. Ana Faaliyet Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ⁽¹⁾

Alt Sektörler (NACE Rev. 2)	Kapasite Raporu Sayısı			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Gıda ürünlerinin imalatı	10.362	10.193	8.863	11,5	11,3	10,8	-1,6	-13,0
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	9.701	9.742	8.749	10,8	10,8	10,7	0,4	-10,2
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	7.446	7.634	7.071	8,3	8,5	8,6	2,5	-7,4
Tekstil ürünlerinin imalatı	7.194	7.113	6.438	8,0	7,9	7,9	-1,1	-9,5
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	6.447	6.466	5.866	7,2	7,2	7,2	0,3	-9,3
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	5.582	5.672	5.235	6,2	6,3	6,4	1,6	-7,7
Giyim eşyalarının imalatı	5.191	5.113	4.386	5,8	5,7	5,4	-1,5	-14,2
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	3.426	3.504	3.288	3,8	3,9	4,0	2,3	-6,2
Mobilya imalatı	3.571	3.585	3.061	4,0	4,0	3,7	0,4	-14,6
Diğer madencilik ve taş ocakçılığı	3.210	3.236	3.005	3,6	3,6	3,7	0,8	-7,1
Elektrikli teçhizat imalatı	2.908	3.043	2.889	3,2	3,4	3,5	4,6	-5,1
Ana metal sanayii	2.623	2.653	2.573	2,9	2,9	3,1	1,1	-3,0
Atığın toplanması, ıslahı ve bertarafı faaliyetleri; maddelerin geri kazanımı	1.852	2.049	1.969	2,1	2,3	2,4	10,6	-3,9
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	2.261	2.292	1.886	2,5	2,5	2,3	1,4	-17,7
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	2.037	2.010	1.819	2,3	2,2	2,2	-1,3	-9,5
Diğer imalatlar	1.703	1.761	1.602	1,9	2,0	2,0	3,4	-9,0
Büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri	1.795	1.777	1.574	2,0	2,0	1,9	-1,0	-11,4
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	1.574	1.564	1.482	1,7	1,7	1,8	-0,6	-5,2
Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	1.465	1.414	1.267	1,6	1,6	1,5	-3,5	-10,4
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	1.349	1.350	1.247	1,5	1,5	1,5	0,1	-7,6
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	1.547	1.449	1.236	1,7	1,6	1,5	-6,3	-14,7
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	1.083	1.141	1.131	1,2	1,3	1,4	5,4	-0,9
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım	606	668	699	0,7	0,7	0,9	10,2	4,6
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	719	728	683	0,8	0,8	0,8	1,3	-6,2
Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri	630	628	549	0,7	0,7	0,7	-0,3	-12,6
Toptan ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	564	565	547	0,6	0,6	0,7	0,2	-3,2
İçeceklerin imalatı	568	572	486	0,6	0,6	0,6	0,7	-15,0
Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti ile onarımı	550	496	480	0,6	0,5	0,6	-9,8	-3,2
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	550	349	323	0,6	0,4	0,4	-36,5	-7,4
Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler	257	281	316	0,3	0,3	0,4	9,3	12,5
Metal cevherleri madenciligi	278	235	241	0,3	0,3	0,3	-15,5	2,6
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	206	214	220	0,2	0,2	0,3	3,9	2,8
Kömür ve linyit çıkartılması	238	203	179	0,3	0,2	0,2	-14,7	-11,8
Taşımacılık için depolama ve destekleyici faaliyetler	244	241	179	0,3	0,3	0,2	-1,2	-25,7
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	162	174	171	0,2	0,2	0,2	7,4	-1,7
Tütün ürünleri imalatı	31	34	44	0,0	0,0	0,1	9,7	29,4
Diğer hizmet faaliyetleri	28	24	22	0,0	0,0	0,0	-14,3	-8,3
Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği	17	15	19	0,0	0,0	0,0	-11,8	26,7
Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı	5	6	6	0,0	0,0	0,0	20,0	0,0
Ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretimi	4	4	3	0,0	0,0	0,0	0,0	-25,0
Toplam ⁽²⁾	89.984	90.198	81.804	100,0	100,0	100,0	0,2	-9,3

Kaynak: TOBB.

(1): İlgili yıl sonu itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporu sayılandır.

(2): Bir kapasite raporunda birden fazla sektörde yer alan ürünler bulunabileceğinden toplam diğer tablo verilerinden farklı olabilir.

2017 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporlarında teknoloji gruplarına göre yoğunlaşmanın görünümü değişmemiş, düşük teknolojiye sahip girişimlerden, yüksek teknoloji sınıflarına geçildikçe sanayi kapasite raporu alma oranı azalmaya devam etmiştir. 2017 yılında geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporlarının % 42,6'sı düşük teknoloji grubunda, % 32,4'ü orta-düşük teknoloji grubunda, % 23,0'ı orta-yüksek teknoloji grubunda ve % 2,0'ı yüksek teknoloji grubunda bulunmaktadır. 2016 yılı ile kıyaslandığında yüksek teknoloji ve orta-yüksek teknoloji gruplarının payının arttığı, orta-düşük teknoloji ve düşük teknoloji gruplarının payının azaldığı görülmektedir (Tablo 33, Grafik 15).

Tablo 33. Teknoloji Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı⁽¹⁾

Teknoloji Grupları	Kapasite Raporu Sayısı			Pay (%)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Yüksek Teknoloji	1.344	1.415	1.414	1,7	1,9	2,0
Orta-Yüksek Teknoloji	16.983	14.427	16.270	21,8	19,5	23,0
Orta-Düşük Teknoloji	24.906	25.053	22.906	31,9	33,9	32,4
Düşük Teknoloji	34.798	32.919	30.142	44,6	44,6	42,6
Toplam⁽²⁾	78.031	73.814	70.732	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TOBB.

(1): İlgili yıl sonu itibarı ile geçerliliği devam eden kapasite raporu sayılarıdır.

(2): Bir kapasite raporunda birden fazla sektörde yer alan ürünler bulunabileceğinden toplam diğer tablo verilerinden farklı olabilir.

Grafik 15. Teknoloji Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı

2017 yılında İBBS Düzey-1'e göre bölgeler itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporu sayısı sıralamasında 18.429 kapasite raporu ile İstanbul bölgesi ilk sırada yer alırken, onu 9.839 kapasite raporu ile Ege bölgesi ikinci, 9.281 kapasite raporu ile Doğu Marmara bölgesi üçüncü sırada takip etmektedir (Tablo 34).

Tablo 34. Bölgelere Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ve Toplam Çalışan Sayısı ⁽¹⁾

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Kapasite Raporu Sayısı			Toplam Çalışan Sayısı		
		2015	2016	2017	2015	2016	2017
TR1	İstanbul	20.297	20.146	18.429	663.076	658.896	619.046
TR2	Batı Marmara	3.417	3.446	3.199	224.531	222.463	228.453
TR3	Ege	10.817	10.853	9.839	463.879	482.643	466.949
TR4	Doğu Marmara	10.104	10.224	9.281	610.671	637.794	638.133
TR5	Batı Anadolu	7.751	7.693	6.701	252.148	251.032	237.192
TR6	Akdeniz	6.621	6.720	5.798	233.323	237.420	230.453
TR7	Orta Anadolu	3.049	3.053	2.640	124.044	127.489	117.877
TR8	Batı Karadeniz	2.527	2.439	2.128	123.081	123.978	119.420
TR9	Doğu Karadeniz	1.415	1.374	1.229	50.375	50.877	50.735
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	566	502	390	13.127	12.108	12.133
TRB	Ortadoğu Anadolu	1.484	1.419	1.156	42.579	41.770	38.540
TRC	Güneydoğu Anadolu	4.385	4.500	4.031	146.420	147.650	146.528
TR	Türkiye	72.433	72.369	64.821	2.947.254	2.994.120	2.905.459
Pay (%)							
TR1	İstanbul	28,0	27,8	28,4	22,5	22,0	21,3
TR2	Batı Marmara	4,7	4,8	4,9	7,6	7,4	7,9
TR3	Ege	14,9	15,0	15,2	15,7	16,1	16,1
TR4	Doğu Marmara	13,9	14,1	14,3	20,7	21,3	22,0
TR5	Batı Anadolu	10,7	10,6	10,3	8,6	8,4	8,2
TR6	Akdeniz	9,1	9,3	8,9	7,9	7,9	7,9
TR7	Orta Anadolu	4,2	4,2	4,1	4,2	4,3	4,1
TR8	Batı Karadeniz	3,5	3,4	3,3	4,2	4,1	4,1
TR9	Doğu Karadeniz	2,0	1,9	1,9	1,7	1,7	1,7
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	0,8	0,7	0,6	0,4	0,4	0,4
TRB	Ortadoğu Anadolu	2,0	2,0	1,8	1,4	1,4	1,3
TRC	Güneydoğu Anadolu	6,1	6,2	6,2	5,0	4,9	5,0
TR	Türkiye	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TOBB.

Not: Çalışan sayısının içine diğer çalışan (geçici, mevsimlik vb.) da dahil edilmiştir.

(1): 2017 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporu sayıdır.

Çalışan sayısı açısından, Doğu Marmara bölgesi 638.133 çalışan ile birinci sırada yer alırken, İstanbul bölgesi 619.046 çalışan ile ikinci, Ege bölgesi 466.949 çalışan ile üçüncü sırada yer almıştır.

Sanayi kapasite raporu sayısında bir önceki yıla göre İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara bölgelerinin payı artarken, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinin payı azalmış, Doğu Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin payı aynı kalmıştır. Toplam çalışan sayısında ise Batı Marmara, Doğu Marmara ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin payı artarken, İstanbul, Batı Anadolu, Orta Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinin payı azalmış, Ege, Akdeniz, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinin payı değişim göstermemiştir.

1.2.2.3 Enerji

Ekonomik faaliyetlerin temel girdilerinden enerji sektörünün en önemli göstergelerinden biri olan enerji sektörü üretim endeksi 2015 yılında % 3,8, 2016 yılında % 5,1, 2017 yılında ise % 8,2 artış göstermiştir (Tablo 35).

2016 yılında bir önceki yıla göre % 4,8 artan elektrik enerjisi üretiminin, 2017 yılında % 7,2 artarak 274.408 GWh'den 294.100 GWh'ye yükseleceği tahmin edilmektedir.

Tablo 35. Enerji Sektörü Üretim Endeksi

Yıllar	Üretim Endeksi ⁽¹⁾	(2010=100)
		Değişim (%)
2015	123,6	3,8
2016	129,9	5,1
2017	140,5	8,2

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkisinden arındırılmış yıllık ortalama değerlerdir.

2017 yılı tahminlerine göre elektrik enerjisi üretiminin kaynaklarına göre dağılımı incelendiğinde, % 34,4'ünün doğal gaz termik santrallerinden, % 24,2'sinin hidrolik santrallerden, % 18,5'inin taş kömürü termik santrallerinden, % 13,8'inin linyit termik santrallerinden, % 7,6'sının jeotermal, rüzgar ve güneş santrallerinden, % 0,8'inin biyogaz, atık ve diğer termik santrallerinden ve % 0,7'sinin akaryakıt termik santrallerinden sağlanması beklenmektedir (Tablo 36, Grafik 16).

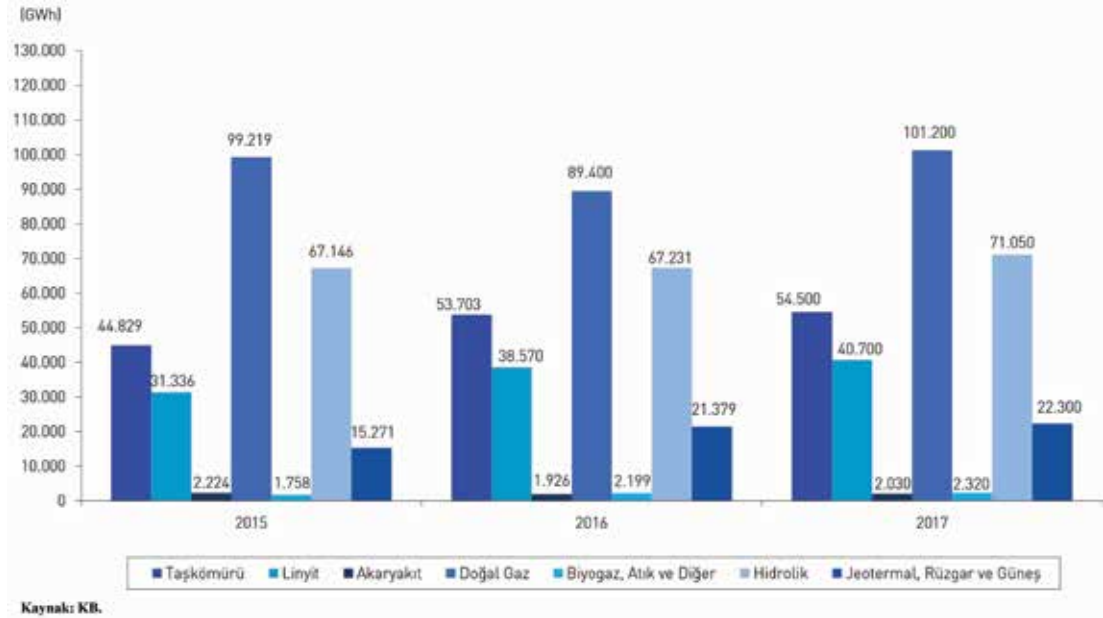
Tablo 36. Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

Yıllar	Termik										Hidrolik		Jeotermal, Rüzgar ve Güneş		Genel Toplam			
	Taş Kömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğal Gaz		Biyogaz, Atık ve Diğer		Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)		
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)								
2015	44.829	17,1	31.336	12,0	2.224	0,8	99.219	37,9	1.758	0,7	179.366	68,5	67.146	25,6	15.271	5,8	261.783	100,0
2016	53.703	19,6	38.570	14,1	1.926	0,7	89.400	32,6	2.199	0,8	185.798	67,7	67.231	24,5	21.379	7,8	274.408	100,0
2017 ⁽¹⁾	54.500	18,5	40.700	13,8	2.030	0,7	101.200	34,4	2.320	0,8	200.750	68,3	71.050	24,2	22.300	7,6	294.100	100,0

Kaynak: KB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

Grafik 16. Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

Kaynak: KB.

2016 yılında % 5,1 artan elektrik enerjisi tüketiminin, 2017 yılında % 5,3 artarak 294.100 GWh olacağı tahmin edilmektedir. Kişi başına tüketimin ise bir önceki yıla göre % 4,2 artışla 3.537 KWh'den 3.687 KWh'ye yükselmesi beklenmektedir (Tablo 37).

Tablo 37. Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

Yıllar	Elektrik Enerjisi Kurulu Güç [MW]							Üretim [GWh]							İthalat	İhracat	Tüketim [GWh]	Kişi Başına Tüketim [kWh]
	Termik		Hidrolik		Jeotermal, Rüzgar ve Güneş			Termik		Hidrolik		Jeotermal, Rüzgar ve Güneş						
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Toplam	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Toplam				
2015	41.903	57,3	25.868	35,4	5.376	7,3	73.147	179.366	68,5	67.146	25,6	15.271	5,8	261.783	7.136	3.195	265.724	3.400
2016	44.411	56,6	26.681	34,0	7.405	9,4	78.497	185.798	67,7	67.231	24,5	21.379	7,8	274.408	6.330	1.452	279.286	3.537
2017 ⁽¹⁾	45.482	55,9	27.076	33,3	8.796	10,8	81.354	200.750	68,3	71.050	24,2	22.300	7,6	294.100	3.000	3.000	294.100	3.687

Kaynak: KB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

Elektrik enerjisi ihracatının % 106,6 artışla 3.000 GWh, ithalatının ise % 52,6 azalışla 3.000 GWh düzeyinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2017 yılında bir önceki yıla göre termik elektrik enerjisi kurulu gücü % 2,4 artışla 45.482 MW'ye, hidrolik elektrik enerjisi kurulu gücü % 1,5 artışla 27.076 MW'ye, jeotermal, rüzgar ve güneş elektrik enerjisi kurulu gücü % 18,8 artışla 8.796 MW'ye yükselmiştir. 2017 yılında toplam elektrik enerjisi kurulu gücü içinde termik santrallerin payı % 55,9, hidrolik santrallerin payı % 33,3, jeotermal, rüzgar ve güneş santrallerinin payı % 10,8 olmuştur.

1.2.3 Hizmetler

1.2.3.1 İnşaat

Ekonominin önemli sektörlerinden biri olan inşaat sektörü yurt içi ve yurt dışındaki gelişmelere duyarlı bir yapı sergilemekle birlikte özellikle konut yapımı, sanayi tesisleri, kamu inşaat yatırımları ve kamu-özel işbirliği projeleri aracılığıyla ekonomik canlılık yaratmaktadır. Sektöre ilişkin değerlendirme esas olarak belediyeler tarafından verilen yapı ruhsatları ve yapı kullanma izin belgelerinin yüzölçümlerine göre yapılmaktadır.

2017 yılında kentsel dönüşüm uygulamaları ve markalı karma projelerdeki artış inşaat sektörünü olumlu yönde etkilemiştir. Yapılması planlanan inşaatlara ilişkin olarak belediyeler tarafından verilen yapı ruhsatları yüzölçümü cinsinden 2016 yılında % 8,3 artarken, 2017 yılında % 31,8 artarak 205.437 bin m²'den 270.741 bin m²'ye yükselmiştir. Kullanım amacına göre bina inşaatında en yüksek payı 208.012 bin m² ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar alırken, en küçük payı 3.662 m² ile otel vb. binaları almıştır.

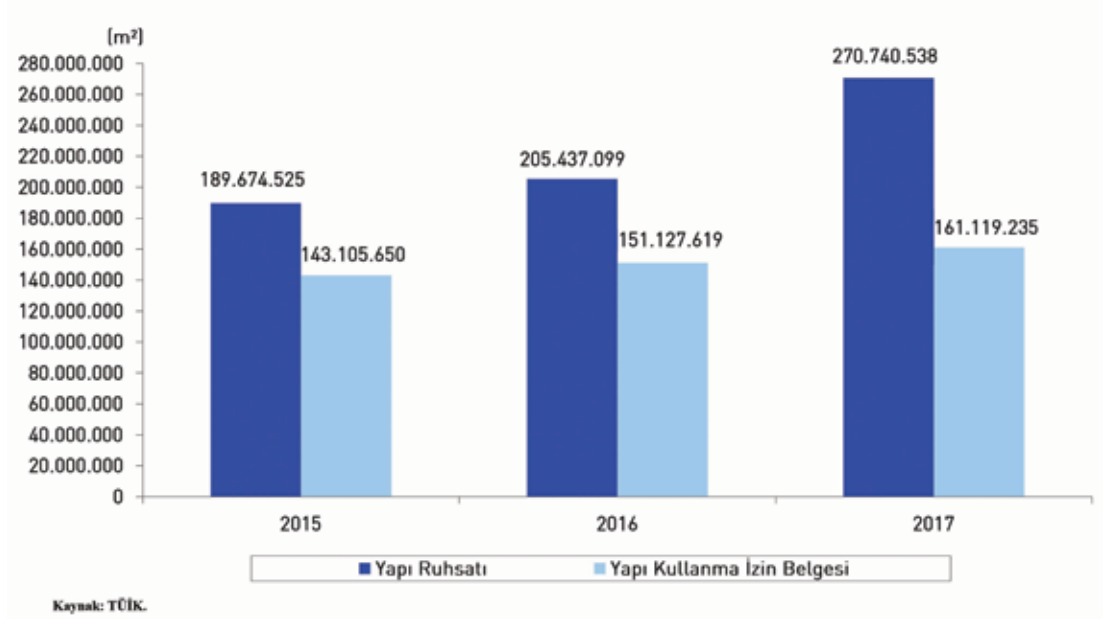
2017 yılında yapı ruhsatına göre bina inşaatlarında görülen artış büyük ölçüde ofis (işyeri) binalarındaki % 46,9 ve iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalardaki % 35,8 artıştan kaynaklanmıştır. Otel vb. binalar % 21,5, sanayi binaları ve depolar % 17,3, bir daireli ikamet amaçlı binalar % 13,5 artış gösterirken, toptan ve perakende ticaret binaları % 7,6 düşüş göstermiştir (Tablo 38, Grafik 17).

Tablo 38. Yapı Ruhsatına Göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri

Kullanma Amacı	2015	2016	2017	Pay (%)			Değişim (%)	
				2015	2016	2017	2016	2017
Bir daireli ikamet amaçlı binalar	4.960.572	4.874.779	5.531.445	2,6	2,4	2,0	-1,7	13,5
İki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar	135.375.179	153.121.644	208.012.108	71,4	74,5	76,8	13,1	35,8
Otel vb. binalar	3.399.611	3.012.747	3.661.754	1,8	1,5	1,4	-11,4	21,5
Ofis (işyeri) binaları	8.502.992	7.911.429	11.619.810	4,5	3,9	4,3	-7,0	46,9
Toptan ve perakende ticaret binaları	7.184.821	6.864.623	6.339.514	3,8	3,3	2,3	-4,5	-7,6
Sanayi binaları ve depolar	7.705.828	6.857.011	8.043.213	4,1	3,3	3,0	-11,0	17,3
Diğerleri	22.545.522	22.794.866	27.532.694	11,9	11,1	10,2	1,1	20,8
Toplam	189.674.525	205.437.099	270.740.538	100,0	100,0	100,0	8,3	31,8

Kaynak: TÜİK.

Grafik 17. Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesi Verilen Yapıların Yüzölçümleri

2017 yılında yapı ruhsatı verilen yapıların toplam inşaat alanı içerisinde en yüksek payı % 76,8 ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar alırken, bunu % 4,3 ile ofis (işyeri) binaları, % 3,0 ile sanayi binaları ve depolar, % 2,3 ile toptan ve perakende ticaret binaları, % 2,0 ile bir daireli ikamet amaçlı binalar, % 1,4 ile otel vb. binalar takip etmiştir.

2017 yılında ruhsata bağlanmış ve bitirilmiş inşaatlarla ilgili belediyelerce verilen yapı kullanma izin belgeleri toplam inşaat alanı % 6,6 artışla 151.128 bin m²'den 161.119 bin m²'ye yükselmiştir. Bunun içinde en büyük payı 121.345 bin m² ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar alırken, en düşük pay 2.624 bin m² ile otel vb. binaların olmuştur (Tablo 39).

Yapı kullanma izin belgesi verilen yapılarda kullanım amaçlarına göre ofis (işyeri) binaların inşaat alanı % 10,7, iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binaların inşaat alanı % 9,4, bir daireli ikamet amaçlı binaların inşaat alanı % 7,8 artarken, sanayi binaları ve depoların inşaat alanı % 21,7, otel vb. binaların inşaat alanı % 14,1, toptan ve perakende ticaret binalarının inşaat alanı % 3,2 azalmıştır.

2017 yılında yapı kullanma izin belgesi verilen yapıların toplam inşaat alanı içerisinde en yüksek payı önceki yıllarda olduğu gibi, iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar almıştır. 2017 yılında verilen toplam yapı kullanma izin belgeleri içerisinde % 75,3 paya sahip olan iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binaları, % 5,2 ile toptan ve perakende ticaret binaları, % 4,1 ile ofis (işyeri) binaları, % 3,0 ile sanayi binaları ve depolar, % 2,7 ile bir daireli ikamet amaçlı binalar ve % 1,6 ile otel vb. binalar takip etmiştir.

Tablo 39. Yapı Kullanma İzin Belgesine Göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri

Kullanma Amacı				Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
	(m ²)							
Bir dairesel ikamet amaçlı binalar	3.648.060	4.003.997	4.317.943	2,5	2,6	2,7	9,8	7,8
İki ve daha fazla dairesel ikamet amaçlı binalar	105.567.536	110.903.827	121.345.006	73,8	73,4	75,3	5,1	9,4
Otel vb. binalar	2.348.868	3.055.378	2.623.816	1,6	2,0	1,6	30,1	-14,1
Ofis (işyeri) binaları	7.546.068	6.012.832	6.653.937	5,3	4,0	4,1	-20,3	10,7
Toptan ve perakende ticaret binaları	9.246.326	8.679.753	8.404.664	6,5	5,7	5,2	-6,1	-3,2
Sanayi binaları ve depolar	4.049.147	6.261.975	4.900.544	2,8	4,1	3,0	54,6	-21,7
Diğerleri	10.699.645	12.209.857	12.873.325	7,5	8,1	8,0	14,1	5,4
Toplam	143.105.650	151.127.619	161.119.235	100,0	100,0	100,0	5,6	6,6

Kaynak: TÜİK.

Konut satışları, banka kredi faizlerinde yapılan indirimler ve sektöre hız kazandırmak adına başlatılan kampanyaların etkisiyle 2017 yılında da artışını sürdürmüştür. 2016 yılında % 4,0 artan satışlar 2017 yılında hızlanarak % 5,1 artmıştır. Konut satışları Eylül ve Aralık aylarında yılın en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. Türkiye genelinde 2017 yılında toplam 1.409.314 konut satış sonucu el değiştirmiştir. Bu konutların 473.099'u ipotekli, geri kalan 936.215'i diğer yollarla satılmıştır. Konut satışlarının % 33,6'sını ipotekli satışlar, % 66,4'ünü de diğer satışlar oluşturmuştur. 2016 yılına göre ipotekli satışlar % 5,2, diğer satışlar % 5,0 artmıştır. Toplam satışların 659.698'i ilk satış, 749.616'sı ikinci el satışır (Tablo 40).

Tablo 40. Konut Satış Sayıları

				Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
İpotekli satışlar ⁽¹⁾	434.388	449.508	473.099	33,7	33,5	33,6	3,5	5,2
İlk satış ⁽³⁾	192.175	200.373	206.723	14,9	14,9	14,7	4,3	3,2
İkinci el satış ⁽⁴⁾	242.213	249.135	266.376	18,8	18,6	18,9	2,9	6,9
Diğer satışlar ⁽²⁾	854.932	891.945	936.215	66,3	66,5	66,4	4,3	5,0
İlk satış ⁽³⁾	406.492	431.313	452.975	31,5	32,2	32,1	6,1	5,0
İkinci el satış ⁽⁴⁾	448.440	460.632	483.240	34,8	34,3	34,3	2,7	4,9
Toplam satışlar	1.289.320	1.341.453	1.409.314	100,0	100,0	100,0	4,0	5,1

Kaynak: TÜİK.

[1]: İpotekli satış, borçlanarak satın alınan konutun kredi teminatını oluşturmak için, yine aynı konutun teminat olarak gösterilmesidir.

[2]: Diğer konut satışları ipotekli konut satışları dışında kalan satış türlerini kapsamaktadır.

[3]: İlk satış, kat irtilfakı/kat mülkiyeti almış bir konutun ev sahibi firma ya da kişi tarafından ilk defa satılmasıdır.

[4]: İkinci el satış, ilk satıştan ev alan kişinin bu konutu tekrar başka bir kişiye satmasıdır.

1.2.3.2 Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

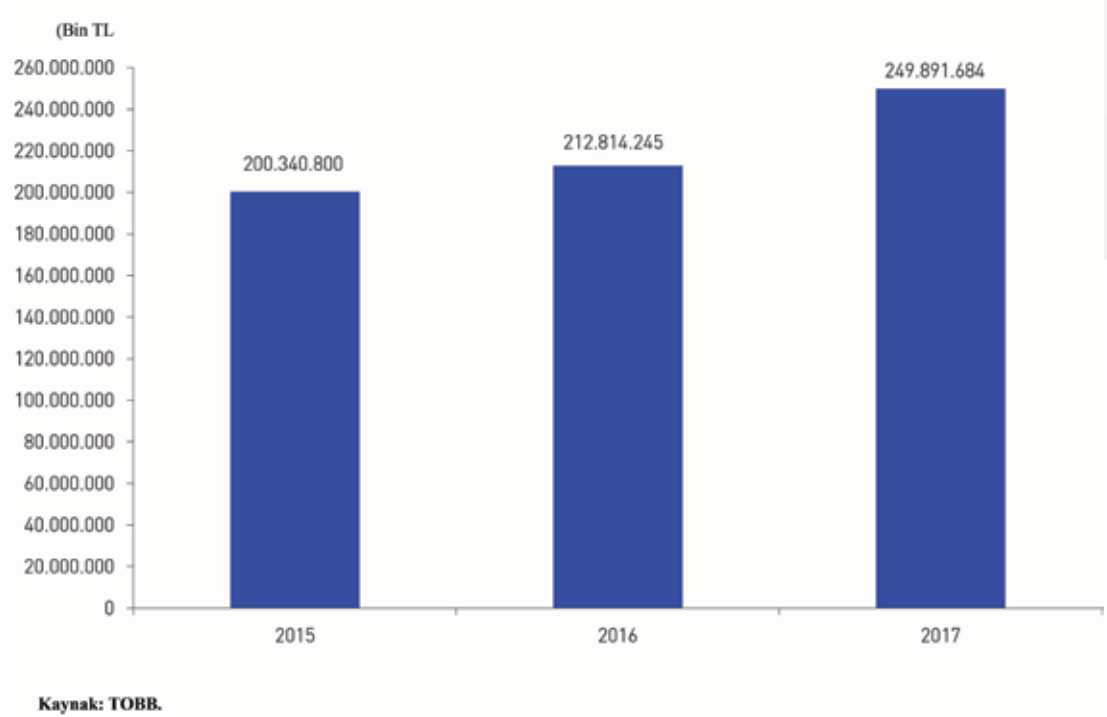
2015 yılında % 16,0 artan ticaret borsaları işlem hacmi, 2016 yılında % 6,2, 2017 yılında % 17,4 artış göstermiştir. Böylece 2016 yılında 212.814 milyon TL olan ticaret borsaları işlem hacmi 2017 yılında 249.892 milyon TL'ye yükselmiştir. Reel olarak ise 2016 yılında % 2,1 düşen ticaret borsaları işlem hacminde 2017 yılında % 4,9 artış meydana gelmiştir (Tablo 41, Grafik 18).

Tablo 41. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

Yıllar	İşlem Hacmi		TÜFE (2003=100) Yıllık Değişim (%)	İşlem Hacmi Reel Değişim (%)
	Değer	Değişim (%)		
2015	200.340.800	16,0	8,8	6,6
2016	212.814.245	6,2	8,5	-2,1
2017	249.891.684	17,4	11,9	4,9

Kaynak: TOBB.

Grafik 18. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

Kaynak: TOBB.

2017 yılı borsa işlem hacmine göre ilk 20'de yer alan ticaret borsaları sıralamasında, önceki yıllarda olduğu gibi İstanbul Ticaret Borsası'nın liderliği devam etmiştir. 2016 yılında bir önceki yıla göre % 7,9 artan İstanbul Ticaret Borsası işlem hacmi, 2017 yılında % 20,3 artarak 28.562 milyon TL ile ilk sırada yer almıştır. İstanbul Ticaret Borsası'nı 13.190 milyon TL ile İzmir, 12.334 milyon TL ile Şanlıurfa ve 10.725 milyon TL ile de Konya Ticaret Borsaları takip etmiştir. 2017 yılında ticaret borsaları toplam işlem hacmi içinde İstanbul Ticaret Borsası'nın payı % 11,4, İzmir Ticaret Borsası'nın payı % 5,3, Şanlıurfa Ticaret Borsası'nın payı % 4,9 ve Konya Ticaret Borsası'nın payı % 4,3 olmuştur (Tablo 42).

Tablo 42. İşlem Hacmine Göre İlk 20 Ticaret Borsası

Borsalar ⁽¹⁾	(Bin TL)								
	İşlem Hacmi			Pay (%)			Değişim (%)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017	
İstanbul	22.000.804	23.739.099	28.562.029	11,0	11,2	11,4	7,9	20,3	
İzmir	9.354.846	9.562.055	13.190.263	4,7	4,5	5,3	2,2	37,9	
Şanlıurfa	9.320.125	10.434.354	12.334.391	4,7	4,9	4,9	12,0	18,2	
Konya	9.107.816	8.452.841	10.725.117	4,5	4,0	4,3	-7,2	26,9	
Adana	5.079.540	6.008.320	9.351.997	2,5	2,8	3,7	18,3	55,7	
Ankara	4.318.730	6.791.697	8.646.264	2,2	3,2	3,5	57,3	27,3	
Sakarya	7.794.485	7.301.413	8.270.580	3,9	3,4	3,3	-6,3	13,3	
Gaziantep	8.786.452	8.096.480	7.626.894	4,4	3,8	3,1	-7,9	-5,8	
Mersin	5.339.450	5.684.064	5.986.216	2,7	2,7	2,4	6,5	5,3	
Diyarbakır	3.500.691	5.408.399	5.395.852	1,7	2,5	2,2	54,5	-0,2	
Samsun	3.832.154	4.240.486	4.788.190	1,9	2,0	1,9	10,7	12,9	
Bandırma	2.445.439	3.239.076	4.337.516	1,2	1,5	1,7	32,5	33,9	
Kızıltepe	2.917.676	4.103.306	4.045.373	1,5	1,9	1,6	40,6	-1,4	
Düzce	4.296.781	3.861.189	3.916.749	2,1	1,8	1,6	-10,1	1,4	
Ordu	2.909.543	3.030.047	3.784.602	1,5	1,4	1,5	4,1	24,9	
Aydın	2.585.676	2.687.765	3.687.155	1,3	1,3	1,5	3,9	37,2	
Afyonkarahisar	3.156.693	3.086.031	3.481.899	1,6	1,5	1,4	-2,2	12,8	
Giresun	2.722.666	2.689.984	3.136.911	1,4	1,3	1,3	-1,2	16,6	
Tekirdağ	2.845.782	2.829.842	3.136.550	1,4	1,3	1,3	-0,6	10,8	
Balıkesir	2.659.445	2.685.742	3.111.635	1,3	1,3	1,2	1,0	15,9	
Toplam ⁽²⁾	200.340.800	212.814.245	249.891.684	100,0	100,0	100,0	6,2	17,4	

Kaynak: TOBB.

(1): 2017 yılı işlem hacmine göre ilk 20'de yer alan ticaret borsalarıdır.

(2): Tüm borsalardaki işlem hacmi toplamıdır.

2017 yılında 2016 yılına göre ilk 20 borsa arasında işlem hacmi en çok artan ticaret borsası % 55,7 ile Adana Ticaret Borsası olurken onu, % 37,9 ile İzmir, % 37,2 ile Aydın ve % 33,9 ile Bandırma Ticaret Borsaları takip etmiştir.

2017 yılında işlem hacmi sıralamasına göre ilk 20'de yer alan ticaret borsaları içinde, 2016 yılına göre işlem hacmi en çok azalan borsa % 5,8 düşüş ile Gaziantep Ticaret Borsası olurken onu, % 1,4 düşüş ile Kızıltepe Ticaret Borsası ve % 0,2 düşüş ile Diyarbakır Ticaret Borsası izlemiştir. 2017 yılında 2016 yılına göre 113 borsa içinde işlem hacminde en fazla artış % 142,2 ile İskenderun Ticaret Borsasında, en fazla azalış % 65,4 ile Van Ticaret Borsasında kaydedilmiştir.

1.2.3.3 Kurulan ve Kapanan Şirket İstatistikleri

2017 yılında 12.823'ü anonim, 60.024'ü limited, 13'ü kollektif, 2'si komandit olmak üzere toplam 72.862 şirket kurulmuştur. Kurulan anonim şirket sayısı % 4,7, limited şirket sayısı % 16,7 artarken, kollektif şirket sayısı % 7,1 azalmıştır. Böylece 2017 yılında toplam kurulan şirket sayısı % 14,4 artarak 72.862'ye yükselmiştir. Kurulan gerçek kişi ticari işletme sayısında % 5,4, kurulan kooperatif sayısında ise % 17,1 artış gerçekleşmiştir (Tablo 43, Grafik 19).

Tablo 43. Kurulan, Kapanan, Sermaye Artıran ve Tasfiye Olan Şirket ve Kooperatif Sayıları

Şirket Türü		2015	2016	2017	Değişim (%)	
					2016	2017
Anonim şirket	Kurulan	12.976	12.249	12.823	-5,6	4,7
	Sermaye artıran	6.622	6.152	7.200	-7,1	17,0
	Tasfiye olan	1.034	1.307	1.698	26,4	29,9
	Kapanan	1.603	2.277	2.318	42,0	1,8
Limited şirket	Kurulan	53.712	51.453	60.024	-4,2	16,7
	Sermaye artıran	17.669	17.398	22.787	-1,5	31,0
	Tasfiye olan	8.474	8.526	9.783	0,6	14,7
	Kapanan	10.309	8.686	11.122	-15,7	28,0
Kollektif şirket	Kurulan	12	14	13	16,7	-7,1
	Tasfiye olan	76	46	46	-39,5	0,0
	Kapanan	89	82	64	-7,9	-22,0
Komandit şirket	Kurulan	1	0	2	-100,0	-
	Tasfiye olan	4	2	5	-50,0	150,0
	Kapanan	6	4	3	-33,3	-25,0
Gerçek kişi ticari işletme	Kurulan	47.095	41.975	44.242	-10,9	5,4
	Kapanan	42.958	29.533	27.786	-31,3	-5,9
Toplam	Kurulan	113.796	105.691	117.104	-7,1	10,8
	Sermaye artıran	24.291	23.550	29.987	-3,1	27,3
	Tasfiye olan	9.588	9.881	11.532	3,1	16,7
	Kapanan	54.965	40.582	41.293	-26,2	1,8
Kooperatif	Kurulan	974	778	911	-20,1	17,1
	Tasfiye olan	1.223	1.060	998	-13,3	-5,8
	Kapanan	1.632	1.296	1.185	-20,6	-8,6

Kaynak: TOBB.

Grafik 19. Kurulan, Kapanan, Sermaye Artıran ve Tasfiye Olan Şirket Sayılarının Değişim Oranı

Kaynak: TOBB.

2017 yılında bir önceki yıla göre kapanan anonim şirket sayısı % 1,8, limited şirket sayısı % 28,0 artarken, kollektif şirket sayısı % 22,0, komandit şirket sayısı % 25,0 azalmış, böylece toplam kapanan şirket sayısı % 22,2 artarak 13.507 olmuştur. Kapanan gerçek kişi ticari işletme sayısı % 5,9, kooperatif sayısı ise % 8,6 azalmıştır.

1.2.3.4 Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

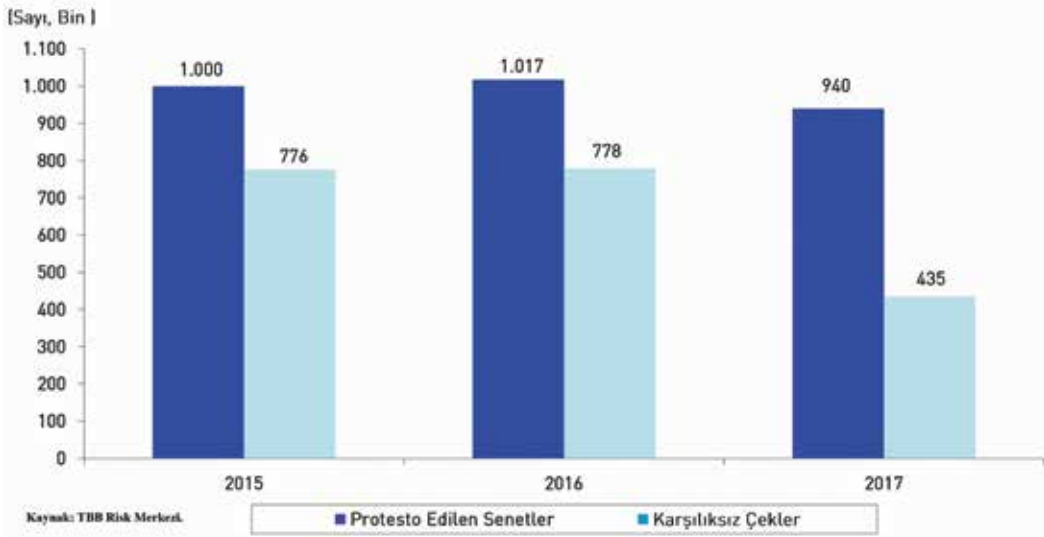
2016 yılında % 1,7 artan protesto edilen senet sayısı 2017 yılında % 7,6 azalarak 1.017 binden 940 bine düşerken, protesto edilen senetlerin tutarı % 3,2 artarak 12.288 milyon TL'den 12.686 milyon TL'ye yükselmiştir. 2015 yılında yüksek oranlı artış gösteren karşılıksız çıkan çeklerin sayısı, 2016 yılında hemen hemen aynı düzeyde kalmış, 2017 yılında ise önemli oranda düşüş göstermiştir. 2017 yılında karşılıksız çıkan çek sayısı % 44,1 azalarak 778 binden 435 bine gerilemiştir. Karşılıksız çıkan çeklerin tutarı da % 37,8 azalarak 27.434 milyon TL'den 17.055 milyon TL'ye düşmüştür (Tablo 44, Grafik 20).

Tablo 44. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

Yıllar	Protesto Edilen Senetler				Karşılıksız Çekler			
	Sayı (Bin)	Değişim (%)	Tutar (Milyon TL)	Değişim (%)	Sayı (Bin)	Değişim (%)	Tutar (Milyon TL)	Değişim (%)
2015	1.000	-0,4	10.081	22,6	776	15,2	27.286	37,0
2016	1.017	1,7	12.288	21,9	778	0,3	27.434	0,5
2017	940	-7,6	12.686	3,2	435	-44,1	17.055	-37,8

Kaynak: TBB Risk Merkezi.

Grafik 20. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

1.2.3.5 Turizm

Turizm sektörü 2015 ve 2016 yıllarında yaşanan terör saldırıları, özellikle Rusya Federasyonu ile dış politikada yaşanan olumsuzluklar, 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsü ve yakın coğrafyadaki savaşlar nedeniyle 2016 yılında zor bir dönem geçirmiştir. İçte ve dışta yaşanan bu olaylar ve yansımalarından önemli ölçüde etkilenen turizm sektöründe yabancı ziyaretçilerin ülkemize olan ilgisi azalmış, daha güvenli olduğunu düşündükleri alternatif ülkelere kaymışlardır.

2017 yılında yakın coğrafyada devam eden savaşlar dışındaki olumsuzlukların ortadan kalkması ve Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerin normalleşmesiyle turizm sektöründe önemli iyileşmeler kaydedilmiştir. Bir önceki yıla göre ülkemizden çıkış yapan ziyaretçi sayısı % 23,1 artarak 31.365 bin kişiden 38.620 bin kişiye, giriş yapan vatandaş sayısı % 12,6 artarak 7.892 bin kişiden 8.887 bin kişiye yükselmiştir (Tablo 45).

Tablo 45. Çıkış Yapan Ziyaretçi ve Giriş Yapan Vatandaş Sayısı

Yıllar	(Bin Kişi)		(Bin Kişi)	
	Çıkış Yapan Ziyaretçi Sayısı	Değişim (%)	Giriş Yapan Vatandaş Sayısı	Değişim (%)
2015	41.618	0,5	8.751	9,6
2016	31.365	-24,6	7.892	-9,8
2017	38.620	23,1	8.887	12,6

Kaynak: TÜİK.

2017 yılında ülkemizden çıkış yapan ziyaretçilerin ilk 20’de yer alan milliyetlere göre sıralamasında Rusya Federasyonu 4.700 bin kişi ile birinci sırada yer alırken, onu 3.594 bin kişi ile Almanya, 2.487 bin kişi ile İran, 1.851 bin kişi ile Bulgaristan ve 1.663 bin kişi ile İngiltere takip etmiştir. Sıralamada 2016 yılında ilk 20’de olan ülkelerden K.K.T.C., İsviçre ve İtalya 2017 yılında ilk 20’den düşmüş, bu ülkelerin yerini Polonya, Ürdün ve Kuveyt almıştır.

2017 yılında ülkemizden çıkış yapan ziyaretçiler sıralamasında ilk 20’de bulunan ülkelerden 2016 yılına göre en fazla artış % 449,2 ile altıncı sıradan birinci sıraya yükselen Rusya Federasyonu’nda olmuş onu, % 104,9 artış ile on birinci sıradan altıncı sıraya yükselen Irak ve % 50,1 artış ile dördüncü sıradan üçüncü sıraya yükselen İran izlemiştir. Çıkış yapan ziyaretçilerin en çok azalış gösterdiği ülke % 28,1 azalış ile onuncu sıradan on dördüncü sıraya gerileyen A.B.D. olmuş onu, % 18,9 azalış ile on dördüncü sıradan on dokuzuncu sıraya gerileyen Danimarka ve % 11,8 azalış ile beşinci sıradan yedinci sıraya gerileyen Hollanda izlemiştir (Tablo 46).

Tablo 46. Milliyetlere Göre Türkiye’den Çıkış Yapan Yabancı Sayısı

Milliyetler ⁽¹⁾				(Bin Kişi)	
	2015	2016	2017	Değişim (%)	
Rusya Federasyonu	3.652	856	4.700	-76,6	449,2
Almanya	5.593	3.929	3.594	-29,8	-8,5
İran	1.663	1.657	2.487	-0,3	50,1
Bulgaristan	1.826	1.697	1.851	-7,1	9,1
İngiltere	2.520	1.721	1.663	-31,7	-3,3
Irak	934	425	871	-54,5	104,9
Hollanda	1.239	916	807	-26,1	-11,8
Suudi Arabistan	451	534	653	18,4	22,3
Yunanistan	755	594	622	-21,4	4,8
Fransa	852	562	580	-34,0	3,2
Belçika	619	415	423	-32,9	1,8
Romanya	443	359	422	-18,9	17,4
İsrail	224	294	379	31,2	28,8
A.B.D.	808	470	338	-41,8	-28,1
Polonya	501	206	295	-58,9	43,5
İsveç	627	322	290	-48,6	-10,2
Avusturya	486	314	287	-35,4	-8,5
Ürdün	160	203	275	26,4	35,4
Danimarka	411	332	269	-19,2	-18,9
Kuweyt	174	180	254	3,4	40,9

Kaynak: TCMB.

(1): 2017 yılına göre ilk 20’de yer alan milliyetler verilmiştir.

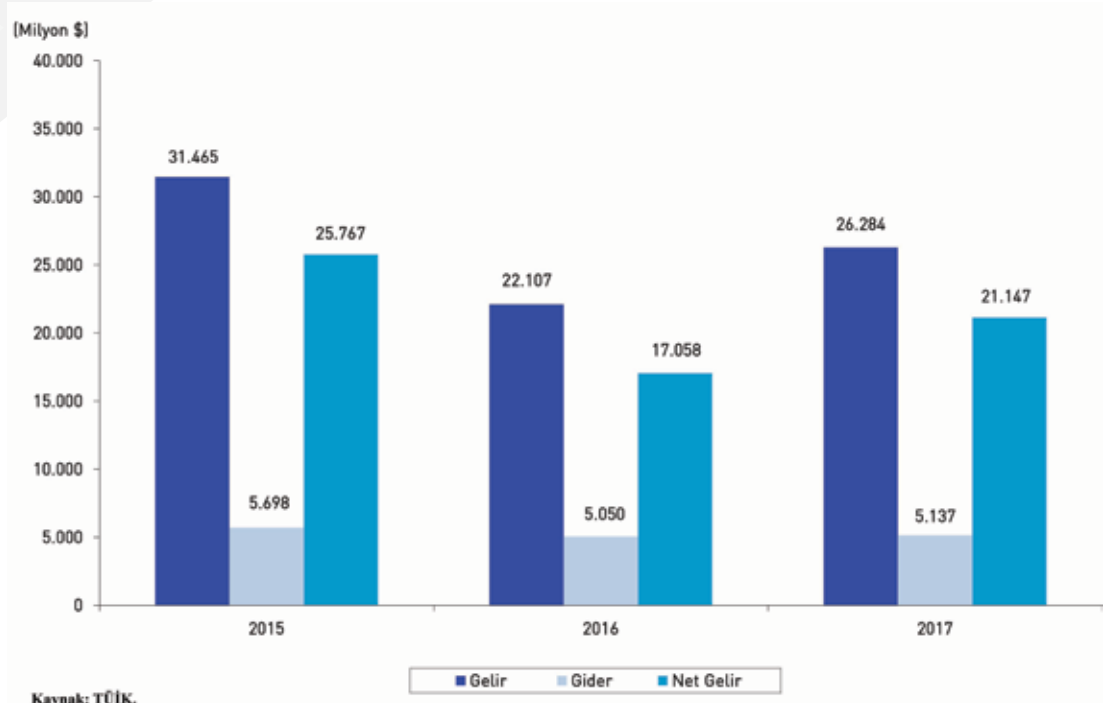
2016 yılında % 29,7 azalan turizm gelirleri, ziyaretçi sayısındaki artışında etkisiyle 2017 yılında % 18,9 artarak 26.284 milyon dolar olmuştur. 2016 yılında % 11,4 azalan turizm giderleri, 2017 yılında % 1,7 artarak 5.137 milyon dolara yükselmiştir. Böylece net turizm gelirleri de % 24,0 artarak 21.147 milyon dolar olmuştur (Tablo 47, Grafik 21).

Tablo 47. Turizm Gelir-Gider Dengesi ve Ortalama Harcamalar

Yıllar	Gelir (Milyon Dolar)	Gider (Milyon Dolar)	Net Gelir (Milyon Dolar)	Çıkış Yapan Ziyaretçi Başına Ortalama Harcama (Dolar)	Vatandaş Başına Ortalama Harcama (Dolar)
2015	31.465	5.698	25.767	756	651
2016	22.107	5.050	17.058	705	640
2017	26.284	5.137	21.147	681	578

Kaynak: TÜİK.

Grafik 21. Turizm Gelir ve Giderleri

Kaynak: TÜİK.

Gelen turist sayısında bir önceki yıla göre artma olsa da döviz kurundaki artışın da etkisiyle ziyaretçilerin yaptığı harcamalarda azalma olmuştur. 2017 yılında çıkış yapan ziyaretçi başına ortalama harcama bir önceki yıla 24 dolar azalarak 705 dolardan 681 dolara gerilerken, vatandaş başına ortalama harcama 62 dolar azalarak 640 dolardan 578 dolara gerilemiştir.

1.2.3.6 Ulaştırma

2017 yılında geçen yıla göre yurt içi yolcu taşımada % 4,1, yurt dışı yolcu taşımada % 6,0 artış olurken, yurt içi yük taşımada % 4,7 ve yurt dışı yük taşımada (boru hattı ile BOTAS tarafından ithalatı yapılan doğal gaz taşımaları hariç) % 6,2 artış gerçekleşmiştir (Tablo 48).

Tablo 48. Ulaştırma İstatistikleri

Ulaşım Yolları	Yolcu Taşıma							
	[Milyon Yolcu-Km]			Değişim (%)		Pay (%)		
	2015	2016	2017 ⁽¹⁾	2016	2017	2015	2016	2017
Yurt içi								
Kara yolu ⁽²⁾	290.734	300.852	312.370	3,5	3,8	89,7	89,6	89,4
Demir yolu	3.659	3.268	3.550	-10,7	8,6	1,1	1,0	1,0
Hava yolu	29.790	31.730	33.602	6,5	5,9	9,2	9,4	9,6
Toplam	324.183	335.850	349.522	3,6	4,1	100,0	100,0	100,0
Yurt dışı								
Hava yolu ⁽³⁾	103.001	109.768	116.354	6,6	6,0	100,0	100,0	100,0
Toplam	103.001	109.768	116.354	6,6	6,0	100,0	100,0	100,0
Ulaşım Yolları	Yük Taşıma							
	[Milyon Ton-Km]			Değişim (%)		Pay (%)		
	2015	2016	2017 ⁽¹⁾	2016	2017	2015	2016	2017
Yurt içi								
Kara yolu ⁽²⁾	244.329	253.139	263.344	3,6	4,0	89,0	89,2	88,6
Demir yolu	9.736	10.971	11.750	12,7	7,1	3,5	3,9	4,0
Deniz yolu	17.204	15.829	18.203	-8,0	15,0	6,3	5,6	6,1
Boru hattı								
Ham petrol	3.382	3.710	3.800	9,7	2,4	1,2	1,3	1,3
Toplam	274.651	283.649	297.097	3,3	4,7	100,0	100,0	100,0
Yurt dışı								
Demir yolu	442	453	411	2,5	-9,3	0,0	0,0	0,0
Deniz yolu	1.100.000	1.183.600	1.257.693	7,6	6,3	95,2	95,6	95,7
Boru hattı								
Ham petrol (Transit)	54.802	53.452	56.050	-2,5	4,9	4,7	4,3	4,3
Toplam	1.155.244	1.237.505	1.314.154	7,1	6,2	100,0	100,0	100,0
Doğal gaz (Milyon Sm ³)	48.428	46.352	51.750	-4,3	11,6	-	-	-

Kaynak: KB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

(2): Karayolları Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altındaki yol ağında yapılan taşımalardır.

(3): Yalnız THY tarafından yapılan taşımalardır.

Yurt içi yolcu ve yük taşımalarında kara yolu, yurt dışı yolcu taşımalarında hava yolu, yurt dışı yük taşımalarında deniz yolu ağırlıklarını 2017 yılında da devam ettirmişlerdir. Demir yolu ulaşımının standardının düşük ve altyapısının ağırlıklı olarak tek hat olması, deniz yolu ulaşımında fiziki altyapının yeterli olmamasına bağlı olarak, 2017 yılında da yük ve yolcu taşımalarında ağırlıklı olarak kara yolu ağı kullanılmıştır.

2017 yılında yurt içi yolcu taşımalarının % 89,4'ü kara yolu, % 1,0'ı demir yolu ve % 9,6'sı hava yolu ile yapılırken, yurt dışı yolcu taşımalarının tamamı hava yolu ile yapılmıştır. Yurt içi yolcu taşımalarında bir önceki yıla göre kara yolunun payı 0,2 puan azalırken, hava yolunun payı 0,2 puan artmış, demir yolunun payı ise aynı kalmıştır. Yurt içi yük taşımalarında kara yolu % 88,6, demir yolu % 4,0, deniz yolu % 6,1 ve boru hattı ile yük taşıma % 1,3 pay almıştır. Yurt dışı yük taşımalarının % 95,7'si deniz yolu, % 4,3'ü de boru hattı taşımacılığı ile yapılmıştır.

Türkiye genelinde 2017 yılında hava yolu ile 109.599 bini yurt içinde, 83.433 bini yurt dışına olmak üzere 193.032 bin yolcu taşınmıştır. Devlet Hava Meydanları İşletmesi tarafından hava yolu ile taşınan yolcu sayısı 160.615 bin olurken, bunun 87.983 bini yurt içi, 72.632 bini de yurt dışı yolculuk yapmıştır. 2017 yılında Türkiye genelinde yurt içi

yolculuklarda hava yolunu kullanan yolcu sayısı % 6,9 ve yurt dışı yolculuklarda hava yolunu kullanan yolcu sayısı % 17,1 artmıştır (Tablo 49).

Tablo 49. Türkiye Geneli ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi Tarafından Hava Yolu ile Yapılan Yolcu ve Yük Taşımacılığı

Bileşenler	Yolcu Taşıma ⁽²⁾			Değişim (%)		Yük Taşıma (Ton) ⁽³⁾			Değişim (%)	
	2015	2016	2017 ⁽¹⁾	2016	2017	2015	2016	2017 ⁽¹⁾	2016	2017
DHMI										
Yurt içi	78.038.810	81.823.288	87.982.519	4,8	7,5	731.491	713.351	748.539	-2,5	4,9
Yurt dışı	73.839.536	61.367.405	72.632.421	-16,9	18,4	1.998.304	2.011.888	2.293.987	0,7	14,0
DHMI Toplamı	151.878.346	143.190.693	160.614.940	-5,7	12,2	2.729.795	2.725.239	3.042.526	-0,2	11,6
Türkiye Geneli										
Yurt içi	97.041.210	102.499.358	109.599.161	5,6	6,9	871.327	857.335	891.157	-1,6	3,9
Yurt dışı	84.033.321	71.244.179	83.432.585	-15,2	17,1	2.201.503	2.219.579	2.494.364	0,8	12,4
Türkiye Genel Toplamı	181.074.531	173.743.537	193.031.746	-4,0	11,1	3.072.830	3.076.914	3.385.521	0,1	10,0

Kaynak: DHMI.

(1): Geçici.

(2): Türkiye direkt transit hariç.

(3): Hava yolu ile taşınan bagaj, kargo ve posta toplamıdır.

Türkiye genelinde 2017 yılında 891 bin tonu yurt içine, 2.494 bin tonu yurt dışına olmak üzere toplam 3.386 bin ton yük hava yolu ile taşınmıştır. Devlet Hava Meydanları İşletmesi tarafından taşınan yük miktarı 3.043 bin ton olmuş, bunun 749 bin tonu yurt içi, 2.294 bin tonu da yurt dışı taşımalardan oluşmuştur.

1.3 Yatırımlar

2017 yılında kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının % 21,3 artışla 121.326 milyon TL'ye, özel sektör sabit sermaye yatırımlarının ise % 21,6 artışla 801.052 milyon TL'ye yükseleceği tahmin edilmektedir. 2016 yılında % 90,4 artan toplam sabit sermaye yatırımlarının, özel sektör sabit sermaye yatırımları artış hızında yaşanan düşüşün etkisi ile 2017 yılında % 21,6 artışla 922.378 milyon TL olacağı öngörülmüştür (Tablo 50, Grafik 22).

Tablo 50. Sabit Sermaye Yatırımları

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)								
	2015	2016	2017 ⁽²⁾	Pay (%)			Değişim (%)		
				2015	2016	2017	2016	2017	
Merkezi Yönetim ⁽¹⁾	53.338	55.348	67.875	13,4	7,3	7,4	3,8	22,6	
KİT	8.784	8.802	13.264	2,2	1,2	1,4	0,2	50,7	
İşletmeci	8.735	8.700	13.168	2,2	1,1	1,4	-0,4	51,4	
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	49	102	96	0,0	0,0	0,0	108,2	-5,9	
İller Bankası	1	0	0	0,0	0,0	0,0	-100,0	-	
Döner Sermaye+SGK	2.414	2.129	1.004	0,6	0,3	0,1	-11,8	-52,8	
Mahalli İdareler	25.239	33.712	39.183	6,3	4,4	4,2	33,6	16,2	
Kamu Sektörü	89.776	99.991	121.326	22,5	13,2	13,2	11,4	21,3	
Özel Sektör	308.835	658.839	801.052	77,5	86,8	86,8	113,3	21,6	
Toplam sabit sermaye yatırımı	398.611	758.830	922.378	100,0	100,0	100,0	90,4	21,6	

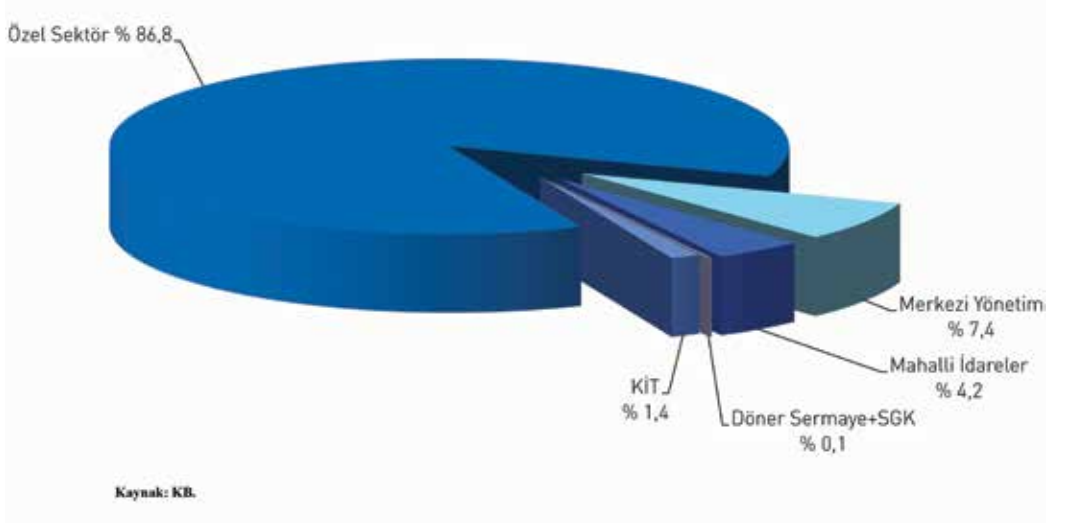
Kaynak: KB.

(1): Yatırım işçiliği hariç.

(2): Gerçekleşme tahmini.

2016 yılına göre kamu sabit sermaye yatırımları içinde en yüksek oranlı artış % 50,7 ile KİT'lerin yatırımlarında olurken, merkezi yönetim yatırımları % 22,6, mahalli idarelerin yatırımları % 16,2 artmış, döner sermaye ve sosyal güvenlik kuruluşlarının yatırımları % 52,8 azalış göstermiştir.

Grafik 22. Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı (2017, %)

2016 yılında toplam sabit sermaye yatırımları içinde % 13,2 olan kamu sektörü ve % 86,8 olan özel sektör sabit sermaye yatırımlarının payının, 2017 yılında değişmeyerek aynı düzeylerde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının % 55,9'u merkezi yönetim, % 32,3'ü mahalli idareler, % 10,9'u KİT'ler, % 0,8'i döner sermaye ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirilecektir.

Özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde bir önceki yıla göre imalat ve ulaştırma sektörlerinin payı artarken, turizm, konut ve sağlık sektörlerinin payı azalmış, tarım, madencilik, enerji, eğitim ve diğer hizmetler sektörlerinin payı ise değişim göstermemiştir. 2017 yılında özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde en ağırlıklı sektör % 33,9'luk pay ile ulaştırma sektörü olurken, onu % 32,9'luk pay ile konut sektörü ve % 21,1'lik pay ile imalat sektörü izlemiştir. Özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde en az payı yine % 0,9 ile tarım sektörü alırken onu, % 1,2 ile enerji sektörü ve % 1,6 ile madencilik sektörü izlemiştir (Tablo 51).

2017 yılında kamu sektörü sabit sermaye yatırımları içinde bir önceki yıla göre tarım, madencilik, enerji ve konut sektörlerinin payı artarken, ulaştırma, turizm, eğitim, sağlık ve diğer hizmetler sektörlerinin payı azalmış, imalat sektörünün payı ise değişmemiştir.

Kamu sektörü toplam sabit sermaye yatırımları içinde ulaştırma sektörü % 34,7, diğer hizmetler sektörü % 31,0 ve eğitim sektörü % 11,4'lük pay ile en ağırlıklı sektörler olurken, turizm sektörü % 0,5, imalat sektörü % 0,6 ve konut sektörü % 1,2 ile en düşük paya sahip sektörler olmuştur.

Tablo 51. Sektörler İtibarıyla Sabit Sermaye Yatırımları ⁽¹⁾

Sektörler	(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılım)		
	2015	2016	2017 ⁽²⁾
	Özel Sektör		
Tarım	2,0	0,9	0,9
Madencilik	3,3	1,6	1,6
İmalat	38,5	20,9	21,1
Enerji	2,8	1,2	1,2
Ulaştırma	17,4	32,8	33,9
Turizm	6,0	2,0	1,7
Konut	17,0	33,6	32,9
Eğitim	3,7	1,9	1,9
Sağlık	4,9	2,5	2,4
Diğer Hizmetler	4,5	2,5	2,5
Özel Sektör	100,0	100,0	100,0
	Kamu Sektörü		
Tarım	9,0	8,6	9,2
Madencilik	1,7	0,9	2,1
İmalat	0,7	0,6	0,6
Enerji	4,6	3,6	3,8
Ulaştırma	38,5	35,3	34,7
Turizm	0,8	0,6	0,5
Konut	0,8	0,9	1,2
Eğitim	13,0	12,0	11,4
Sağlık	5,8	5,4	5,3
Diğer Hizmetler	25,0	32,2	31,0
Kamu Sektörü	100,0	100,0	100,0
	Toplam		
Tarım	3,7	2,0	2,0
Madencilik	2,9	1,5	1,7
İmalat	29,6	18,1	18,3
Enerji	3,2	1,5	1,6
Ulaştırma	22,3	33,2	34,0
Turizm	4,7	1,8	1,6
Konut	13,2	29,1	28,5
Eğitim	5,9	3,3	3,2
Sağlık	5,1	2,9	2,8
Diğer Hizmetler	9,4	6,6	6,4
Toplam	100,0	100,0	100,0

Kaynak: KB.

[1]: Merkezi yönetim bütçesinde yatırım işçiliği dahildir.

[2]: Gerçekleşme tahmini.

Bölgesel Düzeyde Kamu Yatırımları

Ülkemizde 2017 yılında kamu yatırımlarının; büyümeye, bölgelerin gelişme potansiyellerini harekete geçirmeye, istihdamı ve ülke refahını artırmaya azami katkı sağlayacak alanlara yönlendirilmesi amaçlanmıştır. Kamu yatırımlarının, özel sektörün üretken faaliyetlerini destekleyecek nitelikteki altyapıya yönlendirilerek bu kapsamda, demiryolu, liman, lojistik merkezi gibi alanlara özel önem verilmiştir.

Bu kapsamda 2017 Yılı Yatırım Programı, 2017-2019 Orta Vadeli Programı² ve 2017 Yılı Programında öngörülen hedefler doğrultusunda hazırlanarak kamu yatırımları

² Kalkınma Bakanlığı, Orta Vadeli Program (2017-2019).

bu program dahilinde gerçekleştirilmiştir. Kamu yatırımlarında sektörel, bölgesel ve proje bazındaki öncelikler dikkate alınarak ekonomik ve sosyal altyapıyı geliştirecek nitelikteki yatırımlara ağırlık verilmiştir.

2016 yılında 76.606 milyon TL olan kamu yatırımlarının tutarı, 2017 yılında % 23,4 artışla 94.518 milyon TL'ye yükselmiştir. Kamu yatırımlarının % 53,7'si birden fazla ili kapsayan muhtelif illere yapılırken, % 46,3'ü münferiden 81 ile dağılmıştır. 2017 yılında kamu yatırımlarından en çok pay alan il % 15,7 ile İstanbul olurken, onu % 7,6 ile Ankara, % 3,6 ile İzmir ve % 2,0 ile Diyarbakır illeri izlemiştir. 2017 yılında bir önceki yıla göre kamu yatırımlarında en yüksek oranlı artışlar % 107,2 ile Afyonkarahisar, % 102,1 ile Aksaray, % 100,0 ile Şırnak, % 70,3 ile Rize illerinde olurken, % 34,5 ile Bingöl, % 28,2 ile Hakkari, % 23,4 ile Ağrı ve % 16,8 ile Denizli kamu yatırımlarının en çok azaldığı iller olmuştur (Tablo 52).

Tablo 52. Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı

İller	(Bin TL)							
				Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Adana	574.314	642.957	1.011.186	0,9	0,8	1,3	12,0	57,3
Adıyaman	368.894	286.759	289.752	0,6	0,4	0,4	-22,3	1,0
Afyonkarahisar	320.132	329.974	683.622	0,5	0,4	0,9	3,1	107,2
Ağrı	215.325	267.702	204.985	0,3	0,3	0,3	24,3	-23,4
Aksaray	232.356	347.733	702.829	0,4	0,5	0,9	49,7	102,1
Amasya	128.636	189.614	186.163	0,2	0,2	0,2	47,4	-1,8
Ankara	4.255.158	4.534.169	5.840.055	6,8	5,9	7,6	6,6	28,8
Antalya	663.539	923.840	1.049.602	1,1	1,2	1,4	39,2	13,6
Ardahan	68.945	79.214	96.210	0,1	0,1	0,1	14,9	21,5
Artvin	430.528	464.031	680.762	0,7	0,6	0,9	7,8	46,7
Aydın	227.111	287.519	402.348	0,4	0,4	0,5	26,6	39,9
Balıkesir	370.141	444.793	521.338	0,6	0,6	0,7	20,2	17,2
Bartın	124.507	143.089	169.477	0,2	0,2	0,2	14,9	18,4
Batman	512.618	341.350	327.318	0,8	0,4	0,4	-33,4	-4,1
Bayburt	63.697	106.604	112.080	0,1	0,1	0,1	67,4	5,1
Bilecik	88.454	100.168	163.122	0,1	0,1	0,2	13,2	62,8
Bingöl	294.358	326.191	213.549	0,5	0,4	0,3	10,8	-34,5
Bitlis	101.772	136.714	158.780	0,2	0,2	0,2	34,3	16,1
Bolu	94.027	148.332	188.491	0,2	0,2	0,2	57,8	27,1
Burdur	99.426	174.020	255.662	0,2	0,2	0,3	75,0	46,9
Bursa	610.484	768.695	1.132.286	1,0	1,0	1,5	25,9	47,3
Çanakkale	271.946	404.117	449.353	0,4	0,5	0,6	48,6	11,2
Çankırı	128.644	145.634	191.553	0,2	0,2	0,3	13,2	31,5
Çorum	206.517	261.853	307.278	0,3	0,3	0,4	26,8	17,3
Denizli	330.646	467.467	388.971	0,5	0,6	0,5	41,4	-16,8
Diyarbakır	1.130.827	1.369.143	1.556.929	1,8	1,8	2,0	21,1	13,7
Düzce	76.702	117.807	143.911	0,1	0,2	0,2	53,6	22,2
Edirne	325.266	349.401	379.291	0,5	0,5	0,5	7,4	8,6
Elazığ	253.869	328.492	369.506	0,4	0,4	0,5	29,4	12,5
Erzincan	245.538	226.644	218.395	0,4	0,3	0,3	-7,7	-3,6
Erzurum	505.934	698.318	756.022	0,8	0,9	1,0	38,0	8,3
Eskişehir	526.420	468.626	563.869	0,8	0,6	0,7	-11,0	20,3
Gaziantep	418.534	517.949	795.618	0,7	0,7	1,0	23,8	53,6
Giresun	141.535	227.439	327.025	0,2	0,3	0,4	60,7	43,8
Gümüşhane	83.533	121.868	130.930	0,1	0,2	0,2	45,9	7,4
Hakkari	170.181	230.649	165.715	0,3	0,3	0,2	35,5	-28,2
Hatay	330.501	398.597	614.250	0,5	0,5	0,8	20,6	54,1
İğdır	83.921	111.859	124.901	0,1	0,1	0,2	33,3	11,7
Isparta	163.769	169.783	231.426	0,3	0,2	0,3	3,7	36,3
İstanbul	6.392.505	8.220.294	12.022.983	10,3	10,7	15,7	28,6	46,3
İzmir	1.639.470	1.762.975	2.751.278	2,6	2,3	3,6	7,5	56,1
Kahramanmaraş	495.744	448.470	608.397	0,8	0,6	0,8	-9,5	35,7
Karabük	90.954	123.356	152.558	0,1	0,2	0,2	35,6	23,7

Tablo 52. Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı (Devam)

İller	(Bin TL)							
	2015	2016	2017	Pay (%)			Değişim (%)	
				2015	2016	2017	2016	2017
Karaman	158.183	164.921	223.042	0,3	0,2	0,3	4,3	35,2
Kars	191.890	232.159	256.140	0,3	0,3	0,3	21,0	10,3
Kastamonu	123.259	176.003	214.452	0,2	0,2	0,3	42,8	21,8
Kayseri	482.179	486.796	481.886	0,8	0,6	0,6	1,0	-1,0
Kırıkkale	237.270	289.716	278.342	0,4	0,4	0,4	22,1	-3,9
Kirklareli	237.768	212.650	242.307	0,4	0,3	0,3	-10,6	13,9
Kırşehir	104.683	107.085	153.575	0,2	0,1	0,2	2,3	43,4
Kilis	60.633	93.577	130.853	0,1	0,1	0,2	54,3	39,8
Kocaeli	474.038	589.576	725.481	0,8	0,8	0,9	24,4	23,1
Konya	877.931	1.225.040	1.462.063	1,4	1,6	1,9	39,5	19,3
Kütahya	426.033	313.885	430.833	0,7	0,4	0,6	-26,3	37,3
Malatya	281.519	369.808	570.733	0,5	0,5	0,7	31,4	54,3
Manisa	323.733	307.095	506.766	0,5	0,4	0,7	-5,1	65,0
Mardin	1.115.096	1.120.459	1.191.761	1,8	1,5	1,6	0,5	6,4
Mersin	455.384	546.150	701.995	0,7	0,7	0,9	19,9	28,5
Muğla	176.444	244.904	412.450	0,3	0,3	0,5	38,8	68,4
Muş	151.397	125.654	164.256	0,2	0,2	0,2	-17,0	30,7
Nevşehir	122.659	125.661	122.380	0,2	0,2	0,2	2,4	-2,6
Niğde	126.480	154.912	150.385	0,2	0,2	0,2	22,5	-2,9
Ordu	312.742	314.305	364.837	0,5	0,4	0,5	0,5	16,1
Osmaniye	113.405	142.023	166.823	0,2	0,2	0,2	25,2	17,5
Rize	199.702	331.449	564.404	0,3	0,4	0,7	66,0	70,3
Sakarya	347.537	305.892	504.523	0,6	0,4	0,7	-12,0	64,9
Samsun	301.463	408.019	511.698	0,5	0,5	0,7	35,3	25,4
Siirt	135.477	132.872	144.192	0,2	0,2	0,2	-1,9	8,5
Sinop	99.211	147.463	197.725	0,2	0,2	0,3	48,6	34,1
Sivas	452.307	347.115	509.557	0,7	0,5	0,7	-23,3	46,8
Şanlıurfa	957.511	655.129	611.736	1,5	0,9	0,8	-31,6	-6,6
Şırnak	177.632	287.537	575.207	0,3	0,4	0,8	61,9	100,0
Tekirdağ	400.158	501.320	595.744	0,6	0,7	0,8	25,3	18,8
Tokat	161.497	197.015	326.192	0,3	0,3	0,4	22,0	65,6
Trabzon	215.638	306.217	372.553	0,3	0,4	0,5	42,0	21,7
Tunceli	92.834	116.572	125.427	0,1	0,2	0,2	25,6	7,6
Uşak	128.594	146.656	180.724	0,2	0,2	0,2	14,0	23,2
Van	441.782	404.310	564.245	0,7	0,5	0,7	-8,5	39,6
Yalova	57.807	68.298	85.837	0,1	0,1	0,1	18,1	25,7
Yozgat	225.013	280.356	291.666	0,4	0,4	0,4	24,6	4,0
Zonguldak	439.311	464.489	619.966	0,7	0,6	0,8	5,7	33,5
Muhtelif İller	26.996.724	35.948.917	41.145.815	43,4	46,9	53,7	33,2	14,5
Toplam	62.240.302	76.606.214	94.518.347	100,0	100,0	123,4	23,1	23,4

Kaynak: KB.

2017 yılında illere ve sektörlere göre yapılan değerlendirmede kamu yatırımlarının yine ulaştırma-haberleşme sektöründe yoğunlaştığı, bunu diğer kamu hizmetleri, eğitim, tarım, sağlık, enerji ve madencilik sektörlerine yapılan yatırımların takip ettiği görülmektedir. İmalat, konut ve turizm sektörleri ise en az kamu yatırımı yapılan sektörler olarak dikkat çekmektedir (Tablo 53).

Tablo 53. Kamu Yatırımlarının illere Göre Sektörel Dağılımı (2017)

İller	(Bin TL)										
	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Ulaştırma- Haberleşme	Turizm	Konut	Eğitim	Sağlık	Diğer Kamu Hizmetleri	İl Toplamı
Adana	103.884	9.869	10.230	36.944	195.255		1.000	172.008	108.109	373.887	1.011.186
Adıyaman	80.132	33.799		10.550	23.494		11.860	74.001	21.484	34.432	289.752
Afyonkarahisar	130.024	8.000	34.030	2.004	244.059	19.750	3.100	78.848	61.702	102.105	683.622
Ağrı	33.699			2.004	36.832		15.485	53.292	35.347	28.326	204.985
Aksaray	64.872	78		1.000	431.747	3.500		49.361	61.792	90.479	702.829
Amasya	35.632			5.082	13.564		4.000	67.025	4.350	56.510	186.163
Ankara	213.411	55.086	52.450	129.453	1.297.108	27.010	14.685	714.133	397.255	2.939.464	5.840.055
Antalya	182.587	5.115		62.904	231.298	7.322	2.250	214.283	103.709	240.134	1.049.602
Ardahan	6.677			10.500	21.167			39.845	16.235	1.786	96.210
Artvin	21.700			455.756	51.342	1.370	4.243	48.600	9.002	88.749	680.762
Aydın	146.120			47.806	18.928	1.970		102.003	36.100	49.421	402.348
Balıkesir	144.795	27.237	28.446	14.662	77.372		971	156.263	33.075	38.517	521.338
Bartın	58.980	1.500		23.500	5.932		337	49.838	18.500	10.890	169.477
Batman	11.083	79.381		11.700	34.990		4.010	84.669	77.079	24.406	327.318
Bayburt	35.077				6.596			44.770	12.000	13.637	112.080
Bilecik	32.508				37.311		400	59.736	27.250	5.917	163.122
Bingöl	45.389			54.090	24.420		1.522	56.212	26.194	5.722	213.549
Bitlis	9.571			18.585	23.335	5.000	4.010	54.363	9.182	34.734	158.780
Bolu	23.213			10.900	17.425	3.196	40	51.248	27.800	54.669	188.491
Burdur	81.969			1.006	16.352	1.000		67.338	24.182	63.815	255.662
Bursa	89.373	2.245	5.100	30.912	33.942	28.817	299	193.106	217.400	531.092	1.132.286
Çanakkale	50.258	1.000		118.954	69.548	4.150	271	103.741	52.609	48.822	449.353
Çankırı	76.488	1.590			40.527	5.001		46.045	6.750	15.152	191.553
Çorum	75.929			8.142	6.572		520	69.020	18.780	128.315	307.278
Denizli	112.063		2.500	14.002	32.906	3.950		82.985	15.825	124.740	388.971
Diyarbakır	701.406	135.568	2.280	35.460	189.185		22.182	184.963	72.411	213.474	1.556.929
Düzce	6.394	300		8.699	3.502		100	49.537	26.700	48.679	143.911
Edirne	164.353		1.115	11.852	51.593		350	86.145	37.820	26.063	379.291
Elazığ	48.482		2.500	74.656	45.462		3.648	54.761	24.875	115.122	369.506
Erzincan	31.589			7.552	23.778	5.750	2.920	48.988	14.322	83.496	218.395
Erzurum	136.340		2.500	6.104	72.980	2.000	4.889	136.036	201.754	193.419	756.022
Eskişehir	61.627	56.324	39.488	1.509	33.734	580		158.540	60.706	151.361	563.869
Gaziantep	58.824	200		23.502	162.255		75	183.943	106.335	260.484	795.618
Giresun	47.859	55.835		6.402	23.396	986	2.265	76.682	51.353	62.247	327.025
Gümüşhane	62.381			13.002	16.495	1.075	1.490	33.551	250	2.686	130.930
Hakkari	9.531			12.003	52.269		3.134	40.428	25.749	22.601	165.715
Hatay	121.955		31.000	7.804	22.831	542	290	149.402	116.086	164.340	614.250
İğdır	20.466				11.565		10	42.491	1.754	48.615	124.901
Isparta	85.177			2.500	2.851	4.500	124	102.761	22.750	10.763	231.426
İstanbul	1.048	286.654	36.806	296.520	9.395.511		945	947.744	499.214	558.541	12.022.983
İzmir	133.154		19.515	176.704	1.342.855	8.120	110	361.214	256.539	453.067	2.751.278
Kahramanmaraş	98.487	49.800		7.402	109.219			143.180	52.300	148.009	608.397
Karabük	32.690			800	17.124		1.146	76.208	13.950	10.640	152.558

Tablo 53. Kamu Yatırımlarının İllere Göre Sektörel Dağılımı (2017) (Devam)

İller	(Bin TL)										İl Toplamı
	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Ulaştırma- Haberleşme	Turizm	Konut	Eğitim	Sağlık	Diğer Kamu Hizmetleri	
Karaman	74.098			18.302	39.060	2.692	64	62.653	4.200	21.973	223.042
Kars	74.133			352	30.011	25.110	360	67.921	14.679	43.574	256.140
Kastamonu	79.655			9.992	16.348	5.950		58.573	20.602	23.332	214.452
Kayseri	94.841		129	12.502	87.612	17.031		166.827	59.300	43.644	481.886
Kırıkkale	10.428		130.260	14.282	17.946			54.100	17.725	33.601	278.342
Kırklareli	39.133	53.083		21.506	2.473			74.115	39.500	12.497	242.307
Kırşehir	8.924			504	9.848			60.306	25.435	48.558	153.575
Kilis	23.226	100		6.500	1.421		6.000	56.693	14.662	22.251	130.853
Kocaeli	20.164		6.000	11.208	68.466	5.000		180.205	118.001	316.437	725.481
Konya	461.523	2.000		83.610	296.803	12.950		240.744	157.275	207.158	1.462.063
Kütahya	66.979	48.898	62.206	125	38.110		342	73.241	16.980	123.952	430.833
Malatya	93.435	39	5.130	1.500	128.272	15.700	5.440	89.034	78.025	154.158	570.733
Manisa	119.920	1.500	1.850	24.928	29.065			128.438	108.103	92.962	506.766
Mardin	8.930	3.504		860.598	14.872	500	1.600	99.137	10.604	192.016	1.191.761
Mersin	150.493		53	24.458	138.622	7.370	520	146.971	95.397	138.111	701.995
Muğla	92.897			11.306	30.037	12.812	195	133.512	69.055	62.636	412.450
Muş	32.376	10.406			23.365		6.415	52.138	17.225	22.331	164.256
Nevşehir	3.845	5.149		19.900	22.333	2.000		51.869	13.588	3.696	122.380
Niğde	43.532		950	10.500	15.644	900		46.455	2.250	30.154	150.385
Ordu	21.780	5.949		21.500	79.327	4.500		107.768	61.200	62.813	364.837
Osmaniye	29.474	5.413		1.504	22.278		10	64.002	24.900	19.242	166.823
Rize	19.920		152.401	11.000	200.233	1.994	2.979	102.963	14.600	58.314	564.404
Sakarya	25.521		35.126	15.154	215.489	1.751		104.506	39.950	67.026	504.523
Samsun	114.835			12.572	21.358	2.788	280	149.027	45.870	164.968	511.698
Siirt	2.957	3.520		500	14.273		2.010	65.636	9.777	45.519	144.192
Sinop	23.169	3.937			40.534	2.000	750	62.220	53.252	11.863	197.725
Sivas	105.538		30.289	3.700	143.287	14.911	895	105.313	68.425	37.199	509.557
Şanlıurfa	109.894	16.533		21.502	58.843	4.046	9.710	174.649	43.429	173.130	611.736
Şırnak	7.236	5.910		2.658	256.929		11.037	78.641	31.530	181.266	575.207
Tekirdağ	15.561	19.719	1	10.204	146.862			74.990	34.950	293.457	595.744
Tokat	68.081			16.250	46.842	500	380	61.909	69.225	63.005	326.192
Trabzon	29.960			4.500	104.760	3.400	5.815	75.034	30.025	119.059	372.553
Tunceli	12.677			3.002	38.304		9.833	41.490	11.820	8.301	125.427
Uşak	36.801		1.950	18.752	28.981			62.607	16.000	15.633	180.724
Van	36.463		4.500	182.802	78.384		2.840	100.987	39.056	119.213	564.245
Yalova	18.793				3.222	800	100	62.377	102	443	85.837
Yozgat	62.027			13.100	22.759	2.850		81.479	56.100	53.351	291.666
Zonguldak	22.554	99.893	133	30.958	309.928		3.200	73.393	42.200	37.707	619.966
Muhtelif İller	4.385.878	741.572	438.238	1.701.206	13.910.230	210.413	421.321	5.644.652	2.921.320	10.770.985	41.145.815
Toplam	10.334.848	1.836.706	1.137.176	4.965.864	31.321.758	493.557	604.777	14.745.882	7.502.916	21.574.863	94.518.347

Kaynak: KB.

2017 yılında tüm illere tarım, ulaştırma-haberleşme, eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetleri başlığı altında yer alan sektör yatırımı yapılmıştır. Diğer sektörlerde ise kamu yatırımı yapılmayan iller bulunmaktadır. En yüksek tutarlı tarım yatırımı 701.406 bin TL ile Diyarbakır, madencilik yatırımı 286.654 bin TL ile İstanbul, imalat yatırımı 152.401 bin TL ile Rize, enerji yatırımı 860.598 bin TL ile Mardin, ulaştırma-haberleşme yatırımı 9.395.511 bin TL ile İstanbul, turizm yatırımı 28.817 bin TL ile Bursa, konut yatırımı 22.182 bin TL ile Diyarbakır, eğitim yatırımı 947.744 bin TL ve sağlık yatırımı 499.214 bin TL ile İstanbul ilinde yapılmıştır.

Devlet, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ve 2012/1 sayılı Uygulama Tebliği hükümleri çerçevesinde yatırım teşvik uygulamaları yoluyla yatırım düzeyini artırmaya çalışmakta, yatırımların büyüklüğüne, sektörüne, yerine ve üretecekleri mal ve hizmete uygun olarak yatırımcılara destek vermektedir. Yatırım teşviği kapsamında; katma değer vergisi istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, gelir vergisi stopajı desteği, sigorta primi işçi hissesi desteği, faiz desteği, yatırım yeri tahsisi ve katma değer vergisi iadesi olmak üzere 9 adet destek unsuru bulunmaktadır.

2016 yılında % 1,0 azalan yatırım teşvik belgesine bağlanan sabit yatırım tutarı, 2017 yılında % 81,3 artış göstermiştir. Böylece 2016 yılında 98.099 milyon TL olan teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar, 2017 yılında 177.899 milyon TL'ye yükselmiştir (Tablo 54).

Tablo 54. Sektörlere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Sektörler	Belge Sayısı			Sabit Yatırım (Milyon TL)			İstihdam (Kişi)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Tarım	149	132	250	744	808	2.023	2.671	2.854	6.761
Madencilik	130	97	177	3.175	3.760	2.161	2.176	2.453	4.041
İmalat sanayi	1.857	1.793	2.899	24.701	24.462	39.279	64.714	62.585	100.581
Enerji	839	1.853	2.263	35.796	25.508	101.522	4.047	4.824	7.329
Hizmetler	1.524	1.240	1.889	34.711	43.561	32.914	71.640	66.289	107.857
Toplam	4.499	5.115	7.478	99.126	98.099	177.899	145.248	139.005	226.569
Değişim (%)									
Tarım	62,0	-11,4	89,4	10,6	8,6	150,3	25,2	6,9	136,9
Madencilik	-17,2	-25,4	82,5	40,0	18,4	-42,5	-47,7	12,7	64,7
İmalat sanayi	-10,1	-3,4	61,7	3,6	-1,0	60,6	-3,8	-3,3	60,7
Enerji	220,2	120,9	22,1	243,4	-28,7	298,0	99,9	19,2	51,9
Hizmetler	20,2	-18,6	52,3	31,3	25,5	-24,4	5,4	-7,5	62,7
Toplam	17,0	13,7	46,2	55,8	-1,0	81,3	1,2	-4,3	63,0
Pay (%)									
Tarım	3,3	2,6	3,3	0,8	0,8	1,1	1,8	2,1	3,0
Madencilik	2,9	1,9	2,4	3,2	3,8	1,2	1,5	1,8	1,8
İmalat sanayi	41,3	35,1	38,8	24,9	24,9	22,1	44,6	45,0	44,4
Enerji	18,6	36,2	30,3	36,1	26,0	57,1	2,8	3,5	3,2
Hizmetler	33,9	24,2	25,3	35,0	44,4	18,5	49,3	47,7	47,6
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

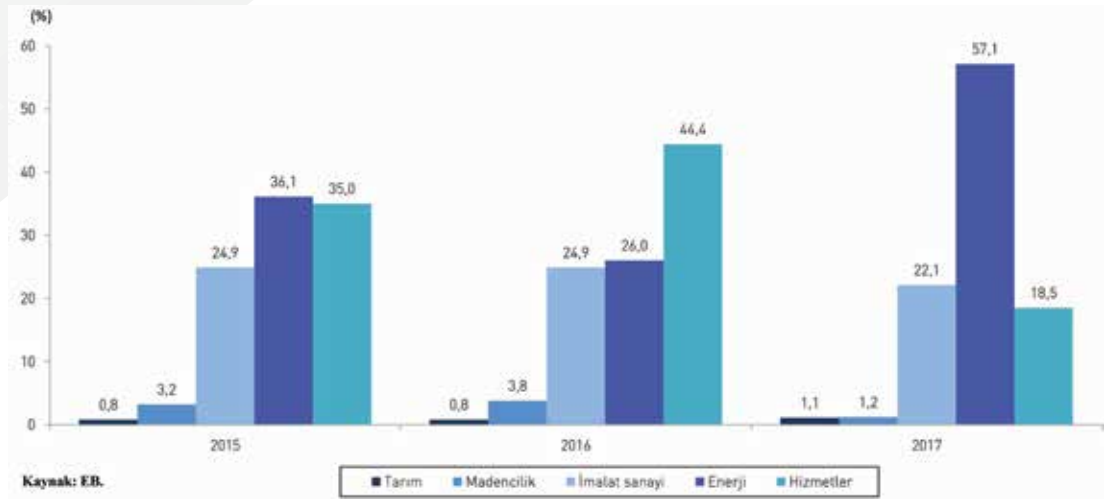
Kaynak: EB.

2017 yılında bir önceki yıla göre madencilik sektörüne verilen yatırım teşvik belgelerinin tutarı % 42,5 azalarak 2.161 milyon TL'ye, hizmetler sektörüne verilen teşvik belgelerinin tutarı % 24,4 azalarak 32.914 milyon TL'ye gerilerken, diğer sektörlerde verilen yatırım teşvik belgelerinin tutarları artış göstermiştir. Tarım sektörüne verilen yatırım teşvik

belgelerinin tutarı % 150,3 artışla 2.023 milyon TL'ye, imalat sanayi sektörüne verilen teşvik belgelerinin tutarı % 60,6 artışla 39.279 milyon TL'ye, enerji sektörüne verilen teşvik belgelerinin tutarı % 298,0 artışla 101.522 milyon TL'ye yükselmiştir.

2016 yılında teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar içinde en büyük payı % 44,4 ile hizmetler sektörü alırken, 2017 yılında % 57,1 ile enerji sektörü almıştır. İmalat sanayi sektörü % 22,1, hizmetler sektörü % 18,5, madencilik sektörü % 1,2 ve tarım sektörü % 1,1'lik paylar ile onu takip etmiştir. 2017 yılında, bir önceki yıla göre madencilik, imalat sanayi ve hizmetler sektörlerinin toplam yatırım teşviklerinden aldığı pay azalırken, tarım ve enerji sektörlerinin payı artmıştır (Grafik 23).

Grafik 23. Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (Sabit Yatırım)

2017 yılında toplam 7.478 teşvik belgesi yatırım ile 226.569 kişiye istihdam sağlanması amaçlanmıştır. Bunların % 47,6'sı olan 107.857'sinin hizmetler, % 44,4'ü olan 100.581'inin imalat sanayi, % 3,2'si olan 7.329'unun enerji, % 3,0'ı olan 6.761'inin tarım ve % 1,8'i olan 4.041'inin madencilik sektöründe istihdam edilmesi hedeflenmiştir.

2017 yılında komple yeni yatırımlar için verilen 5.398 teşvik belgesinin tutarı 144.160 milyon TL, tevsi yatırımlarına verilen 1.547 teşvik belgesinin tutarı 24.269 milyon TL ve bunların dışında kalan yatırımlar için verilen 533 teşvik belgesinin tutarı da 9.470 milyon TL olmuştur. Teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımların % 81,0'ını komple yeni yatırımlar, % 13,6'sını tevsi yatırımlar ve % 5,3'ünü de bunların dışında kalan yatırımlar oluşturmuştur (Tablo 55).

Tablo 55. Mahiyetlerine Göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Yatırımın Mahiyeti	Belge Sayısı			Sabit Yatırım (Milyon TL)			İstihdam (Kişi)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Komple yeni yatırım	3.179	3.831	5.398	74.283	53.774	144.160	109.864	104.568	178.149
Tevsi	942	930	1.547	18.252	35.598	24.269	29.085	28.743	40.067
Diğer	378	354	533	6.592	8.727	9.470	6.299	5.694	8.353
Toplam	4.499	5.115	7.478	99.126	98.099	177.899	145.248	139.005	226.569
Değişim (%)									
Komple yeni yatırım	30,4	20,5	40,9	68,5	-27,6	168,1	-1,6	-4,8	70,4
Tevsi	-9,9	-1,3	66,3	19,7	95,0	-31,8	4,7	-1,2	39,4
Diğer	5,0	-6,3	50,6	52,3	32,4	8,5	50,9	-9,6	46,7
Toplam	17,0	13,7	46,2	55,8	-1,0	81,3	1,2	-4,3	63,0
Pay (%)									
Komple yeni yatırım	70,7	74,9	72,2	74,9	54,8	81,0	75,6	75,2	78,6
Tevsi	20,9	18,2	20,7	18,4	36,3	13,6	20,0	20,7	17,7
Diğer	8,4	6,9	7,1	6,6	8,9	5,3	4,3	4,1	3,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: EB.

2017 yılında yatırım teşvik belgesine bağlanan yatırımlarla istihdam edilmesi planlanan 226.569 kişinin % 78,6'sının komple yeni yatırımlarda, % 17,7'sinin tevsi yatırımlarında ve % 3,7'sinin de diğer yatırımlarda istihdam edilmesi öngörülmüştür.

Yatırım teşvik belgelerin bölgelere göre dağılımında, 2017 yılında verilen toplam 177.899 milyon TL tutarındaki teşvik belgeli sabit yatırımlar içinde ilk sırayı % 49,4'lük pay ve 87.968 milyon TL ile 3. bölge alırken, onu % 22,4'lük pay ve 39.823 milyon TL ile 1. bölge, % 10,7'lik pay ve 19.098 milyon TL ile 2. bölge, % 8,1'lik pay ve 14.439 milyon TL ile 4. bölge, % 4,7'lik pay ve 8.415 milyon TL ile 6. bölge, % 3,6'luk pay ve 6.369 milyon TL ile 5. bölge izlemiştir. Muhtelif bölge olarak adlandırılan birden fazla ili kapsayan yatırımlar 1.787 milyon TL yatırım tutarı ile teşviklerden % 1,0 pay alabilmiştir (Tablo 56, Grafik 24).

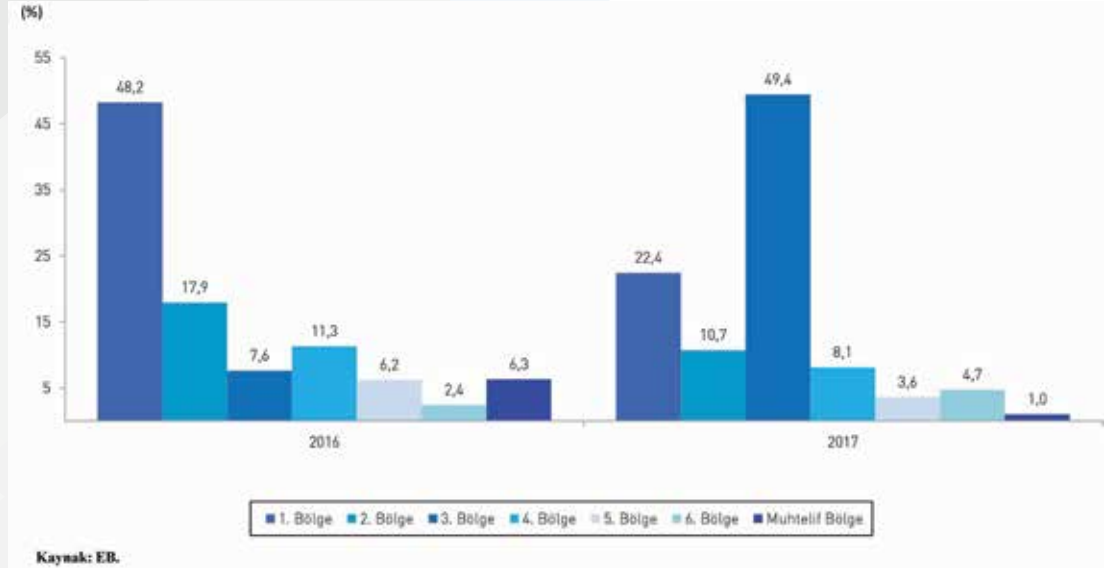
Tablo 56. Bölgelere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Bölgeler ⁽¹⁾	Belge Sayısı		Sabit Yatırım (Milyon TL)					İstihdam (Kişi)				
			2016		2017		Değişim (%)	2016		2017		Değişim (%)
	2016	2017	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)		Kişi Sayısı	Pay (%)	Kişi Sayısı	Pay (%)	
1. Bölge	1.514	2.417	47.314	48,2	39.823	22,4	-15,8	56.279	40,5	85.592	37,8	52,1
2. Bölge	1.011	1.222	17.522	17,9	19.098	10,7	9,0	18.404	13,2	33.098	14,6	79,8
3. Bölge	806	1.042	7.491	7,6	87.968	49,4	1.074,3	13.267	9,5	24.208	10,7	82,5
4. Bölge	666	1.126	11.121	11,3	14.439	8,1	29,8	11.527	8,3	20.189	8,9	75,1
5. Bölge	656	800	6.085	6,2	6.369	3,6	4,7	12.762	9,2	20.952	9,2	64,2
6. Bölge	444	847	2.397	2,4	8.415	4,7	251,0	26.332	18,9	41.990	18,5	59,5
Muhtelif Bölge ⁽²⁾	18	24	6.169	6,3	1.787	1,0	-71,0	434	0,3	540	0,2	24,4
Toplam	5.115	7.478	98.099	100,0	177.899	100,0	81,3	139.005	100,0	226.569	100,0	63,0

Kaynak: EB.

- (1): 1. Bölge: Ankara, Antalya, Bursa, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Muğla,
2. Bölge: Adana, Aydın, Bolu, Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri hariç), Denizli, Edirne, Isparta, Kayseri, Kırklareli, Konya, Sakarya, Tekirdağ, Yalova,
3. Bölge: Balıkesir, Bilecik, Burdur, Gaziantep, Karabük, Karaman, Manisa, Mersin, Samsun, Trabzon, Uşak, Zonguldak,
4. Bölge: Afyonkarahisar, Amasya, Artvin, Bartın, Çorum, Düzce, Elazığ, Erzincan, Hatay, Kastamonu, Kırıkkale, Kirsehir, Kütahya, Malatya, Nevşehir, Rize, Sivas,
5. Bölge: Adıyaman, Aksaray, Bayburt, Çankırı, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Kilis, Niğde, Ordu, Osmaniye, Sinop, Tokat, Tunceli, Yozgat,
6. Bölge: Ağrı, Ardahan, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Van, Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri.
(2): Birden fazla ili kapsayan yatırımlar.

Grafik 24. Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Dağılımı (Sabit Yatırım)

2017 yılında geçen yıla göre verilen yatırım teşvik belgelerinin tutarı 1. bölgede % 15,8, muhtelif bölgede % 71,0 azalırken, diğer bölgelerde artış olmuştur. En fazla artış % 1.074,3 ile 3. bölgede olurken, onu % 251,0 artış ile 6. bölge izlemiştir. Teşvik belgeli yatırımlar ile 1. bölgede 85.592, 2. bölgede 33.098, 3. bölgede 24.208, 4. bölgede 20.189, 5. bölgede 20.952, 6. bölgede 41.990 kişiye istihdam sağlanması öngörülmüştür.

2017 yılında toplam 7.478 yatırım teşvik belgesinin, 338'i yabancı sermayeli ve 7.140'ı yerli sermayeli yatırımlara verilmiştir. Yatırım teşvik belgelerinin sabit yatırım tutarının % 52,6'sı olan 93.582 milyon TL'si yabancı sermayeli ve % 47,4'ü olan 84.317 milyon TL'si yerli sermayeli yatırımlara verilmiştir. 2017 yılında yabancı sermayeli yatırımlara verilen yatırım teşvik belgelerinin payı artarken, yerli sermayeli yatırımlara verilen yatırım teşvik belgelerinin payı ise azalmıştır (Tablo 57).

Yabancı sermayeli yatırımlara verilen teşviklerin 10.208 milyon TL'si bölgesel, 821 milyon TL'si büyük ölçekli, 6.483 milyon TL'si genel teşvik uygulamaları ve 76.070 milyon TL'si stratejik yatırım kapsamındadır. Yabancı sermayeli yatırım teşvikleri içinde geçen yıla göre stratejik yatırım ve büyük ölçekli yatırımlara verilen teşviklerin payının arttığı, bölgesel ve genel teşviklerin payının azaldığı görülmektedir. Yerli sermayeli teşviklerin ise 47.551 milyon TL'si bölgesel, 1.968 milyon TL'si büyük ölçekli, 28.565 milyon TL'si genel ve 6.233 milyon TL'si stratejik yatırım kapsamındadır. Yerli sermayeli teşvikler içinde bölgesel ve stratejik yatırımlara verilen teşviklerin payı artarken, büyük ölçekli ve genel teşviklerin payı azalmıştır.

Tablo 57. Destek Sınıflarına Göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Destek Sınıfı	Belge Sayısı			Sabit Yatırım (Milyon TL)			İstihdam (Kişi)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Yabancı Sermaye									
Bölgesel	119	121	225	3.858	23.704	10.208	5.400	12.968	16.498
Büyük Ölçekli	9	2	4	25.224	326	821	1.821	300	567
Genel	102	99	107	3.170	7.157	6.483	2.922	1.583	2.356
Stratejik Yatırım	4	0	2	2.653	0	76.070	612	0	2.778
Toplam	234	222	338	34.905	31.187	93.582	10.755	14.851	22.199
Yerli Sermaye									
Bölgesel	2.160	1.949	3.601	25.753	24.226	47.551	103.052	89.515	172.429
Büyük Ölçekli	15	5	4	3.350	4.366	1.968	2.623	6.916	1.070
Genel	2.084	2.936	3.527	23.721	34.861	28.565	27.074	26.623	28.942
Stratejik Yatırım	6	3	8	11.398	3.459	6.233	1.744	1.100	1.929
Toplam	4.265	4.893	7.140	64.222	66.912	84.317	134.493	124.154	204.370
Genel Toplam	4.499	5.115	7.478	99.127	98.099	177.899	145.248	139.005	226.569
Yabancı Sermaye Değişim (%)									
Bölgesel	-25,6	1,7	86,0	-46,1	514,4	-56,9	-49,1	140,1	27,2
Büyük Ölçekli	50,0	-77,8	100,0	834,6	-98,7	151,8	85,4	-83,5	89,0
Genel	7,4	-2,9	8,1	73,2	125,8	-9,4	119,7	-45,8	48,8
Stratejik Yatırım	-	-100,0	-	-	-100,0	-	-	-100,0	-
Toplam	-10,3	-5,1	52,3	198,6	-10,7	200,1	-16,7	38,1	49,5
Yerli Sermaye Değişim (%)									
Bölgesel	5,5	-9,8	84,8	-12,2	-5,9	96,3	3,0	-13,1	92,6
Büyük Ölçekli	114,3	-66,7	-20,0	167,6	30,3	-54,9	161,8	163,7	-84,5
Genel	36,7	40,9	20,1	16,8	47,0	-18,1	-7,5	-1,7	8,7
Stratejik Yatırım	50,0	-50,0	166,7	971,2	-69,7	80,2	527,3	-36,9	75,4
Toplam	19,0	14,7	45,9	23,6	4,2	26,0	3,0	-7,7	64,6
Genel Toplam	17,0	13,7	46,2	55,8	-1,0	81,3	1,2	-4,3	63,0
Yabancı Sermaye Pay (%)									
Bölgesel	2,6	2,4	3,0	3,9	24,2	5,7	3,7	9,3	7,3
Büyük Ölçekli	0,2	0,0	0,1	25,4	0,3	0,5	1,3	0,2	0,3
Genel	2,3	1,9	1,4	3,2	7,3	3,6	2,0	1,1	1,0
Stratejik Yatırım	0,1	0,0	0,0	2,7	0,0	42,8	0,4	0,0	1,2
Toplam	5,2	4,3	4,5	35,2	31,8	52,6	7,4	10,7	9,8
Yerli Sermaye Pay (%)									
Bölgesel	48,0	38,1	48,2	26,0	24,7	26,7	70,9	64,4	76,1
Büyük Ölçekli	0,3	0,1	0,1	3,4	4,5	1,1	1,8	5,0	0,5
Genel	46,3	57,4	47,2	23,9	35,5	16,1	18,6	19,2	12,8
Stratejik Yatırım	0,1	0,1	0,1	11,5	3,5	3,5	1,2	0,8	0,9
Toplam	94,8	95,7	95,5	64,8	68,2	47,4	92,6	89,3	90,2
Genel Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: EB.

2017 yılında teşvik belgeli yatırımlarla sağlanması öngörülen istihdamın % 7,3'ü bölgesel, % 0,3'ü büyük ölçekli, % 1,0'ı genel, % 1,2'si de stratejik yatırım sınıfında olmak üzere % 9,8'inin yabancı sermaye yatırımlarıyla, % 76,1'inin bölgesel, % 0,5'inin büyük ölçekli, % 12,8'inin genel ve % 0,9'unun da stratejik yatırım sınıfında olmak üzere % 90,2'sinin de yerli sermaye yatırımlarıyla oluşturulması planlanmıştır.

1.4 Parasal ve Mali Gelişmeler

1.4.1 Enflasyon

1.4.1.1 Tüketici Fiyat Endeksi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının (TCMB) temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için 2006 yılından beri uygulanmakta olan açık enflasyon hedeflemesi çerçevesinde, enflasyonu hedefle uyumlu seviyelerde tutmayı amaçlarken, 2010 yılından itibaren finansal istikrarı da gözetmektedir.

TCMB fiyat istikrarına odaklı para politikası çerçevesinde; 2017-2019 dönemi için Tüketici Fiyat Endeksinin (TÜFE) yıl sonlarındaki yıllık değişim oranı olarak kullanılan enflasyon hedefini, Orta Vadeli Program kapsamında Hükümet ile varılan mutabakatla uyumlu olarak "2017 Yılı Para ve Kur Politikası" metninde % 5,0 olarak belirlemiştir. TCMB'nin hesap verme yükümlülüğünün bir unsuru olan belirsizlik aralığı, önceki yıllarda olduğu gibi her iki yönde 2 yüzde puan olarak korunmuş, yıl sonunda enflasyonun belirsizlik aralığının dışında kalması durumunda Hükümet'e açık mektup yazılacağı ifade edilmiştir.

Enflasyon, 2005, 2009 ve 2010 yıllarında hedefin altında kalırken, 2012 yılında belirsizlik aralığı sınırında, diğer yıllarda ise belirsizlik aralığının üzerinde kalmıştır. 2017 yılı sonunda enflasyon, hedefin 6,92 puan üzerinde % 11,92 düzeyinde gerçekleşmiş ve belirsizlik aralığı 4,92 puan aşılmıştır. Bu düzey aynı zamanda önceki yıl enflasyon oranının 3,39 puan üzerindedir (Tablo 58, Grafik 25).

2017 yılında belirsizlik aralığının aşılmasıyla TCMB'nin hesap verme sorumluluğu doğmuştur. TCMB, Hükümete 30 Ocak 2018 tarihinde gönderdiği açık mektupla, enflasyonun hedeften sapmasının nedenlerini ve hedefe ulaşmak için alınan/alınması gereken önlemleri açıklamıştır. TCMB gönderdiği mektupta, 2017 yılında enflasyonun belirgin olarak hedefin üzerinde gerçekleşmesinde etkili olan temel unsurlar olarak; Türk lirasındaki yüksek değer kaybı, ithalat fiyatlarındaki yükseliş, gıda ve alkolsüz içecekler fiyatlarındaki gelişmeler ve iktisadi faaliyetteki güçlü seyir yanında, orta vadeli enflasyon beklentilerindeki artış ve fiyatlandırma davranışlarındaki bozulmayı göstermiştir.

Grafik 25. Enflasyon Hedefleri ve Gerçekleşme

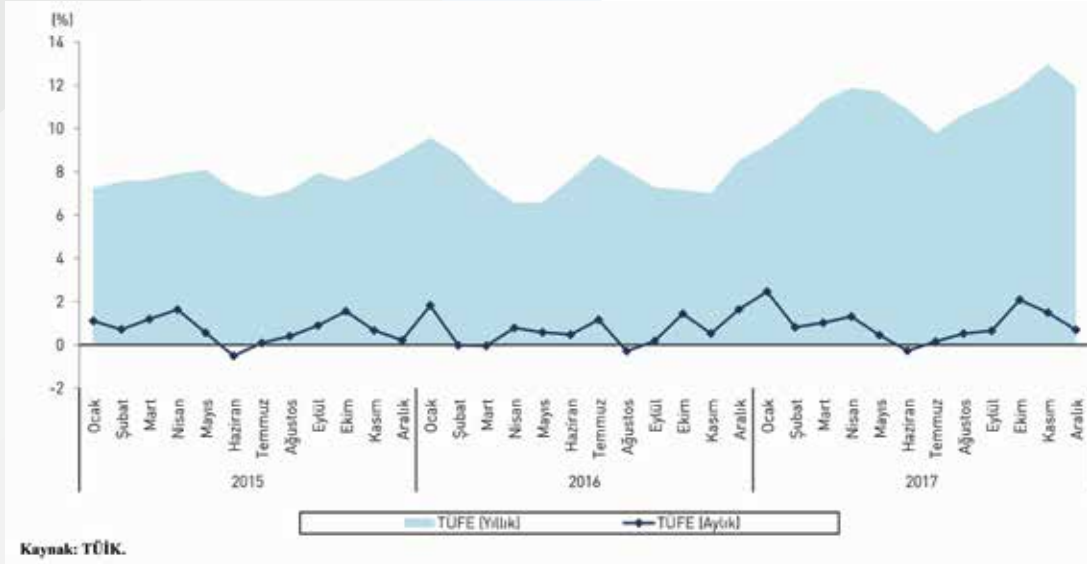
Tablo 58. Ana Harcama Gruplarına Göre Tüketici Fiyat Endeksi

Ana Harcama Grupları	(2003=100)					
	2015		2016		2017	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
	Oniki Aylık Ortalama					
Gıda ve alkolsüz içecekler	292,86	11,15	309,81	5,79	349,16	12,70
Alkollü içecekler ve tütün	432,61	4,54	511,04	18,13	589,94	15,44
Giyim ve ayakkabı	175,25	6,19	188,17	7,38	201,44	7,05
Konut	299,01	7,63	318,66	6,57	344,28	8,04
Ev Eşyası	206,64	8,65	224,40	8,59	242,74	8,17
Sağlık	155,50	7,34	170,39	9,57	191,56	12,42
Ulaştırma	240,84	1,49	258,75	7,44	302,21	16,80
Haberleşme	127,17	3,06	130,68	2,76	134,26	2,74
Eğlence ve kültür	187,71	9,01	201,05	7,11	220,74	9,79
Eğitim	259,61	6,95	280,97	8,23	309,00	9,98
Lokanta ve oteller	379,39	13,46	418,02	10,18	460,94	10,27
Çeşitli mal ve hizmetler	302,42	10,13	336,63	11,31	378,01	12,29
Genel	260,59	7,67	280,85	7,78	312,14	11,14
	Yıl Sonu					
Gıda ve alkolsüz içecekler	302,27	10,87	319,35	5,65	363,38	13,79
Alkollü içecekler ve tütün	436,87	5,68	574,89	31,59	591,36	2,86
Giyim ve ayakkabı	190,75	8,99	198,34	3,98	221,10	11,48
Konut	307,28	6,71	327,01	6,42	358,47	9,62
Ev Eşyası	215,96	10,95	229,43	6,24	258,65	12,74
Sağlık	159,18	7,16	174,67	9,73	195,46	11,90
Ulaştırma	245,87	6,40	276,27	12,36	326,65	18,24
Haberleşme	128,81	3,56	132,90	3,18	134,77	1,41
Eğlence ve kültür	194,34	11,56	205,86	5,93	223,11	8,38
Eğitim	268,22	6,39	293,62	9,47	324,39	10,48
Lokanta ve oteller	398,51	13,23	432,87	8,62	482,50	11,47
Çeşitli mal ve hizmetler	314,29	11,00	349,12	11,08	393,72	12,77
Genel	269,54	8,81	292,54	8,53	327,41	11,92

Kaynak: TÜİK.

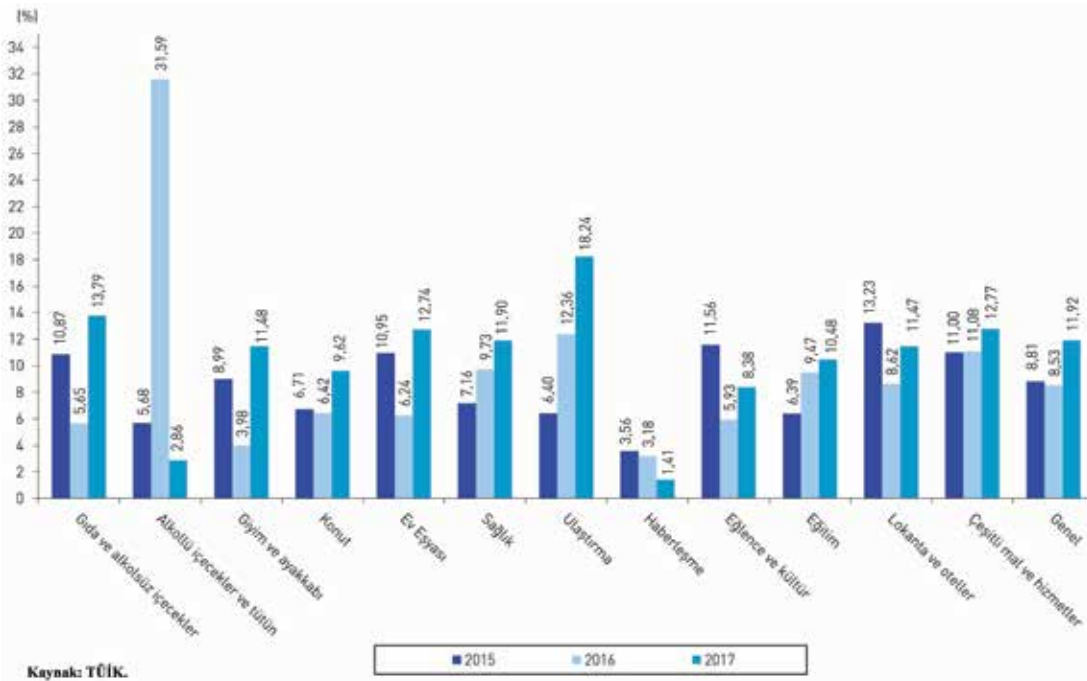
Enflasyon 2017 yılına % 9,22 artış ile tek haneli rakamlarla başlamıştır. Şubat ayında gıda fiyatlarındaki yükselişin sürmesi, enerji fiyatlarının görece yüksek düzeyi ve Türk lirasındaki birikimli değer kaybının etkisiyle % 10,13 olurken, 2012 yılı Nisan ayından sonra ilk defa çift haneli rakamlara yükselmiştir. Mart ve Nisan aylarında gıda fiyatlarındaki artışın etkisiyle yükselmeye devam ederek % 11,87 ile ilk dört ayın en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Sonraki üç ayda giyim ve gıda fiyatlarındaki düşüşün etkisiyle kademeli bir seyirle Temmuz ayında % 9,79 ile tek haneye gerilerken, yıl genelinde en düşük ikinci düzeyini görmüştür. İzleyen aylarda maliyet yönlü baskılar ve gıda fiyatlarındaki artışın etkisiyle tekrar yükselme sürecine girerek, Kasım ayında ulaştığı % 12,98'lik düzey ile 2003 bazlı serinin en yüksek seviyesine çıkmıştır. Aralık ayında aylık bazda yaşanan 1,06 puanlık düşüşle yılı % 11,92 düzeyinde kapatmıştır (Grafik 26).

Grafik 26. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)

2017 yılı sonu itibarıyla gıda ve alkolsüz içecekler, ev eşyası, ulaştırma, çeşitli mal ve hizmetler ana harcama grupları endekslerinin değişim oranları Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) genel endeks değişim oranının üzerinde kalmıştır. Bunların dışında kalan; alkollü içecekler ve tütün, giyim ve ayakkabı, konut, sağlık, haberleşme, eğlence ve kültür, eğitim, lokanta ve oteller ana harcama gruplarındaki fiyat endeksi değişim oranları ise TÜFE genel endeks değişim oranının altında gerçekleşmiştir (Grafik 27).

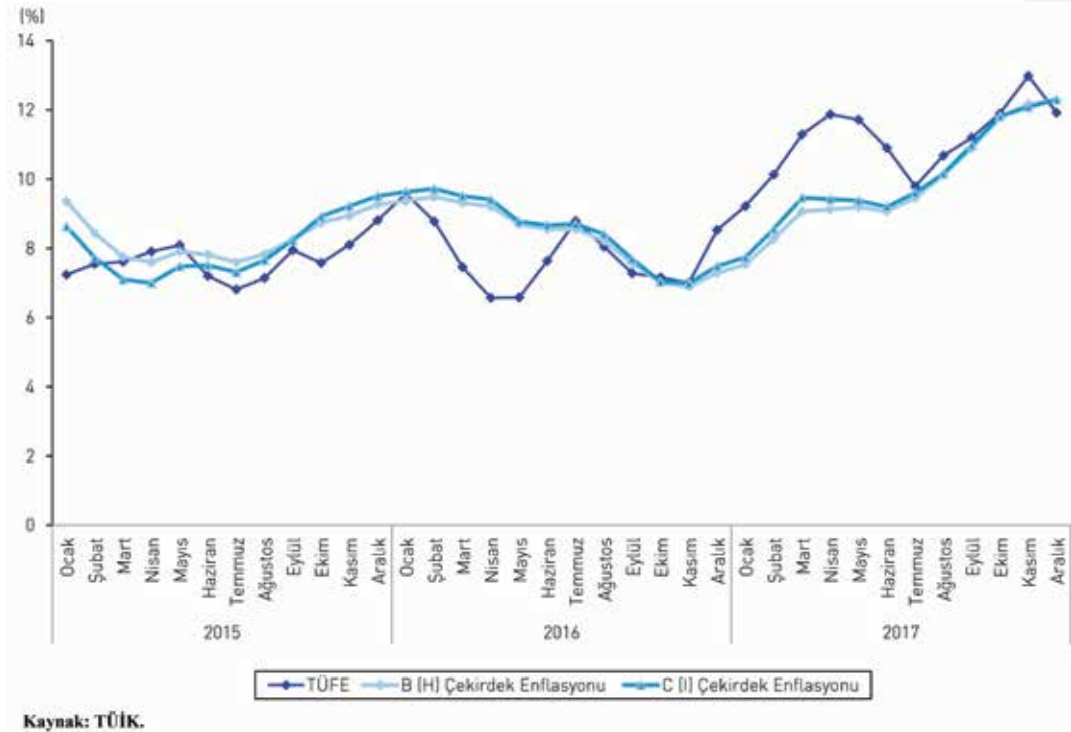
Grafik 27. Ana Harcama Grupları İtibarıyla Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)

Ana harcama grupları itibarıyla en yüksek fiyat artışı % 18,24 ile ulaştırma grubunda görülürken, onu % 13,79 ile gıda ve alkolsüz içecekler ve % 12,77 ile çeşitli mal ve hizmetler grubundaki artışlar izlemiştir. En düşük fiyat artışı ise % 1,41 ile haberleşme ana harcama grubunda gerçekleşmiş onu, % 2,86 ile alkollü içecekler ve tütün, % 8,38 ile eğlence ve kültür grubundaki artışlar takip etmiştir.

TCMB tarafından yakından takip edilen B ve C çekirdek enflasyon göstergeleri 2017 yılında, yıllık olarak yukarı yönlü bir seyir izleyerek, 2004 yılı Ocak ayından bu yana en yüksek seviyelerine çıkmıştır. 2017 yılında, Türk lirasının değer kaybı ve iktisadi faaliyetlerdeki güçlü seyrin etkisiyle çekirdek göstergelerde yıllık enflasyon öngörülerinin üzerinde seyretmiştir. Yıllık bazda işlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler ve tütün ile altın hariç tutularak hesaplanan B endeksi % 12,28 yükseliş gösterirken, enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç tutularak hesaplanan C endeksindeki artış % 12,30 olmuştur (Tablo 59, Grafik 28).

Grafik 28. TÜFE, B (H) ve C (I) Çekirdek Enflasyonu (Yıllık)

Tablo 59. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyat Endeksi

Grup/Kapsam	(2003=100)					
	2015		2016		2017	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
	Oniki Aylık Ortalama					
1. Özel kapsamlı TÜFE göstergeleri						
A Mevsimlik ürünler hariç TÜFE	267,80	7,52	289,31	8,03	321,34	11,07
B ⁽¹⁾ İşlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler ve tütün ile altın hariç TÜFE	233,49	8,30	252,91	8,32	278,06	9,94
C ⁽²⁾ Enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç TÜFE	225,23	8,04	244,31	8,47	268,95	10,09
D ⁽³⁾ İşlenmemiş gıda, alkollü içecekler ve tütün ürünleri hariç TÜFE	244,32	7,15	263,21	7,73	290,03	10,19
2. Mallar	253,35	7,24	272,30	7,48	305,11	12,05
Enerji	274,12	1,00	284,28	3,71	314,28	10,55
Gıda ve alkolsüz içecekler	292,86	11,15	309,81	5,79	349,16	12,70
İşlenmemiş gıda	316,54	13,03	327,27	3,39	381,35	16,52
İşlenmiş gıda	271,01	9,51	292,60	7,97	319,90	9,33
Enerji ve gıda dışı mallar	214,72	6,94	236,72	10,25	265,84	12,30
Temel mallar ⁽⁴⁾	176,54	7,30	191,45	8,44	212,90	11,20
Giyim ve ayakkabı ⁽⁵⁾	174,32	6,14	187,14	7,35	200,29	7,03
Dayanıklı mallar (Altın hariç)	158,35	7,25	173,27	9,42	194,31	12,14
Diğer temel mallar	196,70	8,04	212,75	8,16	241,19	13,37
Alkollü içecekler, tütün ve altın	444,87	5,53	526,07	18,25	615,51	17,00
3. Hizmet	280,73	8,69	304,45	8,45	332,20	9,11
Kira	352,02	7,59	382,53	8,67	417,45	9,13
Lokanta ve oteller	379,39	13,46	418,02	10,18	460,94	10,27
Ulaştırma hizmetleri ⁽⁶⁾	293,04	5,36	311,25	6,21	344,43	10,66
Haberleşme hizmetleri ⁽⁶⁾	142,64	4,28	147,85	3,65	152,57	3,19
Diğer hizmetler	271,16	9,11	297,79	9,82	326,47	9,63
	Yıl Sonu					
1. Özel kapsamlı TÜFE göstergeleri						
A Mevsimlik ürünler hariç TÜFE	275,69	8,38	301,76	9,46	336,00	11,35
B ⁽¹⁾ İşlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler ve tütün ile altın hariç TÜFE	243,50	9,27	261,24	7,29	293,33	12,28
C ⁽²⁾ Enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç TÜFE	235,21	9,51	252,81	7,48	283,90	12,30
D ⁽³⁾ İşlenmemiş gıda, alkollü içecekler ve tütün ürünleri hariç TÜFE	253,32	8,32	272,83	7,70	305,86	12,11
2. Mallar	262,06	8,79	284,91	8,72	321,93	12,99
Enerji	275,69	2,96	299,59	8,67	330,79	10,41
Gıda ve alkolsüz içecekler	302,27	10,87	319,35	5,65	363,38	13,79
İşlenmemiş gıda	325,02	13,83	339,70	4,52	392,54	15,55
İşlenmiş gıda	281,04	8,33	299,78	6,67	336,36	12,20
Enerji ve gıda dışı mallar	224,90	9,61	249,58	10,97	283,25	13,49
Temel mallar ⁽⁴⁾	186,32	10,22	198,93	6,77	229,67	15,45
Giyim ve ayakkabı ⁽⁵⁾	189,90	8,99	197,34	3,92	220,05	11,51
Dayanıklı mallar (Altın hariç)	165,55	12,05	178,68	7,93	210,99	18,08
Diğer temel mallar	204,83	8,80	220,56	7,68	253,94	15,13
Alkollü içecekler, tütün ve altın	448,43	6,56	588,57	31,25	623,62	5,96
3. Hizmet	290,38	8,85	313,94	8,11	343,68	9,47
Kira	364,90	7,73	398,85	9,30	435,60	9,21
Lokanta ve oteller	398,51	13,23	432,87	8,62	482,50	11,47
Ulaştırma hizmetleri ⁽⁶⁾	298,60	4,17	318,41	6,63	358,09	12,46
Haberleşme hizmetleri ⁽⁶⁾	144,73	4,36	150,94	4,29	153,76	1,87
Diğer hizmetler	280,77	10,08	306,45	9,15	335,22	9,39

Kaynak: TÜİK.

⁽¹⁾ Eski özel kapsamlı H göstergesinin devamıdır.

⁽²⁾ Eski özel kapsamlı I göstergesinin devamıdır.

⁽³⁾ Yeni özel kapsamlı göstergedir.

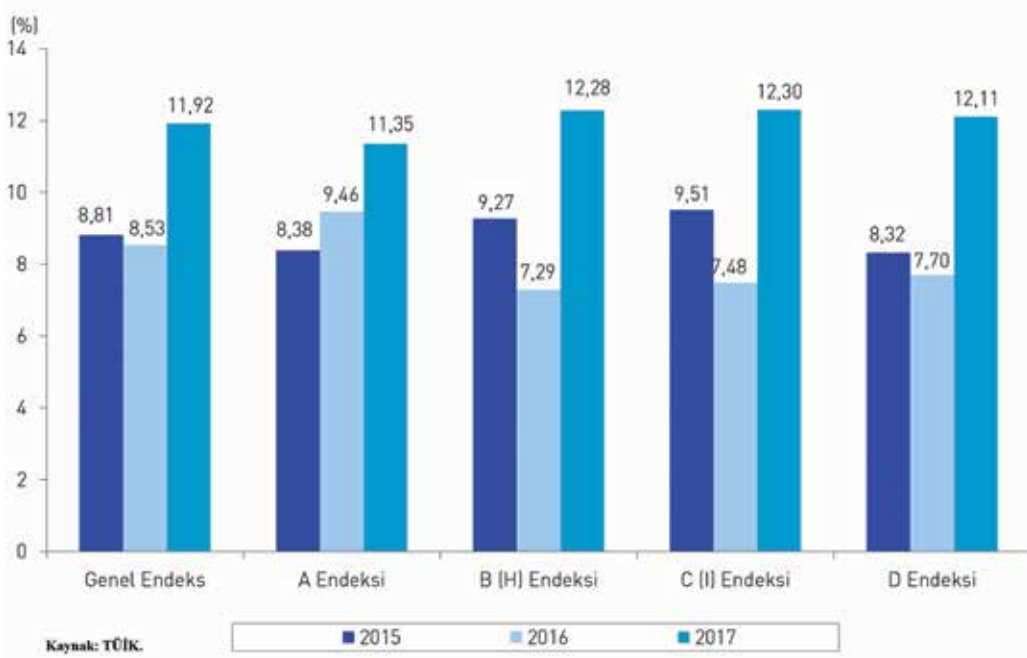
⁽⁴⁾ Temel mallar özel kapsamlı C göstergesinden hizmet kapsamı çıkartıldığında geriye kalan mallardan oluşmaktadır.

⁽⁵⁾ Giyim ve ayakkabı grubunda sadece mallar kapsamaktadır.

⁽⁶⁾ Sadece hizmetler kapsamaktadır.

Mevsimlik ürünler hariç A fiyat göstergesi % 11,35 artış gösterirken işlenmemiş gıda, alkollü içecekler ve tütün ürünleri hariç tutulan D fiyat göstergesi % 12,11 artış göstermiştir (Grafik 29).

Grafik 29. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)

Mal grubu enflasyonu yıl sonu itibarıyla % 12,99 artış gösterirken, alt grubu olan enerji % 10,41, gıda ve alkolsüz içecekler % 13,79, enerji ve gıda dışı mallar % 13,49 artmıştır.

Maliyet ve talep yönlü unsurların etkili olduğu hizmet grubu enflasyonu % 9,47 artış gösterirken, genel fiyat artışı üzerinde aşağı yönlü baskılayıcı etki yapmıştır. Grup enflasyonunda özellikle lokanta ve oteller ve ulaştırma hizmetlerindeki fiyat artışları etkili olmuştur. Lokanta ve oteller grubu fiyatları, gıda fiyatlarındaki yüksek atışın yansımalarından, geçen seneye göre toparlanma gösteren turizm sektöründen ve Türk lirasının birikimli değer kaybından dolayı artış gösterirken, ulaştırma hizmetleri fiyatları akaryakıt fiyatlarındaki artışın gecikmeli yansımalarından dolayı artış göstermiştir.

Bölgesel Düzeyde TÜFE

2017 yılı TÜFE rakamlarının İBBS Düzey-2'ye göre yıllık artış oranları incelendiğinde, en yüksek artışın % 13,59 ile Van, Muş, Bitlis ve Hakkâri illerini kapsayan TRB2 bölgesinde olduğu, ardından ikinci sırada % 13,18 ile Konya ve Karaman illerini kapsayan TR52 bölgesinin, üçüncü sırada % 13,08 ile İzmir TR31 bölgesinin geldiği görülmektedir. İBBS Düzey-2'ye göre en düşük artış ise % 11,10 ile Ankara TR51 bölgesinde gerçekleşirken, onu ikinci sırada % 11,20 ile Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerini kapsayan TR82 bölgesi ve üçüncü sırada % 11,40 ile Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan illerini kapsayan TRA2 bölgesi izlemiştir (Tablo 60).

Tablo 60. Bölgelere Göre Tüketici Fiyat Endeksi

		(2003=100)					
Bölge Kodu	İBBS Düzey-2	2015		2016		2017	
		Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
				Oniki Aylık Ortalama			
TR10	İstanbul	267,58	8,07	287,01	7,26	317,84	10,74
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	262,40	6,88	282,29	7,58	313,01	10,88
TR22	Balıkesir, Çanakkale	272,85	8,16	295,49	8,30	330,03	11,69
TR31	İzmir	265,04	8,31	287,45	8,46	321,63	11,89
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	262,96	8,14	284,31	8,12	318,07	11,88
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	258,33	8,29	279,47	8,18	310,11	10,96
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	260,42	7,66	281,71	8,18	312,12	10,79
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	266,59	7,84	286,85	7,60	318,75	11,12
TR51	Ankara	270,67	7,81	293,08	8,28	324,02	10,56
TR52	Konya, Karaman	261,32	7,39	281,62	7,77	315,82	12,14
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	252,18	7,23	272,10	7,90	302,44	11,15
TR62	Adana, Mersin	263,95	7,56	288,53	9,31	322,83	11,89
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	258,27	7,28	277,97	7,63	311,03	11,90
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	264,94	6,76	285,02	7,58	318,96	11,91
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	269,38	8,06	290,02	7,66	324,72	11,97
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	255,94	7,59	277,13	8,28	312,10	12,62
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	255,66	7,34	275,97	7,94	307,53	11,44
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	260,89	7,59	281,01	7,71	313,90	11,70
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	258,80	6,65	280,16	8,25	312,85	11,67
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	263,10	5,83	282,61	7,41	314,94	11,44
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	268,46	6,89	289,69	7,91	324,28	11,94
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	257,94	6,36	278,52	7,98	310,64	11,53
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	263,57	6,77	282,88	7,32	316,80	11,99
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	266,34	8,19	287,10	7,79	323,82	12,79
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	266,32	7,99	287,85	8,08	321,27	11,61
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	260,58	7,57	259,54	7,88	289,57	11,57
TR	Türkiye	260,59	7,67	280,85	7,78	312,14	11,14
Yıl Sonu							
TR10	İstanbul	276,54	8,77	298,67	8,00	333,20	11,56
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	270,37	7,70	293,92	8,71	329,16	11,99
TR22	Balıkesir, Çanakkale	281,75	9,34	309,18	9,74	344,45	11,41
TR31	İzmir	275,48	9,83	300,09	8,93	339,35	13,08
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	271,61	9,49	296,89	9,31	333,89	12,46
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	266,97	9,31	290,80	8,93	325,22	11,84
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	269,81	9,28	293,54	8,80	327,35	11,52
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	276,31	8,89	297,95	7,83	335,62	12,64
TR51	Ankara	279,64	8,61	304,02	8,72	337,77	11,10
TR52	Konya, Karaman	270,42	9,18	293,44	8,51	332,13	13,18
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	260,69	8,84	283,13	8,61	317,16	12,02
TR62	Adana, Mersin	274,76	9,47	301,84	9,86	338,66	12,20
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	267,37	8,96	290,79	8,76	328,25	12,88
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	274,15	8,45	297,96	8,69	332,62	11,63
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	277,62	8,81	304,65	9,74	340,55	11,78
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	265,32	9,06	291,54	9,88	327,75	12,42
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	262,93	7,98	289,45	10,09	321,86	11,20
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	270,24	9,13	292,78	8,34	329,06	12,39
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	267,24	8,35	292,21	9,34	328,21	12,32
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	271,09	7,77	295,81	9,12	331,81	12,17
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	276,47	7,53	303,54	9,79	338,15	11,40
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	268,10	7,72	291,64	8,78	327,42	12,27
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	271,72	7,41	294,23	8,28	334,23	13,59
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	277,77	9,38	300,40	8,15	339,11	12,89
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	275,51	8,33	301,60	9,47	339,21	12,47
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	249,18	8,00	271,80	9,08	305,01	12,22
TR	Türkiye	269,54	8,81	292,54	8,53	327,41	11,92

Kaynak: TÜİK.

1.4.1.2 Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi

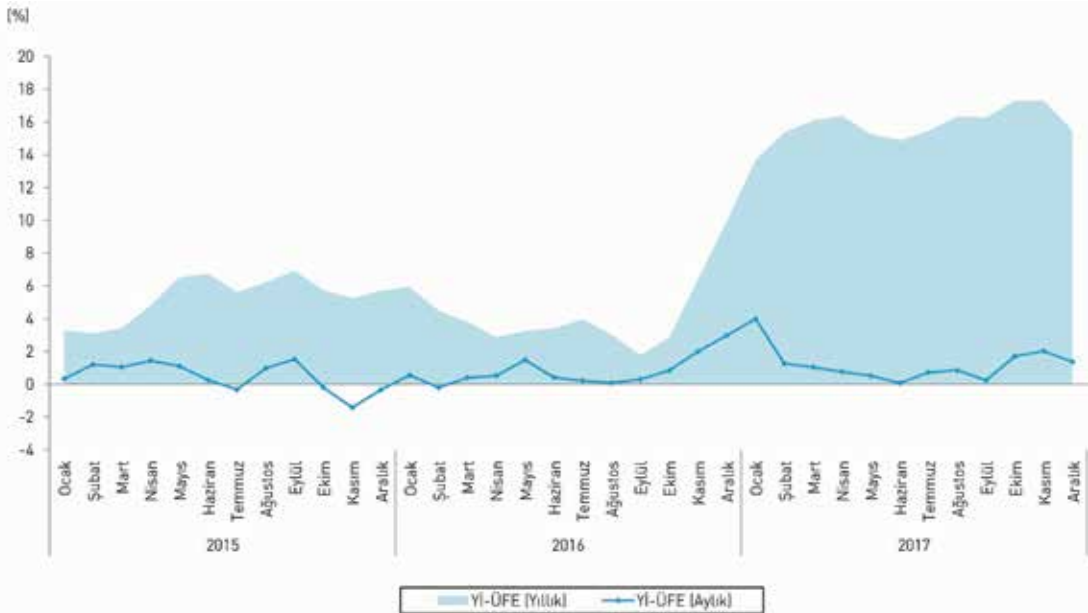
2017 yılında Türk lirasındaki değer kaybı ve girdi fiyatlarındaki artışın etkisiyle Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE) belirgin bir yükseliş göstermiştir. Üretimin ithalata bağımlı olması nedeniyle Türk lirasının değer kaybetmesi ithalat fiyatları üzerinde yukarı yönlü baskı oluşturmuş, petrol fiyatlarındaki artış ile enerji maliyetleri de yükselmiştir. Emtia fiyatlarında (petrol, metal, enerji) yaşanan artış ile özellikle gıda ürünleri imalatında girdi maliyetleri endeksi yukarı çeken bir başka unsur olurken, artan maliyetler yıl boyunca tüketici fiyatlarına da yansımıştır (Tablo 61, Grafik 30).

Tablo 61. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi

Sektörler	(2003=100)					
	2015		2016		2017	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
	Oniki Aylık Ortalama					
Madencilik ve taşocakçılığı	337,50	-1,92	344,19	1,98	393,20	14,24
İmalat	243,95	5,96	257,54	5,57	302,65	17,52
Elektrik, gaz üretimi ve dağıtımı	238,88	0,03	218,44	-8,56	212,10	-2,90
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	245,45	21,65	265,94	8,35	294,99	10,92
Genel	247,19	5,28	257,81	4,30	298,60	15,82
	Yıl Sonu					
Madencilik ve taşocakçılığı	332,68	-0,69	359,32	8,01	417,29	16,13
İmalat	246,64	6,38	276,42	12,07	322,43	16,64
Elektrik, gaz üretimi ve dağıtımı	236,42	0,19	208,55	-11,79	209,40	0,41
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	254,21	19,95	272,55	7,21	303,34	11,30
Genel	249,31	5,71	274,09	9,94	316,48	15,47

Kaynak: TÜİK.

Grafik 30. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)

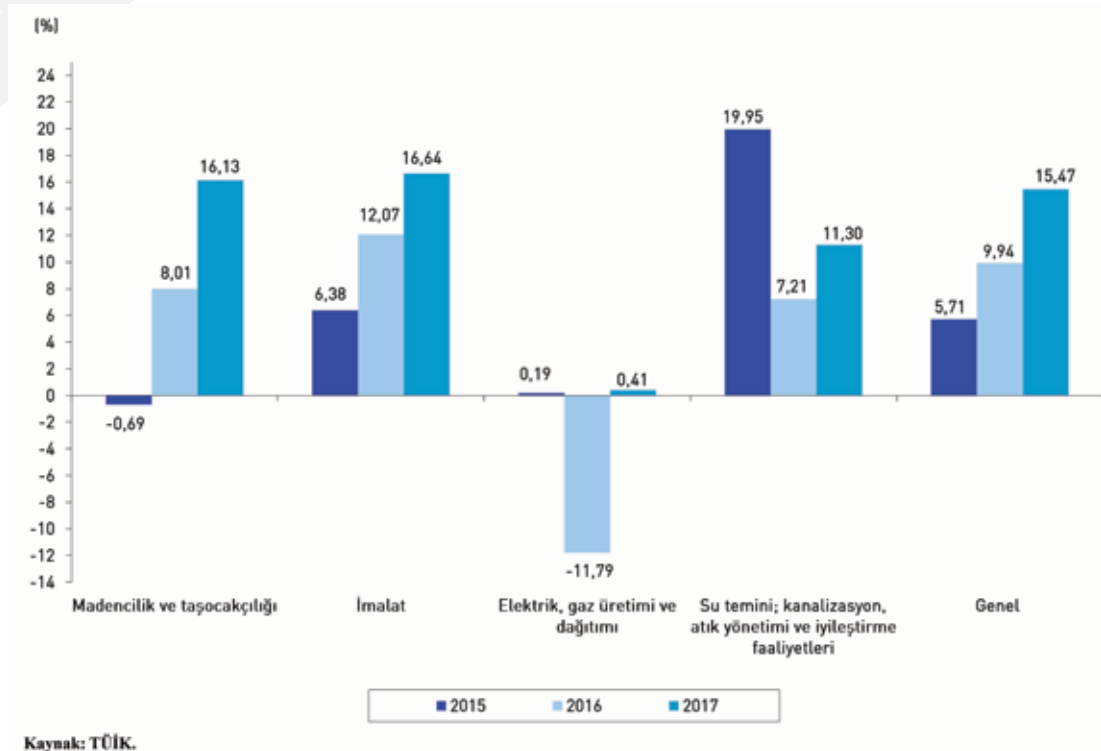

Kaynak: TÜİK.

2016 yılı sonunda % 9,94 artan Yİ-ÜFE, 2017 yılı ilk ayına yıllık % 13,69'luk artış ile başlamış Nisan ayında bu artış % 16,37'ye kadar yükselmiştir. Uluslararası emtia fiyatları ile döviz kurundaki olumlu seyrin imalat sanayi genelinde enflasyon baskılarını sınırlamasıyla Yİ-ÜFE Haziran ayında % 14,87'ye gerilemiştir. Temmuz ayından sonra yükseliş trendine giren Yİ-ÜFE, Eylül ayında % 16,28'e çıkmış, Türk lirasındaki değer kaybı ile uluslararası emtia fiyatlarındaki artışa bağlı olarak Ekim ve Kasım aylarında da artış eğilimini devam ettirmiştir. Kasım ayında % 17,30 artış ile 2008 yılı Temmuz ayından bu yana gerçekleşen en yüksek artış seviyesine çıkan Yİ-ÜFE, Aralık ayında baz etkisiyle bir önceki yıl sonuna göre 5,53 puan artarak yılı % 15,47 seviyesinde tamamlamıştır.

2017 yılında sanayinin alt sektörlerinden imalat sanayi sektörü fiyatları % 16,64, madencilik ve taşocakçılığı sektörü fiyatları % 16,13, su temini sektörü fiyatları % 11,30, elektrik, gaz üretimi ve dağıtım sektörü fiyatları % 0,41 artış göstermiştir (Grafik 31).

Grafik 31. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)

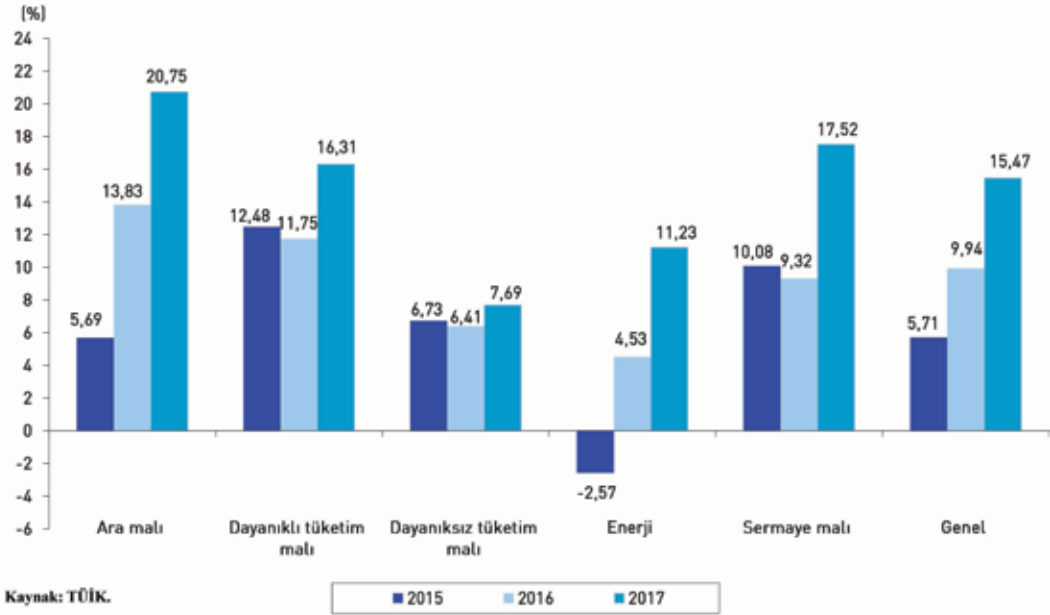
Yİ-ÜFE'de ana sanayi grupları sınıflamasına göre 2017 yılı sonunda en yüksek artış % 20,75 ile ara malı fiyatlarında gerçekleşmiştir. Onu % 17,52 ile sermaye malı fiyatları, % 16,31 ile dayanıklı tüketim malı fiyatları ve % 11,23 ile enerji fiyatlarındaki artışlar izlemiştir. En az artış gösteren grup ise % 7,69 ile dayanıksız tüketim malı fiyatları olmuştur (Tablo 62, Grafik 32).

Tablo 62. Ana Sanayi Gruplarına Göre Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi

Ana Sanayi Grupları	(2003=100)					
	2015		2016		2017	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
	Oniki Aylık Ortalama					
Ara malı	246,03	5,00	259,93	5,65	315,32	21,31
Dayanıklı tüketim malı	178,17	9,39	198,58	11,46	226,65	14,14
Dayaniksiz tüketim malı	232,19	10,12	242,25	4,33	265,11	9,44
Enerji	331,70	-5,29	312,41	-5,82	351,29	12,45
Sermaye malı	207,64	5,75	223,80	7,78	257,74	15,16
Genel	247,19	5,28	257,81	4,30	298,60	15,82
	Yıl Sonu					
Ara malı	248,96	5,69	283,38	13,83	342,17	20,75
Dayanıklı tüketim malı	184,04	12,48	205,67	11,75	239,22	16,31
Dayaniksiz tüketim malı	234,55	6,73	249,59	6,41	268,78	7,69
Enerji	318,21	-2,57	332,61	4,53	369,96	11,23
Sermaye malı	215,81	10,08	235,92	9,32	277,25	17,52
Genel	249,31	5,71	274,09	9,94	316,48	15,47

Kaynak: TÜİK.

Grafik 32. Ana Sanayi Gruplarına Göre Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)

1.4.1.3 Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi

Tarım sektörü fiyatları 2016 yılı sonunda % 1,33 artış gösterirken, 2017 yılında yıl sonu itibarıyla 15,97 puan artarak % 17,30 artış göstermiştir. Tarım sektörü fiyatlarının artmasında; Türk lirasındaki değer kaybı, ithalata dayalı tarım yapılması, gübre, ilaç ve enerji (mazot) gibi temel girdi ve hammadde maliyetlerinin yüksek olması etkili olmuştur. Tarım ÜFE alt sektörlerinden ormancılık ürünlerinde % 21,01, tarım ve avcılık ürünlerinde % 17,25 ve balıkçılıkta % 15,78 artış gerçekleşmiştir (Tablo 63).

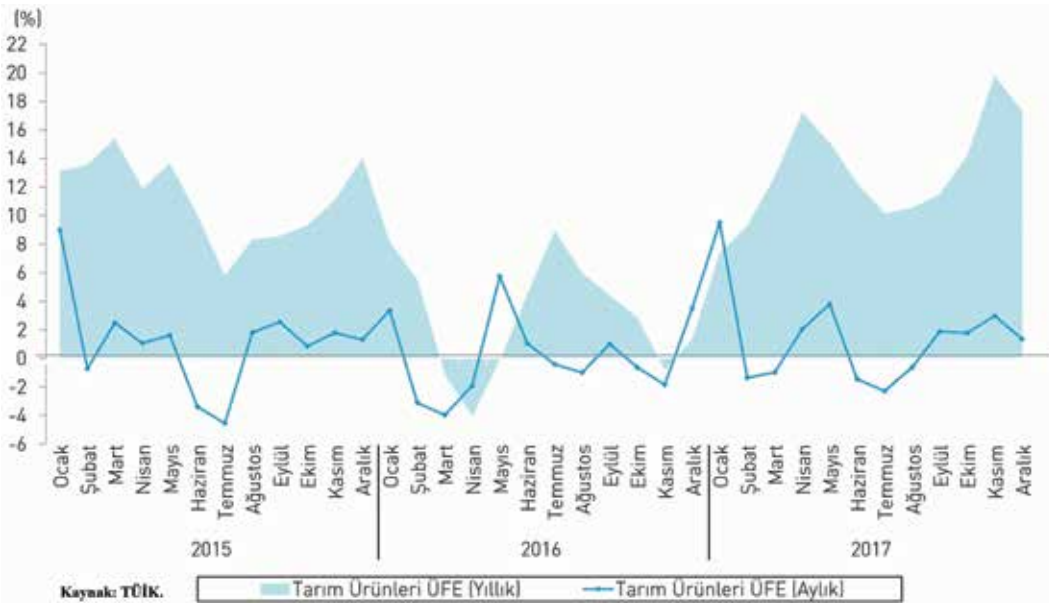
2017 yılında tarım ÜFE yıllık bazda en yüksek düzeyine % 19,79 ile Kasım ayında ulaşırken, aylık değişimde en yüksek düzeyine % 9,51 ile Ocak ayında ulaşmıştır (Grafik 33).

Tablo 63. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi

Sektörler	2015		2016		2017	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
	(2010=100)					
	Oniki Aylık Ortalama					
Tarım ve avcılık ürünleri	129,44	11,28	133,37	3,03	150,50	12,85
Ormancılık ürünleri	162,17	4,51	158,22	-2,44	188,76	19,30
Balıkçılık	165,11	15,58	169,90	2,90	195,89	15,30
Genel	130,82	11,20	134,60	2,89	152,19	13,07
	Yıl Sonu					
Tarım ve avcılık ürünleri	134,03	14,23	135,73	1,27	159,15	17,25
Ormancılık ürünleri	152,03	-0,56	154,41	1,56	186,85	21,01
Balıkçılık	180,63	22,12	186,82	3,43	216,30	15,78
Genel	135,32	14,02	137,12	1,33	160,85	17,30

Kaynak: TÜİK.

Grafik 33. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)

1.4.1.4 Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi

2016 yılı sonunda % 17,73 artış gösteren Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi (YD-ÜFE), 2017 yılında yılsonu itibarıyla 2,02 puanlık yükselişle % 19,75 artış göstermiştir. YD-ÜFE'de sanayi alt sektörlerinden imalat sanayi sektöründe % 19,89, madencilik ve taşocakçılığı sektöründe % 13,09 artış gerçekleşmiştir. Ana sanayi grupları sınıflamasına göre ara malı fiyatları % 22,47 ile en yüksek artışı gösterirken, sermaye malı fiyatları % 20,52, enerji fiyatları % 19,50, dayanıklı tüketim malı fiyatları % 17,74 ve dayanıksız tüketim malı fiyatları % 15,66 artış göstermiştir (Tablo 64).

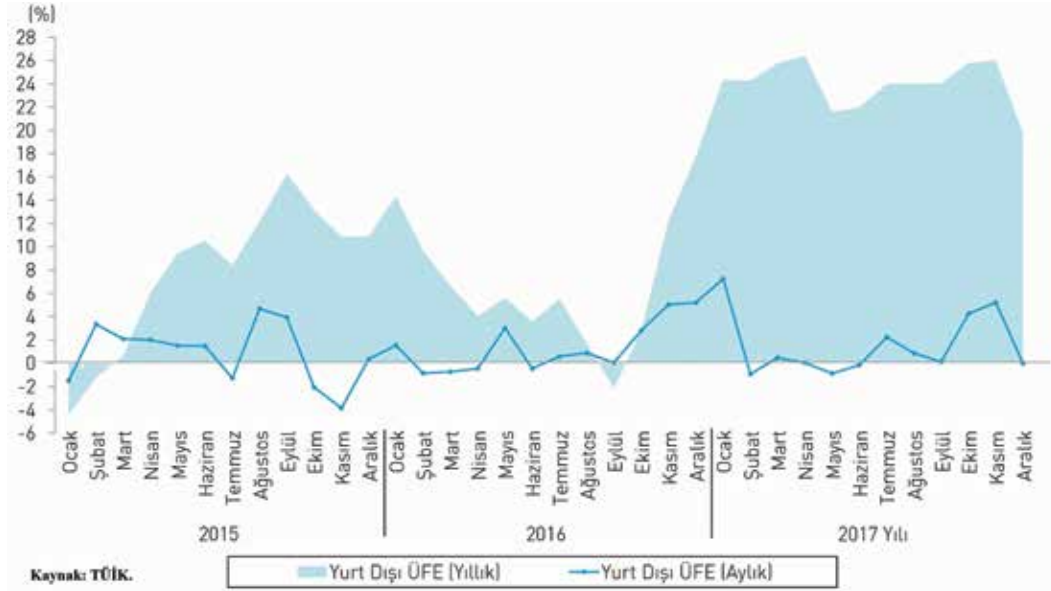
YD-ÜFE yıllık değişimde en yüksek düzeyine % 26,38 ile Nisan ayında ulaşırken, aylık değişimde en yüksek düzeyine % 7,25 ile Ocak ayında ulaşmıştır (Grafik 34).

Tablo 64. Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi

	2015		2016		2017	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
[2010=100]						
Sektörler						
Madencilik ve taşocakçılığı	153,38	5,51	166,31	8,43	203,93	22,62
İmalat Sanayi	153,29	7,73	163,46	6,64	202,65	23,98
Ana Sanayi Grupları						
Ara malı	156,64	10,27	167,74	7,08	212,67	26,78
Dayanıklı tüketim malı	138,65	9,31	147,92	6,69	179,71	21,50
Dayaniksiz tüketim malı	161,54	9,84	170,90	5,79	202,07	18,24
Enerji	153,76	-16,03	144,80	-5,83	214,07	47,84
Sermaye malı	143,46	5,84	156,09	8,80	189,44	21,37
Genel	153,27	7,68	163,51	6,68	202,67	23,95
Yıl Sonu						
Sektörler						
Madencilik ve taşocakçılığı	154,99	5,43	190,04	22,61	214,92	13,09
İmalat Sanayi	156,75	11,00	184,38	17,63	221,05	19,89
Ana Sanayi Grupları						
Ara malı	159,91	10,43	190,62	19,20	233,46	22,47
Dayanıklı tüketim malı	141,79	13,49	165,10	16,44	194,39	17,74
Dayaniksiz tüketim malı	167,32	12,66	187,66	12,16	217,04	15,66
Enerji	127,74	-12,58	202,20	58,29	241,63	19,50
Sermaye malı	149,85	13,12	171,76	14,62	207,01	20,52
Genel	156,70	10,90	184,48	17,73	220,92	19,75

Kaynak: TÜİK.

Grafik 34. Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)

1.4.2 Para, Banka

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası enflasyon hedeflemesinin para politikasının temelinde yer aldığı, fiyat istikrarına odaklı para politikası duruşunun korunduğu bir politika uygulamaya 2017 yılında da devam etmiştir. Enflasyon beklentileri, fiyatlama davranışları ve enflasyonu etkileyen diğer bütün unsurlardaki gelişmeler, para politikası kararlarının oluşturulmasında etkili olmuştur. Enflasyonun 2017-2019 dönemi için Orta Vadeli Programda Hükümet ile varılan mutabakatla % 5 olarak belirlenen hedef çerçevesinde gerçekleşmesi yanında, finansal istikrarın da korunması

para politikasının temel amacı olarak açıklanmıştır.

TCMB bu amaca yönelik olarak geleneksel politika araçlarının yanında, yeni politika çerçevesinde geliştirilen araçları kullanmaya, döviz ve Türk lirası likiditesini dengeleyici uygulamalara devam etmiştir.

2016 yılının Kasım ayında küresel belirsizliklerdeki artış ve döviz kurlarında yaşanan dalgalanmanın oluşturduğu riskleri gözönünde bulunduran TCMB, parasal sıkılaştırma yapılmasına karar vermiştir. Politika faizi % 7,50'den % 8,0'a, gecelik borç verme faiz oranı % 8,25'ten % 8,50'ye, geç likidite penceresi uygulaması çerçevesinde borç verme faiz oranı % 9,75'ten % 10,0'a yükseltilmiştir.

2016 yılının son döneminde döviz kurlarında görülen hareketlilik 2017 yılının başlarında para politikası kararlarının alınmasında belirleyici olmuştur. TCMB Para Politikası Kurulu döviz kurlarında görülen aşırı dalgalanmanın enflasyon üzerinde yukarı yönlü risk oluşturduğunu dikkate alarak, enflasyon görünümündeki bozulmayı sınırlandırmak amacıyla Ocak ayında parasal sıkılaştırmanın güçlendirilmesine karar vermiştir. Bu kapsamda gecelik borç verme faiz oranını % 8,5'ten % 9,25'e, Geç Likidite Penceresi (GLP) uygulamasında borç verme faiz oranını % 10'dan % 11'e yükseltmiş, ayrıca bazı likidite tedbirleri almıştır (Tablo 65).

TCMB Mart ve Nisan aylarında parasal sıkılaştırmayı kademeli olarak güçlendirmeye devam etmiş ve GLP uygulaması çerçevesinde borç verme faiz oranını Mart ayında 75 baz puan, Nisan ayında da 50 baz puan artırarak sırası ile % 11,75 ve % 12,25'e yükseltmiştir.

Tablo 65. Para Politikası Kurulu Faiz Kararları

Para Politikası Kurulu Toplantı Tarihleri	Politika Faizi ⁽¹⁾	Gecelik Borçlanma Faiz Oranı	Gecelik Borç Verme Faiz Oranı	Geç Likidite Penceresi (GLP) Borç Verme Faiz Oranı
24 Ocak 2017	8,00	7,25	9,25	11,00
26 Mart 2017	8,00	7,25	9,25	11,75
26 Nisan 2017	8,00	7,25	9,25	12,25
15 Haziran 2017	8,00	7,25	9,25	12,25
27 Temmuz 2017	8,00	7,25	9,25	12,25
14 Eylül 2017	8,00	7,25	9,25	12,25
26 Ekim 2017	8,00	7,25	9,25	12,25
14 Aralık 2017	8,00	7,25	9,25	12,75

Kaynak: TCMB.

(1): Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası politika faiz oranındaki karar ve oran.

Haziran ve Temmuz aylarında maliyet yönlü gelişmeler ve gıda fiyatlarındaki düzeltmenin sınırlayıcı etkisine rağmen, enflasyonun yüksek seviyesini korumasının risk oluşturduğunu gözönünde bulundurarak sıkı para politikası duruşunu sürdürmüş ve faiz oranlarını sabit tutmuştur.

Yılın son aylarında da sıkı duruşunu koruyan TCMB, enflasyon görünümünde belirgin bir iyileşme sağlanana kadar sıkı duruşunu sürdüreceği yönündeki iletişimle parasal duruşunun temkin düzeyini güçlendirmiştir. Enflasyondaki yüksek görünüm, jeopolitik risklerin de etkisiyle kurlarda oluşan hareketlilik ve petrol fiyatlarındaki artışın yukarı yönlü risk oluşturması üzerine Para Politikası Kurulu 14 Aralık 2017 tarihinde yaptığı toplantı ile GLP uygulaması çerçevesinde borç verme faiz oranını 50 baz puan artırarak % 12,75'e yükseltmiştir.

Yıl boyunca politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranı % 8,00, gecelik marjinal fonlama oranı % 9,25 ve Merkez Bankası borçlanma faiz oranı % 7,25 seviyesinde sabit tutulmuştur. 2017 yılında TCMB fonlmasının büyük oranda GLP kanalıyla yapılmasına bağlı olarak para politikasının öngörülebilirliği önemli ölçüde artmıştır.³

2017 yılında uygulanan sıkı para politikası uygulamaları sonucunda, bir önceki yıla göre göre M1 para arzının alt kalemi olan dolaşımdaki para % 6,7'lik artışla 119.198 milyon TL'ye, vadesiz TL mevduat % 12,5'lik artışla 177.874 milyon TL'ye, vadesiz yabancı para cinsinden mevduat % 35,7'lik artışla 152.559 milyon TL'ye yükselmiştir. TÜFE'nin 2017 yılında % 11,92 arttığı dikkate alındığında reel olarak dolaşımdaki paranın % 4,7 azaldığı, vadesiz TL mevduatın % 0,5 ve vadesiz yabancı para cinsinden mevduatın % 21,2 arttığı görülmektedir. Böylece dar tanımlı para arzı M1 nominal olarak % 17,6'lık artışla 449.632 milyon TL'ye yükselirken, reel olarak da % 5,1 artış kaydetmiştir (Tablo 66, Grafik 35).

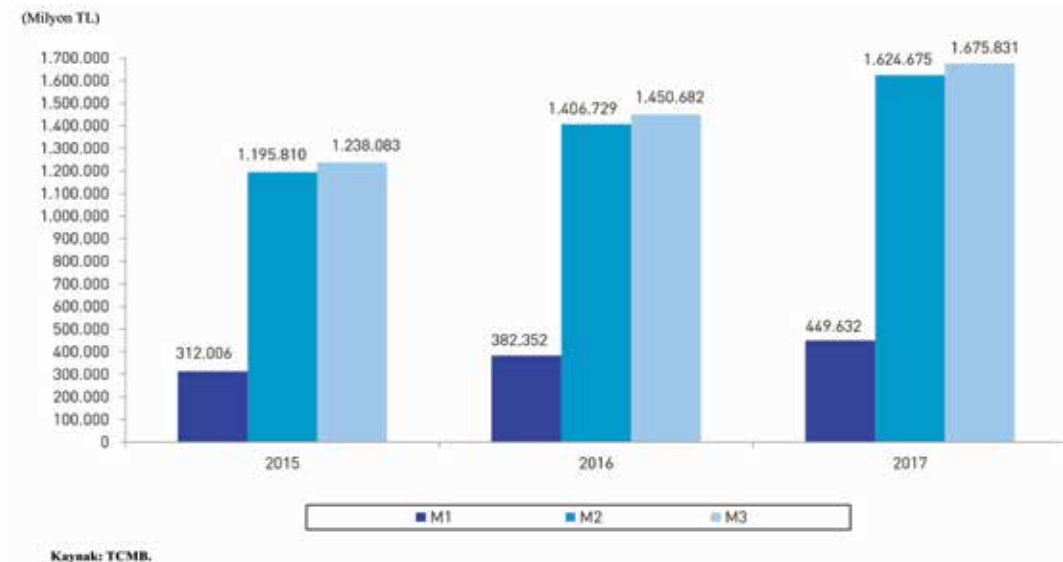
Tablo 66. Para Arzları

Para Arzları	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017
M1	312.005.973	382.351.496	449.631.796	22,5	17,6
Dolaşımdaki para	92.309.443	111.762.364	119.198.420	21,1	6,7
Vadesiz mevduat (TL)	125.194.596	158.143.756	177.874.445	26,3	12,5
Vadesiz mevduat (YP)	94.501.934	112.445.377	152.558.931	19,0	35,7
M2	1.195.810.095	1.406.729.188	1.624.675.300	17,6	15,5
Vadeli mevduat (TL)	539.331.307	628.527.559	703.071.573	16,5	11,9
Vadeli mevduat (YP)	344.472.815	395.850.133	471.971.930	14,9	19,2
M3	1.238.083.234	1.450.681.529	1.675.831.303	17,2	15,5
Repo	4.637.563	6.935.989	5.376.687	49,6	-22,5
Para piyasası fonları	12.165.012	12.634.902	13.875.478	3,9	9,8
İhraç edilen menkul değerler	25.470.564	24.381.451	31.903.838	-4,3	30,9

Kaynak: TCMB.

YP: Yabancı para.

Grafik 35. Para Arzları

³ TCMB, "2018 Yılı Para ve Kur Politikası"

M2 para arzının alt kalemi olan TL cinsinden vadeli mevduat 2017 yılında % 11,9'luk artışla 703.072 milyon TL'ye, yabancı para cinsinden vadeli mevduat ise % 19,2'lik artışla 471.972 milyon TL'ye yükselmiştir. Böylece M2 para arzı % 15,5 artarak 1.624.675 milyon TL olmuştur. M2 para arzında reel olarak da % 3,2'lik artış meydana gelmiştir. M3 para arzı % 15,5'lik artışla 1.675.831 milyon TL'ye yükselirken, reel olarak da % 3,2 artış göstermiştir.

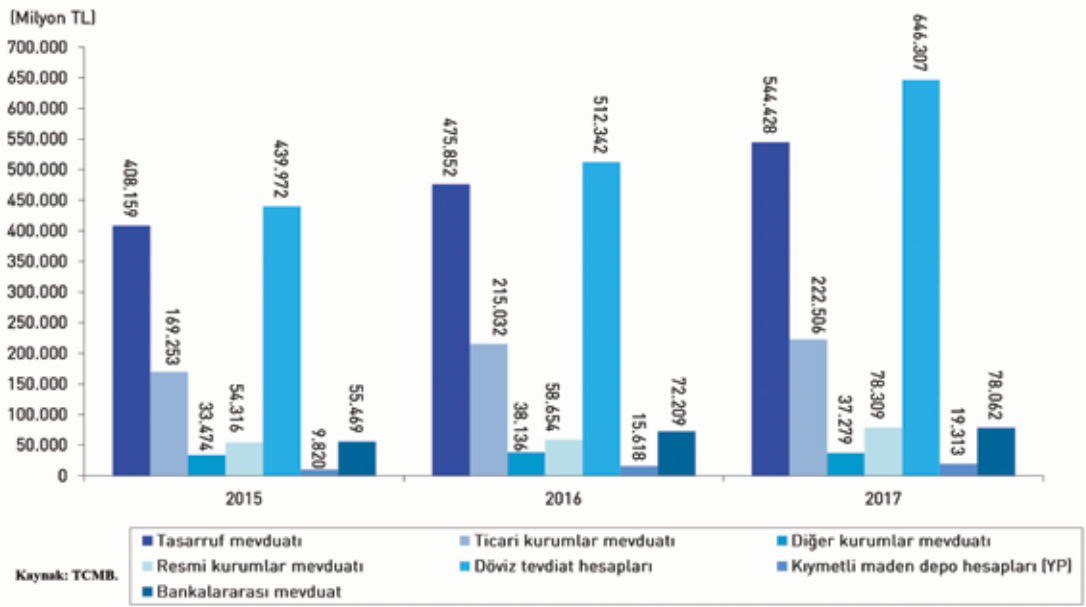
2017 yılında mevduat bankalarındaki toplam mevduat % 17,2'lik artışla 1.626.205 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam mevduat içinde önemli bir yer tutan tasarruf mevduatı % 14,4'lük artışla 544.428 milyon TL, ticari kurumlar mevduatı % 3,5'lik artışla 222.506 milyon TL, resmi kurumlar mevduatı % 33,5'lik artışla 78.309 milyon TL, diğer kurumlar mevduatı % 2,2'lik azalışla 37.279 milyon TL olmuştur. Döviz tevdiat hesapları % 26,1'lik artışla 646.307 milyon TL'ye, yabancı para cinsinden kıymetli maden depo hesapları % 23,7'lik artışla 19.313 milyon TL'ye, bankalararası mevduat % 8,1'lik artışla 78.062 milyon TL'ye yükselmiştir. Toplam mevduat içinde en yüksek payı % 39,7 ile geçen yılda olduğu gibi döviz tevdiat hesapları alırken, bu hesapların önemli bir kısmını vadeli döviz tevdiat hesapları oluşturmuştur. Döviz tevdiat hesabını % 33,5'lik pay ile tasarruf mevduatı takip ederken, bunun altında yer alan vadeli mevduatın payı % 28,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Toplam mevduat bir önceki yıla göre reel olarak % 4,7 artış göstermiştir (Tablo 67, Grafik 36).

Tablo 67. Mevduat Bankalarındaki Mevduat

Mevduat Türleri	2015	2016	2017	Pay (%)			Değişim (%)	
				2015	2016	2017	2016	2017
Tasarruf mevduatı	408.158.556	475.851.788	544.428.220	34,9	34,3	33,5	16,6	14,4
Vadesiz	57.935.679	77.706.790	86.544.513	4,9	5,6	5,3	34,1	11,4
Vadeli	350.222.877	398.144.998	457.883.707	29,9	28,7	28,2	13,7	15,0
Ticari kurumlar mevduatı	169.252.662	215.032.378	222.505.860	14,5	15,5	13,7	27,0	3,5
Vadesiz	41.321.561	54.615.019	52.984.848	3,5	3,9	3,3	32,2	-3,0
Vadeli	127.931.101	160.417.359	169.521.012	10,9	11,6	10,4	25,4	5,7
Diğer kurumlar mevduatı	33.474.186	38.136.395	37.279.139	2,9	2,7	2,3	13,9	-2,2
Vadesiz	6.767.873	7.509.466	7.039.651	0,6	0,5	0,4	11,0	-6,3
Vadeli	26.706.313	30.626.929	30.239.488	2,3	2,2	1,9	14,7	-1,3
Resmi kurumlar mevduatı	54.315.816	58.653.965	78.308.564	4,6	4,2	4,8	8,0	33,5
Vadesiz	17.423.560	16.616.426	28.317.941	1,5	1,2	1,7	-4,6	70,4
Vadeli	36.892.256	42.037.539	49.990.623	3,2	3,0	3,1	13,9	18,9
Döviz tevdiat hesapları	439.972.232	512.342.333	646.307.462	37,6	36,9	39,7	16,4	26,1
Vadesiz	85.343.117	100.908.333	126.401.374	7,3	7,3	7,8	18,2	25,3
Vadeli	354.629.115	411.434.000	519.906.088	30,3	29,6	32,0	16,0	26,4
Kıymetli maden depo hesapları (YP)	9.819.800	15.617.790	19.313.471	0,8	1,1	1,2	59,0	23,7
Vadesiz	7.636.156	12.238.569	14.672.172	0,7	0,9	0,9	60,3	19,9
Vadeli	2.183.644	3.379.221	4.641.299	0,2	0,2	0,3	54,8	37,3
Bankalararası mevduat	55.468.667	72.209.312	78.061.871	4,7	5,2	4,8	30,2	8,1
Toplam mevduat	1.170.461.919	1.387.843.961	1.626.204.587	100,0	100,0	100,0	18,6	17,2

Kaynak: TCMB.

Grafik 36. Mevduat Bankalarındaki Mevduat

TCMB'nin 2017 yılı başlarında finansal sistemi destekleyici teşvik ve tedbirlerinin etkisiyle artış eğilimi gösteren ticari krediler, yılın son çeyreğinde dengelenme sürecine girmiştir. Hazine destekli Kredi Garanti Fonu (KGF) kefalet imkanının önceden belirlenen limitlere yaklaşması ticari kredilerin hız kesmesinde etkili olmuştur.⁴ İktisadi faaliyetlerdeki olumlu görünüm, iç talepteki artış özellikle tüketici kredilerinin artışını desteklemiştir. Konut, beyaz eşya ve mobilya sektöründeki KDV indiriminin sona ermesi tüketici kredilerinin artış hızını getirmiştir.

Toplam banka kredileri artış hızı, 2017 yılında % 21,1 olarak gerçekleşirken, reel olarak % 8,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Böylece 2016 yılında 1.628.276 milyon TL olan kredi hacmi 2017 yılında 1.971.683 milyon TL'ye yükselmiştir (Tablo 68).

Toplam krediler içinde, mevduat bankaları kredileri % 20,1'lik artışla 1.751.207 milyon TL, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri % 30,2'lik artışla 124.679 milyon TL, katılım bankaları kredileri % 29,1'lik artışla 95.797 milyon TL olmuştur. Türk lirası cinsinden mevduat bankaları kredileri % 24,7'lik artışla 1.272.060 milyon TL olurken, bunun alt kalemlerinden ticari ve bireysel krediler % 25,3'lük artışla 1.175.901 milyon TL'ye, tarımsal krediler % 16,6'lık artışla 55.329 milyon TL'ye, küçük esnaf ve sanatkar kredileri % 17,8'lik artışla 27.863 milyon TL'ye yükselmiş, konut kredileri % 12,4'lük azalışla 53.591 bin TL'ye gerilemiştir. Yabancı para cinsinden mevduat bankaları kredileri % 9,3 artarak 479.147 milyon TL ve bunun önemli bir kısmını oluşturan yabancı para cinsinden ticari ve bireysel krediler % 9,1'lik artışla 473.172 milyon TL, küçük esnaf ve sanatkar kredileri ise % 28,8'lik artışla 5.548 milyon TL olmuştur.

4 TCMB, "Enflasyon Raporu", 2018-I

Tablo 68. Banka Kredileri ⁽¹⁾

Banka kredileri	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017
Mevduat bankaları kredileri	1.261.685.765	1.458.303.679	1.751.207.327	15,6	20,1
TL	907.975.932	1.019.745.717	1.272.060.087	12,3	24,7
Ticari ve bireysel krediler	842.249.316	938.617.825	1.175.900.935	11,4	25,3
İhtisas kredileri	65.726.616	81.127.892	96.159.152	23,4	18,5
Tarımsal krediler	35.998.184	47.457.809	55.329.228	31,8	16,6
Küçük esnaf ve sanatkar kredileri	19.534.451	23.657.801	27.863.351	21,1	17,8
Konut kredileri	2.780.112	61.189	53.591	-97,8	-12,4
Diğer	7.413.869	9.951.093	12.912.982	34,2	29,8
Yabancı para	353.709.833	438.557.962	479.147.240	24,0	9,3
Ticari ve bireysel krediler	349.971.288	433.897.158	473.172.463	24,0	9,1
İhtisas kredileri	3.738.545	4.660.804	5.974.777	24,7	28,2
Tarımsal krediler	0	0	0	-	-
Küçük esnaf ve sanatkar kredileri	3.496.219	4.307.337	5.548.352	23,2	28,8
Konut kredileri	0	0	0	-	-
Diğer	242.326	353.467	426.425	45,9	20,6
Kalkınma ve yatırım bankaları kredileri	70.582.992	95.741.522	124.679.147	35,6	30,2
TL	22.818.359	26.691.586	35.145.292	17,0	31,7
Türkiye İhracat Kredi Bankası	4.509.446	5.502.404	6.313.859	22,0	14,7
Diğer	18.308.913	21.189.182	28.831.433	15,7	36,1
Yabancı para	47.764.633	69.049.936	89.533.855	44,6	29,7
Türkiye İhracat Kredi Bankası	32.427.205	47.321.724	62.926.137	45,9	33,0
Diğer	15.337.428	21.728.212	26.607.718	41,7	22,5
Katılım bankaları kredileri	70.347.649	74.230.440	95.796.943	5,5	29,1
TL	62.910.382	63.313.618	80.867.316	0,6	27,7
Yabancı para	7.437.267	10.916.822	14.929.627	46,8	36,8
Toplam	1.402.616.406	1.628.275.641	1.971.683.417	16,1	21,1

Kaynak: TCMB.

(1): Yurt içi kredileri içermektedir.

2017 yılında Türk lirası cinsinden kalkınma ve yatırım bankaları kredileri % 31,7'lik artışla 35.145 milyon TL'ye, yabancı para cinsinden kalkınma ve yatırım bankaları kredileri de % 29,7'lik artışla 89.534 milyon TL'ye yükselmiştir.

Türk lirası cinsinden katılım bankaları kredileri % 27,7'lik artışla 80.867 milyon TL, yabancı para cinsinden katılım bankaları kredileri % 36,8'lik artışla 14.930 milyon TL olmuştur.

2017 yılında mevduat bankaları tüketici kredileri 2016 yılına göre % 18,0 artarak 380.711 milyon TL'ye, kalkınma ve yatırım bankaları tüketici kredileri % 17,2 artarak 2.041 milyon TL'ye, katılım bankaları tüketici kredileri % 10,4 artarak 14.919 milyon TL'ye yükselmiştir. Mevduat bankaları tarafından verilen konut kredileri % 17,1 artarak 178.460 milyon TL, taşıt kredileri % 3,8 artarak 6.242 milyon TL'ye yükselmiştir. Dövizle endeksli kredilerde görülen azalış 2017 yılında da devam etmiştir (Tablo 69).

Tablo 69. Bankacılık Sektörü Tüketici Kredileri

	(Bin TL)				
	2015	2016	2017	Değişim [%]	
				2016	2017
Mevduat Bankaları	289.764.313	322.564.969	380.711.430	11,3	18,0
Konut	131.132.892	152.395.520	178.459.560	16,2	17,1
Taşıt	5.695.605	6.015.072	6.241.832	5,6	3,8
Diğer	152.935.816	164.154.377	196.010.038	7,3	19,4
Dövizle Endekli					
Konut	265.300	161.603	107.267	-39,1	-33,6
Taşıt	1	1	0	0,0	-100,0
Diğer	6.386	3.186	1.636	-50,1	-48,7
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1.343.198	1.741.474	2.040.608	29,7	17,2
Konut	3.690	1.892	350	-48,7	-81,5
Taşıt	3	49.836	213.288	-	328,0
Diğer	1.339.505	1.689.746	1.826.970	26,1	8,1
Dövizle Endekli					
Konut	2.831	1.411	208	-50,2	-85,3
Taşıt	0	0	0	-	-
Diğer	125	65	0	-48,0	-100,0
Katılım Bankaları	13.930.830	13.507.519	14.918.780	-3,0	10,4
Konut	11.969.177	11.659.398	13.138.644	-2,6	12,7
Taşıt	643.156	653.480	738.368	1,6	13,0
Diğer	1.318.497	1.194.641	1.041.768	-9,4	-12,8
Dövizle Endekli					
Konut	24.248	2.140	676	-91,2	-68,4
Taşıt	0	0	0	-	-
Diğer	25.616	33.037	24.470	29,0	-25,9

Kaynak: TCMB

2017 yılında bireysel kredi borcunu ödememiş gerçek kişi sayısı bir önceki yıla göre % 3,2 artarak 750.201, bireysel kredi kartı borcunu ödememiş gerçek kişi sayısı % 10,2 azalarak 875.465, bireysel kredi veya bireysel kredi kartı borcunu ödememiş gerçek kişi sayısı % 2,1 azalarak 1.293.314 olmuştur (Tablo 70).

Tablo 70. Bireysel Kredi ve Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı

Yıllar	Bireysel Kredi Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı ⁽¹⁾	Bireysel Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı ⁽¹⁾	Bireysel Kredi veya Bireysel Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı ⁽²⁾
2015	725.278	1.002.518	1.331.305
2016	727.268	975.015	1.321.053
2017	750.201	875.465	1.293.314
	Değişim [%]		
2015	8,4	-1,6	2,6
2016	0,3	-2,7	-0,8
2017	3,2	-10,2	-2,1

Kaynak: TBB Risk Merkezi.

(1) İlgili yıl içinde bireysel kredisi ve kredi kartından dolayı yasal takibe intikal etmiş tekil kişi sayısıdır.

(2) İlgili yıl içinde sadece bireysel kredisi, sadece kredi kartı ile hem bireysel kredisi hem de kredi kartı dolayısıyla, yasal takibe intikal etmiş tekil kişi sayısıdır.

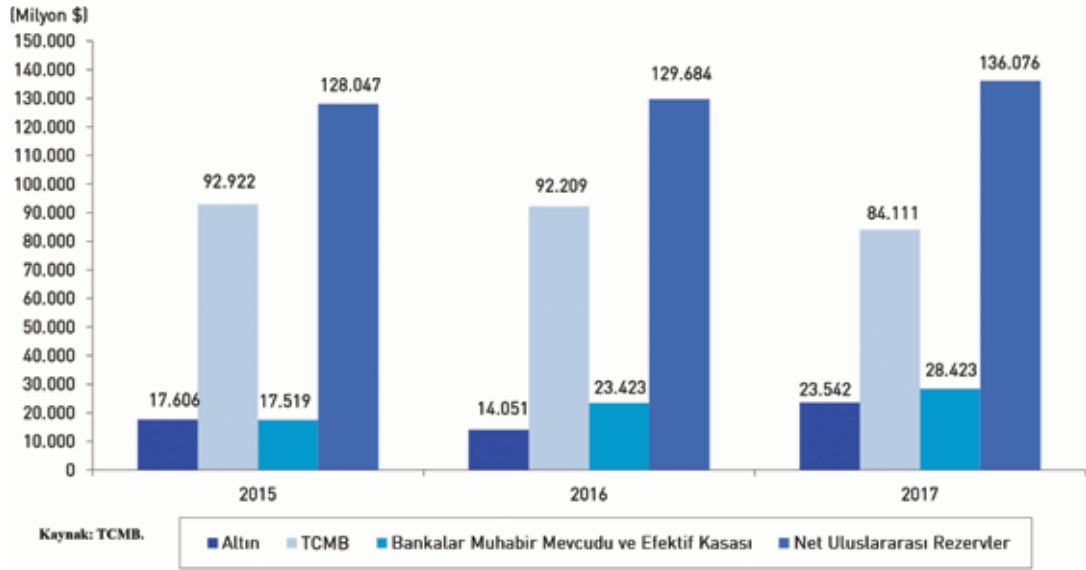
2016 yılında % 4,7 artan brüt döviz rezervleri, 2017 yılında % 2,7 azalarak 112.534 milyon dolara gerilemiştir. Altın rezervi % 67,5 artarak 23.542 milyon dolar olmuştur. Bu değişikliklere bağlı olarak brüt uluslararası rezervler % 4,9 artarak 129.684 milyon dolardan 136.076 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 71, Grafik 37).

Tablo 71. Uluslararası Rezervler

Yıllar	Brüt Döviz Rezervleri					Brüt Uluslararası Rezervler	Muhabir Açıkları	Net Uluslararası Rezervler
	Altın	TCMB	Bankalar Muhabir Mevcudu ve Etkif Kasası		Toplam			
2015	17.606	92.922	17.519	110.441	128.047	0	128.047	
2016	14.051	92.209	23.423	115.632	129.684	0	129.684	
2017	23.542	84.111	28.423	112.534	136.076	0	136.076	

Kaynak: TCMB.

Grafik 37. Uluslararası Rezervler

2016 yılında 5,6 ay olan TCMB döviz rezervlerinin aylık ortalama ithalatı karşılama oranı, 2017 yılında 4,3 ay düzeyine gerilemiştir. Bu gerilemede, TCMB döviz mevcudundaki azalmaya karşın, ithalatta artış olması etkili olmuştur (Tablo 72).

Tablo 72. TCMB Rezervleri ve İthalatı Karşılama Oranı

Yıllar	TCMB Döviz Mevcudu	İthalat	Ortalama Aylık İthalat	Döviz Mevcudunun Aylık Ortalama
				İthalatı Karşılama Oranı
2015	92.922	207.234	17.270	5,4
2016	92.209	198.618	16.552	5,6
2017	84.111	233.800	19.483	4,3

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Mevduat bankacılığı ağırlıklı olan bankacılık sektöründe 2017 yılı itibarıyla 34 mevduat, 13 kalkınma ve yatırım bankası ve 5 katılım bankası olmak üzere toplam 52 banka faaliyet göstermektedir. Mevduat bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 9'u özel sermayeli, 21'i yabancı sermayeli ve 1'i de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamında bulunan bankalardır. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 6'sı özel sermayeli ve 4'ü yabancı sermayelidir. Katılım bankalarının da 2'si kamu sermayeli, 3'ü yabancı sermayelidir. Türk bankacılık sisteminde bankaların % 65,4'ünü mevduat bankaları, % 25,0'ünü kalkınma ve yatırım bankaları, % 9,6'sını katılım bankaları oluşturmuştur (Tablo 73).

Tablo 73. Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri

Bankalar	Banka Sayısı			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Mevduat bankaları	34	34	34	11.151	10.740	10.500	195.838	191.363	188.266
Kamu sermayeli bankalar	3	3	3	3.681	3.702	3.677	58.211	57.586	58.502
Özel sermayeli bankalar	9	9	9	4.299	4.132	4.013	74.756	73.742	73.460
TMSF'ye devredilen bankalar	1	1	1	1	1	1	225	231	225
Yabancı sermayeli bankalar	21	21	21	3.170	2.905	2.809	62.646	59.804	56.079
Kalkınma ve yatırım bankaları	13	13	13	42	41	50	5.366	5.336	5.238
Kamu sermayeli bankalar	3	3	3	23	23	31	3.783	3.766	3.627
Özel sermayeli bankalar	6	6	6	15	14	15	1.338	1.373	1.411
Yabancı sermayeli bankalar	4	4	4	4	4	4	245	197	200
Katılım bankaları	4	5	5	880	967	1.032	13.768	14.532	15.031
Kamu sermayeli bankalar	1	2	2	22	81	126	458	1.165	1.616
Yabancı sermayeli bankalar	3	3	3	858	886	906	13.310	13.367	13.415
Toplam	51	52	52	12.073	11.748	11.582	214.972	211.231	208.535
Pay (%)									
Bankalar	Banka Sayısı			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Mevduat bankaları	66,7	65,4	65,4	92,4	91,4	90,7	91,1	90,6	90,3
Kamu sermayeli bankalar	5,9	5,8	5,8	30,5	31,5	31,7	27,1	27,3	28,1
Özel sermayeli bankalar	17,6	17,3	17,3	35,6	35,2	34,6	34,8	34,9	35,2
TMSF'ye devredilen bankalar	2,0	1,9	1,9	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Yabancı sermayeli bankalar	41,2	40,4	40,4	26,3	24,7	24,3	29,1	28,3	26,9
Kalkınma ve yatırım bankaları	25,5	25,0	25,0	0,3	0,3	0,4	2,5	2,5	2,5
Kamu sermayeli bankalar	5,9	5,8	5,8	0,2	0,2	0,3	1,8	1,8	1,7
Özel sermayeli bankalar	11,8	11,5	11,5	0,1	0,1	0,1	0,6	0,6	0,7
Yabancı sermayeli bankalar	7,8	7,7	7,7	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Katılım bankaları	7,8	9,6	9,6	7,3	8,2	8,9	6,4	6,9	7,2
Kamu sermayeli bankalar	2,0	3,8	3,8	0,2	0,7	1,1	0,2	0,6	0,8
Özel sermayeli bankalar	5,9	5,8	5,8	7,1	7,5	7,8	6,2	6,3	6,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TBB, TKBB.

Bankacılık sektöründeki toplam şube sayısı 2017 yılında 166 adet azalarak 11.582'ye gerilemiştir. Kamu sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı 25 adet azalarak 3.677'ye, özel sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı 119 adet azalarak 4.013'e, yabancı sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı 96 adet azalarak 2.809'a gerilemiştir. Böylece mevduat bankalarının şube sayısı 240 adet azalarak 10.500'e gerilemiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayısı 9 adet artarak 50'ye, katılım bankalarının şube sayısı ise 65 adet artarak 1.032'ye yükselmiştir.

Bankacılık sisteminde 2016 yılında 211.231 olan toplam çalışan sayısı, 2017 yılında 2.696 kişi azalarak 208.535'e düşmüştür. Sektörde çalışan personelin % 90,3'ü mevduat bankalarında, % 2,5'i kalkınma ve yatırım bankalarında, % 7,2'si katılım bankalarında istihdam edilmektedir.

Türkiye Bankalar Birliğinin Aralık 2017 yılı Bankacılık Sektörü Değerlendirmesine göre sektör 2017 yılında % 14,7 karlılık elde etmiştir. Bankacılık sektörü ile ilgili düzenlemelerde uluslararası düzenlemelere uyumu amaçlayan değişiklikler sermaye yeterliliğini, bankacılık ürün ve talebini, büyümeyi destekleyen düzenleme ve

uygulamalar kredi talebini, Hazine garantili ve KGF kefaleti ile kullanılan krediler kredi arzını olumlu yönde etkilemiştir.⁵

1.4.3 Sermaye Piyasası

2017 yılında menkul kıymetler borsalarında hisse senetleri piyasaları işlem hacmi bir önceki yıla göre % 44,8 artarak 1.468.001 milyon TL'ye, kamu menkul kıymetleri kesin alım-satım işlem hacmi % 1,7 artarak 329.212 milyon TL'ye, altın borsası TL ile yapılan işlem hacmi % 242,6 artarak 8.665 milyon TL'ye yükselmiş, repo-ters repo piyasası işlem hacmi ise % 18,3 azalarak 1.621.576 milyon TL'ye düşmüştür (Tablo 74, Grafik 38).

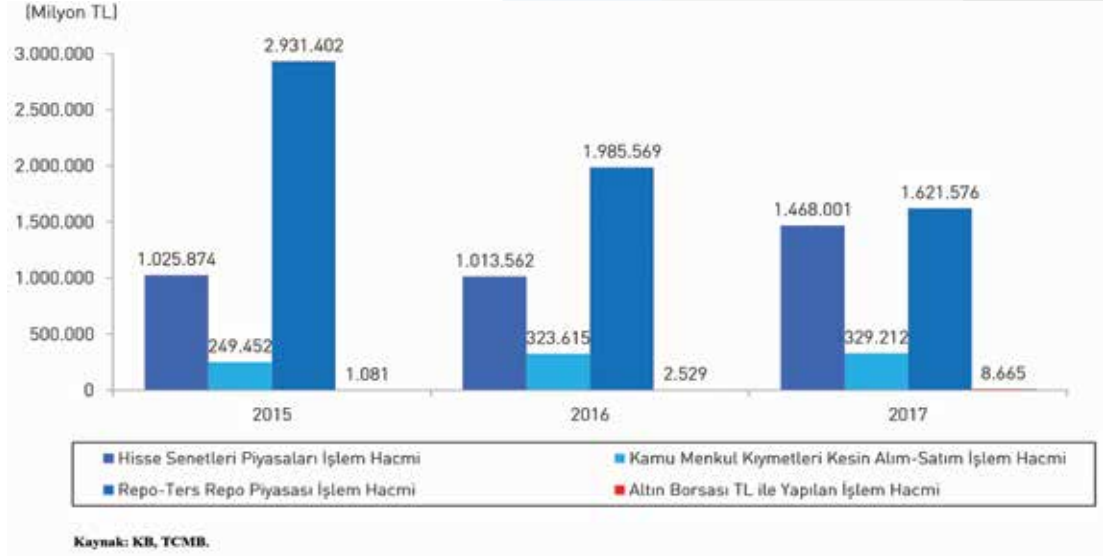
Tablo 74. Menkul Kıymetler Borsalarında Çeşitli Göstergeler

		(Milyon TL)			
Yıllar	Aylar	Hisse Senetleri Piyasaları İşlem Hacmi	Kamu Menkul Kıymetleri Kesin Alım-Satım İşlem Hacmi	Repo-Ters Repo Piyasası İşlem Hacmi	Altın Borsası TL ile Yapılan İşlem Hacmi
2015	Ocak	98.410	33.064	243.583	164
	Şubat	95.727	23.935	238.872	61
	Mart	100.995	24.312	264.001	72
	Nisan	88.973	18.902	260.626	73
	Mayıs	84.658	21.517	249.207	51
	Haziran	87.284	21.470	297.344	53
	Temmuz	74.524	18.698	260.524	190
	Ağustos	66.039	13.808	249.019	66
	Eylül	58.091	11.628	223.543	60
	Ekim	86.866	22.255	223.846	142
	Kasım	94.290	22.122	210.936	98
	Aralık	90.016	17.741	209.901	51
	Toplam	1.025.874	249.452	2.931.402	1.081
2016	Ocak	84.253	32.646	185.521	49
	Şubat	95.581	30.899	189.938	240
	Mart	108.159	30.582	214.411	146
	Nisan	101.720	26.288	189.101	162
	Mayıs	90.475	3.152	190.200	467
	Haziran	75.190	32.661	164.952	204
	Temmuz	73.664	27.233	149.493	264
	Ağustos	75.789	23.536	172.221	228
	Eylül	64.659	26.980	127.446	157
	Ekim	84.696	28.140	137.625	185
	Kasım	86.088	36.209	129.471	211
	Aralık	73.286	25.289	135.190	215
	Toplam	1.013.562	323.615	1.985.569	2.529
2017	Ocak	111.191	38.572	159.157	488
	Şubat	99.686	29.316	144.094	605
	Mart	104.397	38.946	170.524	875
	Nisan	94.090	32.004	153.832	902
	Mayıs	126.122	25.467	131.689	763
	Haziran	102.568	26.231	109.810	772
	Temmuz	119.892	2.517	120.612	922
	Ağustos	136.944	23.445	120.799	507
	Eylül	117.490	20.724	105.820	739
	Ekim	140.841	27.583	125.854	694
	Kasım	177.209	31.217	136.989	652
	Aralık	137.571	33.189	142.396	746
	Toplam	1.468.001	329.212	1.621.576	8.665

Kaynak: KB, TCMB.

5 TBB, Bankacılık Sektörü Değerlendirmesi, Aralık 2017

Grafik 38. Menkul Kıymetler Borsalarında Çeşitli Göstergeler

Hisse senetleri piyasaları işlem hacminin en yüksek olduğu ay Kasım, kamu menkul kıymetleri kesin alım-satım işlem hacminin en yüksek olduğu ay Mart, repo-ters repo piyasası işlem hacminin en yüksek olduğu ay Mart ve altın borsası TL ile yapılan işlem hacminin en yüksek olduğu ay Temmuz olmuştur.

Borsa İstanbul (BIST)

Küresel ekonomide beklenen canlanmanın sağlanamaması, büyümenin sınırlı düzeyde kalması, küresel ekonomik riskler ve jeopolitik gelişmeler piyasaları olumsuz etkilemiştir. Amerikan Merkez Bankası (Fed)'in tek faiz artırımıyla yetinmesi, ABD'de başkanlık seçimi ve Brexit kararı 2016 yılında küresel piyasaları etkileyen en önemli unsurlar olmuştur.

2016 yılının ikinci yarısından itibaren küresel iktisadi faaliyetler toparlanmaya başlamış ve bu toparlanma 2017 yılında da devam etmiştir. Finansal koşullardaki görece iyileşme, büyümeyi destekleyici politikalar, emtia fiyatlarındaki artış piyasalarda olumlu bir hava yaratmış, yatırımcıların risk iştahı artmıştır. Bu olumlu gelişmeler küresel hisse senedi piyasalarını da olumlu şekilde etkilemiştir.

Ülkemizde de hisse senedi piyasalarında benzer gelişmeler yaşanmıştır. 2016 yılında terör olayları, başarısız darbe girişimi, jeopolitik gerginlikler gibi nedenlerle Türkiye'ye yönelik duyulan kaygılar 2017 yılında azalmış, ekonomideki büyümenin devam etmesi sermaye girişlerini artırmıştır. Borsa İstanbul (BIST) 100 Endeksi yüksek seviyelere çıkmıştır.

2016 yılını 78.138,7 seviyesinde tamamlayan BIST 100 Endeksi, 2017 yılına hızlı bir artışla 86.295,7 seviyesinde başlamıştır. Genel olarak yıl boyunca artan bir seyir izlemekle birlikte Eylül ve Kasım aylarında gerileme göstermiş, Aralık ayında 115.333,0 ile en yüksek seviyesinde kapatmıştır (Tablo 75).

Tablo 75. Borsa İstanbul (BİST) Endeksi ve İşlem Hacmi

Yıllar	Aylar	İşlem Hacmi (Bin TL)	BİST 100 Endeksi (Ocak 1986=1)	Tüketici Fiyat Endeksi (2003=100)		İşlem Hacmi	
				Endeks	Değişim (%)	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%)
2015	Ocak	98.409.765	88.945,8	250,5	1,1	2,0	0,9
	Şubat	95.727.458	84.147,5	252,2	0,7	-2,7	-3,4
	Mart	100.994.646	80.846,0	255,2	1,2	5,5	4,3
	Nisan	88.973.480	83.947,0	259,4	1,6	-11,9	-13,3
	Mayıs	84.658.202	82.981,2	260,9	0,6	-4,9	-5,4
	Haziran	87.284.309	82.249,5	259,5	-0,5	3,1	3,6
	Temmuz	74.524.271	79.909,7	259,7	0,1	-14,6	-14,7
	Ağustos	66.038.812	75.210,4	260,8	0,4	-11,4	-11,7
	Eylül	58.091.246	74.205,5	263,1	0,9	-12,0	-12,8
	Ekim	86.866.119	79.409,0	267,2	1,6	49,5	47,2
	Kasım	94.289.820	75.232,8	269,0	0,7	8,5	7,8
Aralık	90.015.949	71.727,0	269,5	0,2	-4,5	-4,7	
2016	Ocak	84.253.201	73.481,1	274,4	1,8	-6,4	-8,1
	Şubat	95.581.225	75.814,4	274,4	0,0	13,4	13,5
	Mart	108.159.342	83.268,0	274,3	0,0	13,2	13,2
	Nisan	101.720.209	85.327,8	276,4	0,8	-6,0	-6,7
	Mayıs	90.475.189	77.803,4	278,0	0,6	-11,1	-11,6
	Haziran	75.190.204	76.817,2	279,3	0,5	-16,9	-17,3
	Temmuz	73.664.074	75.405,5	282,6	1,2	-2,0	-3,2
	Ağustos	75.789.465	75.967,6	281,8	-0,3	2,9	3,2
	Eylül	64.658.885	76.488,4	282,3	0,2	-14,7	-14,8
	Ekim	84.696.188	78.536,2	286,3	1,4	31,0	29,1
	Kasım	86.087.916	73.995,2	287,8	0,5	1,6	1,1
Aralık	73.286.449	78.138,7	292,5	1,6	-14,9	-16,2	
2017	Ocak	111.190.544	86.295,7	299,7	2,5	51,7	48,1
	Şubat	99.686.405	87.478,3	302,2	0,8	-10,3	-11,1
	Mart	104.396.518	88.947,4	305,2	1,0	4,7	3,7
	Nisan	94.089.820	94.655,3	309,2	1,3	-9,9	-11,0
	Mayıs	126.121.755	97.541,6	310,6	0,4	34,0	33,4
	Haziran	102.567.546	100.440,4	309,8	-0,3	-18,7	-18,5
	Temmuz	119.891.963	107.531,4	310,2	0,1	16,9	16,7
	Ağustos	136.944.325	110.010,5	311,9	0,5	14,2	13,6
	Eylül	117.490.220	102.907,7	313,9	0,7	-14,2	-14,8
	Ekim	140.841.308	110.142,6	320,4	2,1	19,9	17,4
	Kasım	177.209.467	103.984,4	325,2	1,5	25,8	24,0
Aralık	137.571.310	115.333,0	327,4	0,7	-22,4	-22,9	

Kaynak: BİST, SPK, TÜİK.

2016 yılında % 1,2 azalan Borsa İstanbul toplam işlem hacmi, 2017 yılında % 44,8 artarak 1.013.562 milyon TL'den 1.468.001 milyon TL'ye yükselmiştir. Aylar itibarıyla en yüksek işlem hacmi 177.209 milyon TL ile Kasım ayında, en düşük işlem hacmi ise 94.090 milyon TL ile Nisan ayında gerçekleşmiştir.

2017 yılında Borsa İstanbul'da toplam işlem hacminde reel artışın en yüksek oranda gerçekleştiği ay % 48,1 ile Ocak olmuş, onu % 33,4 ile Mayıs ve % 24,0 ile Kasım takip etmiştir. Toplam işlem hacminin reel olarak en yüksek oranda düşüş gösterdiği aylar ise % 22,9 ile Aralık, % 18,5 ile Haziran ve % 14,8 ile Eylül olmuştur.

2017 yılında Borsa İstanbul'da hisse senedi portföyü bulunan yerli yatırımcı sayısı 2016 yılına göre % 4,9 artarak 1.081.334'e, yabancı yatırımcı sayısı % 0,9 artarak 9.569'a yükselmiştir. Böylece 2017 yılında BİST'de yatırım yapan toplam yatırımcı sayısı 2016

yılına göre % 4,8 artarak 1.090.903 olmuştur. 2017 yılında yerli ve yabancı yatırımcı sayılarına paralel olarak portföy değerleri artmıştır. Yerli yatırımcıların BİST'deki portföy değeri % 35,8 artarak 122.614 milyon TL, yabancı yatırımcıların portföy değeri % 48,4 artarak 232.261 milyon TL, toplam portföy değeri de % 43,8 artarak 354.875 milyon TL olmuştur. Borsa İstanbul'da yatırım yapan toplam yatırımcı sayısı içinde geçen yılda olduğu gibi yerli yatırımcıların payı % 99,1, yabancı yatırımcıların payı % 0,9 olurken, portföy değerine göre yerli yatırımcıların payı % 34,6, yabancı yatırımcıların payı % 65,4 olmuştur (Tablo 76).

Tablo 76. Borsa İstanbul'da Yatırım Yapan Yatırımcı Sayısı ve Portföy Değeri

Yatırımcı Uyuşu	Yatırımcı Sayısı			Değişim (%)		Portföy Değeri (Milyon TL)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Yerli	1.049.578	1.031.309	1.081.334	-1,7	4,9	85.114	90.321	122.614	6,1	35,8
Yabancı	9.735	9.485	9.569	-2,6	0,9	141.206	156.511	232.261	10,8	48,4
Toplam	1.059.313	1.040.794	1.090.903	-1,7	4,8	226.320	246.832	354.875	9,1	43,8

Kaynak: MKK.

2017 yılında Borsa İstanbul'da yatırım yapan yabancı yatırımcılar içinde portföy değerine göre ilk onda yer alan ülkeler arasında 1.265 yatırımcı ve 75.957 milyon TL'lik portföy ile ABD ilk sırada yer alırken, ikinci sırada 420 yatırımcı ve 37.245 milyon TL'lik portföy ile İngiltere, üçüncü sırada 283 yatırımcı ve 16.859 milyon TL'lik portföy ile Lüksemburg bulunmaktadır. 2017 yılında ülkemizdeki yabancı yatırımcılar içinde ilk 10'da yer alan ülkeler, 180.874 milyon TL'lik portföy değeri ile 232.261 milyon TL'lik toplam yabancı yatırımcı portföy değerinin % 77,9'unu oluşturmaktadır (Tablo 77).

Tablo 77. Borsa İstanbul'da Yabancı Yatırımcılarda İlk On Ülke ⁽¹⁾

Ülkeler	Yatırımcı Sayısı	Pay (%)	Portföy Değeri (Milyon TL)	(2017 Yılı)	
				Pay (%)	
Amerika Birleşik Devletleri	1.265	13,2	75.957	32,7	
İngiltere	420	4,4	37.245	16,0	
Lüksemburg	283	3,0	16.859	7,3	
Hollanda	128	1,3	9.352	4,0	
Katar	5	0,1	8.999	3,9	
İrlanda	163	1,7	8.839	3,8	
Kanada	178	1,9	6.722	2,9	
Singapur	8	0,1	6.248	2,7	
Norveç	18	0,2	5.798	2,5	
Cayman Adaları	118	1,2	4.855	2,1	
10 ülke toplamı	2.586	27,0	180.874	77,9	
Toplam yabancı yatırımcı	9.569	100,0	232.261	100,0	

Kaynak: MKK.

(1): Portföy değerine göre BİST'de yatırım yapan yabancı yatırımcılarda ilk on ülke alınmıştır.

1.4.4 Kamu Maliyesi

Orta Vadeli Mali Planda (2017-2019)⁶ maliye politikasının, ekonomi politikası temel amaç ve öncelikleriyle uyumlu olarak ekonomik istikrarın korunmasına, büyüme potansiyelinin yukarı çekilmesine, cari açığın kontrol altında tutulmasına, yurt içi tasarrufların ve yatırımların teşvikine katkı verecek şekilde uygulanacağı belirtilmiştir. Maliye politikasının sürdürülebilirliği gözetilirken, kamu maliyesi alanında elde edilen kazanımların korunması ve kamu kesimi borçlanma gereğinin azaltılması

⁶ Maliye Bakanlığı, "Orta Vadeli Mali Plan", (2017-2019).

amaçlanmıştır. Merkezi yönetim bütçesi kaynaklarının bu amaçlar doğrultusunda tahsis edilmesi, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılması hedeflenmiştir. Mali disiplinin yapısal reformlarla desteklenmeye devam edileceği ifade edilmiştir.

Orta Vadeli Programda (2017-2019) kamu kesimi genel dengesinin GSYH'ya oranının 2017 yılı sonunda % 1,5 açık vermesi ve Program dönemi sonunda % 0,9'a gerilemesi öngörülmüştür. 2017 yılında maliye politikası bu çerçevede uygulanmıştır.

Genel devlet gelirlerindeki artış eğiliminin 2017 yılında hız keserek devam edeceği tahmin edilmektedir. 2016 yılında % 13,2 artan genel devlet gelirlerinin, 2017 yılında % 11,8 artışla 1.011.034 milyon TL'ye yükselmesi beklenmektedir (Tablo 78).

Tablo 78. Genel Devlet Gelirleri ⁽¹⁾

Gelirler	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)							
	2015	2016	2017 ⁽²⁾	Değişim (%)		Pay (%)		
				2016	2017	2015	2016	2017
Vergiler	418.694	470.431	534.637	12,4	13,6	52,4	52,0	52,9
Vasitasız	118.880	138.106	160.501	16,2	16,2	14,9	15,3	15,9
Vasitalı	285.677	315.094	355.071	10,3	12,7	35,7	34,8	35,1
Servet	14.137	17.231	19.065	21,9	10,6	1,8	1,9	1,9
Vergi dışı normal gelirler	42.794	46.273	50.074	8,1	8,2	5,4	5,1	5,0
Faktör gelirleri	112.676	129.576	138.277	15,0	6,7	14,1	14,3	13,7
Sosyal fonlar	212.940	248.442	282.045	16,7	13,5	26,6	27,5	27,9
Toplam	787.104	894.722	1.005.034	13,7	12,3	98,5	98,9	99,4
Özelleştirme gelirleri	12.069	9.583	6.000	-20,6	-37,4	1,5	1,1	0,6
Toplam gelir	799.173	904.305	1.011.034	13,2	11,8	100,0	100,0	100,0

Kaynak: KB, TÜİK.

(1): Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi, mahallî idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası ve fonları kapsamaktadır.

(2): Gerçekleşme tahmini.

Genel devlet gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturan vergi gelirlerinin, 2017 yılında % 13,6 artışla 534.637 milyon TL olacağı öngörülmektedir. Vergi dışı normal gelirlerin % 8,2 artarak 50.074 milyon TL'ye, faktör gelirlerinin % 6,7 artışla 138.277 milyon TL'ye, sosyal fonların % 13,5 artışla 282.045 milyon TL'ye yükselmesi beklenmektedir. 2016 yılında % 20,6 azalan özelleştirme gelirlerinin bu eğilimini 2017 yılında da sürdüreceği ve % 37,4 azalışla 6.000 milyon TL olacağı tahmin edilmektedir.

Genel devlet gelirleri içinde gelir bileşenlerinin payının 2016 yılından 2017 yılına sırasıyla; vergilerde % 52,0'dan % 52,9'a, sosyal fonlarda % 27,5'ten % 27,9'a yükselirken, vergi dışı normal gelirlerde % 5,1'den % 5,0'a, faktör gelirlerinde % 14,3'ten % 13,7'ye, özelleştirme gelirlerinde % 1,1'den % 0,6'ya gerilemesi beklenmektedir.

2016 yılında % 17,2 artan genel devlet harcamalarının, 2017 yılında % 15,5 artarak 1.085.294 milyon TL'ye yükselmesi beklenmektedir. Cari harcamalar % 13,1 artışla 482.537 milyon TL olmuştur. Yatırım harcamalarının alt kalemlerinden sabit sermaye yatırımları % 18,5 artışla 108.062 milyon TL'ye yükselirken, kamu stokları 334 milyon TL açık vermiştir. Böylece 2016 yılında % 12,7 artan genel devlet yatırım harcamaları, 2017 yılında % 18,6 artışla 108.396 milyon TL olmuştur. 2016 yılında % 16,2 artan genel devlet transfer harcamalarının, 2017 yılında % 17,3 artışla 494.361 milyon TL'ye yükselmesi beklenmektedir. Transfer harcamalarının büyük bir kısmını oluşturan cari transferler % 17,5 artışla 469.750 milyon TL'ye, sermaye transferleri % 14,2 artışla 24.611 milyon TL'ye yükselecektir. Bu dönemde faiz dışı harcamaların da % 15,6 artışla 1.024.644 milyon TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (Tablo 79).

Tablo 79. Genel Devlet Harcamaları ⁽¹⁾

Harcamalar	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)							
				Değişim (%)		Pay (%)		
	2015	2016	2017 ⁽²⁾	2016	2017	2015	2016	2017
Cari harcamalar	357.676	426.604	482.537	19,3	13,1	44,6	45,4	44,5
Yatırım harcamaları	81.101	91.416	108.396	12,7	18,6	10,1	9,7	10,0
Sabit sermaye	80.991	91.189	108.062	12,6	18,5	10,1	9,7	10,0
Stok değişmesi	110	226	334	105,5	47,8	0,0	0,0	0,0
Transfer harcamaları	362.824	421.435	494.361	16,2	17,3	45,3	44,9	45,6
Cari transferler	339.398	399.883	469.750	17,8	17,5	42,3	42,6	43,3
Sermaye transferleri	23.426	21.552	24.611	-8,0	14,2	2,9	2,3	2,3
Toplam harcama	801.601	939.455	1.085.294	17,2	15,5	100,0	100,0	100,0
Faiz dışı harcamalar	746.750	886.717	1.024.644	18,7	15,6	93,2	94,4	94,4

Kaynak: KB, TÜİK.

[1]: Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası ve fonları kapsamaktadır.

[2]: Gerçekleşme tahmini.

2017 yılında genel devlet harcamaları içinde cari harcamaların payı % 44,5, yatırım harcamalarının payı % 10,0, transfer harcamalarının payı % 45,6 olmuştur.

1.4.4.1 Merkezi Yönetim Bütçesi

2017 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununda merkezi yönetim bütçe giderlerinin 645.124 milyon TL, bütçe gelirlerinin 598.274 milyon TL olması hedeflenmiştir. Bu hedeflere göre bütçe dengesinin 46.851 milyon TL açık, faiz dışı dengenin ise 10.649 milyon TL fazla vermesi öngörülmüştür. Bütçe açığının GSYH'ya oranının da % 1,6 olması hedeflenmiştir.

2017 yılına kadar TCMB tarafından yürütülen sıkı para politikasına paralel olarak, sıkı maliye politikası uygulanmıştır. 2016 yılında ekonomik faaliyetlerde yaşanan yavaşlamanın giderilerek ekonominin canlanmasının sağlanması amacıyla 2017 yılında genişletici maliye politikası yürütülmüştür. Yeni vergi teşvikleri, destekleri, vergi indirimleri yoluyla üretim, yatırım ve istihdamın artırılması hedeflenmiştir.

Yıl sonunda bütçe gelir ve giderleri tahminlerin üzerinde gerçekleşmiştir. Bütçe giderleri hedefin 32.598 milyon TL, bütçe gelirleri de 32.075 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir. Bütçe açığı 47.373 milyon TL ile hedeflenen değerin 522 milyon TL üzerinde gerçekleşirken, faiz dışı fazla 9.339 milyon TL ile hedeflenen değerin 1.310 milyon TL gerisinde kalmıştır. Cari transferler, yatırım giderleri ve faiz harcamaları bütçe gerçekleştirmelerini olumsuz etkilerken, vergi gelirlerindeki artış olumlu yönde etkilemiştir.

2017 yılı sonunda bütçe gelirleri bir önceki yıla göre % 13,8 artarak 554.140 milyon TL'den 630.349 milyon TL'ye, bütçe giderleri de % 16,0 artarak 584.071 milyon TL'den 677.722 milyon TL'ye yükselmiştir. Bütçe açığı % 58,3 artarak 29.932 milyon TL'den 47.373 milyon TL'ye yükselmiştir. Faiz dışı fazla % 54,0 azalarak 20.315 milyon TL'den 9.339 milyon TL'ye gerilemiştir. Bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı % 93,0 olmuştur (Tablo 80, Grafik 39).

2017 yılı merkezi yönetim bütçe gelirlerinin cari fiyatlarla GSYH'ye oranı % 21,2'den % 20,3'e, merkezi yönetim bütçe giderlerinin GSYH'ye oranı % 22,4'ten % 21,8'e gerilemiştir. Merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ye oranı % 1,1'den % 1,5'e

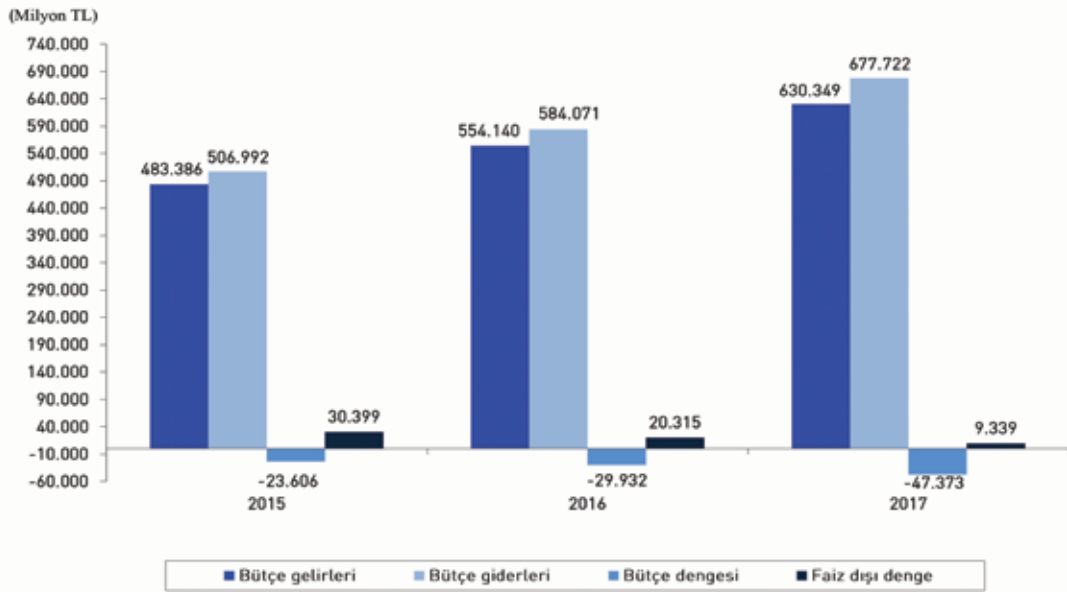
yükselirken, faiz dışı merkezi yönetim bütçe fazlasının GSYH'ye oranı ise % 0,8'den % 0,3'e gerilemiştir.

Tablo 80. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmesi

Bileşenler	2015	2016	2017 ⁽²⁾	Değişim [%]		GSYH'ye Oranı		
				2016	2017	2015	2016	2017
				Bütçe giderleri	506.992	584.071	677.722	15,2
Faiz hariç giderler	452.987	533.825	621.011	17,8	16,3	19,4	20,5	20,0
Faiz harcamaları	53.005	50.247	56.712	-5,2	12,9	2,3	1,9	1,8
Bütçe gelirleri	483.386	554.140	630.349	14,6	13,8	20,7	21,2	20,3
Bütçe dengesi	-23.606	-29.932	-47.373	26,8	58,3	-1,0	-1,1	-1,5
Faiz dışı denge	30.399	20.315	9.339	-33,2	-54,0	1,3	0,8	0,3

Kaynak: MB, TÜİK.

Grafik 39. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmesi

Kaynak: MB.

1.4.4.1.1 Gelirler

2017-2019 döneminde izlenecek kamu gelir politikalarının temel amacı; ihtiyaç duyulan gelirin sağlıklı ve sürekli kaynaklardan temin edilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi, kalkınmanın desteklenmesi, tasarrufların artırılması gibi ekonomik ve sosyal amaçlara katkı sağlamak olarak belirlenmiştir.⁷

2017 yılında büyük ölçüde ekonomik büyümeyi desteklemek üzere uygulamaya konulan genişletici maliye politikasından kaynaklanan gelir azaltıcı etki ve özelleştirme gelirlerindeki azalmayla birlikte vergi dışı gelirlerde yaşanan düşüş, merkezi yönetim bütçe gelirleri üzerinde olumsuz etki yapmıştır. Ancak bu etkinin sınırlı düzeyde kalması ve ekonomik faaliyetlerdeki canlanmanın vergi gelirleri tahsilatını artırması, bütçe gelirlerini artış yönlü etkilemiştir.

⁷ Maliye Bakanlığı, "Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporu-2017"

2016 yılında % 14,6 artan merkezi yönetim bütçe gelirleri, 2017 yılında % 13,8'lik artışla 630.349 milyon TL'ye yükselirken, hedeflenen miktarın 32.075 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir (Tablo 81).

Tablo 81. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri

Bileşenler	(Milyon TL)								
	2015	2016	2017	Değişim (%)		Pay (%)			
				2016	2017	2015	2016	2017	
A- Genel bütçe gelirleri	464.785	533.203	607.215	14,7	13,9	96,2	96,2	96,3	
1- Vergi gelirleri	407.475	459.002	536.048	12,6	16,8	84,3	82,8	85,0	
Gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler	119.141	139.574	165.304	17,2	18,4	24,6	25,2	26,2	
Gelir vergisi	85.753	96.605	112.399	12,7	16,3	17,7	17,4	17,8	
Beyana dayanan gelir vergisi	3.672	4.522	5.038	23,1	11,4	0,8	0,8	0,8	
Basit usulde gelir vergisi	356	375	226	5,6	-39,8	0,1	0,1	0,0	
Gelir vergisi tevkifatı	79.917	89.752	104.845	12,3	16,8	16,5	16,2	16,6	
Geçici gelir vergisi	1.808	1.956	2.289	8,2	17,0	0,4	0,4	0,4	
Kurumlar vergisi	33.388	42.970	52.905	28,7	23,1	6,9	7,8	8,4	
Beyana dayanan kurumlar vergisi	432	2.820	2.280	553,1	-19,2	0,1	0,5	0,4	
Kurumlar vergisi tevkifatı	251	278	239	10,6	-14,0	0,1	0,1	0,0	
Geçici kurumlar vergisi	32.705	39.872	50.387	21,9	26,4	6,8	7,2	8,0	
Mülkiyet üzerinden alınan vergiler	9.384	10.606	11.542	13,0	8,8	1,9	1,9	1,8	
Veraset ve intikal vergisi	435	619	718	42,3	15,9	0,1	0,1	0,1	
Motorlu taşıtlar vergisi	8.949	9.986	10.825	11,6	8,4	1,9	1,8	1,7	
Dahilde alınan mal ve hizmet vergileri	167.071	191.329	211.989	14,5	10,8	34,6	34,5	33,6	
Dahilde alınan katma değer vergisi	46.424	53.987	55.583	16,3	3,0	9,6	9,7	8,8	
Özel tüketim vergisi	105.902	120.402	138.328	13,7	14,9	21,9	21,7	21,9	
Banka ve sigorta muameleleri vergisi	9.172	11.068	13.269	20,7	19,9	1,9	2,0	2,1	
Şans oyunları vergisi	842	900	993	6,9	10,3	0,2	2,0	2,1	
Özel iletişim vergisi	4.732	4.976	3.817	5,2	-23,3	1,0	0,2	0,2	
Uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler	82.867	86.248	112.404	4,1	30,3	17,1	0,9	0,7	
Gümrük vergileri	8.250	9.065	12.259	9,9	35,2	1,7	15,6	17,8	
İthalde alınan katma değer vergisi	74.378	76.836	99.638	3,3	29,7	15,4	1,6	1,9	
Diğer dış ticaret gelirleri	239	348	507	45,7	45,6	0,0	13,9	15,8	
Damga vergisi	12.043	13.419	15.594	11,4	16,2	2,5	0,1	0,1	
Harçlar	16.966	17.822	19.213	5,0	7,8	3,5	2,4	2,5	
Başka yerde sınıflandırılmayan diğer vergiler	3	2	1	-22,1	-50,0	0,0	3,2	3,0	
2- Vergi dışı diğer gelirler	57.310	74.201	71.167	29,5	-4,1	11,9	13,4	11,3	
B- Özel bütçeli idarelerin gelirleri	15.093	17.012	18.932	12,7	11,3	3,1	3,1	3,0	
C- Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri	3.509	3.925	4.202	11,9	7,1	0,7	0,7	0,7	
Toplam	483.386	554.140	630.349	14,6	13,8	100,0	100,0	100,0	

Kaynak: MB.

Merkezi yönetim bütçe gelirleri içinde en büyük paya sahip olan vergi gelirleri 2016 yılında % 12,6 artarken, 2017 yılında iktisadi faaliyetlerdeki ve yurtiçi talepteki canlanmanın etkisiyle % 16,8 artmış ve 536.048 milyon TL olmuştur. Böylece vergi gelirleri 511.085 milyon TL olarak hedeflenen değer 24.963 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir. 2016 yılında vergi gelirlerinin toplam merkezi yönetim bütçesi içinde % 82,8 olan payı 2017 yılında % 85,0'a yükselmiştir.

Gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler 2017 yılında bir önceki yıla göre % 18,4 artış göstermiş ve toplam gelirler içindeki payı % 26,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu vergilerin 112.399 milyon TL'sini gelir vergisi, 52.905 milyon TL'sini de kurumlar vergisi oluşturmuştur. 2016 yılına göre gelir vergisi tahsilatı % 16,3, kurumlar vergisi tahsilatı

ise % 23,1 artmıştır. Gelir vergisi kalemleri içinde % 17,0 ile geçici gelir vergisi ve % 16,8 ile gelir vergisi tevkifatı en yüksek artış gösteren kalemler olurken, kurumlar vergisindeki artışı, geçici kurumlar vergisindeki % 26,4'lük artış desteklemiştir. Toplam merkezi yönetim bütçe gelirleri içinde gelir vergisinin payı % 17,8, kurumlar vergisinin payı % 8,4 olmuştur.

Mülkiyet üzerinden alınan vergiler, 2016 yılına göre % 8,8 artarak 11.542 milyon TL olmuştur. Dahilde alınan mal ve hizmet vergileri 2017 yılında % 10,8 artarak 211.989 milyon TL'ye yükselirken, merkezi yönetim toplam bütçe gelirleri içindeki payı % 34,5'ten % 33,6'ya gerilemiştir. 2017 yılında dahilde alınan katma değer vergisi % 3,0 artarak 55.583 milyon TL, özel tüketim vergisi 14,9 artarak 138.328 milyon TL'ye yükselmiştir.

Vergi gelirleri içinde gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler, mülkiyet üzerinden alınan vergiler ve başka yerde sınıflandırılmayan diğer vergiler toplamından oluşan dolaysız vergiler % 17,8'lik artışla 176.847 milyon TL'ye yükselirken, dahilde alınan mal ve hizmet vergileri, uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler, damga vergisi ve harçlardan oluşan dolaylı vergiler % 16,3'lük artışla 359.200 milyon TL'ye yükselmiştir. Toplam vergi gelirleri içinde dolaysız vergilerin payı % 33,0, dolaylı vergilerin payı % 67,0 olmuştur.

2016 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerindeki artışı destekleyen en önemli kalemlerden biri olan vergi dışı gelirler, 2017 yılında % 4,1 azalmıştır. Vergi dışı gelirler 71.167 milyon TL olarak gerçekleşirken, toplam merkezi yönetim bütçe gelirleri içindeki payı % 11,3'e gerilemiştir.

Özel bütçeli idarelerin gelirleri % 11,3 artarak 18.932 milyon TL'ye, düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri de % 7,1 artarak 4.202 milyon TL'ye yükselmiştir.

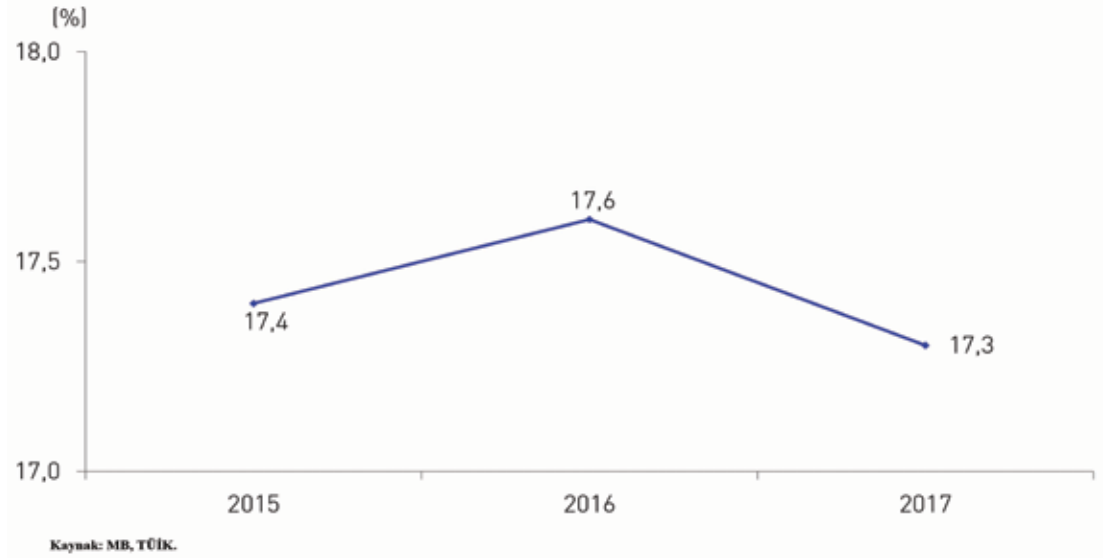
Toplam vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı olarak tanımlanan vergi yükü, 2017 yılında 0,3 puanlık azalış ile % 17,6'dan % 17,3'e düşmüştür (Tablo 82, Grafik 40).

Tablo 82. Vergi Yükü ve Vergi Esnekliği Katsayıları

Gösterge	[%]		
	2015	2016	2017
Toplam vergi yükü	17,4	17,6	17,3
Toplam vergi esnekliği	1,1	1,1	0,9
Gelir+kurumlar vergisi esnekliği	0,8	1,5	1,0

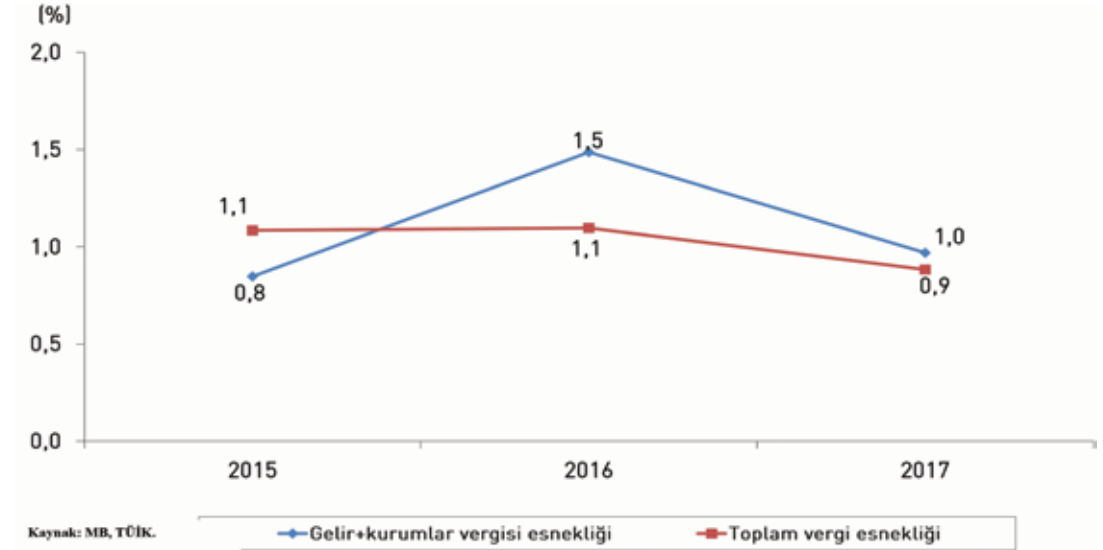
Kaynak: MB, TÜİK.

Grafik 40. Vergi Yüğü

2015 ve 2016 yıllarında % 1,1 olan vergi gelirlerinin GSYH'deki değişmelere karşı duyarlılığını gösteren vergi esnekliği katsayısı 2017 yılında % 0,9'a gerilemiştir. 2015 yılında % 0,8 olan gelir ve kurumlar vergisi esnekliği 2016 yılında % 1,5'e yükselmiş, 2017 yılında tekrar gerileyerek % 1,0 olmuştur (Grafik 41).

Grafik 41. Vergi Esnekliği Katsayıları

1.4.4.1.2 Giderler

2017-2019 döneminde kamu harcama politikasının orta vadeli bütçeleme yaklaşımı çerçevesinde belirlenen politika öncelikleri dikkate alınarak ve kamu idarelerine tahsis edilen ödenek tavanları doğrultusunda yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Mevcut harcama programlarının gözden geçirilerek önceliğini kaybetmiş faaliyet ve projelerin sonlandırılması, yeni harcama programları bütçeye dahil edilirken oluşturacakları mali yüklerin gözönünde bulundurulması, kamu idareleri bütçelerinin tasarruf anlayışı

çerçevesinde hazırlanması benimsenmiştir.

Merkezi yönetim bütçe giderleri, 2017 yılında iktisadi faaliyetlerde canlanma sağlamak amacıyla uygulamaya konulan tedbir ve teşvikler kapsamında asgari ücret desteğinin sürdürülmesi, Kredi Garanti Fonu'na verilen Hazine destekli kefaletin artırılması, KOSGEB kredilerine uygulanan faiz desteği, ilave istihdam kapsamında işe alınanların prim ve vergi yüklerinin devlet tarafından karşılanması, ayrıca yatırım ve savunma harcamalarındaki artışın etkisiyle % 16,0 artarak 677.722 milyon TL'ye yükselmiştir. Yıl sonunda bütçe giderleri bütçe hedefinin 32.598 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir (Tablo 83).

Tablo 83. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri

Bileşenler	[Milyon TL]							
	2015	2016	2017	Değişim (%)		Pay (%)		
				2016	2017	2015	2016	2017
A-Faiz hariç giderler	452.987	533.825	621.011	17,8	16,3	89,5	91,4	91,6
Personel giderleri	125.046	148.864	162.139	19,0	8,9	24,7	25,5	23,9
SGK'ya devlet primi giderleri	21.042	24.699	27.267	17,4	10,4	4,2	4,2	4,0
Mal ve hizmet alım giderleri	45.444	54.100	63.470	19,0	17,3	9,0	9,3	9,4
Üretim yöneltik mal ve hizmet alımları	428	1.025	601	139,5	-41,4	0,1	0,2	0,1
Tüketime yöneltik mal ve hizmet alımları	18.466	20.786	26.456	12,6	27,3	3,6	3,6	3,9
Hizmet alımları	18.556	23.526	27.137	26,8	15,4	3,7	4,0	4,0
Menkul mal, gayrimaddi hak alım, bakım ve onarım gideri	956	1.061	1.112	11,0	4,8	0,2	0,2	0,2
Gayrimenkul mal bakım ve onarım gideri	1.196	1.211	1.448	1,3	19,6	0,2	0,2	0,2
Diğer mal ve hizmet giderleri	5.842	6.491	6.715	11,1	3,5	1,2	1,1	1,0
Cari transferler	182.787	224.847	270.962	23,0	20,5	36,1	38,5	40,0
Görev zararları	34.844	46.780	63.883	34,3	36,6	6,9	8,0	9,4
Hazine yardımları	57.533	75.784	86.990	31,7	14,8	11,4	13,0	12,8
Kar amacı gütmeyen kuruluşlara yapılan transferler	3.688	2.465	3.401	-33,2	37,9	0,7	0,4	0,5
Hanehalkına yapılan transferler	29.047	34.970	41.397	20,4	18,4	5,7	6,0	6,1
Yurt dışına yapılan transferler	1.910	2.239	2.619	17,2	17,0	0,4	0,4	0,4
Gelirden ayrılan paylar	55.765	62.609	72.673	12,3	16,1	11,0	10,7	10,7
Sermaye giderleri	56.875	59.677	70.541	4,9	18,2	11,2	10,2	10,4
Sermaye transferleri	10.460	8.881	13.341	-15,1	50,2	2,1	1,5	2,0
Borç verme	11.333	12.756	13.291	12,6	4,2	2,2	2,2	2,0
B-Faiz giderleri	53.006	50.247	56.712	-5,2	12,9	10,5	8,6	8,4
Toplam	505.992	584.071	677.722	15,4	16,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: MB.

Faiz dışı harcamalar artış hızı 1,5 puan küçülmekle birlikte % 16,3 artarak 621.011 milyon TL'ye yükselmiştir. Bu gelişmeye en büyük katkısı mal ve hizmet alım giderleri, cari transferler, sermaye giderleri ve sermaye transferlerindeki artışlar yapmıştır.

2017 yılında personel giderleri artış hızı bir önceki yıla göre yavaşlayarak % 8,9 artışla 162.139 milyon TL'ye, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri % 10,4 artışla 27.267 milyon TL'ye, mal ve hizmet alım giderleri % 17,3 artışla 63.470 milyon TL'ye, cari transferler % 20,5 artışla 270.962 milyon TL'ye, sermaye giderleri % 18,2 artışla 70.541 milyon TL'ye, sermaye transferleri % 50,2 artışla 13.341 milyon TL'ye, borç verme % 4,2 artışla 13.291 milyon TL'ye yükselmiştir.

2017 yılında merkezi yönetim bütçe giderlerinin önemli bir kısmını oluşturan cari transferlerin payı % 40,0 olurken, personel giderlerinin payı % 23,9, SGK'ya devlet

primi giderlerinin payı % 4,0, mal ve hizmet alım giderlerinin payı % 9,4, sermaye giderlerinin payı % 10,4, sermaye transferlerinin ve borç vermenin payı % 2,0 olmuştur.

2016 yılında faiz harcamalarındaki azalış, yüksek faiz oranlarının etkisiyle 2017 yılında yerini artışa bırakmıştır. 2016 yılında % 5,2 azalan faiz harcamaları 2017 yılında % 12,9 artarak 56.712 milyon TL olurken, bütçe hedefi olan 57.500 milyon TL'nin 788 milyon TL altında gerçekleşmiştir. Faiz giderlerinin merkezi yönetim bütçe giderleri içindeki payı 0,2 puanlık bir düşüşle % 8,4'e gerilemiştir.

1.4.4.2 Fonlar

2017 yılında fon dengesi kapsamında, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu ve Özelleştirme Fonu olmak üzere 4 fonun takip edilmesine devam edilmiştir. 2017 yılında kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların gelirlerinin 12.798 milyon TL, giderlerinin 24.039 milyon TL olarak gerçekleşmesi, böylece fon dengesinin 11.241 milyon TL açık vermesi beklenmektedir (Tablo 84).

Tablo 84. Fon Dengesi ⁽¹⁾

Bileşenler	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					
	2015	2016	2017 ⁽²⁾	Değişim (%)		
				2016	2017	
A. Fon Gelirleri	19.378	11.128	12.798	-42,6	15,0	
Vergi gelirleri	7.605	8.933	10.323	17,5	15,6	
Vergi dışı normal gelirler	5.676	1.919	2.140	-66,2	11,5	
Faktör gelirleri (Net)	250	276	335	10,4	21,4	
Cari transferler (Net)	0	0	0	-	-	
Sermaye transferleri (Net)	5.847	0	0	-	-	
B. Fon Giderleri	8.962	15.309	24.039	70,8	57,0	
Cari giderler	4.050	8.811	14.227	117,6	61,5	
Faktör Giderleri (Net)	0	0	0	-	-	
Sabit sermaye yatırımları	0	0	0	-	-	
Cari transferler (Net)	4.912	4.716	5.576	-4,0	18,2	
Sermaye transferleri (Net)	0	1.782	4.236	-	137,7	
C. Gelir-gider farkı	10.416	-4.181	-11.241	-140,1	168,9	
D. Finansman	-10.416	4.181	11.241	-140,1	168,9	
Dış borç kullanımı	0	0	0	-	-	
Dış borç ödemesi	0	0	0	-	-	
İç borç-alacak ilişkisi (Net)	-9	-233	-168	2.488,9	-27,9	
Kasa-banka değişimi	-10.406	4.413	11.409	-142,4	158,5	

Kaynak: KB.

(1): İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2): Gerçekleşme tahmini.

1.4.4.3 Kamu İktisadi Teşebbüleri

Mal ve hizmet üretiminde kamunun payının azaltılması doğrultusunda uygulanan politikalar sonucu KİT'lerin sayısı ve ekonomideki ağırlığı azalmaya devam etmektedir.

233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında faaliyet gösteren 19 Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) ve özelleştirme kapsamında bulunan ve % 50'den fazla kamu payı olan Türkiye Denizcilik İşletmeleri A.Ş., TÜRK ŞEKER, Sümer Holding A.Ş. KİT dengesi kapsamında izlenmektedir. 2017 yılında işletmecisi KİT gelirlerinin % 13,3'lük artışla 135.844 milyon TL'ye, giderlerinin de % 19,6'luk artışla 132.737 milyon TL'ye yükselmesi beklenmektedir. (Tablo 85).

Tablo 85. İşletmeci KİT Finansman Dengesi

Bileşenler	2015	2016	2017 ⁽¹⁾	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)	
				Değişim (%)	
				2016	2017
A. Toplam gelirler	134.637	119.928	135.844	-10,9	13,3
I. İşletme gelirleri	118.487	104.927	118.946	-11,4	13,4
1. Mal ve hizmet satış hasılatı	106.490	87.517	99.288	-17,8	13,4
2. Diğer gelirler	11.997	17.410	19.658	45,1	12,9
II. Kurum bünyesinde kalan fonlar	5.559	4.826	5.489	-13,2	13,7
1. Amortismanlar	3.875	4.242	4.963	9,5	17,0
2. Karşılıklar	1.683	584	526	-65,3	-9,9
III. Bütçe ve fonlar	10.592	10.175	11.408	-3,9	12,1
IV. Diğer gelirler	0	0	0	-	-
B. Toplam giderler	133.591	110.942	132.737	-17,0	19,6
I. İşletme giderleri	117.309	90.466	111.240	-22,9	23,0
1. Mal ve hizmet satış maliyeti	97.707	71.143	89.748	-27,2	26,2
2. Diğer giderler	19.602	19.323	21.492	-1,4	11,2
II. Yatırım harcamaları	8.735	8.700	13.168	-0,4	51,4
III. Stok artışı	2.993	224	-1.081	-92,5	-582,6
IV. Sabit kıymet artışı	-115	4.311	897	-3.848,7	-79,2
V. Dolaysız vergiler	1.419	3.848	3.380	171,2	-12,2
VI. Temettü ödemeleri	1.338	1.999	1.974	49,4	-1,3
VII. Diğer giderler	1.913	1.394	3.158	-27,1	126,5
C. Gelir-gider farkı	1.046	8.986	3.107	759,1	-65,4
D. Finansman	-1.046	-8.986	-3.107	759,1	-65,4
I. Kasa banka değişimi	679	-2.535	-275	-473,3	-89,2
II. İç borçlanma (net)	-1.707	-6.174	-3.507	261,7	-43,2
III. Dış borçlanma (net)	-18	-278	675	1.444,4	-342,8

Kaynak: KB.

[1]: Gerçekleşme tahmini.

1.4.4.4 Kamu Finansman Açığı

2016 yılında 26.703 milyon TL açık veren kamu kesimi dengesinin, 2017 yılında da 57.102 milyon TL açık vereceği, 2016 yılında 23.544 milyon TL fazla veren bütçe faiz ödemeleri hariç kamu kesimi finansman dengesinin, 2017 yılında 390 milyon TL açık vereceği tahmin edilmektedir (Tablo 86).

Tablo 86. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

Bileşenler	2015	2016	2017 ⁽¹⁾	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
				GSYH'ye Oranı		
				2015	2016	2017
Merkezi yönetim bütçesi	23.606	29.932	47.373	1,0	1,1	1,5
KİT	-1.597	-8.448	-2.872	-0,1	-0,3	-0,1
İşletmeci	-1.046	-8.986	-3.107	0,0	-0,3	-0,1
Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar	-551	539	234	0,0	0,0	0,0
Mahalli idareler	1.959	10.413	13.304	0,1	0,4	0,4
Döner sermaye	497	-125	897	0,0	0,0	0,0
Sosyal güvenlik kuruluşları	-1.456	878	0	-0,1	0,0	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu	-11.681	-10.128	-12.841	-0,5	-0,4	-0,4
Fonlar	-10.416	4.181	11.241	-0,4	0,2	0,4
Borçlanma gereği	912	26.703	57.102	0,0	1,0	1,8
Bütçe faiz ödemeleri	53.005	50.247	56.712	2,3	1,9	1,8
Faiz dışı borçlanma gereği	-52.093	-23.544	390	-2,2	-0,9	0,0

Kaynak: KB, MB.

Not: [-] işareti fazlayı göstermektedir.

2017 yılında kamu kesimi açığı içinde en yüksek paya sahip olan merkezi yönetim bütçe açığı bir önceki yıla göre % 58,3 artışla 47.373 milyon TL'ye yükselmiştir. İşletmeci KİT'ler 3.107 milyon TL ve İşsizlik Sigortası Fonu 12.841 milyon TL fazla verirken, özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar 234 milyon TL, mahalli idareler 13.304 milyon TL, döner sermaye 897 milyon TL ve fonlar 11.241 milyon TL açık verecektir.

Merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ya oranı % 1,1'den % 1,5'e yükselirken, bütçe faiz ödemelerinin GSYH'ya oranı faiz oranlarındaki düşüşün etkisiyle % 1,9'dan % 1,8'e gerilemiştir. 2015 ve 2016 yıllarında sırasıyla Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın % 2,2 ve % 0,9'u oranında faiz dışı fazla verilirken, 2017 yılında yüzde değişimle ifade edilemeyecek oranda faiz dışı açık verilmiştir.

1.4.4.5 Özelleştirme

Özelleştirme uygulamaları devletin ekonomide işletmecilik alanından tamamıyla çekilmesi temel amacıyla yapılmaktadır. Devletin, asli görevleri olan adalet ve güvenliğin sağlanması için gerekli olan harcamalar ile özel sektör tarafından yüklenilemeyecek altyapı yatırımlarına yönelmesi, ekonominin pazar mekanizmaları tarafından yönlendirilmesi felsefesiyle yürütülmektedir.

Bu amaç ve felsefe çerçevesinde Özelleştirme İdaresi tarafından 1984 yılından buyana sürdürülen özelleştirme çalışmaları, son yıllarda özelleştirme kapsamındaki kuruluşların büyük bölümünde özelleştirme çalışmalarının tamamlanmasıyla birlikte oldukça yavaşlamıştır.

1985 yılından itibaren 272 kuruluşdaki kamu hisseleri, 2.332 taşınmaz, 10 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 146 tesis, 7 liman, şans oyunları lisans hakkı ile araç muayene istasyonları özelleştirme kapsamına alınmıştır. 54 kuruluşdaki kamu payı daha sonra özelleştirme işlemine tabi tutulmaksızın kapsamdan çıkarılmak, tasfiye edilmek veya kapsamda olmayan başka bir kuruluşla birleştirilerek tüzel kişiliği sona erdirilmek üzere devredilmiştir.

Özelleştirme uygulamaları kapsamında bugüne kadar kapsama alınan kuruluşların yarısından fazlası tamamen özelleştirilmiştir. Tamamı kamuya ait veya kamu iştiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirme kapsamına alınması yoluyla yürütülen program çerçevesinde, 217 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşlardan 208'inde hiç kamu payı kalmamıştır. Halen özelleştirme kapsam ve programında 17 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların 8 tanesinde % 50'nin üzerinde kamu payı vardır. Ayrıca, özelleştirme kapsamında 938 taşınmaz, 40 tesis, 10 otoyol, 2 boğaz köprüsü yer almaktadır.

2015 yılında 1.996 milyon dolar olan özelleştirme işlemi tutarı, 2016 yılında 1.314 milyon dolara, 2017 yılında da 224 milyon dolara gerilemiştir. 2017 yılındaki özelleştirme tutarınının 135 milyon dolarını özelleştirme programındaki kuruluşların hisse satışları, 89 milyon dolarını özelleştirme programındaki kuruluşlara ait bağlı ortaklık, iştirak, tesis ve varlık satışı, 182 bin dolarını da özelleştirme programındaki kuruluşlar veya kuruluşlara ait bağlı ortaklık, iştirak, tesis ve varlıkların bedelli devirleri oluşturmuştur. 1986 yılından bu yana toplam 68.393 milyon dolar tutarında özelleştirme uygulaması gerçekleştirilmiştir (Tablo 87).

Tablo 87. Özelleştirme İşlemleri ⁽¹⁾

İşlemler	1986-2014	2015	2016	2017	(Bin Dolar)
					Birikimli Toplam 1986-2017
Özelleştirme programındaki kuruluşların hisse satışları	21.750.280	4.217	0	134.708	21.889.205
Özelleştirme programındaki kuruluşlara ait bağlı ortaklık, iştirak, tesis ve varlık satışları	31.131.619	1.937.014	1.307.543	89.048	34.465.224
Özelleştirme programındaki kuruluşların halka arzı	9.572.900	0	0	0	9.572.900
Özelleştirme programındaki kuruluşların BİST'de satışı	1.261.121	0	0	0	1.261.121
Yarım kalmış tesis satışı	4.369	0	0	0	4.369
Özelleştirme programındaki kuruluşlar veya kuruluşlara ait bağlı ortaklık, iştirak, tesis ve varlıkların bedelli devirleri	1.138.522	54.812	6.255	182	1.199.771
Toplam	64.858.811	1.996.043	1.313.798	223.938	68.392.590

Kaynak: ÖİB.

(1): Tablolarda yer alan rakamlar, ilgili yılda gerçekleştirilen uygulama tutarlarını gösteren satış miktarıdır.

1986-2017 yılları arasındaki birikimli sonuçlara göre toplam özelleştirme gelirlerinin % 50,4'ü bağlı ortaklık, iştirak, tesis ve varlık satışından, % 32,0'si hisse satışından, % 14,0'ü halka arzdan, % 1,8'i BİST'te satıştan ve % 1,8'i bedelli devirlerden elde edilmiştir.

1.4.4.6 Merkezi Yönetim Borç Stoku

2017 yılında merkezi yönetim bütçe açığının finansmanına yönelik, stratejik ölçüt ve göstergelere dayalı borçlanma politikası izlenmiştir. Borç yönetimi; para ve maliye politikalarıyla uyumlu, sürdürülebilir, saydam ve hesap verebilir olmanın yanısıra finansman ihtiyaçlarının iç ve dış piyasa koşulları ve maliyet unsurları dikkate alınarak orta ve uzun vadede mümkün olan en uygun maliyetle karşılanması temel ilkeleri çerçevesinde yürütülmüştür.

Borçlanmanın önceki yıllarda olduğu gibi ağırlıklı olarak TL cinsinden ve sabit faizli enstrümanlarla yapılması, ortalama borçlanma vadelerinin uzatılması, nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacıyla güçlü nakit rezervi tutulması borçlanma stratejilerinin ana unsurları olmuştur.⁸

2017 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin bütçe giderlerinden daha küçük oranda artması bütçe açığı artış hızını bir önceki yıl değerinin iki katının üzerine taşımıştır. Bütçe dengesinde görülen bozulma borç istatistiklerine olumsuz şekilde yansımıştır.

Raporda yer alan son üç yıllık verilerden merkezi yönetim toplam borç stokunun giderek artan bir hızla yükseldiği görülmektedir. Merkezi yönetim iç borç stokunun da son yılı kuvvetli olmak üzere artan bir hızla yükseliş eğiliminde olduğu, dış borç stokunun ise 2017 yılında artış hızında yaşanan düşüş ile yukarı yönelen toplam borç stokundaki artışı baskıladığı dikkat çekmektedir.

2016 yılında % 12,0 artan merkezi yönetim toplam borç stoku 2017 yılında % 15,3 artarak 876.486 milyon TL'ye yükselmiştir. 2016 yılında % 6,5 artan merkezi yönetim iç borç stoku 2017 yılında % 14,3 artışla 535.448 milyon TL, dış borç stoku % 17,1 artışla 341.038 milyon TL olmuştur. 2016 yılında azalış gösteren dolar cinsinden merkezi yönetim toplam borç stoku 2017 yılında % 7,6 artarak 231.941 milyon dolara

8 Kalkınma Bakanlığı, Orta Vadeli Program (2017-2019)

yükselmiştir. Dolar cinsinden iç borç stoku % 6,6 artarak 141.702 milyon dolar, dış borç stoku da % 9,2 artarak 90.239 milyon dolar olmuştur (Tablo 88, Grafik 42).

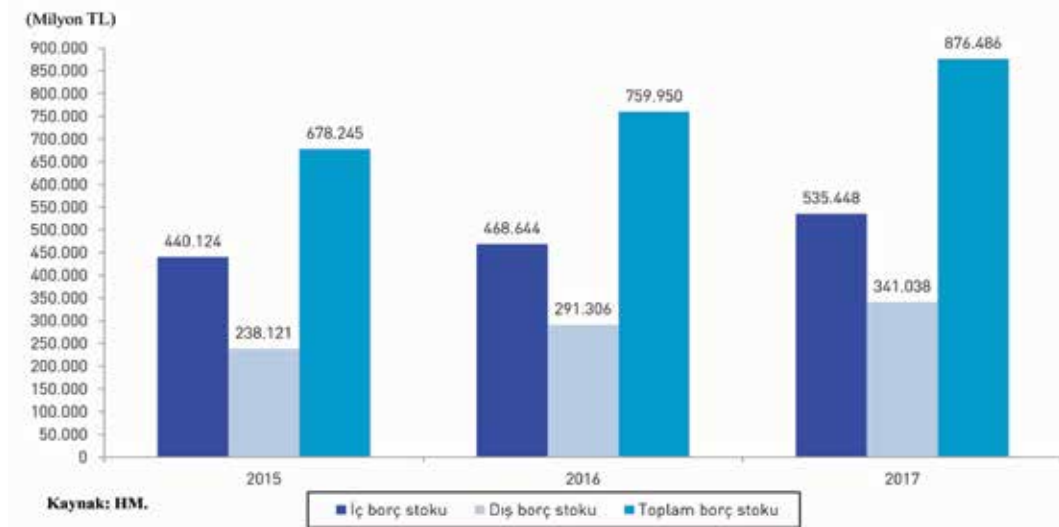
Tablo 88. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku

Bileşenler	2015	2016	2017 ⁽¹⁾	Değişim (%)		
				2015	2016	2017
(Milyon TL)						
İç borç stoku	440.124	468.644	535.448	6,1	6,5	14,3
Dış borç stoku	238.121	291.306	341.038	20,3	22,3	17,1
Toplam borç stoku	678.245	759.950	876.486	10,7	12,0	15,3
(Milyon \$)						
İç borç stoku	151.100	132.930	141.702	-15,3	-12,0	6,6
Dış borç stoku	81.738	82.615	90.239	-4,0	1,1	9,2
Toplam borç stoku	232.838	215.545	231.941	-11,7	-7,4	7,6
Pay (%)						
İç borç stoku	64,9	61,7	61,1			
Dış borç stoku	35,1	38,3	38,9			
Toplam borç stoku	100,0	100,0	100,0			
GSYH'ye Oranı						
İç borç stoku	18,8	18,0	17,2			
Dış borç stoku	10,2	11,2	11,0			
Toplam borç stoku	29,0	29,1	28,2			

Kaynak: HM.

(1): Geçici.

Grafik 42. Merkezi Yönetim Borç Stoku

2017 yılında merkezi yönetim borç stoku içinde iç borç stokunun payı 2016 yılına göre % 61,7'den % 61,1'e gerilerken, dış borç stokunun payı % 38,3'ten % 38,9'a yükselmiştir.

2017 yılında iç borç stokunun GSYH'ye oranı 0,8 puan azalarak % 17,2'ye, dış borç stokunun GSYH'ye oranı 0,2 puan azalarak % 11,0'a düşerken, merkezi yönetim toplam borç stokunun GSYH'ye oranı 0,9 puan azalarak % 28,2'ye düşmüştür.

2017 yılında toplam 99.753 milyon TL tutarında iç borç ödemesi yapılmıştır. Bunun % 60,6'sı olan 60.443 milyon TL'lik kısmını ana para, % 39,4'ü olan 39.310 milyon TL'lik kısmını ise faiz ödemeleri oluşturmuştur. 2017 yılında 66.805 milyon TL'lik net iç borçlanma gerçekleştirilmiştir. Net borçlanma 2016 yılına göre % 134,2 artarken, toplam ödeme % 0,5 azalmıştır (Tablo 89).

Tablo 89. Merkezi Yönetim İç Borç Stoku

Yıllar	Ödemeler			Borçlanma			Borç Stoku	Değişim (%)
	Anapara	Faiz	Toplam	Satış	Ödeme	Net		
						Borçlanma		
2015	67.355	39.179	106.534	92.831	67.355	25.476	440.124	6,1
2016	63.547	36.746	100.293	92.068	63.548	28.520	468.644	6,5
2017 ⁽¹⁾	60.443	39.310	99.753	127.248	60.443	66.805	535.448	14,3

Kaynak: HM.

(1): Geçici.

2015 yılında % 9,5 olan iç borçlanmanın ağırlıklı ortalama maliyeti, 2016 yılında % 10,1, 2017 yılında da % 11,4 seviyesine yükselmiştir. İç borç stokunun vade yapısında ise 2016 yılına göre bir miktar düzelme olmuş ve 67,4 ay olan iç borçlanmanın ortalama vadesi, 71,2 aya yükselmiştir (Tablo 90).

Tablo 90. İç Borçlanmanın Ortalama Vadesi ve Maliyeti

Bileşenler	2015	2016	2017 ⁽¹⁾
Birikimli Vade (Ay) ⁽²⁾	71,8	67,4	71,2
Bileşik Faiz (%) ⁽³⁾	9,5	10,1	11,4

Kaynak: HM.

(1): Geçici.

(2): Nakit iç borçlanmayı içermektedir.

(3): TL cinsinde sabit getirili iç borçlanmanın ağırlıklı ortalama maliyetidir.

2017 yılında 876.485 milyon TL olan toplam merkezi yönetim borç stokunun % 70,5'i olan 535.447 milyon TL'lik kısmını Türk Lirası cinsinden borç senetleri, % 44,9'u olan 341.038 milyon TL'lik kısmını döviz cinsinden borç senetleri oluşturmuştur. Toplam borç stokunun % 73,7'sini sabit faizli, % 12,7'sini değişken faizli ve % 13,6'sını TÜFE'ye endeksli senetler oluşturmuştur. Türk Lirasına endeksli senetlerin % 45,8'i sabit faizli, % 8,9'u değişken faizli ve % 15,7'si de TÜFE'ye endeksli senetlerden oluşurken, dövize endeksli senetlerin ise % 39,2'si sabit faizli, % 5,7'si değişken faizli senetlerden oluşmuştur (Tablo 91).

Tablo 91. Merkezi Yönetim Borç Stoku Döviz/Faiz Yapısı ⁽¹⁾

Bileşenler	Stok Değeri (Milyon TL)			Pay (%)		
	2015	2016	2017 ⁽²⁾	2015	2016	2017
Sabit	458.630	530.436	646.043	67,6	69,8	73,7
Değişken	120.165	122.697	110.878	17,7	16,1	12,7
TÜFE'ye endeksli	99.450	106.817	119.564	14,7	14,1	13,6
Toplam borç stoku	678.245	759.950	876.485	100,0	100,0	100,0
Sabit	256.394	278.945	348.401	37,8	36,7	45,8
Değişken	84.281	82.882	67.482	12,4	10,9	8,9
TÜFE'ye endeksli	99.450	106.817	119.564	14,7	14,1	15,7
Türk Lirası cinsinden	440.124	468.644	535.447	64,9	61,7	70,5
Sabit	202.236	251.491	297.642	29,8	33,1	39,2
Değişken	35.884	39.815	43.396	5,3	5,2	5,7
Döviz	238.120	291.306	341.038	35,1	38,3	44,9
Sabit	256.394	278.945	348.401	37,8	36,7	45,8
Değişken	84.281	82.882	67.482	12,4	10,9	8,9
TÜFE'ye endeksli	99.450	106.817	119.564	14,7	14,1	15,7
İç borç stoku	440.124	468.644	535.447	64,9	61,7	70,5
Sabit	202.236	251.491	297.642	29,8	33,1	39,2
Değişken	35.884	39.815	43.396	5,3	5,2	5,7
Dış borç stoku	238.120	291.306	341.038	35,1	38,3	44,9

Kaynak: HM.

(1): İç ve dış borç stoku ana para yükümlülüklerinden oluşmaktadır.

(2): Geçici.

İç borç stokunun elinde bulunduranlara göre dağılımında; 2017 yılında bir önceki yıla göre, bankacılık kesiminin payı % 47,6'dan % 47,1'e, banka dışı kesimin payı % 32,3'ten % 31,0'a, TCMB'nin payı % 2,8'den % 2,5'e gerilemiştir. Toplam iç borç stoku içinde bankacılık kesimi altında yer alan kamu bankalarının payı % 17,7, özel bankaların payı % 18,9, yabancı bankaların payı % 9,7 ve kalkınma ve yatırım bankalarının payı % 0,8 olmuştur. Toplam borç stoku içinde banka dışı kesimde yer alan gerçek kişilerin payı % 0,2, tüzel kişilerin payı % 24,9 ve menkul kıymet yatırım fonlarının payı % 5,8 olmuştur. Böylece iç borç stoku içinde yerli yatırımcıların payı % 82,7'den % 80,6'ya gerilerken, yabancı yatırımcıların payı % 17,3'ten % 19,4'e yükselmiştir (Tablo 92).

Tablo 92. İç Borç Stokunun Elinde Bulunduranlara Göre Dağılımı ⁽¹⁾

Bileşenler	Stok Değeri (Milyon TL)			Pay (%)		
	2015	2016	2017 ⁽³⁾	2015	2016	2017
Bankacılık kesimi	224.304	236.368	270.359	48,9	47,6	47,1
Kamu bankaları	85.643	93.279	101.631	18,7	18,8	17,7
Özel bankalar	108.866	90.233	108.518	23,7	18,2	18,9
Yabancı bankalar	25.706	48.947	55.884	5,6	9,9	9,7
Kalkınma ve yatırım bankaları	4.089	3.908	4.326	0,9	0,8	0,8
Banka dışı kesim	145.870	160.562	178.003	31,8	32,3	31,0
Gerçek kişiler	1.504	898	1.300	0,3	0,2	0,2
Tüzel kişiler	115.918	127.961	143.247	25,3	25,8	24,9
Menkul kıymet yatırım fonları	28.448	31.704	33.456	6,2	6,4	5,8
TCMB ⁽²⁾	8.951	13.879	14.481	2,0	2,8	2,5
Yurt içi yerleşikler toplamı	379.125	410.809	462.843	82,7	82,7	80,6
Yurt dışı yerleşikler	79.417	85.987	111.307	17,3	17,3	19,4
Toplam	458.542	496.796	574.150	100,0	100,0	100,0

Kaynak: HM.

(1): Stok verileri Resmi Gazete fiyatlarıyla değerlendirilmiştir. Repo vb. teminat işlemlerinde kullanılan DİBS'ler, teminatı veren tarafın bulunduğu alt sektörün verisi içerisinde gösterilmektedir.

(2): Açık piyasa işlemlerinden kaynaklanan tutarları kapsamaktadır.

(3): Geçici.

1.4.5 Altın Fiyatları

Altın yıllardır piyasalarda risk faktörlerinden korunmayı sağlayabilecek bir yatırım aracı olarak görülmektedir. Küresel anlamda ekonomik, siyasi ve jeopolitik risklerin artması altın tarafına değer kazanımı olarak yansımaktadır. 2017 yılında Suriye ve Ortadoğuda yaşanan gerginlikler ve savaş ortamının devam etmesi, ABD, Rusya ve İran arasındaki siyasi gerginlikler, ticarete yönelik kısıtlamalar altın fiyatlarını artırmıştır. ABD'de yeni yönetimin güçlü bir dolar istemedikleri yönündeki açıklamaları da altının değer kazanmasında etkili olmuştur.

Altın halkımız açısından geleneksel, vazgeçilmez bir yatırım aracıdır. Son yıllarda Amerikan doları ve Euro'ya olan talep artmış olsa da, altın yine de önemli bir finansal yatırım aracı olma özelliğini korumaktadır. Altın fiyatları, ülkemizde de yurtiçi ve yurtdışı gelişmelere bağlı olarak dalgalanma göstermektedir.

2015 yılı ortalaması 1.158 Amerikan doları olan altının ons fiyatı, 2016 yılında 1.249 Amerikan dolarına, 2017 yılında da 1.258 Amerikan dolarına yükselmiştir. 2017 yılında iç piyasalarda yatırımcısına nominal olarak Cumhuriyet altını % 22,8, külçe altın % 21,9, reel olarak da Cumhuriyet altını % 10,5, külçe altın % 9,6 kazanç sağlamıştır (Tablo 93).

Tablo 93. Altın Fiyatları

Yıllar	Aylar	Cumhuriyet Altını ⁽¹⁾ (TL/Adet)	Külçe Altın ⁽¹⁾ (TL/Gr)	1 Ons Altın ⁽²⁾ (ABD \$/Ons)	TÜFE (2003=100)		Cumhuriyet Altını		Külçe Altın	
					Endeks Değeri	Değişim (%)	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%)	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%)
2015	Ocak	622	94	1.244	250,5	1,1	5,4	4,3	5,6	4,5
	Şubat	644	97	1.224	252,2	0,7	3,5	2,8	3,2	2,5
	Mart	654	99	1.177	255,2	1,2	1,6	0,4	2,1	0,9
	Nisan	678	102	1.198	259,4	1,6	3,7	2,0	3,0	1,4
	Mayıs	673	102	1.200	260,9	0,6	-0,7	-1,3	0,0	-0,6
	Haziran	677	102	1.180	259,5	-0,5	0,6	1,1	0,0	0,5
	Temmuz	657	98	1.128	259,7	0,1	-3,0	-3,0	-3,9	-4,0
	Ağustos	687	104	1.121	260,8	0,4	4,6	4,1	6,1	5,7
	Eylül	719	109	1.123	263,1	0,9	4,7	3,7	4,8	3,9
	Ekim	719	109	1.155	267,2	1,6	0,0	-1,5	0,0	-1,5
	Kasım	668	100	1.077	269,0	0,7	-7,1	-7,7	-8,3	-8,9
Aralık	677	101	1.071	269,5	0,2	1,3	1,1	1,0	0,8	
Yıllık	673	101	1.158	260,6	7,7	13,1	5,1	13,6	5,5	
2016	Ocak	704	106	1.101	274,4	1,8	4,0	2,1	5,0	3,1
	Şubat	755	114	1.212	274,4	0,0	7,2	7,3	7,5	7,6
	Mart	767	116	1.254	274,3	0,0	1,6	1,6	1,8	1,8
	Nisan	752	113	1.242	276,4	0,8	-2,0	-2,7	-2,6	-3,3
	Mayıs	791	120	1.256	278,0	0,6	5,2	4,6	6,2	5,6
	Haziran	794	120	1.281	279,3	0,5	0,4	-0,1	0,0	-0,5
	Temmuz	836	126	1.337	282,6	1,2	5,3	4,1	5,0	3,8
	Ağustos	847	128	1.339	281,8	-0,3	1,3	1,6	1,6	1,9
	Eylül	842	127	1.325	282,3	0,2	-0,6	-0,8	-0,8	-1,0
	Ekim	842	126	1.262	286,3	1,4	0,0	-1,4	-0,8	-2,2
	Kasım	877	132	1.234	287,8	0,5	4,2	3,6	4,8	4,2
Aralık	875	131	1.150	292,5	1,6	-0,2	-1,8	-0,8	-2,4	
Yıllık	807	122	1.249	280,8	7,8	19,9	11,3	19,9	11,2	
2017	Ocak	957	145	1.188	299,7	2,5	9,4	6,8	10,4	7,7
	Şubat	975	146	1.235	302,2	0,8	1,9	1,1	0,8	0,0
	Mart	975	146	1.230	305,2	1,0	0,0	-1,1	-0,1	-1,1
	Nisan	998	150	1.274	309,2	1,3	2,4	1,1	3,1	1,7
	Mayıs	962	143	1.244	310,6	0,4	-3,7	-4,1	-4,4	-4,8
	Haziran	959	143	1.259	309,8	-0,3	-0,3	-0,1	-0,3	0,0
	Temmuz	953	142	1.240	310,2	0,1	-0,6	-0,8	-0,5	-0,7
	Ağustos	969	145	1.281	311,9	0,5	1,7	1,2	2,1	1,6
	Eylül	980	147	1.312	313,9	0,7	1,1	0,5	1,5	0,8
	Ekim	1.008	152	1.277	320,4	2,1	2,9	0,8	2,9	0,8
	Kasım	1.067	160	1.282	325,2	1,5	5,8	4,2	5,7	4,2
Aralık	1.092	158	1.271	327,4	0,7	2,4	1,7	-1,2	-1,9	
Yıllık	991	148	1.258	312,1	11,1	22,8	10,5	21,9	9,6	

Kaynak: TCMB.

[1]: Satış fiyatlarıdır.

[2]: Londra satış fiyatıdır.

1.4.6 Döviz Kurları

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), 2001 yılı başından itibaren uygulamakta olduğu dalgalı döviz kuru uygulamasını 2017 yılında da devam ettirmiştir. Dalgalı kur uygulamasında döviz kurları arz ve talep koşullarınca belirlenmektedir. Döviz arz ve talebini iktisadi temeller, uygulanan para ve maliye politikaları, uluslararası gelişmeler ve beklentiler etkilemektedir. TCMB'nin nominal veya reel bir döviz kuru hedefi bulunmamaktadır. Döviz kuru bir politika aracı olarak kullanılmazken, döviz kurundaki oynaklığın arttığı ve finansal istikrar açısından risk oluşturduğu durumlarda, elindeki araçlarla gerekli tepkiyi vermektedir. Kur riski iktisadi birimler tarafından yönetilmektedir.

TCMB 2017 yılında döviz likiditesi yönetiminde; Türk lirası depoları karşılığı döviz depoları ihaleleri, enerji ithalatçısı kamu iktisadi teşebbüslerine yapılan döviz satışları ve zorunlu karşılıklar başlıca araçlar olmuştur. Bu araçlara ilave olarak 20 Kasım 2017 tarihinden itibaren Türk lirası uzlaşmalı vadeli döviz satım ihalelerine başlanmıştır⁹. Türk lirası karşılığı döviz alım/satım ihaleleri kullanılmamış, doğrudan döviz alım/satımı yapılmamıştır.

2017 yılında döviz üzerinden düzenlenen senetlerin reeskonta kabulü suretiyle Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. ve ticari bankalar aracılığıyla ihracatçılar ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde bulunan firmalara Türk lirası olarak kullanılan reeskont kredileri, TCMB döviz rezervlerine katkı sağlayan araçlardan biri olmuştur. Yılın birinci ve dördüncü üç aylık dönemlerinde piyasalarda yaşanan gelişmeler ve döviz kurundaki yüksek oynaklık nedeniyle finansal istikrarı desteklemek amacıyla, reeskont kredisi kullanılan firmalara yabancı para cinsinden borçlarının Türk lirası cinsinden ödenmesine imkan tanımak için Şubat ve Kasım aylarında düzenlemeler yapılmıştır.

Şubat ayında yapılan değişiklikle 1 Ocak 2017 tarihinden önce kullanılan ve 31 Mayıs 2017 tarihinde kadar vadesi dolacak olan, Kasım ayında yapılan değişiklikle ise 6 Kasım 2017 tarihinden önce kullanılan ve 1 Şubat 2018 tarihine kadar vadesi dolacak olan reeskont kredilerinin, kredinin vadesinde ödenmesi şartıyla geri ödemelerinin Türk lirası olarak yapılabilmesine olanak tanınmıştır. Şubat ayında yapılan düzenlemede TCMB tarafından 2 Ocak 2017 tarihinde ilan edilen döviz alış kurlarının esas alınması, Kasım ayında yapılan düzenlemede ABD doları için 3,70, Euro için 4,30, İngiliz sterlini için 4,80 kurlarının esas alınması kararlaştırılmıştır.

İhracatın desteklenmesi ve döviz rezervlerinin güçlendirilmesine katkı yapan ihracat reeskont kredisi uygulaması ile TCMB döviz rezervlerine 2017 yılında 12.491 milyon dolar katkıda bulunulmuştur. Enerji ithalatçısı kamu iktisadi teşebbüslerine (KİT) döviz satışı yoluyla 7.851 milyon dolarlık döviz satımı yapılmıştır. Böylece 2017 yılında TCMB tarafından 4.640 milyon dolar net döviz alımı yapılmıştır (Tablo 94).

Tablo 94. TCMB Tarafından Yapılan Döviz Alım-Satım Tutarları

Yıllar	(Milyon Dolar)							Toplam Net Döviz Alımları
	İhracat Reeskont Kredileri	Döviz Alım İhaleleri	Döviz Satım İhaleleri	Döviz Alım Müdahaleleri	Döviz Satım Müdahaleleri	Enerji İthalatçısı KİT'lere Döviz Satışı		
2015	15.181	0	12.366	0	0	10.505	-7.690	
2016	15.022	0	3.400	0	0	5.084	6.538	
2017	12.491	0	0	0	0	7.851	4.640	

Kaynak: TCMB.

Türk lirası 2017 yılında da küresel konjonktür ve yurtiçindeki siyasi gelişmelerin etkisiyle yabancı ülke paraları karşısında değer kaybına uğramıştır. Yıl sonunda yıllık ortalama değerlere göre nominal olarak Türk lirası karşısında Amerikan doları % 20,8 değer kazanarak 3,64494 TL'ye, Euro % 23,3 değer kazanarak 4,11388 TL'ye, İngiliz sterlini % 15,0 değer kazanarak 4,68748 TL'ye, Japon yeni % 16,9 değer kazanarak 3,24099 TL'ye yükselmiştir (Tablo 95).

⁹ TCMB, Para ve Kur Politikası, 2018

Tablo 95. Yıllar İtibarıyla Döviz Kurları

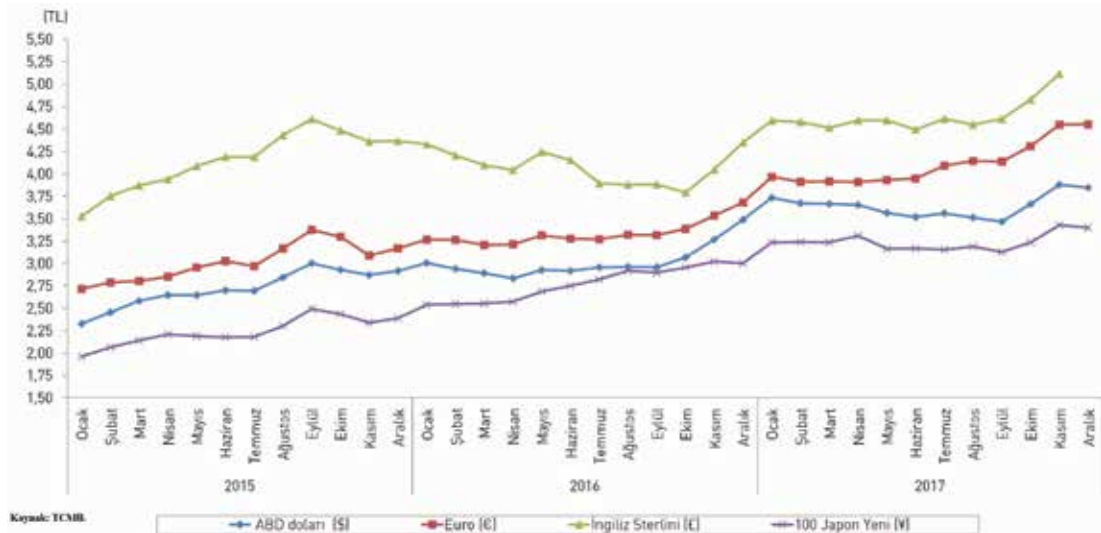
Yıllar	(Döviz Alış Kuru, Yıllık Ortalama)							
	ABD Doları	Değişim (%)	Euro	Değişim (%)	İngiliz Sterlini	Değişim (%)	Japon Yeni	Değişim (%)
2015	2,71865	24,3	3,01807	3,9	4,15089	15,4	2,24080	8,5
2016	3,01854	11,0	3,33768	10,6	4,07741	-1,8	2,77296	23,7
2017	3,64494	20,8	4,11388	23,3	4,68748	15,0	3,24099	16,9

Kaynak: TCMB.

Aylık ortalama kurlara göre 2016 yılı Aralık ayında 3.01854 TL seviyesinde olan Amerikan doları 2017 yılına % 7,0 artışla başlamış ve Ocak ayında 3,73489 TL seviyesine yükselmiştir. Sonraki aylarda Temmuz ayı hariç değer kaybederek Eylül ayı itibarıyla 3,46805 seviyesine kadar gerileyen Amerikan doları, Ekim ve Kasım aylarında yüksek oranlarda değer kazanmış, Aralık ayında düşük oranda değer kaybetmiştir. Böylece 2017 yılı sonunda ortalama dolar kuru bir önceki yıla göre % 20,8 artışla 3,64494 TL olmuştur. Euro da aylık bazda 2017 yılına % 7,7 yükselerek başlamış, yıl içinde Şubat, Nisan ve Eylül aylarında değer kaybederken, Temmuz, Ekim ve Kasım ayları yüksek oranlı olmak üzere diğer aylarda değer kazanmıştır. Böylece 2017 yılı sonunda ortalama Euro değeri bir önceki yıla göre % 23,3'lük artışla 4,11388 TL olmuştur.

Reel olarak tüketici fiyat endeksine göre Türk lirası karşısında 2017 yılında Amerikan doları % 8,6, Euro % 10,9 değer kazanmıştır. 2017 yılında aylık reel değişimlere bakıldığında, Amerikan doları en büyük değer kaybını % 2,9 ile Mayıs ayında ve en yüksek değer artışını da % 4,5 ile Ocak ayında yaşamıştır. Euro'nun ise en yüksek değer kaybını % 2,2 ile Şubat ayında, en yüksek değer artışını da % 4,0 ile Kasım ayında yaşadığı görülmektedir (Tablo 96, Grafik 43).

Grafik 43. Döviz Kurları

Tablo 96. Döviz Kurları

Yıllar	Aylar	ABD Doları (\$)	Euro (€)	(Döviz Alış Kuru, Aylık Ortalama)					
				TÜFE (2003=100)		Nominal Değişim (%)		Reel Değişim (%)	
				Endeks Değeri	Değişim (%)	\$	€	\$	€
2015	Ocak	2,32834	2,71621	250,5	1,1	1,8	-3,7	0,7	-4,8
	Şubat	2,45523	2,78988	252,2	0,7	5,4	2,7	4,7	2,0
	Mart	2,58384	2,80465	255,2	1,2	5,2	0,5	4,0	-0,6
	Nisan	2,64814	2,85340	259,4	1,6	2,5	1,7	0,8	0,1
	Mayıs	2,64614	2,95511	260,9	0,6	-0,1	3,6	-0,6	3,0
	Haziran	2,70116	3,02675	259,5	-0,5	2,1	2,4	2,6	3,0
	Temmuz	2,69460	2,97098	259,7	0,1	-0,2	-1,8	-0,3	-1,9
	Ağustos	2,84556	3,16722	260,8	0,4	5,6	6,6	5,2	6,2
	Eylül	3,00272	3,37490	263,1	0,9	5,5	6,6	4,6	5,6
	Ekim	2,92958	3,29860	267,2	1,6	-2,4	-2,3	-3,9	-3,8
	Kasım	2,87129	3,08943	269,0	0,7	-2,0	-6,3	-2,6	-7,0
	Aralık	2,91723	3,16969	269,5	0,2	1,6	2,6	1,4	2,4
Yıllık	2,71865	3,01807	260,6	7,7	24,3	3,9	15,5	-3,5	
2016	Ocak	3,00695	3,26692	274,4	1,8	3,1	3,1	1,2	1,2
	Şubat	2,94066	3,26280	274,4	0,0	-2,2	-0,1	-2,2	-0,1
	Mart	2,89174	3,20635	274,3	0,0	-1,7	-1,7	-1,6	-1,7
	Nisan	2,83474	3,21340	276,4	0,8	-2,0	0,2	-2,7	-0,6
	Mayıs	2,92660	3,31473	278,0	0,6	3,2	3,2	2,6	2,6
	Haziran	2,91699	3,27736	279,3	0,5	-0,3	-1,1	-0,8	-1,6
	Temmuz	2,95756	3,27097	282,6	1,2	1,4	-0,2	0,2	-1,3
	Ağustos	2,96286	3,32075	281,8	-0,3	0,2	1,5	0,5	1,8
	Eylül	2,96010	3,31651	282,3	0,2	-0,1	-0,1	-0,3	-0,3
	Ekim	3,06794	3,38664	286,3	1,4	3,6	2,1	2,2	0,7
	Kasım	3,26745	3,53439	287,8	0,5	6,5	4,4	6,0	3,8
	Aralık	3,48893	3,68128	292,5	1,6	6,8	4,2	5,1	2,5
Yıllık	3,01854	3,33768	280,8	7,8	11,0	10,6	3,0	2,6	
2017	Ocak	3,73489	3,96549	299,7	2,5	7,0	7,7	4,5	5,1
	Şubat	3,67236	3,91099	302,2	0,8	-1,7	-1,4	-2,5	-2,2
	Mart	3,66594	3,91577	305,2	1,0	-0,2	0,1	-1,2	-0,9
	Nisan	3,65384	3,91010	309,2	1,3	-0,3	-0,1	-1,6	-1,4
	Mayıs	3,56386	3,93239	310,6	0,4	-2,5	0,6	-2,9	0,1
	Haziran	3,51899	3,94866	309,8	-0,3	-1,3	0,4	-1,0	0,7
	Temmuz	3,55987	4,09142	310,2	0,1	1,2	3,6	1,0	3,5
	Ağustos	3,51248	4,14362	311,9	0,5	-1,3	1,3	-1,8	0,8
	Eylül	3,46805	4,13769	313,9	0,7	-1,3	-0,1	-1,9	-0,8
	Ekim	3,66226	4,30829	320,4	2,1	5,6	4,1	3,5	2,0
	Kasım	3,87905	4,54963	325,2	1,5	5,9	5,6	4,4	4,0
	Aralık	3,84770	4,55252	327,4	0,7	-0,8	0,1	-1,5	-0,6
Yıllık	3,64494	4,11388	312,1	11,1	20,8	23,3	8,6	10,9	

Kaynak: TCMB, TÜİK.

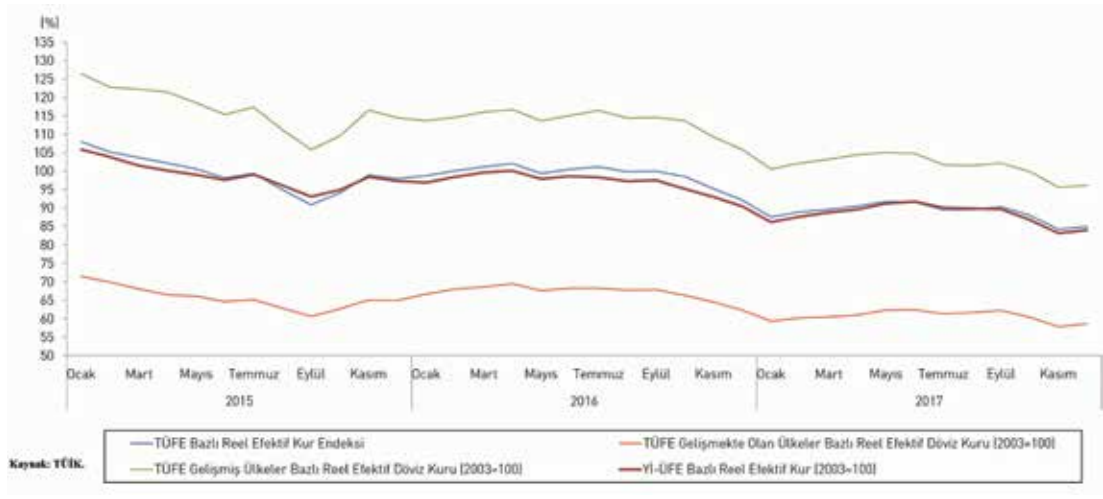
Ülkelerin uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü gösteren en önemli göstergelerden biri de reel efektif döviz kurudur. 2017 yılında reel efektif döviz kurları TÜFE bazında % 10,2 değer kaybetmiş ve endeks yıllık ortalama 88,89, Yi-ÜFE bazında da % 9,0 değer kaybetmiş ve 88,24 seviyesinde gerçekleşmiştir (Tablo 97, Grafik 44).

Tablo 97. Reel Efektif Döviz Kuru

Yıllar	Aylar	TÜFE Bazlı Reel Efektif Kur (2003=100)	TÜFE Gelişmekte Olan Ülkeler Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (2003=100)	TÜFE Gelişmiş Ülkeler Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (2003=100)	Yi-ÜFE Bazlı Reel Efektif Kur (2003=100)
2015	Ocak	107,98	71,44	126,44	105,84
	Şubat	105,18	69,86	122,76	103,86
	Mart	103,67	68,04	122,26	101,52
	Nisan	102,17	66,44	121,44	100,15
	Mayıs	100,59	66,08	118,52	99,03
	Haziran	98,13	64,62	115,37	97,59
	Temmuz	99,41	65,16	117,35	99,09
	Ağustos	94,97	62,81	111,24	96,12
	Eylül	90,90	60,58	105,80	93,09
	Ekim	94,08	62,64	109,58	94,91
	Kasım	98,97	65,04	116,57	98,43
	Aralık	97,94	64,95	114,47	97,32
	Yıllık	99,50	65,64	116,82	98,91
2016	Ocak	98,76	66,63	113,71	96,91
	Şubat	100,08	67,99	114,57	98,41
	Mart	101,16	68,56	116,03	99,65
	Nisan	102,07	69,44	116,68	100,08
	Mayıs	99,39	67,58	113,67	97,91
	Haziran	100,50	68,22	115,11	98,63
	Temmuz	101,16	68,26	116,47	98,31
	Ağustos	99,83	67,72	114,41	97,28
	Eylül	99,99	67,85	114,58	97,53
	Ekim	98,53	66,29	113,74	95,18
	Kasım	95,22	64,50	109,27	93,00
	Aralık	92,12	62,28	105,88	90,46
	Yıllık	99,07	67,11	113,68	96,95
2017	Ocak	87,58	59,29	100,55	86,17
	Şubat	88,93	60,16	102,17	87,65
	Mart	89,58	60,40	103,23	88,79
	Nisan	90,51	60,93	104,43	89,60
	Mayıs	91,75	62,30	105,08	91,23
	Haziran	91,66	62,36	104,81	91,73
	Temmuz	89,49	61,29	101,73	90,11
	Ağustos	89,61	61,63	101,50	89,88
	Eylül	90,32	62,20	102,20	89,68
	Ekim	87,99	60,36	99,91	86,80
	Kasım	84,24	57,78	95,63	83,17
	Aralık	85,01	58,57	96,14	84,01
	Yıllık	88,89	60,61	101,45	88,24

Kaynak: TCMB.

Grafik 44. Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri

1.5 Dış Ekonomik Gelişmeler

1.5.1 Dış Ticaret Göstergeleri

Küresel ekonominin durgunluktan çıkarak toparlanma sürecine girmesi ve dünya ticaret hacminde görülen büyüme, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'nin dış ticaretinde de yukarı yönlü etki yapmıştır. İhracatta iki, ithalatta ise üç yıldır yaşanan düşüş yerini çift haneli artışlara bırakmıştır.

İhracatımızın yarıya yakın bir bölümünü gerçekleştirdiğimiz AB ülkeleri ekonomilerinin toparlanmaya başlaması, komşu ülke pazarlarında yaşanan büyüme, siyasi ve jeopolitik risklerin görece de olsa azalması 2017 yılı ihracatımızı olumlu yönde etkilemiştir. Bunun yanında euro/dolar paritesinde ve emtia fiyatlarındaki artış ile büyüme ve ihracata yönelik olarak uygulamaya konulan teşvikler, ihracat artışını destekleyen diğer unsurlar olmuştur. Önceki iki yılda, ilkinde yüksek, ikincisinde ise düşük oranlı olmak üzere küçülen ihracat değeri, 2017 yılında yüksek oranlı bir artış göstererek 2014 yılında ulaştığı tarihi düzeye oldukça yaklaşmıştır.

2014 yılından bu yana ithalatta görülen gerileme 2017 yılında yerini artışa bırakmıştır. Bu artış büyük ölçüde, iktisadi faaliyetlerdeki canlanmayla birlikte üretim ve iç talepteki artış, OPEC'in petrol üretimini kısıma kararı, Ortadoğu'da süren siyasi gerginlikler ve çatışmaların etkisiyle petrol fiyatlarındaki yükseliş ile emtia ve altın ithalatındaki artıştan kaynaklanmıştır. İthalattaki artışta ihracatımızın büyük ölçüde ithal girdiye ve ara malına dayalı olması da etkili olmuştur. 2015 yılında oldukça belirgin olmak üzere son üç yılda küçülen ithalatta, 2017 yılında yüksek oranlı artış yaşanmıştır.

İhracat 2017 yılında 2016 yılına göre % 10,2 artarak 142.530 milyon dolardan 157.020 milyon dolara yükselirken, ithalat % 17,7 artarak 198.618 milyon dolardan 233.800 milyon dolara yükselmiştir.

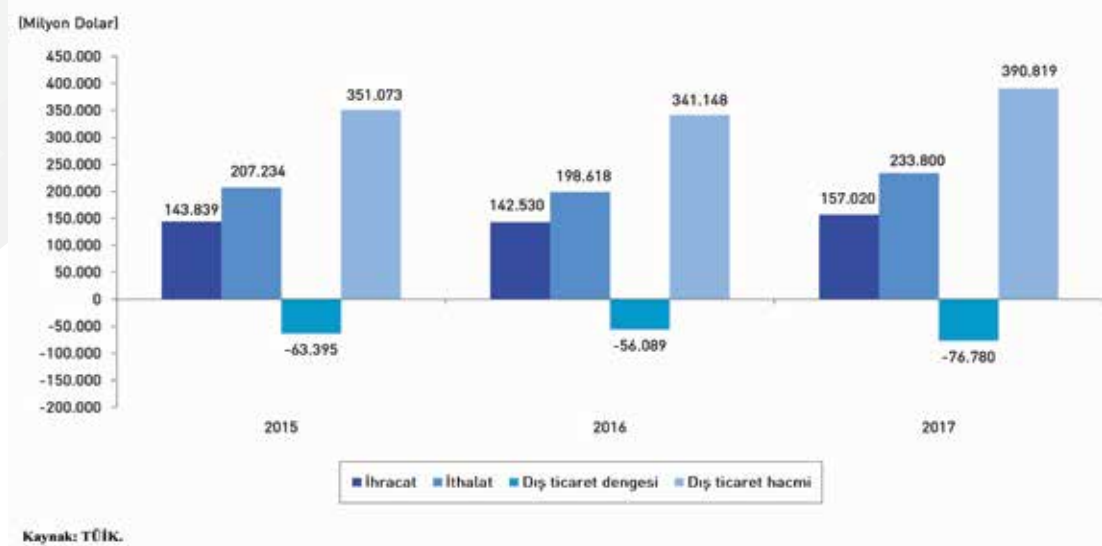
İthalatın ihracattan daha hızlı artmasına bağlı olarak 2016 yılında % 11,5 daralan dış ticaret açığı, 2017 yılında % 36,9 genişleyerek 76.780 milyon dolar olmuştur. Dış ticaret hacmi % 14,6 artarak 341.148 milyon dolardan 390.819 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 98, Grafik 45).

Tablo 98. Dış Ticaret Göstergeleri

Göstergeler	(Milyon Dolar)				
	Değer			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
İhracat	143.839	142.530	157.020	-0,9	10,2
İthalat	207.234	198.618	233.800	-4,2	17,7
Dış ticaret hacmi	351.073	341.148	390.819	-2,8	14,6
Dış ticaret dengesi	-63.395	-56.089	-76.780	-11,5	36,9
İhracatın ithalatı karşılama oranı	69,4	71,8	67,2	-	-

Kaynak: TÜİK.

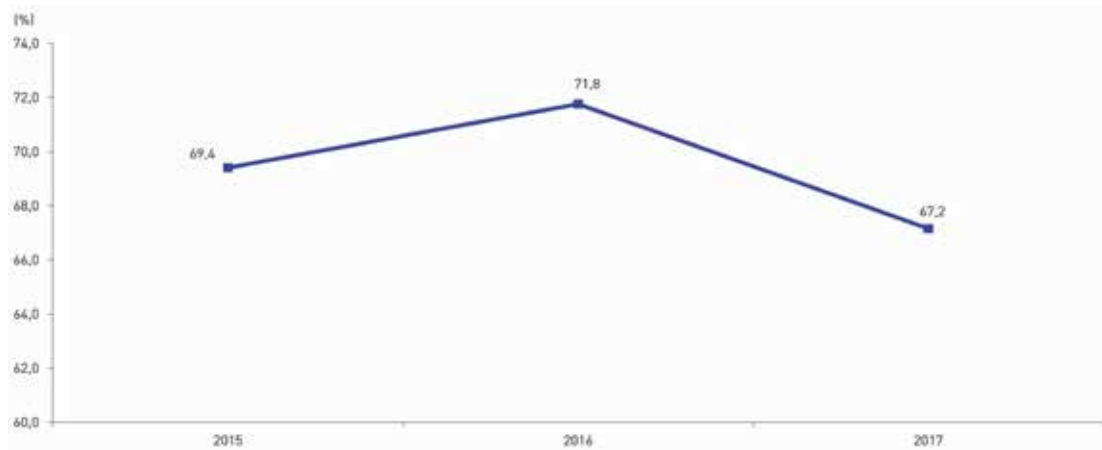
Grafik 45. Dış Ticaret Göstergeleri

Kaynak: TÜİK.

İthalattaki artışın ihracattaki artıştan yüksek olması nedeniyle ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2017 yılında 2016 yılına göre 4,6 puan azalarak % 71,8'den % 67,2'ye gerilemiştir (Grafik 46).

Grafik 46. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

1.5.1.1 İhracat

İhracat, 2016 yılında % 0,9 azalırken 2017 yılında % 10,2 artmıştır. 2017 yılında başta gelişmiş ülkeler olmak üzere küresel ekonomide başlayan canlanma ve finansal koşullardaki iyileşme küresel ticaret hacmini artırmıştır. Özellikle küresel krizden bu yana düşük büyüme sergileyen Euro bölgesinde ekonominin güçlenmeye başlaması da ihracat artışımızı desteklemiştir. 2017 yılı sonunda ihracat 142.530 milyon dolardan 157.020 milyon dolara yükselmiştir.

2017 yılı ihracatında sektörler itibarıyla azalış gösteren tek sektör tarım ve ormancılık sektörü olmuş ve % 2,0 azalışla 5.288 milyon dolara gerilemiştir. Toplam ihracat içinde en küçük paya sahip olan balıkçılık sektörü ihracatı % 8,9 artışla 451 milyon dolar, madencilik ve taşocakçılığı sektörü ihracatı % 31,1 artışla 3.509 milyon dolar, imalat sektörü ihracatı % 10,2 artışla 147.164 milyon dolar olmuştur (Tablo 99).

Tablo 99. Sektörlere Göre İhracat

Sektörler	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Tarım ve ormancılık	5.757	5.397	5.288	4,0	3,8	3,4	-6,2	-2,0
Balıkçılık	368	414	451	0,3	0,3	0,3	12,4	8,9
Madencilik ve taşocakçılığı	2.799	2.677	3.509	1,9	1,9	2,2	-4,4	31,1
İmalat	134.390	133.596	147.164	93,4	93,7	93,7	-0,6	10,2
Diğer	525	446	608	0,4	0,3	0,4	-15,1	36,3
Toplam	143.839	142.530	157.020	100,0	100,0	100,0	-0,9	10,2

Kaynak: TÜİK.

Toplam ihracat içinde sektörlerin payları kıyaslandığında, imalat sektörünün % 93,7 ile en yüksek payı aldığı, onu % 3,4 ile tarım ve ormancılık sektörünün, % 2,2 ile madencilik ve taşocakçılığı sektörünün, % 0,3 ile balıkçılık sektörünün izlediği görülmektedir.

2017 yılında geniş ekonomik grup sınıflamasına göre bir önceki yıla göre sermaye (yatırım) malları ihracatı % 15,5 artış ile 18.358 milyon dolara, ara malları ihracatı % 9,2 artış ile 73.074 milyon dolara, tüketim malları ihracatı % 10,2 artış ile 64.889 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 100).

Toplam ihracat içinde ana mal gruplarının payları bir önceki yıl ile kıyaslandığında sermaye (yatırım) mallarının payının arttığı, ara (hammadde) mallarının payının azaldığı ve tüketim mallarının payının ise değişmediği görülmektedir.

Tablo 100. Geniş Ekonomik Grup Sınıflamasına Göre İhracat

Geniş Ekonomik Grup Sınıflaması	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Sermaye (yatırım) malları	15.392	15.891	18.358	10,7	11,1	11,7	3,2	15,5
Ara (hammadde) malları	68.433	66.890	73.074	47,6	46,9	46,5	-2,3	9,2
Tüketim malları	59.146	58.877	64.889	41,1	41,3	41,3	-0,5	10,2
Diğerleri	869	871	699	0,6	0,6	0,4	0,3	-19,8
Toplam	143.839	142.530	157.020	100,0	100,0	100,0	-0,9	10,2

Kaynak: TÜİK.

2017 yılı ihracatında ilk onda yer alan fasıllar içinde motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam ve parçaları ihracatı 23.945 milyon dolar ile ilk sırada yer alırken, ihracatta lokomotif sektör olmaya devam

etmiştir. Bu grubun toplam ihracat içindeki payı bir önceki yıla göre 1,3 puan artış göstererek % 15,2'ye yükselmiştir. Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları ihracatı 13.828 milyon dolarlık değer ve % 8,8'lik pay ile ikinci sırada, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, taklit mücevherci eşyası ve metal paralar ihracatı 10.879 milyon dolarlık değer ve % 6,9'luk pay ile üçüncü sırada yer almıştır (Tablo 101).

Tablo 101. İhracatımızda İlk On Fasil

Fasıllar ⁽¹⁾	(Milyon Dolar)								
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017	
Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı	17.463	19.802	23.945	12,1	13,9	15,2	13,4	20,9	
Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	12.333	12.339	13.828	8,6	8,7	8,8	0,0	12,1	
Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar	11.264	12.176	10.879	7,8	8,5	6,9	8,1	-10,7	
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	8.926	8.849	8.845	6,2	6,2	5,6	-0,9	-0,1	
Demir ve çelik	6.556	6.180	8.231	4,6	4,3	5,2	-5,7	33,2	
Elektrikli makine ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı	8.278	7.828	8.091	5,8	5,5	5,2	-5,4	3,4	
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	5.916	5.925	5.950	4,1	4,2	3,8	0,2	0,4	
Demir veya çelikten eşya	5.465	4.964	5.600	3,8	3,5	3,6	-9,2	12,8	
Plastikler ve mamulleri	5.358	5.026	5.475	3,7	3,5	3,5	-6,2	8,9	
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar	4.518	3.211	4.327	3,1	2,3	2,8	-28,9	34,8	
Toplam ihracat	143.839	142.530	157.020	100,0	100,0	100,0	-0,9	10,2	

Kaynak: TÜİK.

(1): 2017 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan fasıllardır.

Bu fasıllar içinde 2017 yılında en yüksek ihracat artışı % 34,8 ile mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mum ihracatında olurken, en yüksek azalış % 10,7 ile kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, taklit mücevherci eşyası ve metal paralar ihracatında gerçekleşmiştir.

1.5.1.2 İthalat

2016 yılında % 4,2 azalan ithalat 2017 yılında % 17,7 artmıştır. Enerji fiyatlarındaki ve altın ithalatındaki artış ile ekonomideki canlanmaya bağlı olarak üretim ve talepteki artış, ithalat üzerinde yukarı yönlü etki yapmıştır. 2017 yılı sonunda ithalat 198.618 milyon dolardan 233.800 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 102).

Tablo 102. Sektörlere Göre İthalat

Sektörler	(Milyon Dolar)								
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017	
Tarım ve ormancılık	7.176	7.041	8.991	3,5	3,5	3,8	-1,9	27,7	
Balıkçılık	88	56	58	0,0	0,0	0,0	-36,7	3,6	
Madencilik ve taşocakçılığı	27.609	19.009	26.079	13,3	9,6	11,2	-31,1	37,2	
İmalat	166.821	167.243	190.744	80,5	84,2	81,6	0,3	14,1	
Diğer	5.540	5.269	7.928	2,7	2,7	3,4	-4,9	50,5	
Toplam	207.234	198.618	233.800	100,0	100,0	100,0	-4,2	17,7	

Kaynak: TÜİK.

2017 yılında sektörler itibarıyla bir önceki yıla göre en yüksek artış % 37,2 ile madencilik ve taşocakçılığı sektörü ithalatında olurken, bu sektör tarafından 26.079 milyon dolarlık ithalat yapılmıştır. Bu sektörü % 27,7 artış ve 8.991 milyon dolar ile tarım ve ormancılık sektörü, % 14,1 artış ve 190.744 milyon dolar ile imalat sektörü, % 3,6 artış ve 58 milyon dolar ile de balıkçılık sektörü ithalatı izlemiştir.

Toplam ithalat içinde sektörlerin payları kıyaslandığında, imalat sanayi sektörünün payının % 81,6, madencilik ve taşocakçılığı sektörünün payının % 11,2, tarım ve ormancılık sektörünün payının % 3,8, balıkçılık sektörünün payının ise yüzde ile ifade edilemeyecek kadar küçük olduğu görülmektedir.

Geniş ekonomik grup sınıflamasına göre 2017 yılında sermaye (yatırım) malları ithalatı % 7,8 azalışla 33.117 milyon dolara gerilerken, ara (hammadde) malları ithalatı % 27,7 artışla 171.459 milyon dolara, tüketim malları ithalatı % 1,9'luk sınırlı artışla 28.489 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 103).

Tablo 103. Geniş Ekonomik Grup Sınıflamasına Göre İthalat

Geniş Ekonomik Grup Sınıflaması	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Sermaye (yatırım) malları	34.905	35.919	33.117	16,8	18,1	14,2	2,9	-7,8
Ara (hammadde) malları	143.317	134.315	171.459	69,2	67,6	73,3	-6,3	27,7
Tüketim malları	28.587	27.947	28.489	13,8	14,1	12,2	-2,2	1,9
Diğer	426	437	734	0,2	0,2	0,3	2,6	68,1
Toplam	207.234	198.618	233.800	100,0	100,0	100,0	-4,2	17,7

Kaynak: TÜİK.

2017 yılında toplam ithalatın % 73,3'ünü ara (hammadde) malları, % 14,2'sini sermaye (yatırım) malları, % 12,2'sini tüketim malları oluşturmuştur.

2017 yılında toplam ithalat içinde en yüksek paya sahip olan ilk 10 fasıl içinde 37.205 milyon dolar ile mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar ithalatı ilk sırayı almıştır. Bu grubun toplam ithalat içindeki payı bir önceki yıla göre 2,2 puan artış göstererek % 15,9'a yükselmiştir. Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları ithalatı 27.165 milyon dolarlık değer ve % 13,7'lik pay ile ikinci sırada, elektrikli makine ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı ithalatı 21.152 milyon dolarlık değer ve % 9,0'lık pay ile üçüncü sırada yer almıştır (Tablo 104).

Bu fasıllar içinde 2017 yılında en yüksek ithalat artışı % 142,1 ile kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası ve metal paralar ithalatında olurken, en yüksek azalış % 2,3 ile motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam ve parçaları ithalatında gerçekleşmiştir.

Tablo 104. İthalatımızda İlk On Fasil

Fasillar ⁽¹⁾	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar	37.843	27.169	37.205	18,3	13,7	15,9	-28,2	36,9
Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	25.587	27.297	27.165	12,3	13,7	11,6	6,7	-0,5
Elektrikli makine ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı	17.638	20.135	21.152	8,5	10,1	9,0	14,2	5,0
Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar	4.183	7.204	17.444	2,0	3,6	7,5	72,2	142,1
Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları bunların aksam, parça, aksesuarı	17.544	17.841	17.428	8,5	9,0	7,5	1,7	-2,3
Demir ve çelik	14.775	12.575	16.762	7,1	6,3	7,2	-14,9	33,3
Plastikler ve mamulleri	12.268	11.628	13.265	5,9	5,9	5,7	-5,2	14,1
Organik kimyasal ürünler	4.716	4.360	5.388	2,3	2,2	2,3	-7,5	23,6
Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar, tıbbi, cerrahi alet ve cihazlar, bunların parça ve aksesuarı	4.621	4.633	4.999	2,2	2,3	2,1	0,2	7,9
Eczacılık ürünleri	4.296	4.217	4.449	2,1	2,1	1,9	-1,8	5,5
Toplam ithalat	207.234	198.618	233.800	100,0	100,0	100,0	-4,2	17,7

Kaynak: TÜİK.

(1): 2017 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan fasillerdir.

1.5.1.3 İllere Göre Dış Ticaret

2017 yılında iller itibarıyla en yüksek ihracat değerine 81.462 milyon dolar ile önceki yıllarda olduğu gibi İstanbul sahip olmuştur. İstanbul'un ihracatı Türkiye toplam ihracatının % 51,9'unu oluşturmuştur. İstanbul'u 10.536 milyon dolar ile toplam ihracatın % 6,7'sini gerçekleştiren Bursa ve 9.254 milyon dolar ile toplam ihracatın % 5,9'unu gerçekleştiren İzmir izlemiştir. 2017 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada ilk 10'da yer alan iller içinde önceki yıla göre ihracatı en çok artan il % 105,6 ile Sakarya olmuştur (Tablo 105).

Tablo 105. En Çok İhracat Yapan İlk On İl

İller ^{(1), (2)}	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
İstanbul	77.010	76.072	81.462	53,5	53,4	51,9	-1,2	7,1
Bursa	8.635	9.766	10.536	6,0	6,9	6,7	13,1	7,9
İzmir	8.109	8.330	9.254	5,6	5,8	5,9	2,7	11,1
Kocaeli	7.403	6.528	8.096	5,1	4,6	5,2	-11,8	24,0
Ankara	7.049	6.463	6.740	4,9	4,5	4,3	-8,3	4,3
Gaziantep	6.330	6.419	6.608	4,4	4,5	4,2	1,4	2,9
Sakarya	1.943	2.554	5.250	1,4	1,8	3,3	31,4	105,6
Denizli	2.516	2.403	2.677	1,7	1,7	1,7	-4,5	11,4
Hatay	1.827	1.745	2.334	1,3	1,2	1,5	-4,5	33,8
Manisa	1.839	1.874	1.990	1,3	1,3	1,3	1,9	6,2
İlk on il toplamı	122.660	122.154	134.946	85,3	85,7	85,9	-0,4	10,5
Toplam ihracat	143.839	142.530	157.020	100,0	100,0	100,0	-0,9	10,2

Kaynak: TÜİK.

(1): 2017 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan illerdir.

(2): İl verileri girişim merkezlerinin bulunduğu ile göre oluşturulmaktadır.

En yüksek ithalat değerine de 134.677 milyon dolar ile Türkiye toplam ithalatının % 57,6'sını oluşturan İstanbul sahiptir. İstanbul'u 12.516 milyon dolar ile toplam ihracatın % 5,4'ünü oluşturan Ankara ve 11.562 milyon dolar ile toplam ithalatın % 4,9'unu oluşturan Kocaeli takip etmiştir. 2017 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada ilk 10'da yer alan iller içinde 2016 yılına göre ithalatın en çok arttığı il % 49,8 ile Hatay olmuştur (Tablo 106).

Tablo 106. En Çok İthalat Yapan İlk On İl

İller ^{(1), (2)}	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
İstanbul	118.040	116.097	134.677	57,0	58,5	57,6	-1,6	16,0
Ankara	9.711	10.838	12.516	4,7	5,5	5,4	11,6	15,5
Kocaeli	8.440	8.064	11.562	4,1	4,1	4,9	-4,5	43,4
İzmir	8.696	8.811	9.851	4,2	4,4	4,2	1,3	11,8
Bursa	8.051	8.710	9.122	3,9	4,4	3,9	8,2	4,7
Gaziantep	4.884	4.817	5.238	2,4	2,4	2,2	-1,4	8,7
Hatay	3.232	2.571	3.852	1,6	1,3	1,6	-20,5	49,8
Manisa	3.303	2.702	3.148	1,6	1,4	1,3	-18,2	16,5
Sakarya	1.489	2.113	3.086	0,7	1,1	1,3	41,9	46,0
Adana	2.048	1.803	2.172	1,0	0,9	0,9	-11,9	20,4
İlk on il toplamı	167.894	166.526	195.225	81,0	83,8	83,5	-0,8	17,2
Toplam ithalat	207.234	198.618	233.800	100,0	100,0	100,0	-4,2	17,7

Kaynak: TÜİK.

(1): 2017 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan illerdir.
(2) : İl verileri girişim merkezlerinin bulunduğu ile göre oluşturulmaktadır.

1.5.1.4 Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret

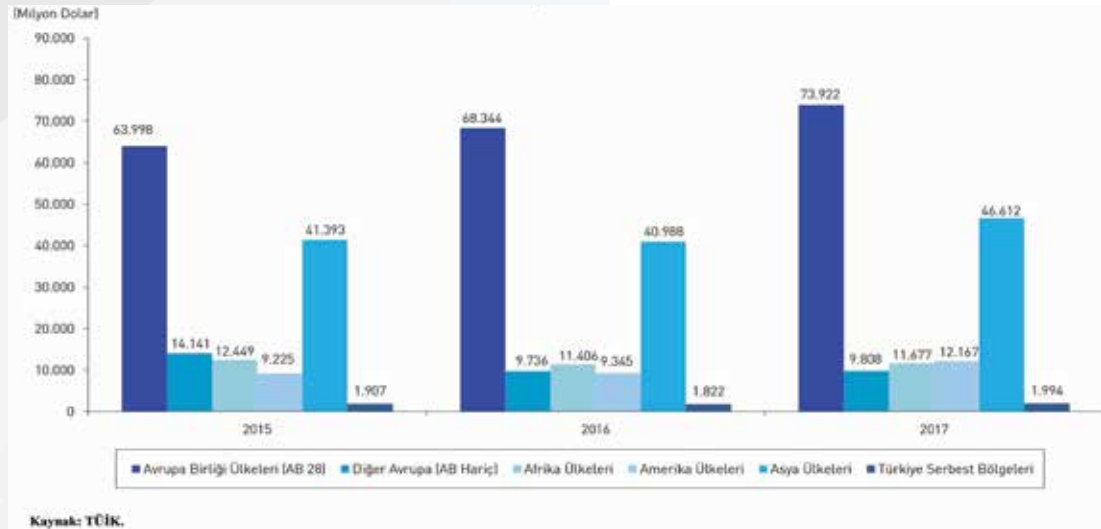
Toplam dış ticaretimizin büyük bir bölümünü gerçekleştirdiğimiz AB ülkelerine olan ihracat 2017 yılında % 8,2 artarak 73.922 milyon dolara, Türkiye Serbest Bölgelerine yapılan ihracat % 9,5 artarak 1.994 milyon dolara, diğer ülkeler grubuna yapılan ihracat % 12,1 artarak 81.103 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 107).

2017 yılında toplam ihracat içinde AB ülkelerine yapılan ihracatın payı azalırken, Türkiye Serbest Bölgelerine yapılan ihracatın payı değişmemiş, diğer ülkelere yapılan ihracatın payı artmıştır. 2017 yılında toplam ihracat içinde AB ülkelerine yapılan ihracatın payı % 47,1, Türkiye Serbest Bölgelerine yapılan ihracatın payı % 1,3, diğer ülkeler grubuna yapılan ihracatın payı % 51,7 olmuştur.

2017 yılında diğer ülkeler grubuna yapılan ihracatın, 9.808 milyon doları AB ülkeleri dışında kalan Avrupa ülkelerine, 11.677 milyon doları Afrika ülkelerine, 12.167 milyon doları Amerika ülkelerine, 46.612 milyon doları Asya ülkelerine, 648 milyon doları Avustralya ve Yeni Zelanda'ya ve 192 milyon doları da bunların dışında kalan ülke ve bölgelere yapılan ihracattan oluşmuştur (Grafik 47).

Toplam ihracat içinde AB dışındaki Avrupa ülkelerine yapılan ihracatın payı % 6,2, Afrika ülkelerine yapılan ihracatın payı % 7,4, Amerika ülkelerine yapılan ihracatın payı % 7,7, Asya ülkelerine yapılan ihracatın payı % 29,7, Avustralya ve Yeni Zelanda'ya yapılan ihracatın payı % 0,4, diğer ülke ve bölgelere yapılan ihracatın payı da % 0,1 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Grafik 47. Belirli Ülke Gruplarına Göre İhracat

2017 yılında AB ülkelerinden yapılan ithalat % 9,9 artarak 85.210 milyon dolara, Türkiye Serbest Bölgelerinden yapılan ithalat % 9,4 artarak 1.569 milyon dolara, diğer ülkeler grubundan yapılan ithalat % 22,8 artarak 147.021 milyon dolara yükselmiştir.

Toplam ithalat içinde AB ülkelerinden yapılan ithalatın payı azalırken, diğer ülkelerden yapılan ithalatın payı artmış, Türkiye Serbest Bölgelerinden yapılan ithalatın payı ise değişmemiştir. 2017 yılında toplam ithalat içinde AB ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 36,4, Türkiye Serbest Bölgelerinden yapılan ithalatın payı % 0,7 ve diğer ülkeler grubundan yapılan ithalatın payı % 62,9 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 107. Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri

Ülke Grupları	(Milyon Dolar)							
	İhracat			İthalat			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 28)	63.998	68.344	73.922	44,5	48,0	47,1	6,8	8,2
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	1.907	1.822	1.994	1,3	1,3	1,3	-4,5	9,5
C- Diğer Ülkeler	77.934	72.364	81.103	54,2	50,8	51,7	-7,1	12,1
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	14.141	9.736	9.808	9,8	6,8	6,2	-31,1	0,7
2- Afrika Ülkeleri	12.449	11.406	11.677	8,7	8,0	7,4	-8,4	2,4
Kuzey Afrika	8.527	7.755	7.528	5,9	5,4	4,8	-9,1	-2,9
Diğer Afrika	3.922	3.651	4.149	2,7	2,6	2,6	-6,9	13,6
3- Amerika Ülkeleri	9.225	9.345	12.167	6,4	6,6	7,7	1,3	30,2
Kuzey Amerika	7.067	7.404	9.701	4,9	5,2	6,2	4,8	31,0
Orta Amerika ve Karayipler	849	846	1.171	0,6	0,6	0,7	-0,3	38,4
Güney Amerika	1.310	1.095	1.296	0,9	0,8	0,8	-16,4	18,4
4- Asya Ülkeleri	41.393	40.988	46.612	28,8	28,8	29,7	-1,0	13,7
Yakın ve Orta Doğu	31.086	31.304	35.340	21,6	22,0	22,5	0,7	12,9
Diğer Asya	10.307	9.684	11.272	7,2	6,8	7,2	-6,0	16,4
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	619	736	648	0,4	0,5	0,4	18,8	-12,0
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	106	152	192	0,1	0,1	0,1	43,9	25,9
Toplam	143.839	142.530	157.020	100,0	100,0	100,0	-0,9	10,2

Tablo 107. Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri (Devam)

Ülke Grupları	(Milyon Dolar)							
				İthalat				
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 28)	78.681	77.501	85.210	38,0	39,0	36,4	-1,5	9,9
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	1.227	1.435	1.569	0,6	0,7	0,7	16,9	9,4
C- Diğer Ülkeler	127.326	119.682	147.021	61,4	60,3	62,9	-6,0	22,8
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	28.112	21.907	31.381	13,6	11,0	13,4	-22,1	43,2
2- Afrika Ülkeleri	5.099	5.356	7.177	2,5	2,7	3,1	5,0	34,0
Kuzey Afrika	3.007	3.201	4.143	1,5	1,6	1,8	6,4	29,4
Diğer Afrika	2.092	2.155	3.034	1,0	1,1	1,3	3,0	40,8
3- Amerika Ülkeleri	16.771	16.990	21.004	8,1	8,6	9,0	1,3	23,6
Kuzey Amerika	12.071	11.931	14.112	5,8	6,0	6,0	-1,2	18,3
Orta Amerika ve Karayipler	1.040	967	960	0,5	0,5	0,4	-7,0	-0,7
Güney Amerika	3.661	4.092	5.931	1,8	2,1	2,5	11,8	44,9
4- Asya Ülkeleri	66.914	68.018	76.955	32,3	34,2	32,9	1,6	13,1
Yakın ve Orta Doğu	13.575	13.761	19.786	6,6	6,9	8,5	1,4	43,8
Diğer Asya	53.339	54.257	57.170	25,7	27,3	24,5	1,7	5,4
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	609	655	2.236	0,3	0,3	1,0	7,6	241,6
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	9.821	6.757	8.268	4,7	3,4	3,5	-31,2	22,4
Toplam	207.234	198.618	233.800	100,0	100,0	100,0	-4,2	17,7

Ülke Grupları	Dış Ticaret Hacmi							
				Pay (%)			Değişim (%)	
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 28)	142.680	145.845	159.132	40,6	42,8	40,7	2,2	9,1
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	3.134	3.256	3.564	0,9	1,0	0,9	3,9	9,4
C- Diğer Ülkeler	205.259	192.046	228.124	58,5	56,3	58,4	-6,4	18,8
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	42.253	31.643	41.188	12,0	9,3	10,5	-25,1	30,2
2- Afrika Ülkeleri	17.548	16.762	18.853	5,0	4,9	4,8	-4,5	12,5
Kuzey Afrika	11.534	10.956	11.670	3,3	3,2	3,0	-5,0	6,5
Diğer Afrika	6.014	5.806	7.183	1,7	1,7	1,8	-3,5	23,7
3- Amerika Ülkeleri	25.996	26.335	33.171	7,4	7,7	8,5	1,3	26,0
Kuzey Amerika	19.137	19.335	23.813	5,5	5,7	6,1	1,0	23,2
Orta Amerika ve Karayipler	1.888	1.813	2.131	0,5	0,5	0,5	-4,0	17,5
Güney Amerika	4.971	5.187	7.227	1,4	1,5	1,8	4,3	39,3
4- Asya Ülkeleri	108.307	109.006	123.567	30,9	32,0	31,6	0,6	13,4
Yakın ve Orta Doğu	44.660	45.065	55.125	12,7	13,2	14,1	0,9	22,3
Diğer Asya	63.647	63.941	68.442	18,1	18,7	17,5	0,5	7,0
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	1.228	1.391	2.884	0,3	0,4	0,7	13,2	107,4
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	9.927	6.910	8.460	2,8	2,0	2,2	-30,4	22,4
Toplam	351.073	341.148	390.819	100,0	100,0	100,0	-2,8	14,6

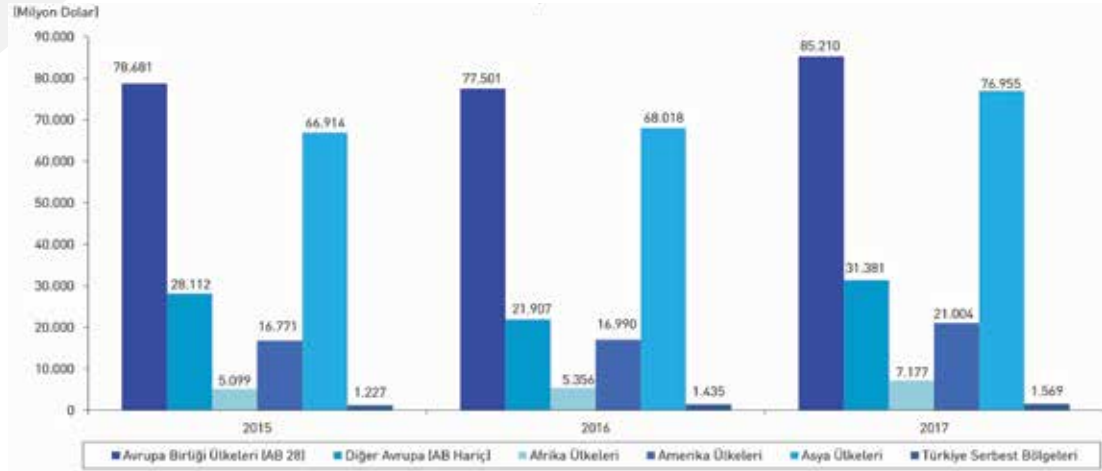
Kaynak: TÜİK.

2017 yılında diğer ülkeler başlığı altında yer alan ülkelere yapılan 147.021 milyon dolarlık ithalatın 31.381 milyon doları AB haricindeki diğer Avrupa ülkelerinden, 7.177 milyon doları Afrika ülkelerinden, 21.004 milyon doları Amerika ülkelerinden, 76.955 milyon doları Asya ülkelerinden, 2.236 milyon doları Avustralya ve Yeni Zelanda'dan ve 8.268 milyon doları da diğer ülke ve bölgelerden yapılmıştır (Grafik 48).

Toplam ithalat içinde AB dışındaki Avrupa ülkelerinden yapılan ithalat % 13,4, Afrika ülkelerinden yapılan ithalat % 3,1, Amerika ülkelerinden yapılan ithalat % 9,0, Asya ülkelerinden yapılan ithalat % 32,9, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan yapılan ithalat % 1,0, diğer ülke ve bölgelerden yapılan ithalat % 3,5 paya sahiptir.

2016 yılında % 2,8 azalan dış ticaret hacmi, 2017 yılında % 14,6 artarak 390.819 milyon dolara yükselmiştir. AB ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi % 9,1 artarak 159.132 milyon dolara, Türkiye Serbest Bölgeleri ile olan dış ticaret hacmi % 9,4 artarak 3.564 milyon dolara, diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelere olan dış ticaret hacmi de % 18,8 artarak 228.124 milyon dolara yükselmiştir.

Grafik 48. Belirli Ülke Gruplarına Göre İthalat

Kaynak: TÜİK.

Diğer ülkeler grubu altında yer alan AB haricindeki diğer Avrupa ülkeleri ile olan dış ticaret % 30,2, Afrika ülkeleri ile olan dış ticaret % 12,5, Amerika ülkeleri ile olan dış ticaret % 26,0, Asya ülkeleri ile olan dış ticaret % 13,4, Avustralya ve Yeni Zelanda ile olan dış ticaret % 107,4, diğer ülke ve bölgelerle olan dış ticaret % 22,4 artmıştır.

Seçilmiş ülke grupları itibarıyla Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerine 82.741 milyon dolar, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ülkelerine 45.139 milyon dolar, Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) ülkelerine 15.639 milyon dolar, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerine 9.105 milyon dolar, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) ülkelerine 8.106 milyon dolar, Gelişen Sekiz Ülkeye (D-8) 7.125 milyon dolar, Türk Cumhuriyetlerine 4.166 milyon dolar, Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ülkelerine 1.639 milyon dolar ihracat gerçekleştirilmiştir (Tablo 108).

2017 yılında seçilmiş ülke gruplarına ihracatta bir önceki yıla göre en yüksek artış % 19,6 ile KEİ ülkelerinde olurken, en yüksek düşüş % 49,8 ile geçen yılda olduğu gibi EFTA ülkelerinde kaydedilmiştir.

Tablo 108. Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri

Seçilmiş Ülke Grupları	(Milyon Dolar)							
	İhracat						Değişim (%)	
	Pay (%)			Pay (%)			2016	2017
	2015	2016	2017	2015	2016	2017		
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	75.368	77.420	82.741	52,4	54,3	52,7	2,7	6,9
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	6.202	3.267	1.639	4,3	2,3	1,0	-47,3	-49,8
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	14.590	13.078	15.639	10,1	9,2	10,0	-10,4	19,6
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	9.567	9.603	8.106	6,7	6,7	5,2	0,4	-15,6
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	10.569	7.750	9.105	7,3	5,4	5,8	-26,7	17,5
Türk Cumhuriyetleri	5.290	3.992	4.166	3,7	2,8	2,7	-24,5	4,4
İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	42.738	41.232	45.139	29,7	28,9	28,7	-3,5	9,5
D-8 Gelişen Sekiz Ülke ⁽¹⁾	8.156	9.127	7.125	5,7	6,4	4,5	11,9	-21,9
Genel Toplam	143.839	142.530	157.020	100,0	100,0	100,0	-0,9	10,2
Seçilmiş Ülke Grupları	İthalat							
	Pay (%)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	101.502	100.923	116.366	49,0	50,8	49,8	-0,6	15,3
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	3.138	3.162	7.776	1,5	1,6	3,3	0,8	145,9
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	31.525	24.183	30.605	15,2	12,2	13,1	-23,3	26,6
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	9.310	7.740	11.207	4,5	3,9	4,8	-16,9	44,8
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	27.152	20.729	26.079	13,1	10,4	11,2	-23,7	25,8
Türk Cumhuriyetleri	2.688	2.605	3.185	1,3	1,3	1,4	-3,1	22,3
İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	22.407	23.178	31.958	10,8	11,7	13,7	3,4	37,9
D-8 Gelişen Sekiz Ülke ⁽¹⁾	11.786	10.867	15.352	5,7	5,5	6,6	-7,8	41,3
Genel Toplam	207.234	198.618	233.800	100,0	100,0	100,0	-4,2	17,7
Seçilmiş Ülke Grupları	Dış Ticaret Hacmi							
	Pay (%)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	176.871	178.343	199.107	50,4	52,3	50,9	0,8	11,6
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	9.340	6.428	9.415	2,7	1,9	2,4	-31,2	46,5
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	46.116	37.262	46.244	13,1	10,9	11,8	-19,2	24,1
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	18.877	17.342	19.313	5,4	5,1	4,9	-8,1	11,4
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	37.721	28.479	35.185	10,7	8,3	9,0	-24,5	23,5
Türk Cumhuriyetleri	7.978	6.597	7.351	2,3	1,9	1,9	-17,3	11,4
İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	65.144	64.411	77.097	18,6	18,9	19,7	-1,1	19,7
D-8 Gelişen Sekiz Ülke ⁽¹⁾	19.942	19.994	22.478	5,7	5,9	5,8	0,3	12,4
Genel Toplam	351.073	341.148	390.819	100,0	100,0	100,0	-2,8	14,6

Kaynak: TÜİK.

(1): Türkiye, İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır, Nijerya.

Toplam ihracat içinde OECD ülkelerine yapılan ihracat % 52,7, İİT ülkelerine yapılan ihracat % 28,7, KEİ ülkelerine yapılan ihracat % 10,0, BDT ülkelerine yapılan ihracat % 5,8, EİT ülkelerine yapılan ihracat % 5,2, D-8 ülkelerine yapılan ihracat % 4,5, Türk Cumhuriyetlerine yapılan ihracat % 2,7 ve EFTA ülkelerine yapılan ihracat % 1,0 paya sahiptir.

2017 yılında en fazla ithalat 116.366 milyon dolar ile OECD ülkelerinden yapılırken, onu 31.958 milyon dolar ile İİT ülkeleri, 30.605 milyon dolar ile KEİ ülkeleri, 26.079 milyon dolar ile BDT ülkeleri, 15.352 milyon dolar ile D-8 ülkeleri, 11.207 milyon dolar ile EİT ülkeleri, 7.776 milyon dolar ile EFTA ülkeleri ve 3.185 milyon dolar ile Türk Cumhuriyetlerinden yapılan ithalat izlemiştir. 2017 yılında bir önceki yıla göre bu başlık altındaki bütün ülke gruplarından yapılan ithalatta artış olmuştur. En yüksek oranlı artış % 145,9 ile EFTA ülkelerinden yapılan ithalatta olmuştur.

2017 yılında seçilmiş ülke grupları dış ticaret hacminin % 50,9'u olan 199.107 milyon doları OECD ülkeleriyle, % 19,7'si olan 77.097 milyon doları İİT ülkeleriyle, % 11,8'i olan 46.244 milyon doları KEİ ülkeleriyle, % 9,0'ı olan 35.185 milyon doları BDT ülkeleriyle, % 5,8'i olan 22.478 milyon doları D-8 ülkeleriyle, % 4,9'u olan 19.313 milyon doları EİT ülkeleriyle, % 2,4'ü olan 9.415 milyon doları EFTA ülkeleriyle, % 1,9'u olan 7.351 milyon doları Türk Cumhuriyetleri ile yapılmıştır.

En çok ihracat yapılan ilk on ülke içinde Almanya 15.121 milyon dolar ile toplam ihracatın % 9,6'sını alarak ilk sırada yer alırken, bu ülkeye yapılan ihracat 2016 yılına göre % 8,0 artış göstermiştir. Onu 9.605 milyon dolar ile toplam ihracatın % 6,1'ini alan İngiltere ikinci sırada izlerken, İngiltere'ye yapılan ihracat 2016 yılına göre % 17,8 azalış göstermiştir. Birleşik Arap Emirlikleri 9.184 milyon dolar ile toplam ihracatın % 5,8'ini alarak üçüncü sırada yer almış, 2016 yılına göre % 69,9'luk artış ile ihracatımızın en çok arttığı ülke olmuştur. İlk onda yer alan ülkelere 2017 yılında toplam ihracatın % 51,1'i gerçekleştirilmiştir (Tablo 109).

Tablo 109. En Çok İhracat Yapılan İlk On Ülke

Ülkeler ⁽¹⁾	(Milyon Dolar)								
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017	
Almanya	13.417	13.999	15.121	9,3	9,8	9,6	4,3	8,0	
İngiltere	10.556	11.686	9.605	7,3	8,2	6,1	10,7	-17,8	
Birleşik Arap Emirlikleri	4.681	5.407	9.184	3,3	3,8	5,8	15,5	69,9	
Irak	8.550	7.637	9.056	5,9	5,4	5,8	-10,7	18,6	
ABD	6.396	6.623	8.655	4,4	4,6	5,5	3,6	30,7	
İtalya	6.887	7.581	8.475	4,8	5,3	5,4	10,1	11,8	
Fransa	5.845	6.022	6.585	4,1	4,2	4,2	3,0	9,3	
İspanya	4.742	4.988	6.304	3,3	3,5	4,0	5,2	26,4	
Hollanda	3.155	3.589	3.865	2,2	2,5	2,5	13,8	7,7	
İsrail	2.698	2.956	3.408	1,9	2,1	2,2	9,5	15,3	
İlk on ülke toplamı	66.928	70.488	80.258	46,5	49,5	51,1	5,3	13,9	
Toplam ihracat	143.839	142.530	157.020	100,0	100,0	100,0	-0,9	10,2	

Kaynak: TÜİK.

(1): 2017 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan ülkelerdir.

En fazla ithalat yapılan ilk on ülke içinde ilk sırayı 23.371 milyon dolar ve % 10,0'lık pay ile Çin alırken, bu ülkeden yapılan ithalat 2016 yılına göre % 8,1 azalış göstermiştir. İkinci sırayı 21.302 milyon dolar ile toplam ithalatın % 9,1'ini yapan Almanya izlerken, Almanya'dan yapılan ithalat 2016 yılına göre % 0,8 azalış göstermiştir. Üçüncü sırayı 19.514 milyon dolar ile toplam ithalatın % 8,3'ünü yapan Rusya Federasyonu almış, 2016 yılında yaşanan politik gerginlikler sonucu azalan ithalat 2017 yılında % 28,7 artmıştır. 2017 yılında ithalatta ilk onda yer alan ülkelerin toplam ithalat içindeki payı % 52,6 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 110).

Tablo 110. En Çok İthalat Yapılan İlk On Ülke

Ülkeler ⁽¹⁾	(Milyon Dolar)								
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017	
Çin	24.873	25.441	23.371	12,0	12,8	10,0	2,3	-8,1	
Almanya	21.352	21.475	21.302	10,3	10,8	9,1	0,6	-0,8	
Rusya Federasyonu	20.402	15.162	19.514	9,8	7,6	8,3	-25,7	28,7	
ABD	11.141	10.868	11.945	5,4	5,5	5,1	-2,5	9,9	
İtalya	10.639	10.218	11.305	5,1	5,1	4,8	-4,0	10,6	
Fransa	7.598	7.365	8.071	3,7	3,7	3,5	-3,1	9,6	
İran	6.096	4.700	7.492	2,9	2,4	3,2	-22,9	59,4	
İsviçre	2.446	2.503	6.900	1,2	1,3	3,0	2,3	175,7	
Güney Kore	7.057	6.384	6.609	3,4	3,2	2,8	-9,5	3,5	
İngiltere	5.541	5.320	6.549	2,7	2,7	2,8	-4,0	23,1	
İlk on ülke toplamı	117.146	109.437	123.058	56,5	55,1	52,6	-6,6	12,4	
Toplam ithalat	207.234	198.618	233.800	100,0	100,0	100,0	-4,2	17,7	

Kaynak: TÜİK.

(1): 2017 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan ülkelerdir.

1.5.1.5 Komşu Ülkelerle Dış Ticaret

Komşu ülkelere yapılan ihracat 2017 yılında % 2,5 artarak 20.712 milyon dolara yükselmiştir. Toplam ihracat içinde komşu ülkelerin payı bir önceki yıla göre 1,0 puan azalarak % 14,2'den % 13,2'ye gerilemiştir.

Komşu ülkeler içinde en fazla ihracat yapılan ülke 9.056 milyon dolar ile Irak olurken, onu 3.259 milyon dolar ile İran, 2.804 milyon dolar ile Bulgaristan izlemiştir. 2017 yılında bir önceki yıla göre Irak'a yapılan ihracat % 18,6, Bulgaristan'a yapılan ihracat % 17,7 artarken, İran'a yapılan ihracat % 34,4 azalmıştır (Tablo 111).

Tablo 111. Sınır Komşularımızla Dış Ticaret

(Milyon Dolar)									
Komşu Ülkeler	İhracat								
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017	
Azerbaycan- Nahçıvan	1.899	1.285	1.357	1,3	0,9	0,9	-32,3	5,6	
Bulgaristan	1.676	2.384	2.804	1,2	1,7	1,8	42,2	17,7	
Ermenistan	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Gürcistan	1.109	1.177	1.209	0,8	0,8	0,8	6,1	2,7	
Irak	8.550	7.637	9.056	5,9	5,4	5,8	-10,7	18,6	
İran	3.664	4.966	3.259	2,5	3,5	2,1	35,5	-34,4	
Suriye	1.522	1.322	1.364	1,1	0,9	0,9	-13,1	3,1	
Yunanistan	1.401	1.427	1.663	1,0	1,0	1,1	1,9	16,5	
Komşu ülkeler toplamı	19.820	20.197	20.712	13,8	14,2	13,2	1,9	2,5	
Genel toplam	143.839	142.530	157.020	100,0	100,0	100,0	-0,9	10,2	
Komşu Ülkeler	İthalat								
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017	
Azerbaycan- Nahçıvan	232	278	351	0,1	0,1	0,2	19,7	26,2	
Bulgaristan	2.254	2.143	2.773	1,1	1,1	1,2	-5,0	29,4	
Ermenistan	1	1	2	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	
Gürcistan	223	212	215	0,1	0,1	0,1	-5,1	1,7	
Irak	297	836	1.528	0,1	0,4	0,7	182,1	82,7	
İran	6.096	4.700	7.492	2,9	2,4	3,2	-22,9	59,4	
Suriye	52	65	71	0,0	0,0	0,0	27,0	7,9	
Yunanistan	1.861	1.187	1.833	0,9	0,6	0,8	-36,2	54,4	
Komşu ülkeler toplamı	11.016	9.422	14.265	5,3	4,7	6,1	-14,5	51,4	
Genel toplam	207.234	198.618	233.800	100,0	100,0	100,0	-4,2	17,7	
Komşu Ülkeler	Dış Ticaret Hacmi								
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017	
Azerbaycan- Nahçıvan	2.131	1.563	1.708	0,6	0,5	0,4	-26,6	9,3	
Bulgaristan	3.930	4.526	5.577	1,1	1,3	1,4	15,2	23,2	
Ermenistan	1	1	2	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	
Gürcistan	1.332	1.388	1.424	0,4	0,4	0,4	4,2	2,6	
Irak	8.846	8.473	10.583	2,5	2,5	2,7	-4,2	24,9	
İran	9.760	9.666	10.752	2,8	2,8	2,8	-1,0	11,2	
Suriye	1.574	1.387	1.434	0,4	0,4	0,4	-11,8	3,4	
Yunanistan	3.262	2.614	3.496	0,9	0,8	0,9	-19,8	33,7	
Komşu ülkeler toplamı	30.835	29.619	34.977	8,8	8,7	8,9	-3,9	18,1	
Genel toplam	351.073	341.148	390.819	100,0	100,0	100,0	-2,8	14,6	

Kaynak: TÜİK.

Komşu ülkelerden yapılan ithalat 2017 yılında % 51,4 artarak 14.265 milyon dolara yükselmiştir. Komşu ülkelerin toplam ithalat içindeki payı bir önceki yıla göre 1,4 puan artarak % 4,7'den % 6,1'e yükselmiştir.

Komşu ülkeler içinde en fazla ithalat yapılan ülke 7.492 milyon dolar ile İran olurken, onu 2.773 milyon dolar ile Bulgaristan ve 1.833 milyon dolar ile Yunanistan takip etmiştir. 2017 yılında bir önceki yıla göre İran'dan yapılan ithalat % 59,4, Bulgaristan'dan yapılan ithalat % 29,4 ve Yunanistan'dan yapılan ithalat % 54,4 artmıştır.

Ülkemizin komşu ülkelerle olan dış ticaret hacmi 2016 yılında % 3,9 azalırken, 2017 yılında % 18,1 artarak 29.619 milyon dolardan, 34.977 milyon dolara yükselmiştir. Komşu ülkelerle yapılan dış ticaret hacminin, toplam dış ticaret hacmi içindeki payı 2016 yılına göre 0,2 puan artarak % 8,7'den % 8,9'a yükselmiştir.

1.5.2 Ödemeler Dengesi

Cari işlemler dengesi 2017 yılında bir önceki yıla göre önemli oranda bozulma göstermiştir. Cari işlemler açığı % 42,1 artarak 33.137 milyon dolardan 47.100 milyon dolara yükselmiştir. Söz konusu gelişmede ödemeler dengesi tablosundaki dış ticaret açığındaki artış ile birincil gelir dengesi açığındaki yükselme etkili olmuştur (Tablo 112, Grafik 49).

Ödemeler dengesinde gösterildiği şekilde 2017 yılında ihracat % 10,4, ithalat % 17,5 artış göstermiştir. Böylece mal dengesi açığı % 43,4 artış ile 58.636 milyon dolara yükselmiştir.

Türkiye'nin güvenliğine yönelik duyulan endişelerin azalması, Rusya ile ilişkilerde normalleşmenin başlamasıyla seyahat gelirleri artışa geçmiş ve cari açığın genişlemesini sınırlandırmıştır. 2017 yılında seyahat gelirleri % 19,9 artarak 22.478 milyon dolara, seyahat giderleri % 0,8 artarak 4.823 milyon dolara yükselmiştir. Böylece net seyahat gelirleri % 26,5 artarak 17.655 milyon dolar olmuştur. Taşımacılık kaleminden kaynaklanan net gelirler % 11,9 artarak 5.630 milyon dolara yükselirken, inşaat kaleminden kaynaklanan net gelirler % 14,1 azalarak 440 milyon dolara gerilemiştir. 2017 yılında net hizmet gelirleri 2016 yılına göre % 31,9 artarak 20.133 milyon dolar olmuştur.

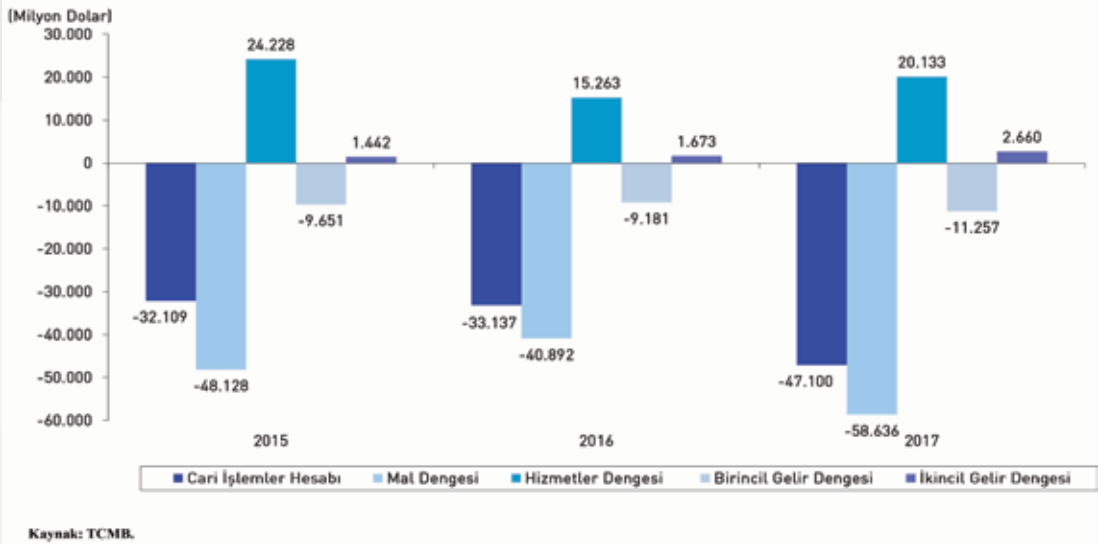
Ücret ödemeleri ve yatırım geliri kalemlerinden oluşan birincil gelir dengesindeki net çıkış devam etmiş ve 2017 yılında % 22,6'lık artış ile 11.257 milyon dolara yükselmiştir. Bu gelişmede büyük ölçüde, yatırım gelirinden kaynaklanan net çıkışların 1.831 milyon dolar artarak 10.312 milyon dolara yükselmesi etkili olmuştur. Birincil gelir dengesi altında izlenen faiz giderleri % 13,3 artarak 6.368 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 112. Ödemeler Dengesi

Bileşenler	(Milyon Dolar)				
	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017
Cari İşlemler Hesabı	-32.109	-33.137	-47.100	3,2	42,1
İhracat	151.970	150.161	165.775	-1,2	10,4
İthalat	200.098	191.053	224.411	-4,5	17,5
Mal Dengesi	-48.128	-40.892	-58.636	-15,0	43,4
Hizmet Gelirleri	46.632	37.391	43.925	-19,8	17,5
Seyahat Gelirleri	26.616	18.743	22.478	-29,6	19,9
Diğer Gelirler	20.016	18.648	21.447	-6,8	15,0
Hizmet Giderleri	22.404	22.128	23.792	-1,2	7,5
Seyahat Giderleri	5.368	4.783	4.823	-10,9	0,8
Diğer Giderler	17.036	17.345	18.969	1,8	9,4
Mal ve Hizmet Dengesi	-23.900	-25.629	-38.503	7,2	50,2
Birincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	4.471	5.311	4.916	18,8	-7,4
Faiz Gelirleri	1.722	2.142	2.339	24,4	9,2
Diğer Gelirler	2.749	3.169	2.577	15,3	-18,7
Birincil Yatırım Kaynaklı Giderler	14.122	14.492	16.173	2,6	11,6
Faiz Giderleri	5.160	5.620	6.368	8,9	13,3
Diğer Giderler	8.962	8.872	9.805	-1,0	10,5
Mal, Hizmet ve Birincil Gelir Dengesi	-33.551	-34.810	-49.760	3,8	42,9
İkincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	1.442	1.673	2.660	16,0	59,0
İşçi Gelirleri	714	575	414	-19,5	-28,0
Diğer Transferler	728	1.098	2.246	50,8	104,6
Sermaye Hesabı	-21	23	17	-209,5	-26,1
Finans Hesabı	-10.543	-22.958	-38.892	117,8	69,4
Doğrudan Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	5.096	3.147	2.702	-38,2	-14,1
Doğrudan Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	18.002	13.343	10.830	-25,9	-18,8
Portföy Yatırımları: Net Varlık Edinimi	6.129	1.511	-228	-75,3	-115,1
Portföy Yatırımları: Net Yükümlülük Oluşumu	-9.558	7.811	24.064	-181,7	208,1
Hisse Senetleri	-2.395	823	3.192	-134,4	287,8
Borç Senetleri	-7.163	6.988	20.872	-197,6	198,7
Diğer Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	14.992	6.144	8.045	-59,0	30,9
Merkez Bankası	0	0	0	-	-
Genel Hükümet	-238	-236	-326	-0,8	38,1
Bankalar	15.184	7.646	6.632	-49,6	-13,3
Diğer Sektörler	46	-1.266	1.739	-2.852,2	-237,4
Diğer Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	28.316	12.606	14.517	-55,5	15,2
Merkez Bankası	-674	-413	-218	-38,7	-47,2
Genel Hükümet	-1.189	-925	-1.369	-22,2	48,0
Bankalar	18.907	876	3.719	-95,4	324,5
Diğer Sektörler	11.272	13.068	12.385	15,9	-5,2
Cari, Sermaye ve Finans Hesapları	-21.587	-10.156	-8.191	-53,0	-19,3
Net Hata ve Noksan	9.756	10.969	-16	12,4	-100,1
Genel Denge	11.831	-813	8.207	-106,9	-1.109,5
Rezerv Varlıklar	-11.831	813	-8.207	-106,9	-1.109,5
Resmi Rezervler	-11.831	813	-8.207	-106,9	-1.109,5
Uluslararası Para Fonu Kredileri	0	0	0	-	-

Kaynak: TCMB.

Grafik 49. Ödemeler Dengesi

Genel Hükümet ve diğer sektörlerin cari transferlerinden oluşan ikincil gelir dengesinden kaynaklanan net girişler % 59,0 artarak 2.660 milyon dolar olmuştur.

2017 yılında doğrudan yatırımlardan kaynaklanan net girişler bir önceki yıla göre % 20,3 azalarak 10.196 milyondan 8.128 milyona gerilemiştir.

Portföy yatırımları 24.292 milyon dolar net giriş kaydetmiştir. Diğer yatırımlarda 6.472 milyon dolarlık net giriş gerçekleşmiştir.

2016 yılında 813 milyon dolar artan resmi rezervler, 2017 yılında 8.207 milyon dolar azalmıştır.

Cari işlemler ile net hata ve noksan kalemleri toplamı olarak tanımlanan dış finansman ihtiyacı, 2017 yılında 47.116 milyona yükselmiştir.

1.5.3 Uluslararası Doğrudan Yatırımlar

Uluslararası doğrudan yatırım girişleri 2015 yılında % 39,9 artarak 12.077 milyon dolar düzeyine yükselmiştir. Ancak 2016 yılında küresel ekonomide yaşanan durgunluk ve ülkemizde iç ve dış kaynaklı etkenler sonucu yaşanan belirsizlikler yatırımcılarda risk algısını artırarak yatırım girişlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Uluslararası doğrudan yatırımlarda 2016 yılında % 41,0 küçülme yaşanmıştır. Bu küçülme hız kesmekle birlikte 2017 yılında da devam etmiş, net uluslararası doğrudan sermaye girişi % 19,5 azalarak 5.568 milyon dolar olmuştur. Jeopolitik siyasi gelişmelerin bölgemize yönelik risk algısı üzerinde yaptığı olumsuz etki, bu gelişmede temel belirleyici unsur olmuştur (Tablo 113).

Tablo 113. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Fiili Girişler)

Yıllar	Uluslararası Doğrudan Sermaye						Toplam Yatırım (Net Yükümlülük Oluşumu)
	Sermaye			Diğer Sermaye (Net) ⁽¹⁾	Toplam (Net)	Gayrimenkul (Net)	
	Yatırım	Tasfiye	Net				
2015	12.077	364	11.713	2.133	13.846	4.156	18.002
2016	7.534	621	6.913	2.540	9.453	3.890	13.343
2017 ⁽²⁾	7.437	1.869	5.568	619	6.187	4.643	10.830
Değişim (%)							
2015	39,9	39,5	39,9	399,5	57,4	-3,8	37,2
2016	-37,6	70,6	-41,0	19,1	-31,7	-6,4	-25,9
2017	-1,3	201,0	-19,5	-75,6	-34,5	19,4	-18,8

Kaynak: EB.

(1): Uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları kredi değeridir.

(2): Geçici.

2017 yılında Türkiye'ye yönelik olarak 7.437 milyon dolar tutarında doğrudan sermaye girişi olurken, 1.869 milyon dolarlık sermaye çıkışı olmuştur. Böylece 5.568 milyon dolarlık net sermaye girişi, uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarıyla olan 619 milyon dolarlık net diğer sermaye girişi ve 4.643 milyon dolarlık net gayrimenkul satışı ile birlikte 2017 yılında toplam net yatırım tutarı bir önceki yıla göre % 18,8 azalarak 10.830 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

2016 yılında net toplam yatırım girişleri içinde uluslararası doğrudan sermayenin % 70,8 olan payı 2017 yılında % 57,1'e gerilerken, net gayrimenkul satışlarının % 29,2 olan payı % 42,9'a yükselmiştir.

2017 yılında uluslararası doğrudan yatırım girişleri içinde en yüksek payı hizmetler sektörü almıştır. Hizmetler sektörüne yönelik yatırım girişleri içinde en büyük payı ise finans ve sigorta faaliyetleri kalemi alırken, sanayi sektöründeki yatırım girişinin büyük bölümü de imalat sanayi sektöründen kaynaklanmıştır. Tarım sektörü 2017 yılında da yabancı yatırımcıların en az ilgi gösterdiği sektör olma özelliğini devam ettirmiştir. Uluslararası doğrudan yatırım sermaye girişinin % 0,4'ü olan 31 milyon doları tarım sektöründe, % 35,7'si olan 2.653 milyon doları sanayi sektöründe ve % 63,9'u olan 4.753 milyon doları da hizmetler sektöründe gerçekleşmiştir (Tablo 114, Grafik 50).

Alt sektörler itibarıyla finans ve sigorta faaliyetleri 1.452 milyon dolar, ulaştırma ve depolama 1.350 milyon dolar, imalat sanayi 1.261 milyon dolar, elektrik, gaz ve su faaliyetleri 944 milyon dolar, inşaat 627 milyon dolar, bilgi ve iletişim 557 milyon dolar ile yabancı sermaye girişlerinin en yoğun olduğu faaliyetler olmuştur.

2017 yılında gerçekleşen doğrudan uluslararası sermaye girişlerinin % 65,2'si olan 4.848 milyon dolarlık kısmı AB ülkeleri, % 23,3'ü olan 1.734 milyon dolarlık kısmı Asya ülkeleri, % 8,6'sı olan 636 milyon dolarlık kısmı diğer ülkeler, % 2,3'ü olan 171 milyon dolarlık kısmı ABD, % 0,6'sı olan 43 milyon dolarlık kısmı Afrika ülkeleri ve % 0,1'i olan 5 milyon dolarlık kısmı da AB hariç diğer Avrupa ülkeleri kaynaklı sermayeden oluşmaktadır.

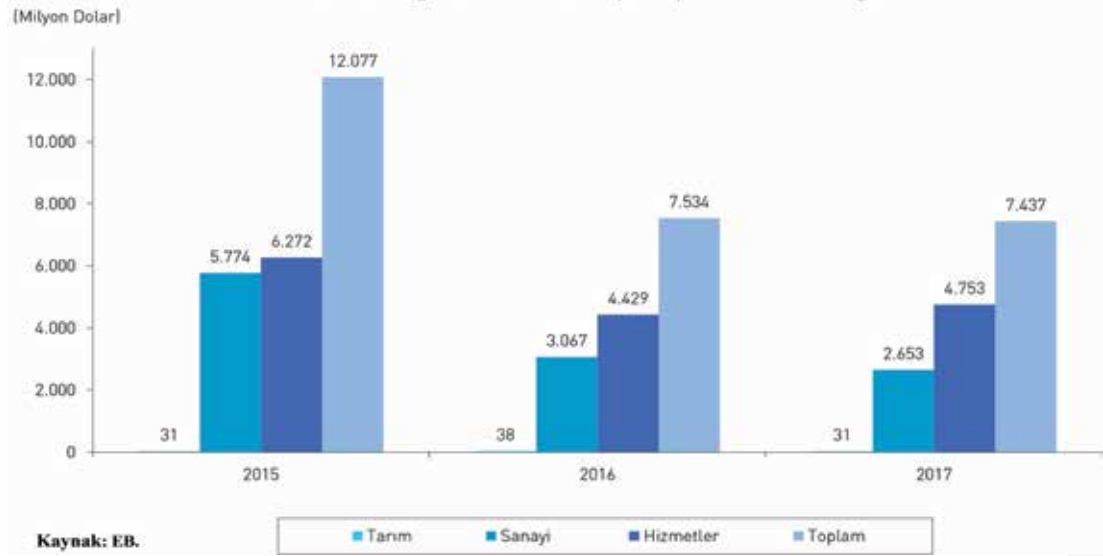
Tablo 114. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Sektörel Dağılımı

Sektörler	Değer			Pay (%)			(Milyon Dolar)	
	2015	2016	2017 ⁽¹⁾	2015	2016	2017	Değişim (%)	
							2016	2017
Tarım Sektörü	31	38	31	0,3	0,5	0,4	22,6	-18,4
Tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık	31	38	31	0,3	0,5	0,4	22,6	-18,4
Sanayi Sektörü	5.774	3.067	2.653	47,8	40,7	35,7	-46,9	-13,5
Madencilik ve taşocakçılığı	207	148	448	1,7	2,0	6,0	-28,5	202,7
İmalat sanayi	4.227	2.241	1.261	35,0	29,7	17,0	-47,0	-43,7
Gıda, içecek ve tütün ürünleri imalatı	983	706	227	8,1	9,4	3,1	-28,2	-67,8
Tekstil ve giyim eşyası imalatı	433	36	73	3,6	0,5	1,0	-91,7	102,8
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	2	11	0	0,0	0,1	0,0	450,0	-100,0
Ağaç ve ağaç ürünleri imalatı	0	1	0	0,0	0,0	0,0	-	-100,0
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı ve kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	20	73	91	0,2	1,0	1,2	265,0	24,7
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	1.809	0	0	15,0	0,0	0,0	-100,0	-
Kimyasalların, kimyasal ürünlerin ve temel eczacılık ürünleri ile malzemelerinin imalatı	340	288	157	2,8	3,8	2,1	-15,3	-45,5
Kauçuk ve plastik ürünleri imalatı	80	93	253	0,7	1,2	3,4	16,3	172,0
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	112	24	17	0,9	0,3	0,2	-78,6	-29,2
Ana metal sanayi ve fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine teçhizat hariç)	100	628	97	0,8	8,3	1,3	528,0	-84,6
Makine ve teçhizat (Başka yerde sınıflandırılmamış) imalatı	34	23	35	0,3	0,3	0,5	-32,4	52,2
Bilgisayarların, elektrik-elektronik ve optik ürünlerin imalatı	142	242	240	1,2	3,2	3,2	70,4	-0,8
Ulaşım araçları imalatı	147	59	35	1,2	0,8	0,5	-59,9	-40,7
Mobilya imalatı ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalat sanayii	25	57	36	0,2	0,8	0,5	128,0	-36,8
Elektrik, gaz ve su	1.340	678	944	11,1	9,0	12,7	-49,4	39,2
Hizmetler Sektörü	6.272	4.429	4.753	51,9	58,8	63,9	-29,4	7,3
İnşaat	106	291	627	0,9	3,9	8,4	174,5	115,5
Toptan ve perakende ticaret	599	688	501	5,0	9,1	6,7	14,9	-27,2
Ulaştırma ve depolama	1.524	635	1.350	12,6	8,4	18,2	-58,3	112,6
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	11	259	59	0,1	3,4	0,8	2.254,5	-77,2
Bilgi ve iletişim	150	91	557	1,2	1,2	7,5	-39,3	512,1
Finans ve sigorta faaliyetleri	3.516	1.766	1.452	29,1	23,4	19,5	-49,8	-17,8
Gayrimenkul faaliyetleri	171	283	31	1,4	3,8	0,4	65,5	-89,0
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	51	73	52	0,4	1,0	0,7	43,1	-28,8
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	55	24	28	0,5	0,3	0,4	-56,4	16,7
Eğitim	0	13	0	0,0	0,2	0,0	-	-100,0
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	58	274	62	0,5	3,6	0,8	372,4	-77,4
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor faaliyetleri	9	18	9	0,1	0,2	0,1	100,0	-50,0
Diğer hizmet faaliyetleri	22	14	25	0,2	0,2	0,3	-36,4	78,6
Toplam	12.077	7.534	7.437	100,0	100,0	100,0	-37,6	-1,3

Kaynak: EB.

(1): Geçici.

Grafik 50. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Sektörel Dağılımı

2016 yılında % 46,1 azalan AB ülkelerinden uluslararası doğrudan sermaye girişi, 2017 yılında % 28,2 artış göstermiştir. AB ülkeleri içinde yer alan Belçika ve İspanya'dan sermaye girişleri yüksek oranda artarken, AB hariç diğer Avrupa ülkelerinden olan sermaye girişleri % 99,3, ABD'den olan sermaye girişleri % 49,4, Asya ülkelerinden olan sermaye girişleri % 22,8 azalmış, bunların dışında kalan diğer ülkelerden sermaye girişleri ise % 43,6 artış göstermiştir (Tablo 115, Grafik 51).

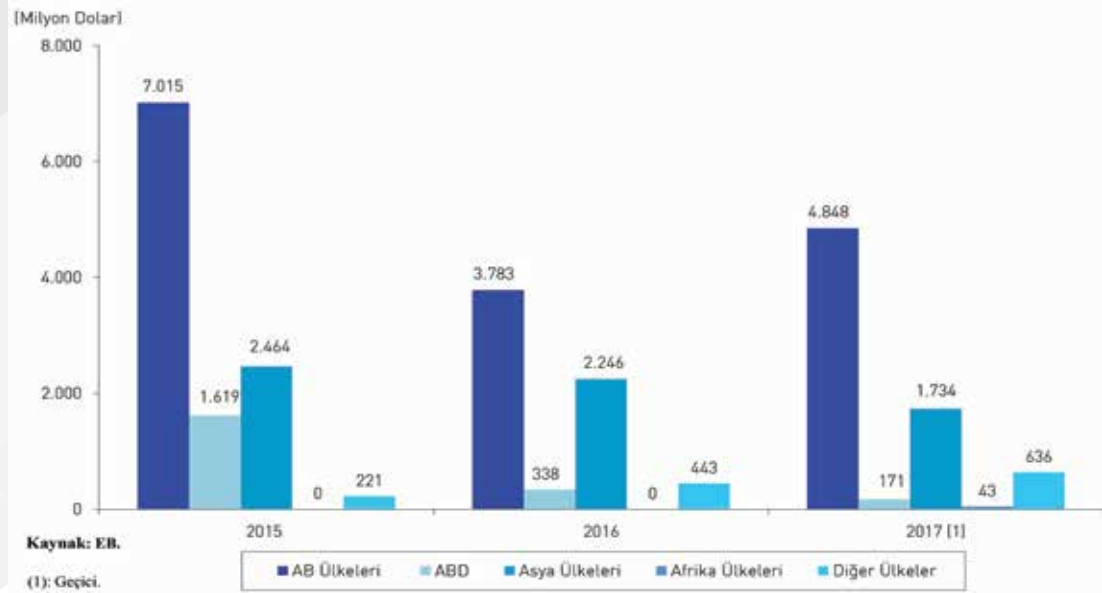
Tablo 115. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Ülkelere Göre Dağılımı

Ülke Grupları	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017 ⁽¹⁾	2015	2016	2017	2016	2017
AB Ülkeleri	7.015	3.783	4.848	58,1	50,2	65,2	-46,1	28,2
Almanya	355	440	295	2,9	5,8	4,0	23,9	-33,0
Avusturya	80	345	326	0,7	4,6	4,4	331,3	-5,5
Belçika	767	13	225	6,4	0,2	3,0	-98,3	1.630,8
Fransa	165	90	107	1,4	1,2	1,4	-45,5	18,9
Hollanda	1.184	1.024	1.768	9,8	13,6	23,8	-13,5	72,7
İngiltere	585	974	324	4,8	12,9	4,4	66,5	-66,7
İspanya	2.305	318	1.451	19,1	4,2	19,5	-86,2	356,3
İtalya	180	87	124	1,5	1,2	1,7	-51,7	42,5
Lüksemburg	1.252	335	109	10,4	4,4	1,5	-73,2	-67,5
Diğer AB Ülkeleri	142	157	119	1,2	2,1	1,6	10,6	-24,2
Diğer Avrupa Ülkeleri (AB hariç)	758	724	5	6,3	9,6	0,1	-4,5	-99,3
Afrika Ülkeleri	0	0	43	0,0	0,0	0,6	-	-
ABD	1.619	338	171	13,4	4,5	2,3	-79,1	-49,4
Asya Ülkeleri	2.464	2.246	1.734	20,4	29,8	23,3	-8,8	-22,8
Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri	1.317	1.358	1.210	10,9	18,0	16,3	3,1	-10,9
Körfez Ülkeleri	460	540	198	3,8	7,2	2,7	17,4	-63,3
Diğer Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri	850	814	1.012	7,0	10,8	13,6	-4,2	24,3
Diğer Asya Ülkeleri	1.147	888	524	9,5	11,8	7,0	-22,6	-41,0
Çin	451	301	115	3,7	4,0	1,5	-33,3	-61,8
Diğer Ülkeler	221	443	636	1,8	5,9	8,6	100,5	43,6
Toplam	12.077	7.534	7.437	100,0	100,0	100,0	-37,6	-1,3

Kaynak: EB.

(1): Geçici.

Grafik 51. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Ülkelere Göre Dağılımı

1.5.4 Dış Borçlar

2015 yılında % 1,4 azalan brüt dış borç stoku, 2016 yılında % 2,2 ile sınırlı bir artış gösterirken, 2017 yılında ivme kazanarak % 11,0 artış göstermiştir. 2016 yılında 408.195 milyon dolar olan brüt dış borç stoku, 2017 yılında 453.207 milyon dolara yükselmiştir.

2015 ve 2016 yıllarında azalan kısa vadeli borçlar, 2017 yılında bir önceki yıla göre % 16,0 artarak 117.711 milyon dolara yükselmiştir. Uzun vadeli borçlar ise % 9,4 artarak 335.496 milyon dolar olmuştur. Bu değişimlere bağlı olarak 2017 yılında dış borç stokunun vade yapısı da değişmiştir. Brüt borç stoku içinde kısa vadeli borçların payı % 24,9'dan % 26,0'a yükselirken, uzun vadeli borçların payı % 75,1'den % 74,0'a gerilemiştir (Tablo 116, Grafik 52).

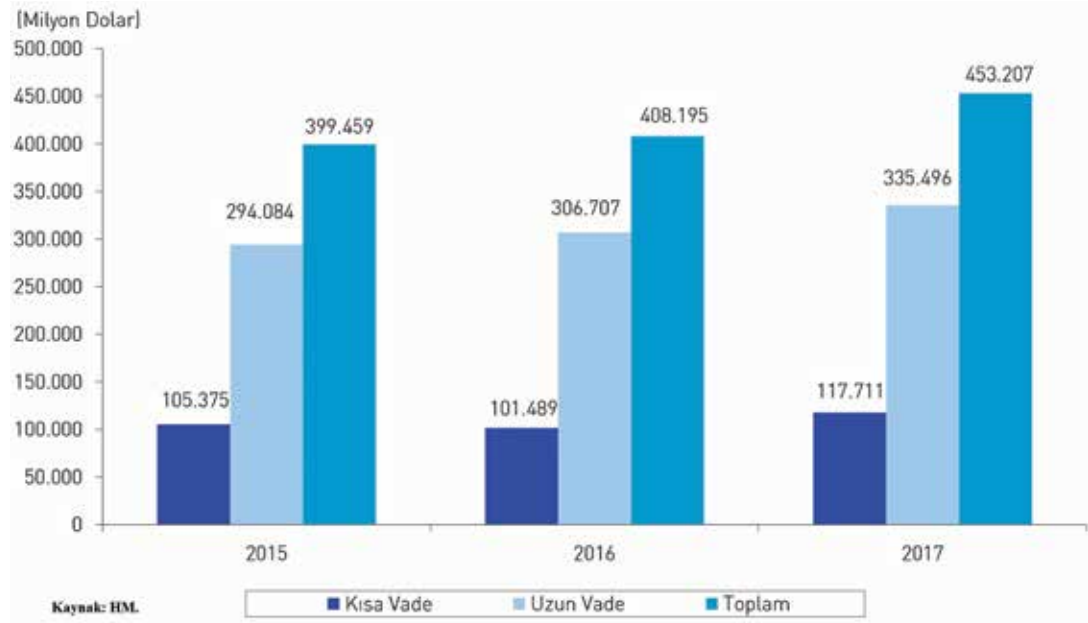
2017 yılı dış borç stoku içinde özel sektörün dış borcundaki artışın, kamunun dış borcundaki artıştan daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. Özel sektörün 2016 yılında % 0,9 artan dış borcu 2017 yılında % 11,4 artarak 316.360 milyon dolara yükselmiştir. 2016 yılında % 5,7 artan kamu sektörünün dış borcu 2017 yılında % 10,5 artarak 136.182 milyon dolar olmuştur. TCMB'nin dış borcu ise azalışını sürdürmüş, bir önceki yıla göre % 19,0 azalarak 665 milyon dolara düşmüştür.

Tablo 116. Brüt Dış Borç Stoku

Göstergeler	(Milyon Dolar)		
	2015	2016	2017
Dış borç stoku	399.459	408.195	453.207
Değişim (%)	-1,4	2,2	11,0
Kısa vade	105.375	101.489	117.711
Değişim (%)	-22,0	-3,7	16,0
Borç stoku içindeki payı (%)	26,4	24,9	26,0
Uzun vade	294.084	306.707	335.496
Değişim (%)	9,0	4,3	9,4
Borç stoku içindeki payı (%)	73,6	75,1	74,0
Borçlulara Göre			
Kısa vade	105.375	101.489	117.711
Kamu	18.064	19.720	21.994
TCMB	176	110	94
Özel	87.135	81.659	95.623
Uzun vade	294.084	306.707	335.496
Kamu	98.575	103.552	114.188
TCMB	1.151	711	571
Özel	194.358	202.444	220.737
Kamu toplam	116.639	123.272	136.182
Değişim (%)	-3,8	5,7	10,5
Borç stoku içindeki payı (%)	29,2	30,2	30,0
TCMB toplam	1.327	821	665
Değişim (%)	-46,6	-38,1	-19,0
Borç stoku içindeki payı (%)	0,3	0,2	0,1
Özel toplam	281.493	284.103	316.360
Değişim (%)	0,1	0,9	11,4
Borç stoku içindeki payı (%)	70,5	69,6	69,8

Kaynak: HM.

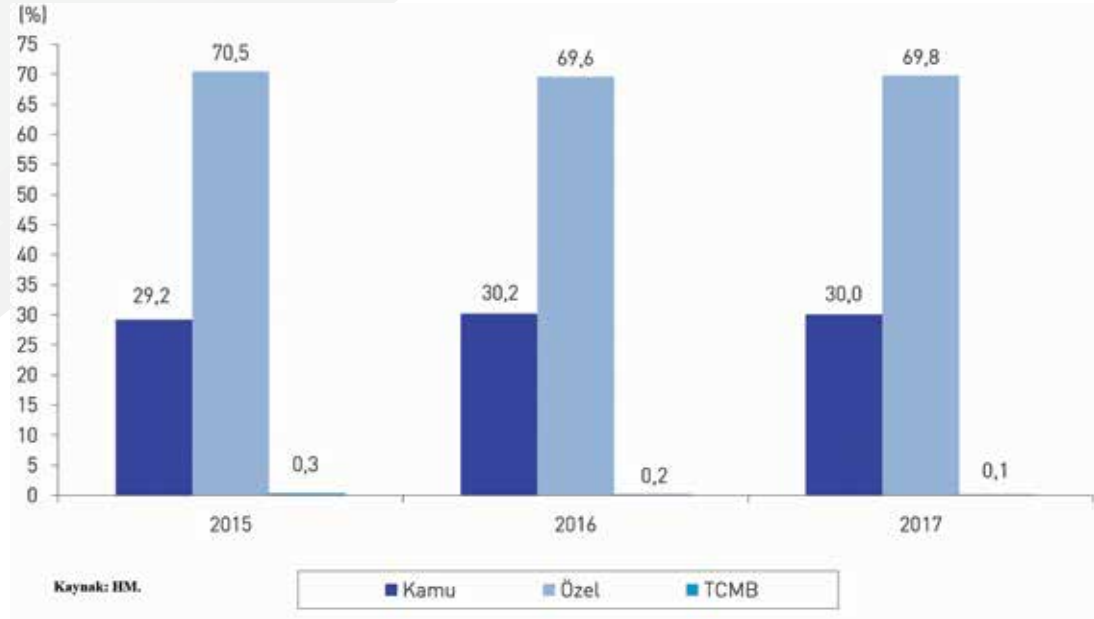
Grafik 52. Dış Borç Stoku

2017 yılında kamu kesimi dış borcunun 114.188 milyon dolarlık kısmı uzun vadeli, 21.994 milyon dolarlık kısmı kısa vadeli borçlardan oluşurken, özel sektör dış borcunun 220.737 milyon dolarlık kısmı uzun vadeli ve 95.623 milyon dolarlık kısmı kısa vadeli borçlardan oluşmuştur.

Toplam dış borç stoku içinde 2017 yılında bir önceki yıla göre kamu kesiminin payı % 30,2'den % 30,0'a, TCMB'nin payı % 0,2'den % 0,1'e düşerken, özel kesimin payı % 69,6'dan % 69,8'e yükselmiştir (Grafik 53).

Grafik 53. Dış Borç Stokunun Borçlulara Göre Dağılımı

Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borcu

Özel sektörün yurtdışından sağladığı toplam kredi borcu 2017 yılı sonu itibarıyla 2016 yılı sonuna göre % 10,3 artarak 239.098 milyon dolara yükselmiştir. 2017 yılında özel sektörün yurtdışından sağladığı kısa ve uzun vadeli kredi borçları artış göstermiştir. 2016 yılında toplam borcun % 6,6'sını kısa vadeli kredi borçları oluştururken, 2017 yılında bu oran % 7,7'ye yükselmiştir. 2016 yılında toplam borcun % 93,4'ünü uzun vadeli kredi borçları oluştururken, 2017 yılında ise bu oran % 92,3'e gerilemiştir (Tablo 117).

2017 yılı sonunda özel sektörün yurt dışından sağladığı kısa vadeli kredi borcu, bir önceki yıl sonuna göre % 28,0 artarak 18.361 milyon dolar olmuştur. Kısa vadeli özel sektör kredi borcunun % 78,5'i olan 14.408 milyon doları finansal kesime, % 21,5'i olan 3.954 milyon doları finansal olmayan özel sektöre aittir.

Tablo 117. Özel Sektörün Yurtdışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borçları

Borçluya Göre	Değer (Milyon Dolar)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
				Kısa Vadeli ⁽¹⁾				
Finansal	18.414	12.064	14.408	90,3	84,1	78,5	-34,5	19,4
Bankalar ⁽²⁾	16.360	10.461	11.664	80,2	72,9	63,5	-36,1	11,5
Bankacılık dışı finansal kuruluşlar	2.054	1.603	2.744	10,1	11,2	14,9	-21,9	71,2
Finansal olmayan	1.983	2.282	3.954	9,7	15,9	21,5	15,1	73,2
Krediler	1.863	2.217	3.869	9,1	15,5	21,1	19,0	74,5
Yabancı sermaye sayılan krediler	120	65	73	0,6	0,5	0,4	-45,3	12,0
Tahvil	0	0	11	0,0	0,0	0,1	-	-
Toplam	20.397	14.346	18.361	100,0	100,0	100,0	-29,7	28,0
				Uzun Vadeli				
Finansal	104.816	105.609	113.283	53,9	52,2	51,3	0,8	7,3
Bankalar	85.907	86.935	95.759	44,2	42,9	43,4	1,2	10,1
Bankacılık dışı finansal kuruluşlar	18.909	18.673	17.524	9,7	9,2	7,9	-1,2	-6,2
Finansal Olmayan	89.542	96.835	107.454	46,1	47,8	48,7	8,1	11,0
Krediler	73.865	79.420	87.891	38,0	39,2	39,8	7,5	10,7
Yabancı Sermaye Sayılan Krediler	9.524	11.305	12.201	4,9	5,6	5,5	18,7	7,9
Ticari Krediler	407	419	421	0,2	0,2	0,2	3,0	0,4
Tahvil	5.746	5.691	6.941	3,0	2,8	3,1	-1,0	22,0
Toplam	194.358	202.444	220.737	100,0	100,0	100,0	4,2	9,0
				Toplam				
Kısa Vadeli	20.397	14.346	18.361	9,5	6,6	7,7	-29,7	28,0
Uzun Vadeli	194.358	202.444	220.737	90,5	93,4	92,3	4,2	9,0
Kısa Vadeli + Uzun Vadeli	214.755	216.790	239.098	100,0	100,0	100,0	0,9	10,3

Kaynak: TCMB.

(1): Ticari krediler dahil değildir.

(2): Repo işlemlerinden doğan borçlar dahil değildir.

Finansal kesime ait kısa vadeli özel sektör borcunun 11.664 milyon doları bankalara, 2.744 milyon doları ise bankacılık dışı finansal kuruluşlara aittir. Finansal olmayan özel sektörün kısa vadeli kredi borcunun 3.869 milyon doları kredilerden, 73 milyon doları yabancı sermaye sayılan kredilerden, 11 milyon doları da tahvillerden oluşmaktadır.

Özel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredi borcu 2017 yılı sonunda, bir önceki yıl sonuna göre % 9,0 artarak 220.737 milyon dolar olmuştur. Toplam uzun vadeli kredi borcunun % 51,3'ü olan 113.283 milyon doları finansal kesime, % 48,7'si olan 107.454 milyon doları finansal olmayan özel sektöre aittir.

Finansal kesime ait uzun vadeli özel sektör borcunun 95.759 milyon doları bankaların, 17.524 milyon doları ise bankacılık dışı finansal kuruluşların borçlarından oluşmaktadır. Finansal olmayan kesime ait uzun vadeli özel sektör borcunun 87.891 milyon doları kredilerden, 12.201 milyon doları yabancı sermaye sayılan kredilerden, 421 milyon doları ticari kredilerden ve 6.941 milyon doları da tahvillerden oluşmaktadır.

Finansal Olmayan Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borcunun Sektörel Dağılımı

2017 yılında sektörler bazında finansal olmayan özel sektörün yurt dışından sağladığı kısa vadeli kredi borcunun % 64,5'i olan 2.550 milyon doları sanayi, % 32,0'ı olan 1.264 milyon doları hizmetler ve % 3,5'i olan 140 milyon doları tarım sektörü tarafından kullanılmıştır (Tablo 118).

Finansal olmayan özel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredi borcunun % 59,5'i olan 63.969 milyon doları hizmetler, % 39,9'u olan 42.904 milyon doları sanayi ve % 0,5'i olan 581 milyon doları tarım sektörü tarafından kullanılmıştır.

Tablo 118. Finansal Olmayan Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borcunun Sektörel Dağılımı ⁽¹⁾

Sektörler	Kısa Vadeli ⁽²⁾						Uzun Vadeli					
	Değer (Milyon Dolar)			Pay (%)			Değer (Milyon Dolar)			Pay (%)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Tarım sektörü	96	84	140	4,8	3,7	3,5	539	606	581	0,6	0,6	0,5
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	96	84	140	4,8	3,7	3,5	539	606	581	0,6	0,6	0,5
Sanayi sektörü	922	1.066	2.550	46,5	46,7	64,5	38.655	39.658	42.904	43,2	41,0	39,9
Madencilik ve taşocaklığı	208	145	539	10,5	6,3	13,6	3.921	4.280	4.493	4,4	4,4	4,2
İmalat	625	905	1.948	31,5	39,6	49,3	24.144	24.039	25.541	27,0	24,8	23,8
Gıda, içecek ve tütün ürünleri imalatı	47	57	105	2,4	2,5	2,7	4.296	4.142	5.025	4,8	4,3	4,7
Tekstil ve giyim eşyaları imalatı	64	67	92	3,3	2,9	2,3	2.506	2.799	2.832	2,8	2,9	2,6
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	2	2	2	0,1	0,1	0,0	103	57	32	0,1	0,1	0,0
Ağaç ve ağaç ürünleri imalatı	0	0	0	0,0	0,0	0,0	402	301	307	0,4	0,3	0,3
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı ve kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	3	4	4	0,1	0,2	0,1	506	547	489	0,6	0,6	0,5
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	0	121	511	0,0	5,3	12,9	1.219	2.001	3.225	1,4	2,1	3,0
Kimyasalların, kimyasal ürünlerin ve temel eczacılık ürünleri ile malzemelerin imalatı	22	16	85	1,1	0,7	2,2	2.024	2.054	2.070	2,3	2,1	1,9
Kauçuk ve plastik ürünleri imalatı	5	46	88	0,2	2,0	2,2	1.035	969	696	1,2	1,0	0,6
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	1	58	1	0,0	2,6	0,0	1.327	1.389	1.370	1,5	1,4	1,3
Ana metal sanayi ve fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine teçhizat hariç)	116	65	107	5,9	2,8	2,7	2.822	2.647	2.517	3,2	2,7	2,3
Makina ve teçhizat (başka yerde sınıflandırılmamış) imalatı	3	3	2	0,1	0,1	0,0	267	376	425	0,3	0,4	0,4
Bilgisayarların, elektrik-elektronik ve optik ürünlerin imalatı	97	285	232	4,9	12,5	5,9	3.556	3.448	2.974	4,0	3,6	2,8
Ulaşım araçları imalatı	129	166	150	6,5	7,3	3,8	3.782	3.073	2.913	4,2	3,2	2,7
Mobilya imalatı ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalat sanayi	136	15	568	6,8	0,7	14,4	299	234	666	0,3	0,2	0,6
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	89	17	63	4,5	0,7	1,6	10.557	11.310	12.842	11,8	11,7	12,0
Su temini, kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	0	0	0	0,0	0,0	0,0	32	29	28	0,0	0,0	0,0
Hizmetler sektörü	965	1.132	1.264	48,7	49,6	32,0	50.348	56.572	63.969	56,2	58,4	59,5
İnşaat	62	122	156	3,1	5,4	3,9	10.296	13.075	16.102	11,5	13,5	15,0
Toptan ve perakende ticaret	310	748	347	15,6	32,8	8,8	4.062	3.862	4.933	4,5	4,0	4,6
Ulaştırma ve depolama	83	33	29	4,2	1,4	0,7	14.702	16.351	17.704	16,4	16,9	16,5
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	39	4	0	2,0	0,2	0,0	2.552	2.376	2.178	2,9	2,5	2,0
Bilgi ve iletişim	106	112	179	5,4	4,9	4,5	8.272	9.417	9.581	9,2	9,7	8,9
Gayrimenkul faaliyetleri	33	22	21	1,7	0,9	0,5	4.527	5.012	4.889	5,1	5,2	4,5
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	285	65	256	14,4	2,9	6,5	1.741	1.375	1.824	1,9	1,4	1,7
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	21	17	89	1,1	0,8	2,2	1.205	1.420	1.748	1,3	1,5	1,6
Kamu Yönetimi ve Savunma; Zorunlu Sosyal Güvenlik	0	0	0	0,0	0,0	0,0	18	16	1	0,0	0,0	0,0
Eğitim	0	0	0	0,0	0,0	0,0	236	226	214	0,3	0,2	0,2
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	2	6	34	0,1	0,2	0,9	1.717	2.079	3.184	1,9	2,1	3,0
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor	1	0	0	0,0	0,0	0,0	329	875	523	0,4	0,9	0,5
Diğer hizmet faaliyetleri	23	3	153	1,2	0,1	3,9	692	488	1.085	0,8	0,5	1,0
Hanehalklarının İşverenler Olarak Faaliyetleri ⁽³⁾	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0	0	3	0,0	0,0	0,0
Uluslar Arası Örgütler ve Temsilcilerinin Faaliyetleri	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Toplam	1.983	2.282	3.954	100,0	100,0	100,0	89.542	96.835	107.454	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TCMB.

(1): Özel sektörün yurtdışından sağladığı kredi borcu sektörel dağılımı, NACE Rev 2'ye göre yayımlanmaktadır.

(2): Ticari krediler dahil değildir.

(3): Hanehalkları tarafından kendi kullarımlarına yönelik olarak ayırım yapılmamış mal ve hizmet üretim faaliyetlerini kapsamaktadır.

2. SOSYAL GÖSTERGELER

2.1. Nüfus

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2017 yılı sonu itibarıyla Türkiye nüfusu bir önceki yıla göre 996 bin kişi artarak 80.811 bin kişi olmuştur. Yıllık nüfus artış hızı 2016 yılında % 13,5 iken, 2017 yılında % 12,4'e gerilemiştir. Nüfus yoğunluğu (bir k ilometrekareye düşen insan sayısı) 2016 yılında 104 kişi iken 2017 yılında 1 kişi artarak 105 kişi olmuştur.

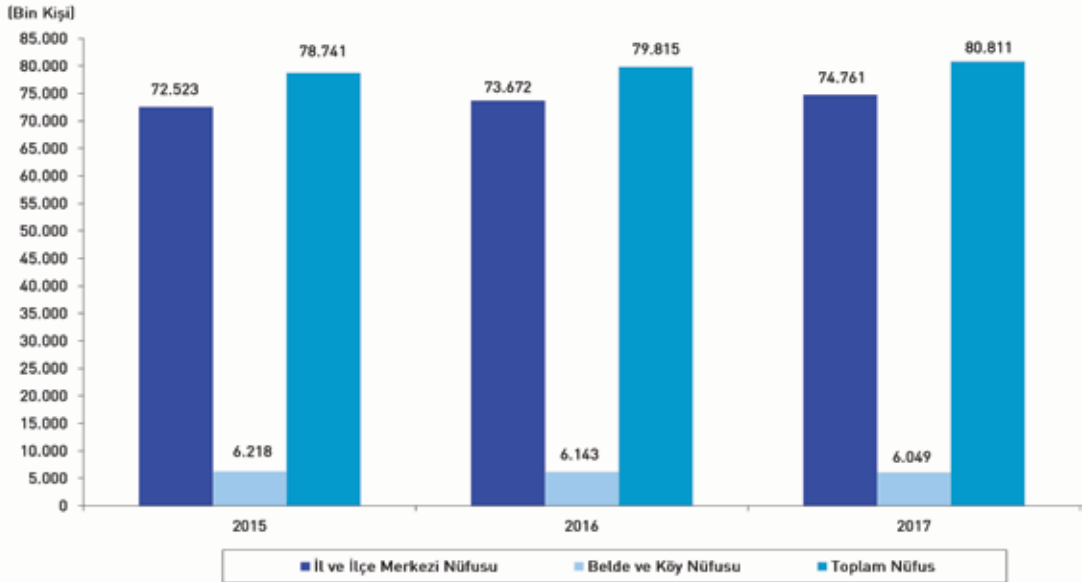
Nüfusun 74.761 bini il ve ilçe merkezlerinde, 6.049 bini belde ve köylerde yaşamaktadır. İl ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranı 2016 yılında % 92,3 iken, 2017 yılında % 92,5'e yükselmiştir. Belde ve köylerde ikamet edenlerin oranı 2016 yılında % 7,7 iken, 2017 yılında % 7,5'e gerilemiştir (Tablo 119, Grafik 54).

Tablo 119. Temel Nüfus Göstergeleri

Yıllar	Toplam Nüfus (Bin Kişi)			İl ve İlçe Merkezi (Bin Kişi)			Belde ve Köyler (Bin Kişi)			Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Nüfus Yoğunluğu
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın		
2015	78.741	39.511	39.230	72.523	36.376	36.147	6.218	3.135	3.083	13,4	102
2016	79.815	40.044	39.771	73.672	36.936	36.736	6.143	3.108	3.035	13,5	104
2017	80.811	40.535	40.275	74.761	37.470	37.291	6.049	3.065	2.984	12,4	105

Kaynak: TÜİK.

Grafik 54. İl/İlçe Merkezi ve Belde/Köy Nüfusları

Kaynak: TÜİK.

2017 yılında toplam nüfusun 40.535 binini erkekler, 40.275 binini kadınlar oluşturmuştur. Bir önceki yıl olduğu gibi erkek nüfusun oranı % 50,2, kadın nüfusun oranı % 49,8 olarak gerçekleşmiştir.

İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre 2017 yılında toplam nüfusta 15.029 bin kişi ile İstanbul bölgesi birinci, 10.384 bin kişi ile Ege bölgesi ikinci, 10.304 bin kişi ile Akdeniz bölgesi üçüncü sırada yer almıştır. Erkek ve kadın ayrımına göre yapılan değerlendirmede de sıralama değişmemiştir. Erkek nüfusa göre 7.529 bin kişi

ile İstanbul bölgesi birinci, 5.189 bin kişi ile Ege bölgesi ikinci, 5.177 bin kişi ile Akdeniz bölgesi üçüncü sırada yer alırken, kadın nüfusa göre yine İstanbul bölgesi 7.500 bin kişi ile birinci, Ege bölgesi 5.195 bin kişi ile ikinci, Akdeniz bölgesi 5.127 bin kişi ile üçüncü sırada yer almıştır. Kuzeydoğu Anadolu bölgesi toplam nüfusa göre 2.188 bin kişi, erkek nüfusa göre 1.117 bin kişi ve kadın nüfusa göre 1.071 bin kişi ile son sırada yer almıştır (Tablo 120).

Tablo 120. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre Nüfusa Yönelik Seçilmiş Göstergeler

Yıllar	Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Nüfus (Bin Kişi)			Göç ⁽¹⁾ (Bin Kişi)				Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Yıllık Nüfus Yoğunluğu	Toplam Yaş Bağımlılık Oranı	Genç Bağımlılık Oranı (0-14 Yaş)	Yaşlı Bağımlılık Oranı (65+Yaş)	
			Toplam	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç						Net Göç Hızı (%)
2016	TR1	İstanbul	14.804	7.424	7.380	100,6	370	441	-71	-4,8	10,0	2.849	40,2	31,3	8,9
	TR2	Batı Marmara	3.442	1.742	1.700	102,4	138	100	37	10,9	16,0	80	42,5	25,3	17,2
	TR3	Ege	10.265	5.127	5.138	99,8	228	185	43	4,2	12,5	115	43,3	28,0	15,3
	TR4	Doğu Marmara	7.684	3.863	3.821	101,1	257	179	78	10,2	24,4	158	43,2	30,8	12,4
	TR5	Batı Anadolu	7.753	3.849	3.904	98,6	223	204	19	2,4	14,3	107	43,6	31,9	11,7
	TR6	Akdeniz	10.183	5.116	5.067	101,0	223	224	0	0,0	14,1	115	48,7	37,0	11,6
	TR7	Orta Anadolu	3.948	1.973	1.975	99,9	116	117	0	-0,1	13,8	43	49,5	34,8	14,6
	TR8	Batı Karadeniz	4.551	2.257	2.294	98,4	171	165	6	1,4	10,8	62	47,3	28,6	18,8
	TR9	Karadeniz	2.646	1.319	1.327	99,4	138	98	39	15,0	27,9	75	47,0	28,3	18,7
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	2.201	1.123	1.078	104,2	83	109	-26	-11,9	2,7	31	57,0	45,2	11,8
2017	TRB	Ortadoğu Anadolu	3.828	1.949	1.879	103,7	97	148	-51	-13,1	0,7	49	56,7	47,1	9,7
	TRC	Güneydoğu Anadolu	8.509	4.302	4.207	102,3	149	223	-74	-8,7	14,6	113	66,7	58,9	7,8
	TR	Türkiye	79.815	40.044	39.771	100,7	2.193	2.193	0	0,0	13,5	104	47,2	34,9	12,3
	TR1	İstanbul	15.029	7.529	7.500	100,4	417	423	-6	-0,4	15,1	2.892	40,3	31,0	9,2
	TR2	Batı Marmara	3.504	1.776	1.727	102,8	139	104	35	10,1	17,7	82	42,9	25,4	17,5
	TR3	Ege	10.384	5.189	5.195	99,9	238	195	44	4,2	11,5	116	43,8	28,0	15,8
	TR4	Doğu Marmara	7.825	3.930	3.894	100,9	262	184	79	10,1	18,1	161	43,6	30,8	12,8
	TR5	Batı Anadolu	7.872	3.908	3.964	98,6	230	203	27	3,4	15,2	109	43,8	31,8	12,1
	TR6	Akdeniz	10.304	5.177	5.127	101,0	225	234	-9	-0,9	11,8	116	48,9	36,9	12,0
	TR7	Orta Anadolu	3.977	1.987	1.991	99,8	115	127	-12	-3,1	7,4	44	49,3	34,5	14,8
TR8	Batı Karadeniz	4.574	2.269	2.305	98,4	168	177	-9	-2,0	5,0	62	47,5	28,3	19,2	
2017	TR9	Karadeniz	2.633	1.312	1.322	99,2	106	139	-33	-12,6	-4,6	75	46,8	27,9	18,9
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	2.188	1.117	1.071	104,2	76	123	-47	-21,1	-6,0	31	56,1	44,2	11,9
	TRB	Ortadoğu Anadolu	3.855	1.962	1.893	103,7	110	145	-35	-9,0	7,1	50	55,9	46,1	9,8
	TRC	Güneydoğu Anadolu	8.665	4.379	4.287	102,2	170	203	-32	-3,7	18,2	115	66,2	58,3	7,9
	TR	Türkiye	80.811	40.535	40.275	100,6	2.256	2.256	0	0,0	12,4	105	47,3	34,7	12,6

Kaynak: TÜİK.

(1): Bölge içindeki illerin birbirleri arasındaki göç kapsamamıştır.

Türkiye genelinde 2016 yılında 100,7 olan cinsiyet oranı, 2017 yılında 100,6'ya gerilemiştir. Erkek nüfusun kadın nüfusa oranının yüzde ifadesi olan bu oranın, en yüksek olduğu bölgeler 104,2 ile Kuzeydoğu Anadolu, 103,7 ile Ortadoğu Anadolu ve 102,8 ile Batı Marmara bölgeleridir. Cinsiyet oranının en düşük olduğu bölge ise 98,4 ile Batı Karadeniz bölgesidir. Cinsiyet oranı 2017 yılında bir önceki yıla göre Batı Anadolu, Akdeniz, Batı Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde değişmezken, İstanbul, Doğu Marmara, Orta Anadolu, Doğu Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde azalmış, Batı Marmara ve Ege bölgelerinde artmıştır.

İstanbul bölgesinin 2016 yılında 2.849 olan nüfus yoğunluğu, 2017 yılında 43 kişi artarak 2.892'ye yükselmiştir. İstanbul bölgesini km²'ye düşen 161 kişi ile Doğu Marmara bölgesi, 116 kişi ile Ege ve Akdeniz bölgeleri izlemiştir. Nüfus yoğunluğunun en düşük seviyede olduğu bölge, 31 kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir.

İBBS Düzey-1 bazında 2017 yılında en fazla net göç alan bölge, 79 bin kişi ile Doğu Marmara bölgesi olmuştur. Doğu Marmara bölgesinin 2016 yılında ‰ 10,2 olan net göç hızı, 2017 yılında ‰ 10,1'e gerilemiştir. Net göç değerine göre ikinci sırayı 44 bin kişi ile Ege bölgesi almıştır. Ege bölgesinin net göç hızı ‰ 4,2 ile aynı kalmıştır. Batı Marmara bölgesi 35 bin kişi ile üçüncü sırada yer alırken, net göç hızı ‰ 10,9'dan ‰ 10,1'e gerilemiştir. 2017 yılında en çok net göç veren bölge 47 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir. Kuzeydoğu Anadolu bölgesinin 2016 yılında ‰ -11,9 olan net göç hızı 2017 yılında ‰ -21,1 olmuştur.

İBBS Düzey-1'e göre 2017 yılında yıllık nüfus artış hızının en yüksek olduğu bölge ‰ 18,2 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi olup, onu ‰ 18,1 ile Doğu Marmara bölgesi ve ‰ 17,7 ile Batı Marmara bölgesi takip etmiştir. 2017 yılında nüfusu azalan bölgeler ‰ 4,6 ile Doğu Karadeniz ve ‰ 6,0 ile Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri olmuştur.

"15-64" yaş grubundaki her yüz kişi için "0-14" ve "65 ve daha yukarı yaş" gruplarındaki kişi sayısı olan toplam yaş bağımlılık oranı 2017 yılında bir önceki yıla göre 0,1 puan artarak % 47,3 olmuştur. İBBS Düzey-1'e göre toplam yaş bağımlılık oranı en yüksek değerini % 66,2 ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde, en düşük değerini ise % 40,3 ile İstanbul bölgesinde almıştır. "15-64" yaş grubundaki her 100 kişi için "0-14" yaş grubundaki kişi sayısı olan genç bağımlılık oranı en yüksek değerini % 58,3 ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde alırken, en düşük değerini % 25,4 ile Batı Marmara bölgesinde almıştır. Yaşlı bağımlılık oranında en yüksek değer % 19,2 ile Batı Karadeniz bölgesinde, en düşük değer ise % 7,9 ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde gerçekleşmiştir.

İBBS Düzey-3'e göre 2017 yılında en fazla net göç alan iller içinde ilk sırayı 32.042 kişi ile Ankara alırken, 27.538 kişi ile Kocaeli ikinci sırayı, 24.618 kişi ile İzmir üçüncü sırayı almıştır. 2017 yılında en fazla net göç veren il 17.391 kişi ile Ağrı olup, ardından 16.298 kişi ile Van ve 13.325 kişi ile Adana takip etmektedir. Net göç hızı en yüksek il ‰ 20,8 ile Tekirdağ, en düşük il ise ‰ -119,0 ile Bayburt olmuştur (Tablo 121).

Tablo 121. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e Göre Göç Bilgileri, 2017

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)	Aldığı Göçe Göre Sıra No	Verdiği Göçe Göre Sıra No
TR621	Adana	2.216.475	49.509	62.834	-13.325	-6,0	10	6
TRC12	Adıyaman	615.076	18.040	22.741	-4.701	-7,6	46	38
TR332	Afyonkarahisar	715.693	21.453	25.483	-4.030	-5,6	35	35
TRA21	Ağrı	536.285	15.088	32.479	-17.391	-31,9	52	26
TR712	Aksaray	402.404	14.139	13.799	340	0,9	58	62
TR834	Amasya	329.888	14.326	14.675	-349	-1,1	57	57
TR510	Ankara	5.445.026	188.100	156.058	32.042	5,9	2	2
TR611	Antalya	2.364.396	87.232	72.178	15.054	6,4	5	4
TRA24	Ardahan	97.096	5.284	7.154	-1.870	-19,1	81	79
TR905	Artvin	166.143	7.788	10.146	-2.358	-14,1	76	74
TR321	Aydın	1.080.839	41.352	35.339	6.013	5,6	15	22
TR221	Balıkesir	1.204.824	43.998	40.371	3.627	3,0	12	16
TR813	Bartın	193.577	8.759	8.144	615	3,2	74	78
TRC32	Batman	585.252	19.889	22.323	-2.434	-4,2	37	40
TRA13	Bayburt	80.417	5.648	15.820	-10.172	-119,0	80	53
TR413	Bilecik	221.693	11.744	9.359	2.385	10,8	68	77
TRB13	Bingöl	273.354	11.979	11.941	38	0,1	67	66
TRB23	Bitlis	341.474	12.989	19.097	-6.108	-17,7	64	47
TR424	Bolu	303.184	14.839	13.643	1.196	4,0	54	63
TR613	Burdur	264.779	12.745	11.786	959	3,6	65	67
TR411	Bursa	2.936.803	86.119	64.905	21.214	7,3	6	5
TR222	Çanakkale	530.417	26.088	20.540	5.548	10,5	32	44
TR822	Çankırı	186.074	13.849	13.504	345	1,9	61	64
TR833	Çorum	528.422	17.214	20.880	-3.666	-6,9	47	43
TR322	Denizli	1.018.735	28.855	25.466	3.389	3,3	26	36
TRC22	Diyarbakır	1.699.901	40.493	48.983	-8.490	-5,0	16	12
TR423	Düzce	377.610	15.023	11.387	3.636	9,7	53	68
TR212	Edirne	406.855	19.125	15.999	3.126	7,7	40	52
TRB12	Elazığ	583.671	20.406	22.054	-1.648	-2,8	36	42
TRA12	Erzincan	231.511	15.162	14.210	952	4,1	51	59
TRA11	Erzurum	760.476	26.624	37.358	-10.734	-14,0	31	19
TR412	Eskişehir	860.620	38.060	27.799	10.261	12,0	20	33
TRC11	Gaziantep	2.005.515	47.431	50.485	-3.054	-1,5	11	11
TR903	Giresun	437.393	25.529	34.675	-9.146	-20,7	33	23
TR906	Gümüşhane	170.173	18.795	27.348	-8.553	-49,0	43	34
TRB24	Hakkari	275.761	9.997	10.380	-383	-1,4	73	72
TR631	Hatay	1.575.226	33.745	40.623	-6.878	-4,4	23	15
TRA23	Iğdır	194.775	7.775	9.728	-1.953	-10,0	77	76
TR612	Isparta	433.830	18.222	18.818	-596	-1,4	45	49
TR100	İstanbul	15.029.231	416.587	422.559	-5.972	-0,4	1	1
TR310	İzmir	4.279.677	127.394	102.776	24.618	5,8	3	3

Tablo 121. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e Göre Göç Bilgileri, 2017 (Devam)

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (‰)	Aldığı Göçe Göre Sıra No	Verdiği Göçe Göre Sıra No
TR632	Kahramanmaraş	1.127.623	26.874	30.314	-3.440	-3,1	30	28
TR812	Karabük	244.453	14.740	14.399	341	1,4	55	58
TR522	Karaman	246.672	8.581	10.340	-1.759	-7,1	75	73
TRA22	Kars	287.654	11.588	17.119	-5.531	-19,0	69	50
TR821	Kastamonu	372.373	18.729	20.052	-1.323	-3,6	44	46
TR721	Kayseri	1.376.722	38.958	36.863	2.095	1,5	19	20
TR711	Kırıkkale	278.749	13.434	14.112	-678	-2,4	62	60
TR213	Kırklareli	356.050	16.074	14.023	2.051	5,8	49	61
TR715	Kırşehir	234.529	10.840	11.329	-489	-2,1	72	69
TRC13	Kilis	136.319	6.675	6.526	149	1,1	78	81
TR421	Kocaeli	1.883.270	87.796	60.258	27.538	14,7	4	7
TR521	Konya	2.180.149	53.007	56.594	-3.587	-1,6	9	8
TR333	Kütahya	572.256	17.172	20.393	-3.221	-5,6	48	45
TRB11	Malatya	786.676	27.523	28.222	-699	-0,9	29	31
TR331	Manisa	1.413.041	40.257	36.021	4.236	3,0	17	21
TRC31	Mardin	809.719	28.303	30.782	-2.479	-3,1	27	27
TR622	Mersin	1.793.931	54.492	55.393	-901	-0,5	8	9
TR323	Muğla	938.751	42.450	33.289	9.161	9,8	14	25
TRB22	Muş	404.544	13.094	22.243	-9.149	-22,4	63	41
TR714	Nevşehir	292.365	11.006	12.076	-1.070	-3,7	71	65
TR713	Niğde	352.727	13.948	15.667	-1.719	-4,9	59	54
TR902	Ordu	742.341	28.111	40.305	-12.194	-16,3	28	17
TR633	Osmaniye	527.724	18.842	19.008	-166	-0,3	42	48
TR904	Rize	331.041	14.561	16.310	-1.749	-5,3	56	51
TR422	Sakarya	990.214	35.575	28.122	7.453	7,6	21	32
TR831	Samsun	1.312.990	43.709	42.422	1.287	1,0	13	14
TRC34	Siiirt	324.394	12.163	15.406	-3.243	-10,0	66	55
TR823	Sinop	207.427	11.015	10.086	929	4,5	70	75
TR722	Sivas	621.301	22.147	28.697	-6.550	-10,5	34	30
TRC21	Şanlıurfa	1.985.753	40.058	52.648	-12.590	-6,3	18	10
TRC33	Şırnak	503.236	19.672	15.186	4.486	9,0	38	56
TR211	Tekirdağ	1.005.463	55.391	34.658	20.733	20,8	7	24
TR832	Tokat	602.086	34.735	38.746	-4.011	-6,6	22	18
TR901	Trabzon	786.326	29.703	29.192	511	0,7	25	29
TRB11	Tunceli	82.498	6.074	6.725	-651	-7,9	79	80
TR334	Uşak	364.971	13.909	10.420	3.489	9,6	60	71
TRB21	Van	1.106.891	31.971	48.269	-16.298	-14,6	24	13
TR425	Yalova	251.203	15.754	10.719	5.035	20,3	50	70
TR723	Yozgat	418.650	19.074	23.498	-4.424	-10,5	41	37
TR811	Zonguldak	596.892	19.421	22.541	-3.120	-5,2	39	39
TR	Türkiye	80.810.525	2.684.820	2.684.820	0	0	-	-

Kaynak: TÜİK.

2017 yılında İBBS Düzey-3'e göre yıllık nüfus artış hızları incelendiğinde ‰ 41,1 ile Kilis, ‰ 39,4 ile Şırnak ve ‰ 38,7 ile Yalova'nın nüfus artış hızı en yüksek ilk üç il olduğu görülmektedir. Nüfus artış hızları en küçük olan ilk üç il ise ‰ -114,3 ile Bayburt, ‰ -16,0 ile Giresun ve ‰ -12,7 ile de Ardahan olmuştur (Tablo 122).

Tablo 122. 2017 Yılında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e Göre Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Yıllık Nüfus Artış Hızı	Nüfus Artış Hızı Sıra	Nüfus Yoğunluğu	İl Kodu	İBBS Düzey-3	Yıllık Nüfus Artış Hızı	Nüfus Artış Hızı Sıra	Nüfus Yoğunluğu		
		(%) ^[1]	No	Sıra No			(%) ^[1]	No	Sıra No		
TR621	Adana	6,7	53	159	13	TR632	Kahramanmaraş	13,4	27	79	33
TRC12	Adıyaman	7,5	50	87	28	TR812	Karabük	8,7	48	59	44
TR332	Afyonkarahisar	1,6	62	50	57	TR522	Karaman	4,3	58	28	73
TRA21	Ağrı	-11,1	76	47	61	TRA22	Kars	-7,4	73	28	71
TR712	Aksaray	14,3	23	53	53	TR821	Kastamonu	-12,2	78	28	72
TR834	Amasya	10,8	42	58	46	TR721	Kayseri	13,0	30	81	32
TR510	Ankara	18,3	13	222	8	TR711	Kırkkale	2,7	61	61	42
TR611	Antalya	15,3	20	114	21	TR213	Kırklareli	12,3	35	57	48
TRA24	Ardahan	-12,7	79	20	79	TR715	Kırşehir	19,6	10	37	65
TR905	Artvin	-11,5	77	23	76	TRC13	Kilis	41,1	1	95	25
TR321	Aydın	11,7	38	138	17	TR421	Kocaeli	28,3	6	521	2
TR221	Balikesir	7,2	51	84	31	TR521	Konya	8,7	47	56	49
TR813	Bartın	6,2	55	93	26	TR333	Kütahya	-2,4	70	48	60
TRC32	Batman	13,9	25	126	18	TRB11	Malatya	6,9	52	67	39
TRA13	Bayburt	-114,3	81	22	78	TR331	Manisa	11,5	39	108	23
TR413	Bilecik	15,4	19	52	55	TRC31	Mardin	16,8	15	92	27
TRB13	Bingöl	14,0	24	33	68	TR622	Mersin	11,3	40	116	20
TRB23	Bitlis	0,7	64	49	58	TR323	Muğla	16,1	16	73	34
TR424	Bolu	10,9	41	36	66	TRB22	Muş	-4,8	71	50	56
TR613	Burdur	12,8	32	39	63	TR714	Nevşehir	5,0	57	54	50
TR411	Bursa	12,1	36	282	6	TR713	Niğde	3,6	60	48	59
TR222	Çanakkale	20,2	9	53	52	TR902	Ordu	-11,0	75	125	19
TR822	Çankırı	11,9	37	25	75	TR633	Osmaniye	10,6	43	169	11
TR833	Çorum	1,1	63	41	62	TR904	Rize	0,0	66	84	30
TR322	Denizli	12,9	31	87	29	TR422	Sakarya	13,5	26	205	9
TRC22	Diyarbakır	15,9	17	113	22	TR831	Samsun	13,1	29	145	16
TR423	Düzce	19,4	11	147	15	TRC34	Siirt	6,2	54	59	45
TR212	Edirne	12,7	34	67	38	TR823	Sinop	9,4	45	36	67
TRB12	Elazığ	8,4	49	69	36	TR722	Sivas	0,1	65	22	77
TRA12	Erzincan	24,0	7	20	80	TRC21	Şanlıurfa	23,0	8	106	24
TRA11	Erzurum	-2,0	69	30	69	TRC33	Şırnak	39,4	2	70	35
TR412	Eskişehir	18,5	12	62	41	TR211	Tekirdağ	32,9	4	159	14
TRC11	Gaziantep	15,7	18	294	5	TR832	Tokat	-1,0	67	60	43
TR903	Giresun	-16,0	80	64	40	TR901	Trabzon	8,9	46	169	12
TR906	Gümüşhane	-10,9	74	26	74	TRB11	Tunceli	3,7	59	11	81
TRB24	Hakkari	29,2	5	38	64	TR334	Uşak	17,2	14	68	37
TR631	Hatay	12,8	33	270	7	TRB21	Van	6,1	56	57	47
TRA23	Iğdır	10,3	44	54	51	TR425	Yalova	38,7	3	297	4
TR612	Isparta	15,1	21	52	54	TR723	Yozgat	-5,7	72	30	70
TR100	İstanbul	15,1	22	2.892	1	TR811	Zonguldak	-1,1	68	181	10
TR310	İzmir	13,2	28	356	3	TR	Türkiye	12,4	-	-	105

Kaynak: TÜİK.

[1]: Yıllık nüfus artış hızları ve nüfus yoğunlukları hesaplanırken, son yıl idari bölünüş yapısı dikkate alınmıştır.

2017 yılında İBBS Düzey-3'e göre, nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu ilk üç il km²'ye 2.892 kişi ile İstanbul, 521 kişi ile Kocaeli ve 356 kişi ile İzmir, en düşük olduğu ilk üç il ise km²'ye 11 kişi ile Tunceli, 20 kişi ile Ardahan ve Erzincan illeridir.

Ortanca Yaş

2015 yılında erkek nüfus için 30,4 yıl olan ortanca yaş, 2016 yılında 4 aylık bir artış ile 30,8 yıla ve 2017 yılında da 3 aylık bir artış ile 31,1 yıla ulaşmıştır (Tablo 123).

Tablo 123. Cinsiyete Göre Ortanca Yaş

Yıllar	Erkek	Değişim (%)	Kadın	Değişim (%)	Toplam	Değişim (%)
2015	30,4	1,0	31,6	1,0	31,0	1,0
2016	30,8	1,3	32,0	1,3	31,4	1,3
2017	31,1	1,0	32,4	1,3	31,7	1,0

Kaynak: TÜİK.

Kadın nüfus için, 2015 yılında 31,6 yıl olan ortanca yaş 2016 yılında 4 ay artarak 32,0 yıla ve 2017 yılında da 4 ay artarak 32,4 yıla çıkmıştır.

Toplam nüfus için 2015 yılında 31,0 yıl olan ortanca yaş değeri, 2016 yılında 4 ay artarak 31,4 yıla ve 2017 yılında da 3 ay artarak 31,7 yıla yükselmiştir.

2015-2017 yılları arasında ortanca yaş değerine göre ülkemiz toplam ve erkek nüfusu 7 ay, kadın nüfusu 8 ay yaşlanmıştır.

2.2 Eğitim

2.2.1 Okullaşma Oranları

İlkokulda net okullaşma oranı 2016/17 eğitim öğretim yılında 2015/16 yılına göre toplamda 3,71 puan azalarak % 94,87'den % 91,16'ya, erkek öğrencilerde 3,46 puan azalarak % 94,54'ten % 91,08'e, kız öğrencilerde 3,98 puan azalarak % 95,22'den % 91,24'e gerilemiştir (Tablo 124).

Tablo 124. Eğitim Seviyelerine Göre Okullaşma Oranları ⁽¹⁾

Öğretim Yılı	Okullaşma Oranı	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim			Yükseköğretim		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2014/15	Brüt	101,10	100,82	101,39	107,12	105,52	108,80	107,36	109,82	104,77	88,94	93,44	84,24
	Net	96,30	96,04	96,57	94,35	94,39	94,30	79,37	79,46	79,26	39,49	37,95	41,10
2015/16	Brüt	99,19	98,91	99,48	107,13	105,49	108,87	109,85	112,28	107,29	95,91	100,55	91,04
	Net	94,87	94,54	95,22	94,39	94,36	94,43	79,79	79,36	80,24	40,87	39,21	42,62
2016/17	Brüt	95,97	95,93	96,01	105,29	104,49	106,14	106,94	109,99	103,73	103,28	102,19	98,52
	Net	91,16	91,08	91,24	95,68	95,60	95,76	82,54	82,69	82,38	42,43	40,53	44,41

Kaynak: MEB.

[1]: Okullaşma oranları Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

Ortaokulda net okullaşma oranı 2016/17 eğitim öğretim yılında 2015/16 yılına göre toplamda 1,29 puan artarak % 94,39'dan % 95,68'e, erkek öğrencilerde 1,24 puan artarak % 94,36'dan % 95,60'a, kız öğrencilerde 1,33 puan artarak % 94,43'den % 95,76'ya yükselmiştir.

Ortaöğretimde net okullaşma oranı 2016/17 eğitim öğretim yılında 2015/16 yılına göre, toplamda 2,75 puan artarak % 79,79'dan % 82,54'e, erkek öğrencilerde 3,33 puan artarak % 79,36'dan % 82,69'a, kız öğrencilerde 2,14 puan artarak % 80,24'ten % 82,38'e çıkmıştır.

Yükseköğretim net okullaşma oranı 2016/17 eğitim öğretim yılında 2015/16 yılına göre, toplamda 1,56 puan artarak % 40,87'den % 42,43'e, erkek öğrencilerde 1,32 puan artarak % 39,21'den % 40,53'e, kız öğrencilerde 1,79 puan artarak % 42,62'den % 44,41'e çıkmıştır.

Yaş gruplarına göre 2016/17 eğitim öğretim yılında en yüksek toplam net okullaşma oranı % 99,23 ile 2003, 2004, 2005 ve 2006 doğumluları kapsayan 10-13 yaş grubundadır (Tablo 125).

Tablo 125. Yaş Gruplarına (Doğum Yıllarına) Göre Net Okullaşma Oranı ⁽¹⁾

		[%]							
Öğretim Yılı	Cinsiyet	3 Yaş	4 Yaş	5 Yaş	3-5 Yaş	4-5 Yaş	6-9 Yaş	10-13 Yaş	14-17 Yaş
		2013 Doğumlu (Ocak...Eylül arası)	2012 Doğumlu	2011 Doğumlu	2011-2012- 2013 (Ocak... Eylül Arası) Doğumlular	2011-2012 Doğumlular	2007-2008- 2009-2010 Doğumlular	2003-2004- 2005-2006 Doğumlular	1999-2000- 2001-2002 Doğumlular
2015/16	Toplam	11,74	33,56	67,17	39,54	50,46	98,81	99,05	85,31
	Erkek	11,67	33,62	67,42	39,63	50,61	98,72	99,11	85,14
	Kadın	11,81	33,50	66,91	39,45	50,30	98,90	98,98	85,49
2016/17	Toplam	12,48	36,15	70,43	41,68	53,01	98,13	99,23	87,43
	Erkek	12,48	36,13	70,81	41,81	53,20	98,08	99,33	87,85
	Kadın	12,48	36,17	70,02	41,54	52,81	98,19	99,12	86,99

Kaynak: MEB.

(1) : Yaş gruplarına (Doğum yılları) göre net okullaşma oranları; öğrencinin ait olduğu eğitim kademesine (öğrenim türüne) bakılmaksızın, ilgili yaş grubunda bulunan toplam öğrencilerin, ilgili yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilmiştir.

2.2.2 Okul, Öğrenci, Öğretmen, Mezun Olan Öğrenci ve Derslik Sayısı

2016/17 eğitim öğretim yılında örgün eğitimde öğrenci sayısı 2015/16 yılına göre % 0,6 artarak 17.702.938 olurken, bunun 9.197.938'i erkek, 8.505.000'i kız öğrencilerden oluşmuştur. Öğrencilerin 14.731.376'sı resmi, 1.217.755'i özel okullarda, 1.753.807'si de açık öğretimde eğitim görmektedir (Tablo 126).

Örgün eğitim kurumlarında görev yapan öğretmen sayısı 2016/17 eğitim öğretim yılında 2015/16 yılına göre % 0,5 azalarak 989.231 olmuştur. Bu öğretmenlerin 868.289'u resmi okullarda, 120.962'si özel okullarda bulunmaktadır.

Tablo 126. Okul/Kurum, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı

Öğretim Yılı	Okul Türü	Okul/Kurum	Öğrenci Sayısı ⁽¹⁾			Öğretmen Sayısı ⁽²⁾	Derslik
			Toplam	Erkek	Kadın		
2014/15	Örgün Eğitim Toplamı	59.509	17.559.989	9.047.704	8.512.285	919.393	589.902
	Örgün Eğitim (Resmi)	52.033	14.950.897	7.671.350	7.279.547	829.077	528.674
	Örgün Eğitim (Özel)	7.474	823.515	438.850	384.665	90.316	61.228
	Örgün Eğitim (Açık Öğretim)	2	1.785.577	937.504	848.073	-	-
2015/16	Örgün Eğitim Toplamı	61.203	17.588.958	9.059.597	8.529.361	993.794	651.828
	Örgün Eğitim (Resmi)	51.620	14.540.339	7.439.698	7.100.641	863.126	553.066
	Örgün Eğitim (Özel)	9.581	1.174.409	623.309	551.100	130.668	98.762
	Örgün Eğitim (Açık Öğretim)	2	1.874.210	996.590	877.620	-	-
2016/17	Örgün Eğitim Toplamı	63.153	17.702.938	9.197.938	8.505.000	989.231	654.434
	Örgün Eğitim (Resmi)	53.098	14.731.376	7.557.567	7.173.809	868.289	554.405
	Örgün Eğitim (Özel)	10.053	1.217.755	661.121	556.634	120.962	100.029
	Örgün Eğitim (Açık Öğretim)	2	1.753.807	979.250	774.557	-	-

Kaynak: MEB.

(1): Açıköğretim öğrenci sayıları, 2014/2015 ve 2015/2016 eğitim öğretim yılları için 2014 ve 2015 yılı içerisinde 3 dönem sonu itibarıyla yeni kayıt yaptıran ve kayıt yenileyen aktif öğrencileri, 2016/2017 öğretim yılı 1., 2. ve 3. dönem yeni kayıt yaptıran ve kayıt yenileyen aktif öğrencileri kapsar.

(2): Resmi örgün eğitimde; 2017 yılı Temmuz ayında ataması yapılan 20.127 öğretmen, resmi sözleşmeli öğretmen sayılarına Örgün Eğitim İstatistikleri kitabı yayın sürecinde henüz göreve başlamadıkları için dahil edilmemiştir.

2016/17 eğitim öğretim yılında örgün eğitimdeki okullar 2015/16 yılına göre % 3,2 artarak 63.153 olmuştur. Bu okulların 53.098'i resmi, 10.053'ü özel, 2'si açık öğretim okuludur. Resmi ve özel okulların tamamındaki derslik sayısı % 0,4 artarak 654.434'e yükselmiştir.

2016/17 eğitim öğretim yılında 2015/16 yılına göre ilkökulda okul sayısı % 3,9 azalarak 25.479'a, öğretmen sayısı % 3,3 azalarak 292.878'e, öğrenci sayısı % 7,2 azalarak 4.972.430'a gerilemiştir. Ortaokulda okul sayısı % 3,1 artarak 17.879'a, öğretmen

sayısı % 0,5 artarak 324.350'ye, öğrenci sayısı % 6,6 artarak 5.554.415'e yükselmiştir (Tablo 127).

Tablo 127. Okul Türü ve Öğretim Yılına Göre Okul/Birim, Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Olan Öğrenci Sayısı

Okul Türü	Öğretim Yılı	Okul/Birim ⁽³⁾	Öğretmen ⁽⁴⁾	Öğrenci ⁽¹⁾⁽²⁾	Mezun
İlkokul	2014/15	27.544	295.252	5.434.150	-
	2015/16	26.522	302.961	5.360.703	-
	2016/17	25.479	292.878	4.972.430	-
Ortaokul	2014/15	16.969	296.065	5.278.107	1.366.138
	2015/16	17.343	322.680	5.211.506	1.161.901
	2016/17	17.879	324.350	5.554.415	-
Genel ortaöğretim	2014/15	3.955	123.160	2.902.954	478.283
	2015/16	5.311	151.458	3.047.503	472.169
	2016/17	5.225	147.052	3.136.440	-
Mesleki ve teknik ortaöğretim	2014/15	5.106	175.218	2.788.117	471.885
	2015/16	5.239	184.232	2.760.140	515.465
	2016/17	5.851	185.988	2.713.530	-
Fakülte ve yüksekokul	2014/15	3.196	148.903	5.642.562	752.593
	2015/16	3.735	156.168	6.186.007	753.480
	2016/17	3.729	151.763	6.627.505	-

Kaynak: MEB.

(1): Açık ilköğretim ve açık lise öğrencilerini de kapsar.

(2): Önlisans ve lisans düzeyindeki öğrenci sayılarını kapsar.

(3): Faal olan okullar kapsamıştır.

(4): Toplam öğretmen, kadrolu ve sözleşmeli öğretmenleri kapsar.

Genel ortaöğretimde okul sayısı % 1,6 azalarak 5.225'e, öğretmen sayısı % 2,9 azalarak 147.052'ye gerilerken, öğrenci sayısı % 2,9 artarak 3.136.440'a yükselmiştir. Mesleki ve teknik ortaöğretimde okul sayısı % 11,7 artarak 5.851'e, öğretmen sayısı % 1,0 artarak 185.988'e yükselirken, öğrenci sayısı % 1,7 azalarak 2.713.530'a düşmüştür.

2016/17 eğitim öğretim yılında fakülte ve yüksekokul sayısı % 0,2 azalarak 3.729'a, öğretmen sayısı % 2,8 azalarak 151.763'e gerilerken, öğrenci sayısı % 7,1 artarak 6.627.505'e yükselmiştir.

2.3 Sağlık

Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan son istatistiklere göre 2016 yılında toplam hastane sayısı bir önceki yıla göre 23 adet azalarak 1.510 olurken, yatak sayısı 8.123 adet artarak 217.771 olmuştur. Sıralamada diğer yıllarda olduğu gibi ilk sırada yer alan genel hastane sayısı bir önceki yıla göre 21 adet azalırken, yatak sayısı 8.102 adet artmış, 2'inci sırada yer alan kadın doğum ve çocuk hastalıkları hastanesi sayısı 5 adet, yatak sayısı 884 adet azalmış, üçüncü sırada yer alan göz hastalıkları hastanesi sayısı değişmezken yatak sayısı 43 adet artmıştır. 2016 yılında ülkemizde bulunan 1.510 hastanenin 1.385'i genel hastane, 31'i kadın doğum ve çocuk hastalıkları hastanesi, 27'si göz hastalıkları hastanesi, bunların dışında kalan 67'si diğer dallarda hizmet veren hastanelerdir (Tablo 128).

Tablo 128. Dallara Göre Hastane ve Yatak Sayıları ⁽¹⁾

Dallar	Hastane Sayısı			Yatak Sayısı		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Genel hastane	1.394	1.406	1.385	184.522	188.849	196.951
Kadın doğum ve çocuk hastalıkları hastanesi	41	36	31	7.106	6.433	5.549
Göz hastalıkları hastanesi	27	27	27	617	580	623
Fizik tedavi ve rehabilitasyon hastanesi	16	16	20	1.949	2.038	2.943
Göğüs hastalıkları hastanesi	15	15	14	3.986	3.660	3.668
Psikiyatri hastanesi	11	11	12	4.259	4.231	4.352
Kalp ve damar cerrahisi hastanesi	6	5	5	860	609	632
Çocuk hastalıkları hastanesi	5	5	4	1.780	1.759	1.307
Kemik hastalıkları hastanesi	3	3	3	483	436	436
Meslek hastalıkları hastanesi	2	2	3	156	156	298
Onkoloji hastanesi	2	2	2	830	696	816
Cerrahi hastanesi	1	1	-	110	70	-
Ortopedi ve travmatoloji hastanesi	1	1	1	29	29	33
Lepra hastanesi	1	1	1	50	34	34
Zührevi hastalıklar hastanesi	1	-	-	31	-	-
Lösemili çocuklar hastanesi	1	1	1	14	14	75
Spastik çocuklar hastanesi ve rahabilite merkezi	1	1	1	54	54	54
Toplam	1.528	1.533	1.510	206.836	209.648	217.771

Kaynak: SB.

(1): 2017 yılı verileri Raporun basım tarihi itibarıyla yayımlanmamıştır.

Toplam sağlık personeli sayısında her yıl artış görülmektedir. 2015 yılında % 4,1 artan sağlık personeli sayısı, 2016 yılında % 1,7 artarak 871.334 olmuştur. 2016 yılında uzman hekim sayısı bir önceki yıla göre % 1,3 artarak 78.620'ye, pratisyen hekim sayısı % 3,0 artarak 43.058'e, asistan hekim sayısı % 6,0 artarak 23.149'a yükselmiştir. Böylece toplam hekim sayısı % 2,5 artarak 144.827'ye ulaşmıştır. Diş hekimi sayısı % 7,4 artarak 26.674, eczacı sayısı % 1,2 artarak 27.864 olmuştur. Hemşire sayısı % 0,1 artarak 152.952, diğer personel ve hizmet alımı % 3,4 artarak 321.952 olurken, ebe sayısı % 1,2 azalarak 52.456'ya, diğer sağlık personeli sayısı % 0,9 azalarak 144.609'a gerilemiştir. (Tablo 129, Grafik 55).

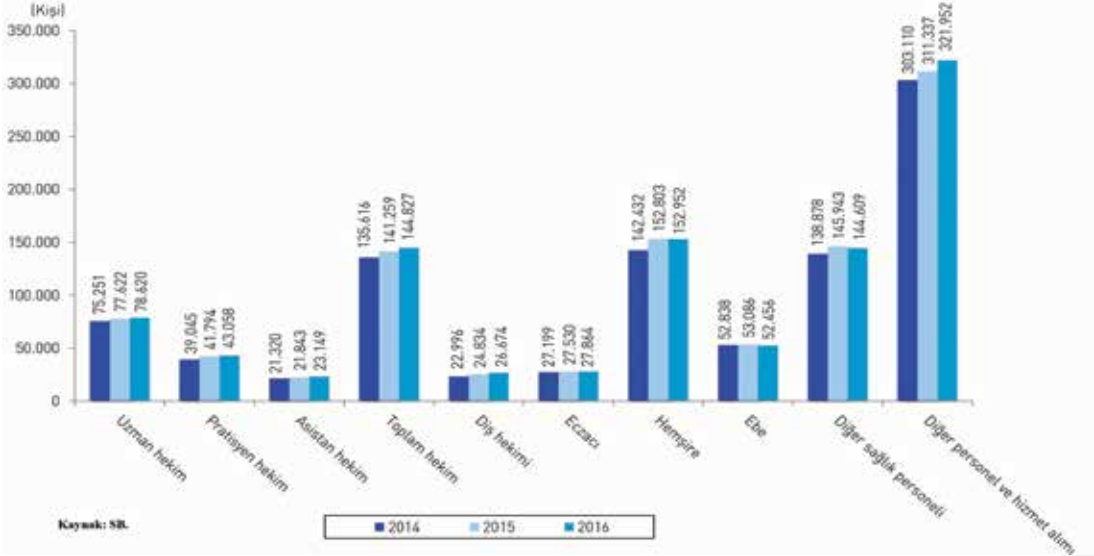
Tablo 129. Sağlık Personeli Sayıları ⁽¹⁾

Sağlık Personeli	2014	2015	2016	Değişim (%)	
				2015	2016
Uzman hekim	75.251	77.622	78.620	3,2	1,3
Pratisyen hekim	39.045	41.794	43.058	7,0	3,0
Asistan hekim	21.320	21.843	23.149	2,5	6,0
Toplam hekim	135.616	141.259	144.827	4,2	2,5
Diş hekimi	22.996	24.834	26.674	8,0	7,4
Eczacı	27.199	27.530	27.864	1,2	1,2
Hemşire	142.432	152.803	152.952	7,3	0,1
Ebe	52.838	53.086	52.456	0,5	-1,2
Diğer sağlık personeli	138.878	145.943	144.609	5,1	-0,9
Diğer personel ve hizmet alımı	303.110	311.337	321.952	2,7	3,4
Toplam personel sayısı	823.069	856.792	871.334	4,1	1,7

Kaynak: SB.

(1): 2017 yılı verileri Raporun basım tarihi itibarıyla yayımlanmamıştır.

Grafik 55. Sağlık Personeli Sayıları

2.4 Çalışma Hayatı

2.4.1 İşgücü

2.4.1.1 Temel İşgücü Göstergeleri

Küresel ölçekte ve ülkemizde görülen zayıf büyüme performansları işgücü piyasasını olumsuz etkilemiştir. 2011-2014 yılları arasında tek hane seyreden işsizlik oranları, 2015 yılından itibaren tekrar çift haneye yükselmiştir. Bu olumsuz gelişimde istihdam artışının işgücü artışının gerisinde kalması etkili olmuştur.

2017 yılında uygulanan istihdam seferberliği ile istihdam teşviklerinin artması işgücü piyasasına olumlu yansımış, ekonomik büyümenin de etkisiyle istihdam edilenlerin sayısı uzun yıllar seviyesinin üzerinde artış göstermiştir. 2016 yılında işsizlik oranı 2015 yılına göre 0,6 puan artarak % 10,9 olurken, 2017 yılında da aynı düzeyde kalmıştır. Böylece 2017 yılı program hedefi olan % 10,2'nin 0,7 puan, 2018-2020 OVP (Orta Vadeli Plan) 2017 yılı gerçekleşme tahmini olan % 10,8'in 0,1 puan üzerinde gerçekleşmiştir. İşsizlik oranı erkeklerde 0,2 puan azalışla % 9,4'e gerilerken, kadınlarda 0,4 puan artışla % 14,1 olmuştur (Tablo 130).

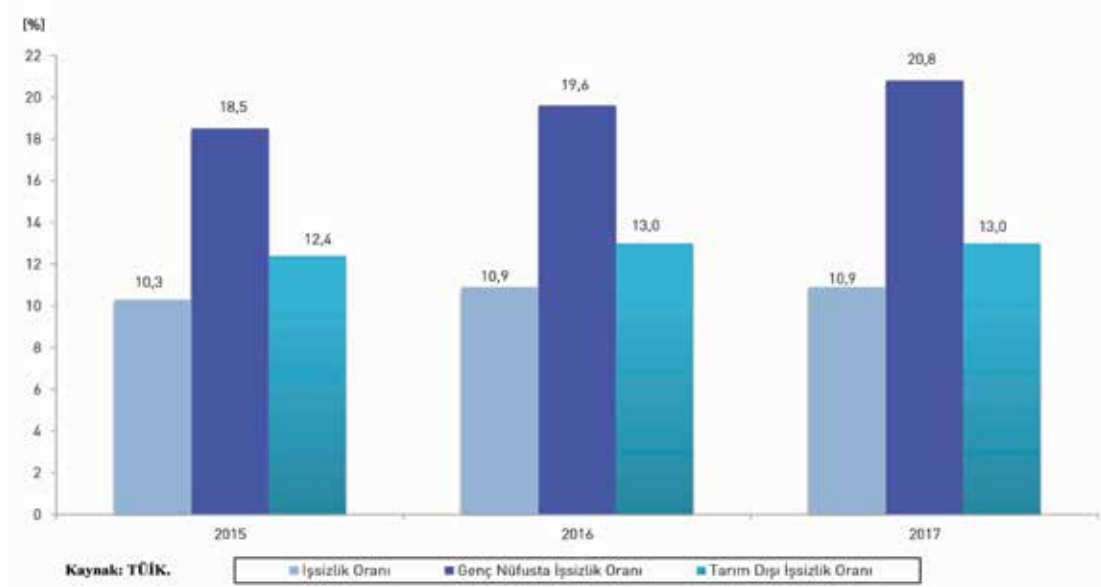
2017 yılında tarım dışı işsizlik oranı bir önceki yıla göre değişim göstermeyerek % 13,0 seviyesinde kalırken, bu oran erkeklerde 0,2 puan azalmış, kadınlarda 0,4 puan artmıştır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin önemli bir sorunu olan genç işsizlik oranı (15-24 yaş) 1,2 puan artarak % 20,8'e yükselmiştir. Toplam işsizlik oranının oldukça üzerinde seyreden genç nüfusta işsizlik oranı, erkeklerde 0,4 puan, kadınlarda 2,4 puan artmıştır (Grafik 56).

Tablo 130. Temel İşgücü Göstergeleri

Göstergeler	2015	2016	2017	[15+ Yaş, Bin Kişi]	
				2016	2017
		Toplam		Değişim (%)	
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	57.854	58.720	59.894	1,5	2,0
İşgücü	29.678	30.535	31.643	2,9	3,6
İstihdam edilenler	26.621	27.205	28.189	2,2	3,6
İşsiz	3.057	3.330	3.454	8,9	3,7
İşgücüne dahil olmayan nüfus	28.176	28.185	28.251	0,0	0,2
				Fark (Puan)	
İşgücüne katılma oranı (%)	51,3	52,0	52,8	0,7	0,8
İstihdam oranı (%)	46,0	46,3	47,1	0,3	0,8
İşsizlik oranı (%)	10,3	10,9	10,9	0,6	0,0
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	12,4	13,0	13,0	0,6	0,0
Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı (%)	18,5	19,6	20,8	1,1	1,2
		Erkek		Değişim (%)	
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	28.573	29.031	29.649	1,6	2,1
İşgücü	20.453	20.899	21.484	2,2	2,8
İstihdam edilenler	18.562	18.893	19.460	1,8	3,0
İşsiz	1.891	2.006	2.024	6,1	0,9
İşgücüne dahil olmayan nüfus		8.120	8.133	8.166	0,2
				Fark (Puan)	
İşgücüne katılma oranı (%)	71,6	72,0	72,5	0,4	0,5
İstihdam oranı (%)	65,0	65,1	65,6	0,1	0,5
İşsizlik oranı (%)	9,2	9,6	9,4	0,4	-0,2
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	10,5	10,9	10,7	0,4	-0,2
Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı (%)	16,5	17,4	17,8	0,9	0,4
		Kadın		Değişim (%)	
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	29.281	29.689	30.244	1,4	1,9
İşgücü	9.225	9.637	10.159	4,5	5,4
İstihdam edilenler	8.058	8.312	8.729	3,2	5,0
İşsiz	1.167	1.324	1.431	13,5	8,1
İşgücüne dahil olmayan nüfus	20.056	20.052	20.085	0,0	0,2
				Fark (Puan)	
İşgücüne katılma oranı (%)	31,5	32,5	33,6	1,0	1,1
İstihdam oranı (%)	27,5	28,0	28,9	0,5	0,9
İşsizlik oranı (%)	12,6	13,7	14,1	1,1	0,4
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	17,2	18,1	18,5	0,9	0,4
Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı (%)	22,2	23,7	26,1	1,5	2,4

Kaynak: TÜİK.

Grafik 56. İşsizlik Oranları

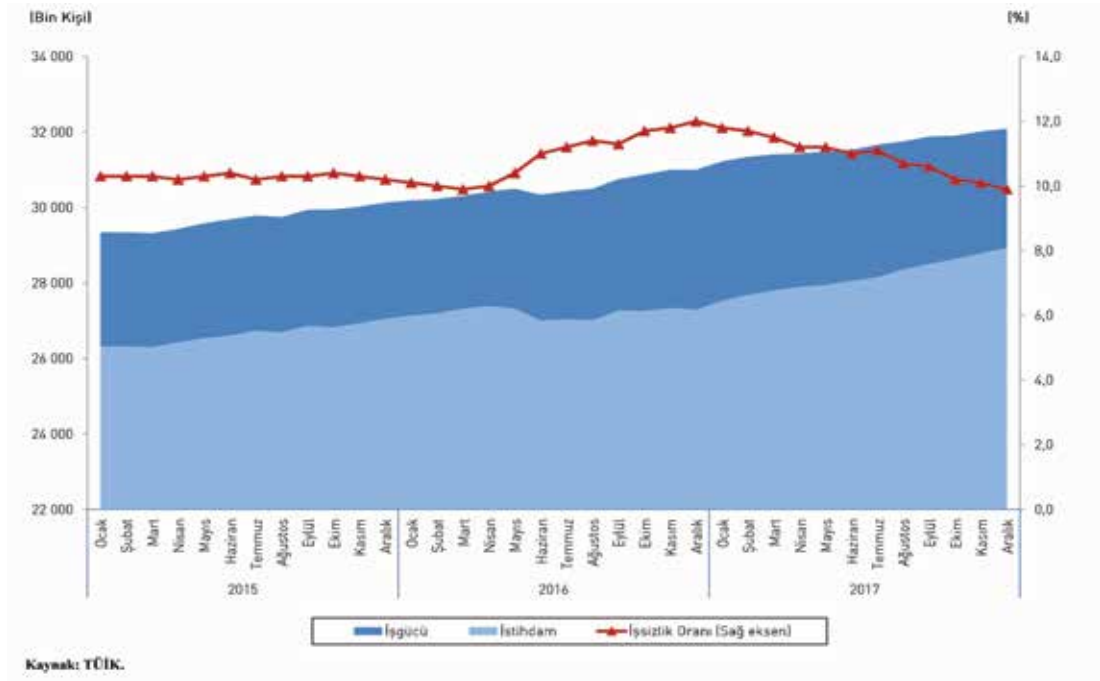

Ekonominin potansiyeli açısından önemli bir gösterge olan 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun işgücüne katılma oranı, 2017 yılında 0,8 puanlık artışla % 52,8'e yükselmiştir. İşgücüne katılım oranı erkeklerde 0,5 puan artışla % 72,5, kadınlarda 1,1 puan artışla % 33,6 olmuştur.

2017 yılında işgücü 1.108 bin kişi artarak 31 milyon 643 bin kişiye yükselmiştir. İşgücünün 21 milyon 484 binini erkekler, 10 milyon 159 binini de kadınlar oluşturmuştur. 2017 yılında istihdam edilen 28 milyon 189 bin kişinin 19 milyon 460 binini erkekler, 8 milyon 729 binini de kadınlar oluşturmuştur. İşsiz sayısı ise 3 milyon 330 binden 3 milyon 454 bine yükselirken, işsiz erkek sayısı 2 milyon 24 bin, işsiz kadın sayısı da 1 milyon 431 bin olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında bir önceki yıla göre istihdam oranı 0,8 puanlık artışla % 47,1'e yükselmiştir. İstihdam oranı erkeklerde 0,5 puanlık artışla % 65,6, kadınlarda 0,9 puan artışla % 28,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Mevsim etkilerinden arındırılmış işsizlik oranları ekonomik büyümenin olumlu yansımaları ve uygulanan istihdam politikalarının etkisiyle, 2017 yılı Ocak ayından itibaren düşüş eğilimine girerek, Aralık ayında % 9,9 seviyesine kadar gerilemiştir (Grafik 57).

Grafik 57. Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İşgücü Göstergeleri

2.4.1.2 Eğitim Durumuna Göre İşgücü

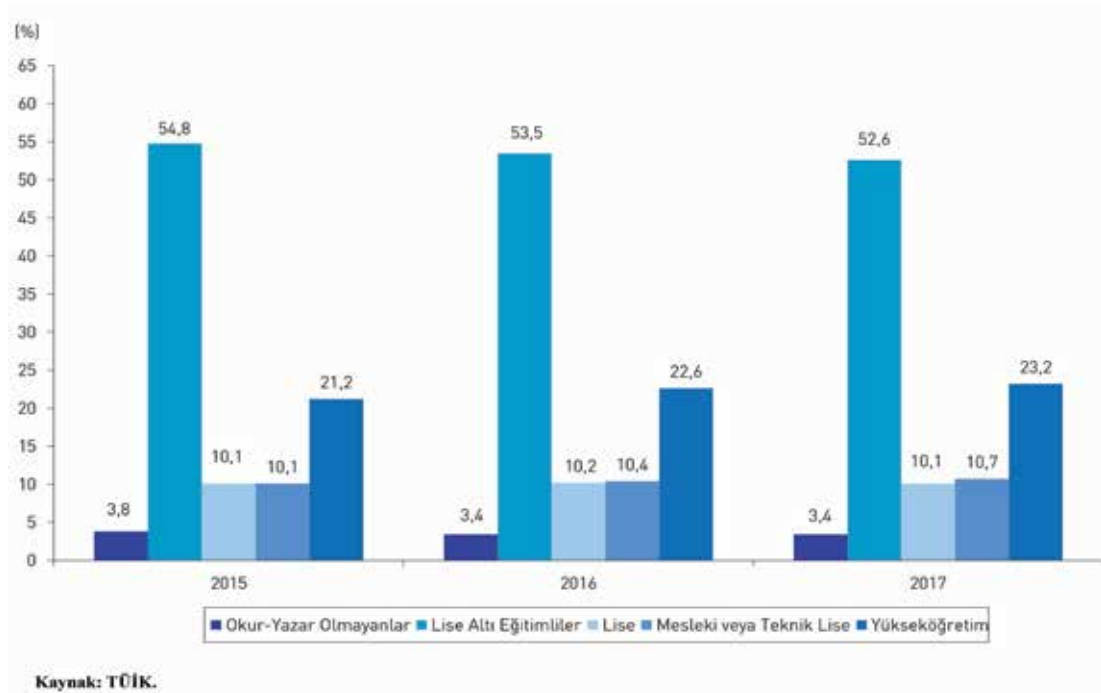
İstihdam edilenler ve işsizlerin toplamı olan işgücünün, büyük bölümü lise altı eğitim seviyesindekilerden oluşmaktadır. 2017 yılında toplam işgücünün % 52,6'sını lise altı eğitilmişler oluştururken onu, % 23,2 ile yükseköğretim mezunları, % 10,7 ile mesleki veya teknik lise mezunları, % 10,1 ile lise mezunları ve % 3,4 ile okur-yazar olmayanlar izlemiştir (Tablo 131, Grafik 58).

Tablo 131. Eğitim Durumuna Göre İşgücünün Durumu

Eğitim Durumu	İşgücü Durumu	(15+ Yaş, Bin Kişi)							
		2015	2016	2017	Pay (%)			Değişim (%)	
					2015	2016	2017	2016	2017
Okur-yazar olmayanlar	İşgücü	1.115	1.038	1.076	3,8	3,4	3,4	-6,9	3,7
	İstihdam	1.056	978	1.013	4,0	3,6	3,6	-7,4	3,6
	İşsiz	59	60	63	1,9	1,8	1,8	1,7	5,0
Lise altı eğitimliler	İşgücü	16.277	16.328	16.644	54,8	53,5	52,6	0,3	1,9
	İstihdam	14.650	14.670	15.009	55,0	53,9	53,2	0,1	2,3
	İşsiz	1.627	1.658	1.636	53,2	49,8	47,4	1,9	-1,3
Lise	İşgücü	3.002	3.100	3.202	10,1	10,2	10,1	3,3	3,3
	İstihdam	2.629	2.685	2.777	9,9	9,9	9,9	2,1	3,4
	İşsiz	373	415	425	12,2	12,5	12,3	11,3	2,4
Mesleki veya teknik lise	İşgücü	3.000	3.177	3.371	10,1	10,4	10,7	5,9	6,1
	İstihdam	2.693	2.808	2.970	10,1	10,3	10,5	4,3	5,8
	İşsiz	307	369	401	10,0	11,1	11,6	20,2	8,7
Yükseköğretim	İşgücü	6.284	6.892	7.350	21,2	22,6	23,2	9,7	6,6
	İstihdam	5.593	6.064	6.420	21,0	22,3	22,8	8,4	5,9
	İşsiz	692	828	930	22,6	24,9	26,9	19,7	12,3
Toplam işgücü		29.678	30.535	31.643	100,0	100,0	100,0	2,9	3,6
Toplam istihdam		26.621	27.205	28.189	100,0	100,0	100,0	2,2	3,6
Toplam işsiz		3.057	3.330	3.454	100,0	100,0	100,0	8,9	3,7

Kaynak: TÜİK.

Grafik 58. Eğitim Durumuna Göre İşgücünün Dağılımı

2017 yılında istihdam edilenlerin % 53,2'si lise altı eğitilmiş, % 22,8'i yükseköğretim mezunu, % 10,5'i mesleki veya teknik lise mezunu, % 9,9'u lise mezunu ve % 3,6'sı da okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır.

İşsizlerin eğitim durumuna bakıldığında ise % 47,4'ünü lise altı eğitimliler, % 26,9'unu yükseköğretim mezunları, % 12,3'ünü lise mezunları, % 11,6'sını mesleki veya teknik lise mezunları ve % 1,8'ini okur-yazar olmayanlar oluşturmaktadır.

Toplam işsizlik içinde okur-yazar olmayanların payı değişmezken, lise altı eğitimliler ve lise mezunlarının payı azalmış, mesleki veya teknik lise ve yükseköğretim mezunlarının payı artmıştır. Toplam işgücü içinde mesleki ve teknik lise ile yükseköğretim mezunlarının payı artarken, bu eğitim seviyelerinde işsiz oranının da artması işgücü piyasasının yapısal bir sorunu olmaya devam etmiştir.

2.4.1.3 Bölgesel Düzeyde İşgücü Göstergeleri

İBBS Düzey-1'e göre işgücü göstergeleri incelendiğinde 2017 yılında da İstanbul bölgesinin bütün göstergelerde ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İstanbul bölgesinde bir önceki yıla göre 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus 11 milyon 457 bin kişiye, işgücü 6 milyon 578 bin kişiye, istihdam edilenler 5 milyon 664 bin kişiye, işsizler 914 bin kişiye yükselirken, işgücüne dahil olmayanlar 4 milyon 879 bin kişiye gerilemiştir. Kuzeydoğu Anadolu bölgesi ise işsiz sayısı hariç bütün göstergelerde en düşük değerleri almıştır. Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde bir önceki yıla göre 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus 1 milyon 511 bin kişiye, işgücü 756 bin kişiye, istihdam edilenler 714 bin kişiye, işgücüne dahil olmayanlar 756 bin kişiye gerilerken, işsizler 41 bin kişiye yükselmiştir. (Tablo 132).

2017 yılında, İBBS Düzey-1'e göre işgücüne katılma oranının en yüksek olduğu bölge % 57,4 ile bir önceki yıla göre 1,1 puan artış gösteren İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölge ise % 45,3 ile 1,6 puan artış gösteren Güneydoğu Anadolu bölgesi olmuştur. İşgücüne katılma oranında en fazla artış 3,9 puan ile Ortadoğu Anadolu bölgesinde gerçekleşirken, en fazla azalış 0,9 puan ile Orta Anadolu bölgesinde olmuştur (Tablo 133).

İşsizlik oranının 2017 yılında en yüksek olduğu bölge % 17,0 ile bir önceki yıla göre 1,7 puan azalış gösteren Güneydoğu Anadolu bölgesi, en düşük olduğu bölge ise % 3,6 ile bir önceki yıla göre 0,9 puan azalış gösteren Doğu Karadeniz bölgesi olmuştur. İşsizlik oranında en fazla artış 1,3 puan ile Orta Anadolu bölgesinde gerçekleşirken, en fazla azalış 1,7 puan ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde görülmüştür.

2017 yılında istihdam oranı en yüksek değerini % 52,2 ile bir önceki yıla göre 0,2 puan artış gösteren Doğu Karadeniz bölgesinde, en düşük değerini ise % 37,6 ile bir önceki yıla göre 2,1 puan artış gösteren Güneydoğu Anadolu bölgesinde almıştır. İstihdam oranında en fazla artış 3,2 puan ile Ortadoğu Anadolu bölgesinde gerçekleşirken, en fazla azalış 1,5 puan ile Orta Anadolu bölgesinde olmuştur.

Tablo 132. İktisadi Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İşgücü Göstergeleri-1

		(15+ Yaş, Bin Kişi, %)																	
		2015					2016					2017							
Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	15 ve Daha Yukarı Yaşta		İstihdam Edilenler		İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus		15 ve Daha Yukarı Yaşta		İstihdam Edilenler		İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus		15 ve Daha Yukarı Yaşta		İstihdam Edilenler		İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	
		Nüfus	İşgücü	İstihdam Edilenler	İşsiz	Nüfus	İşgücü	İstihdam Edilenler	İşsiz	Nüfus	İşgücü	İstihdam Edilenler	İşsiz	Nüfus	İşgücü	İstihdam Edilenler	İşsiz	Nüfus	İşgücü
TR1	İstanbul	11.203	6.092	5.306	786	5.110	11.416	6.427	5.558	869	4.988	11.457	6.578	5.664	914	4.879			
TR2	Batı Marmara	2.638	1.376	1.289	88	1.262	2.660	1.415	1.314	101	1.244	2.723	1.483	1.375	108	1.240			
TR3	Ege	7.873	4.200	3.803	397	3.674	7.906	4.272	3.876	396	3.634	8.127	4.439	4.007	433	3.688			
TR4	Doğu Marmara	5.624	2.966	2.701	265	2.658	5.755	2.978	2.683	295	2.776	5.950	3.164	2.838	326	2.786			
TR5	Batı Anadolu	5.641	2.929	2.641	287	2.712	5.736	2.998	2.702	296	2.738	5.876	3.089	2.787	302	2.787			
TR6	Akdeniz	7.208	3.586	3.175	411	3.622	7.364	3.745	3.302	443	3.619	7.593	3.901	3.456	445	3.692			
TR7	Orta Anadolu	2.870	1.435	1.294	141	1.436	2.863	1.453	1.301	151	1.410	2.927	1.459	1.289	171	1.468			
TR8	Batı Karadeniz	3.417	1.766	1.648	118	1.651	3.414	1.807	1.668	138	1.608	3.510	1.851	1.732	119	1.659			
TR9	Doğu Karadeniz	1.985	1.069	1.018	51	916	2.001	1.089	1.040	49	911	2.054	1.112	1.072	40	943			
TRA	Anadolu Ortadoğu	1.504	791	752	39	713	1.533	772	734	38	761	1.511	756	714	41	756			
TRB	Anadolu Güneydoğu	2.596	1.236	1.128	108	1.360	2.623	1.197	1.089	108	1.426	2.638	1.307	1.178	129	1.331			
TRC	Anadolu	5.295	2.232	1.865	368	3.063	5.450	2.381	1.937	444	3.069	5.527	2.504	2.078	426	3.023			
TR	Türkiye	57.854	29.678	26.621	3.057	28.176	58.720	30.535	27.205	3.330	28.185	59.894	31.643	28.189	3.454	28.251			
Pay (%)																			
TR1	İstanbul	19,4	20,5	19,9	25,7	18,1	19,4	21,0	20,4	26,1	17,7	19,1	20,8	20,1	26,5	17,3			
TR2	Batı Marmara	4,6	4,6	4,8	2,9	4,5	4,5	4,6	4,8	3,0	4,4	4,5	4,7	4,9	3,1	4,4			
TR3	Ege	13,6	14,2	14,3	13,0	13,0	13,5	14,0	14,2	11,9	12,9	13,6	14,0	14,2	12,5	13,1			
TR4	Doğu Marmara	9,7	10,0	10,1	8,7	9,4	9,8	9,8	9,9	8,9	9,8	9,9	10,0	10,1	9,4	9,9			
TR5	Batı Anadolu	9,8	9,9	9,9	9,4	9,6	9,8	9,8	9,9	8,9	9,7	9,8	9,8	9,9	8,7	9,9			
TR6	Akdeniz	12,5	12,1	11,9	13,4	12,9	12,5	12,3	12,1	13,3	12,8	12,7	12,3	12,3	12,9	13,1			
TR7	Orta Anadolu	5,0	4,8	4,9	4,6	5,1	4,9	4,8	4,8	4,5	5,0	4,9	4,6	4,6	5,0	5,2			
TR8	Batı Karadeniz	5,9	6,0	6,2	3,9	5,9	5,8	5,9	6,1	4,1	5,7	5,9	5,8	6,1	3,4	5,9			
TR9	Doğu Karadeniz	3,4	3,6	3,8	1,7	3,3	3,4	3,6	3,8	1,5	3,2	3,4	3,5	3,8	1,2	3,3			
TRA	Anadolu Ortadoğu	2,6	2,7	2,8	1,3	2,5	2,6	2,5	2,7	1,1	2,7	2,5	2,4	2,5	1,2	2,7			
TRB	Anadolu Güneydoğu	4,5	4,2	4,2	3,5	4,8	4,5	3,9	4,0	3,2	5,1	4,4	4,1	4,2	3,7	4,7			
TRC	Anadolu	9,2	7,5	7,0	12,0	10,9	9,3	7,8	7,1	13,3	10,9	9,2	7,9	7,4	12,3	10,7			
TR	Türkiye	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0			

Kaynak: TÜİK.

Tablo 133. İktisadi Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İşgücü Göstergeleri-2

		(15+ Yaş, %)									
		2015			2016			2017			
Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	İşgücüne Katılma		İstihdam		İşgücüne Katılma		İstihdam		İşgücüne Katılma	
		Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	
TR1	İstanbul	54,4	12,9	47,4	56,3	13,5	48,7	57,4	13,9	49,4	
TR2	Batı Marmara	52,2	6,4	48,8	53,2	7,1	49,4	54,5	7,3	50,5	
TR3	Ege	53,3	9,4	48,3	54,0	9,3	49,0	54,6	9,8	49,3	
TR4	Doğu Marmara	52,7	8,9	48,0	51,8	9,9	46,6	53,2	10,3	47,7	
TR5	Batı Anadolu	51,9	9,8	46,8	52,3	9,9	47,1	52,6	9,8	47,4	
TR6	Akdeniz	49,8	11,5	44,1	50,9	11,8	44,8	51,4	11,4	45,5	
TR7	Orta Anadolu	50,0	9,8	45,1	50,8	10,4	45,5	49,9	11,7	44,0	
TR8	Batı Karadeniz	51,7	6,7	48,2	52,9	7,7	48,9	52,7	6,4	49,3	
TR9	Doğu Karadeniz	53,9	4,8	51,3	54,4	4,5	52,0	54,1	3,6	52,2	
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	52,6	4,9	50,0	50,4	4,9	47,9	50,0	5,5	47,3	
TRB	Ortadoğu Anadolu	47,6	8,7	43,5	45,6	9,0	41,5	49,5	9,9	44,7	
TRC	Güneydoğu Anadolu	42,2	16,5	35,2	43,7	18,7	35,5	45,3	17,0	37,6	
TR	Türkiye	51,3	10,3	46,0	52,0	10,9	46,3	52,8	10,9	47,1	

Kaynak: TÜİK.

2.4.2 İstihdam

2.4.2.1 İstihdamın Sektörel Dağılımı

2017 yılında bir önceki yıla göre tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 3,0 artışla 5 milyon 464 bin kişiye yükselirken, sanayi sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 2,7 artışla 7 milyon 478 bin kişiye, hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin sayısı da % 4,3 artışla 15 milyon 246 bin kişiye yükselmiştir. Böylece toplam istihdam edilenler % 3,6 artışla 28 milyon 189 bin kişiye yükselmiştir.

2017 yılında toplam istihdam içinde tarım sektörünün payı bir önceki yıla göre 0,1 puan azalarak % 19,4'e, sanayi sektörünün payı 0,3 puan azalarak 26,5'e gerilemiş, hizmetler sektörünün payı 0,4 puan artarak % 54,1'e yükselmiştir.

Hizmetler sektörü 629 bin kişiye ek istihdam sağlayarak istihdama en büyük katkısı vermiş, bu katkıda en fazla toptan ve perakende ticaret alt sektörü ile idari ve destek hizmetleri faaliyetleri sektörü etkili olmuştur. İstihdam tarım sektöründe 159 bin ve sanayi sektöründe 195 bin ek kişi ile sınırlı bir artış göstermiştir. Sanayi alt sektöründen imalat sektöründe 54 bin kişiye ek istihdam sağlanırken, inşaat sektöründe sektörde yaşanan canlılığın etkisiyle 108 bin kişiye ek istihdam sağlamıştır (Tablo 134, Grafik 59).

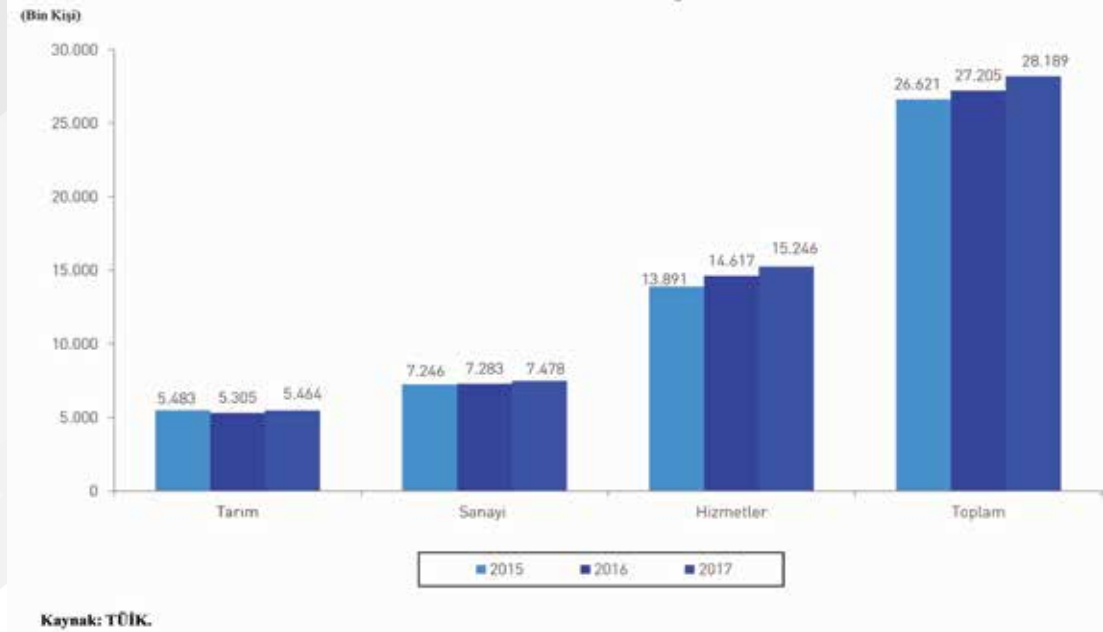
Tablo 134. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı

Sektörler	(15+ Yaş, Bin Kişi)							
				Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Tarım	5.483	5.305	5.464	20,6	19,5	19,4	-3,2	3,0
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	5.483	5.305	5.464	20,6	19,5	19,4	-3,2	3,0
Sanayi	7.246	7.283	7.478	27,2	26,8	26,5	0,5	2,7
Madencilik ve taş ocakçılığı	118	125	137	0,4	0,5	0,5	5,9	9,6
İmalat	4.956	4.915	4.969	18,6	18,1	17,6	-0,8	1,1
Elektrik, gaz, buhar, su temini ve kanalizasyon	257	257	277	1,0	0,9	1,0	0,0	7,8
İnşaat	1.914	1.987	2.095	7,2	7,3	7,4	3,8	5,4
Hizmetler	13.891	14.617	15.246	52,2	53,7	54,1	5,2	4,3
Toptan ve perakende ticaret	3.692	3.758	3.934	13,9	13,8	14,0	1,8	4,7
Ulaştırma ve depolama	1.108	1.185	1.235	4,2	4,4	4,4	6,9	4,2
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	1.449	1.471	1.523	5,4	5,4	5,4	1,5	3,5
Bilgi ve iletişim	251	248	258	0,9	0,9	0,9	-1,2	4,0
Finans ve sigorta faaliyetleri	294	301	271	1,1	1,1	1,0	2,4	-10,0
Gayrimenkul faaliyetleri	212	242	286	0,8	0,9	1,0	14,2	18,2
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	750	846	895	2,8	3,1	3,2	12,8	5,8
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	1.291	1.397	1.551	4,8	5,1	5,5	8,2	11,0
Kamu yönetimi ve savunma	1.441	1.453	1.462	5,4	5,3	5,2	0,8	0,6
Eğitim	1.411	1.607	1.608	5,3	5,9	5,7	13,9	0,1
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	1.051	1.123	1.187	3,9	4,1	4,2	6,9	5,7
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor	149	141	154	0,6	0,5	0,5	-5,4	9,2
Diğer hizmet faaliyetleri	793	844	883	3,0	3,1	3,1	6,4	4,6
Toplam	26.621	27.205	28.189	100,0	100,0	100,0	2,2	3,6

Kaynak: TÜİK.

[Noti]: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Grafik 59. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı

2.4.2.2 Bölgesel Düzeyde İstihdam Göstergeleri

2017 yılında İBBS Düzey-1'e göre istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında tarım sektörünün en büyük değeri 872 bin kişi ile Ege bölgesinde, en küçük değeri de 66 bin kişi ile İstanbul bölgesinde aldığı görülmektedir. Sanayi sektörü en büyük değeri 1 milyon 800 bin kişi ile İstanbul bölgesinde, en küçük değeri de 91 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde almaktadır. Hizmetler sektörü ise sanayi sektöründe olduğu gibi en büyük değeri 3 milyon 799 bin kişi ile İstanbul bölgesinde, en küçük değeri de 286 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde almıştır (Tablo 135).

İstihdam edilenler içinde tarım sektörünün payının en yüksek olduğu bölge % 47,2 ile Kuzeydoğu Anadolu, en düşük olduğu bölge % 1,2 ile İstanbul bölgesi olmuştur. Sanayi sektörünün istihdam edilenler içindeki payının en yüksek olduğu bölge % 39,4 ile Doğu Marmara, en düşük olduğu bölge % 12,7 ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesi olmuştur. Hizmetler sektörünün istihdam edilenler içindeki payının en yüksek olduğu bölge % 67,1 ile İstanbul, en düşük olduğu bölge % 40,1 ile Kuzeydoğu Anadolu olmuştur.

2.4.2.3 İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu

2017 yılında 15 ve daha yukarı yaşta toplam 28 milyon 189 bin kişi olan çalışan nüfusun 18 milyon 960 bin kişisi ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak istihdam edilirken, 6 milyon 94 bin kişisi işveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak ve 3 milyon 134 bin kişisi de ücretsiz aile işçisi olarak çalışmıştır. 2017 yılında bir önceki yıla göre ücretli, maaşlı ve yevmiyeli çalışanlar % 3,2, işveren ve kendi hesabına çalışanlar % 5,5 ve ücretsiz aile işçisi olanlar % 2,7 artış göstermiştir (Tablo 136, Grafik 60).

Tablo 135. İktisadi Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı

Yıllar	Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Sektörler				Pay (%)		
			Tarım	Sanayi ⁽¹⁾	Hizmetler	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmetler
2015	TR1	İstanbul	37	1.922	3.347	5.306	0,7	36,2	63,1
	TR2	Batı Marmara	308	398	583	1.289	23,9	30,9	45,2
	TR3	Ege	915	1.013	1.875	3.803	24,1	26,6	49,3
	TR4	Doğu Marmara	400	1.009	1.293	2.701	14,8	37,4	47,9
	TR5	Batı Anadolu	275	669	1.698	2.641	10,4	25,3	64,3
	TR6	Akdeniz	715	699	1.762	3.175	22,5	22,0	55,5
	TR7	Orta Anadolu	408	295	591	1.294	31,5	22,8	45,7
	TR8	Batı Karadeniz	655	317	676	1.648	39,7	19,2	41,0
	TR9	Doğu Karadeniz	446	173	399	1.018	43,8	17,0	39,2
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	419	87	245	752	55,7	11,6	32,6
	TRB	Ortadoğu Anadolu	431	212	485	1.128	38,2	18,8	43,0
	TRC	Güneydoğu Anadolu	476	452	937	1.865	25,5	24,2	50,2
		TR	Türkiye	5.483	7.246	13.891	26.621	20,6	27,2
2016	TR1	İstanbul	51	1.822	3.685	5.558	0,9	32,8	66,3
	TR2	Batı Marmara	298	399	617	1.314	22,7	30,4	47,0
	TR3	Ege	894	1.081	1.901	3.876	23,1	27,9	49,0
	TR4	Doğu Marmara	320	1.049	1.315	2.683	11,9	39,1	49,0
	TR5	Batı Anadolu	272	693	1.736	2.702	10,1	25,6	64,2
	TR6	Akdeniz	771	695	1.836	3.302	23,3	21,0	55,6
	TR7	Orta Anadolu	396	309	596	1.301	30,4	23,8	45,8
	TR8	Batı Karadeniz	666	311	691	1.668	39,9	18,6	41,4
	TR9	Doğu Karadeniz	439	162	439	1.040	42,2	15,6	42,2
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	373	87	274	734	50,8	11,9	37,3
	TRB	Ortadoğu Anadolu	384	200	505	1.089	35,3	18,4	46,4
	TRC	Güneydoğu Anadolu	439	475	1.022	1.937	22,7	24,5	52,8
		TR	Türkiye	5.305	7.283	14.617	27.205	19,5	26,8
2017	TR1	İstanbul	66	1.800	3.799	5.664	1,2	31,8	67,1
	TR2	Batı Marmara	323	397	655	1.375	23,5	28,9	47,6
	TR3	Ege	872	1.097	2.037	4.007	21,8	27,4	50,8
	TR4	Doğu Marmara	363	1.117	1.358	2.838	12,8	39,4	47,9
	TR5	Batı Anadolu	281	702	1.804	2.787	10,1	25,2	64,7
	TR6	Akdeniz	761	712	1.983	3.456	22,0	20,6	57,4
	TR7	Orta Anadolu	346	331	611	1.289	26,8	25,7	47,4
	TR8	Batı Karadeniz	691	333	707	1.732	39,9	19,2	40,8
	TR9	Doğu Karadeniz	463	162	447	1.072	43,2	15,1	41,7
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	337	91	286	714	47,2	12,7	40,1
	TRB	Ortadoğu Anadolu	444	241	493	1.178	37,7	20,5	41,9
	TRC	Güneydoğu Anadolu	516	496	1.067	2.078	24,8	23,9	51,3
		TR	Türkiye	5.464	7.478	15.246	28.189	19,4	26,5

Kaynak: TÜİK.

[1]: İnşaat sektörü, sanayi içinde değerlendirilmiştir.

2017 yılında istihdam edilenlerin % 19,4'ünü oluşturan 5 milyon 464 bin kişisi tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarımda çalışan nüfusun 570 bin kişisi ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak istihdam edilirken, 2 milyon 324 bin kişisi işveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak ve 2 milyon 571 bin kişisi de ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

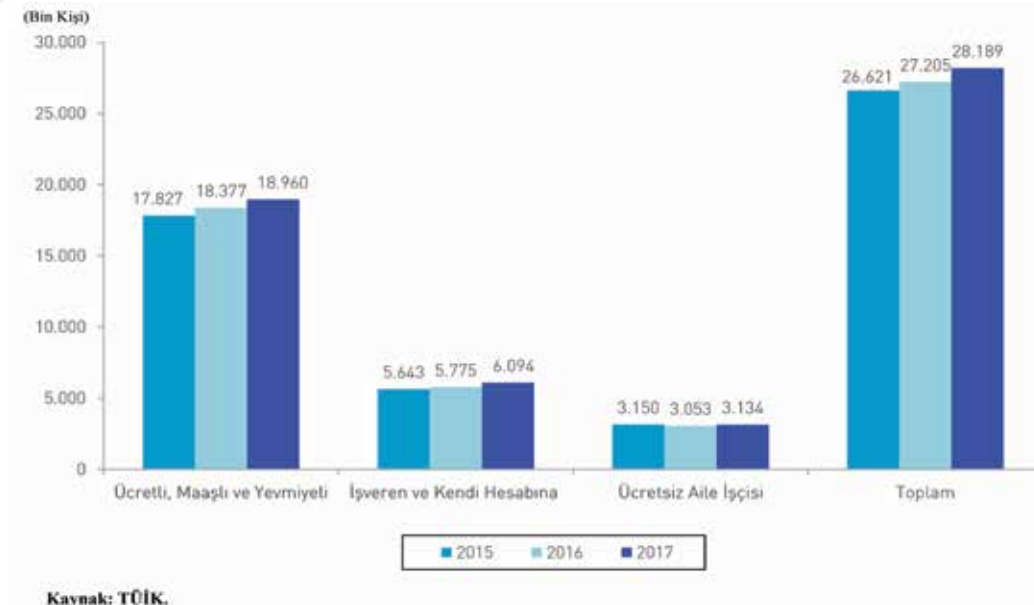
Tablo 136. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu

İşteki Durum	(15+ Yaş, Bin Kişi)							
	2015	2016	2017	Pay (%)			Değişim (%)	
				2015	2016	2017	2016	2017
Tarım	5.483	5.305	5.464	20,6	19,5	19,4	-3,2	3,0
Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	599	548	570	3,4	3,0	3,0	-8,5	4,0
İşveren ve kendi hesabına	2.257	2.243	2.324	40,0	38,8	38,1	-0,6	3,6
Ücretsiz aile işçisi	2.627	2.514	2.571	83,4	82,3	82,0	-4,3	2,3
Tarım dışı	21.137	21.901	22.724	79,4	80,5	80,6	3,6	3,8
Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	17.228	17.830	18.891	96,6	97,0	99,6	3,5	6,0
İşveren ve kendi hesabına	3.386	3.532	3.771	60,0	61,2	61,9	4,3	6,8
Ücretsiz aile işçisi	523	539	563	16,6	17,7	18,0	3,1	4,5
Toplam	26.621	27.205	28.189	100,0	100,0	100,0	2,2	3,6
Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	17.827	18.377	18.960	100,0	100,0	100,0	3,1	3,2
İşveren ve kendi hesabına	5.643	5.775	6.094	100,0	100,0	100,0	2,3	5,5
Ücretsiz aile işçisi	3.150	3.053	3.134	100,0	100,0	100,0	-3,1	2,7

Kaynak: TÜİK.

Not: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Grafik 60. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu

Kaynak: TÜİK.

İstihdam edilenlerin % 80,6'sını oluşturan 22 milyon 724 bin kişi ise tarım dışı sektörlerde çalışmaktadır. Tarım dışı sektörlerde çalışan nüfusun 18 milyon 891 bin kişisi ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak istihdam edilirken, 3 milyon 771 bin kişisi işveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak ve 563 bin kişisi de ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

2017 yılında İBBS Düzey-1'e göre toplam istihdamın işteki durumu itibarıyla yapılan değerlendirmelerde; ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 4 milyon 556 bin kişi ile İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölge 321 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir. İşveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 1 milyon 12 bin kişi ile İstanbul bölgesi, en düşük bölge ise 197 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir. Ücretsiz aile işçilerinin en

yüksek olduğu bölge 496 bin kişi ile Ege bölgesi, en düşük olduğu bölge 97 bin kişi ile İstanbul bölgesidir (Tablo 137).

Tablo 137. İktisadi Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu

		(15+ Yaş, Bin Kişi)												
		Toplam				Tarım				Tarım Dışı				
		Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli		İşveren ve kendi hesabına	Ücretsiz aile içicisi	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli		İşveren ve kendi hesabına	Ücretsiz aile içicisi	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli		İşveren ve kendi hesabına	Ücretsiz aile içicisi	
Yıllar	Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Toplam	İşveren ve kendi hesabına	Ücretsiz aile içicisi	Toplam	İşveren ve kendi hesabına	Ücretsiz aile içicisi	Toplam	İşveren ve kendi hesabına	Ücretsiz aile içicisi	Toplam	İşveren ve kendi hesabına	Ücretsiz aile içicisi
2015	TR1	İstanbul	5.306	4.384	850	72	37	2	25	10	5.269	4.382	825	62
	TR2	Batı Marmara	1.289	838	290	161	308	40	140	129	981	799	150	32
	TR3	Ege	3.803	2.414	860	530	915	117	372	425	2.888	2.296	488	104
	TR4	Doğu Marmara	2.701	1.978	496	228	400	40	186	174	2.302	1.938	310	54
	TR5	Batı Anadolu	2.641	1.991	475	176	275	31	120	124	2.366	1.959	355	52
	TR6	Akdeniz	3.175	2.096	724	355	715	161	283	271	2.461	1.935	441	85
	TR7	Orta Anadolu	1.294	737	309	248	408	22	161	225	886	715	148	23
	TR8	Batı Karadeniz	1.648	820	411	417	655	25	248	382	993	795	164	34
	TR9	Doğu Karadeniz	1.018	488	348	182	446	11	260	175	572	477	89	7
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	752	275	209	267	419	10	153	256	333	266	56	11
	TRB	Ortadoğu Anadolu	1.128	593	256	279	431	19	148	264	697	575	108	15
	TRC	Güneydoğu Anadolu	1.865	1.213	414	238	476	121	162	193	1.389	1.092	251	45
	TR	Türkiye	26.621	17.827	5.643	3.150	5.483	599	2.257	2.627	21.137	17.228	3.386	523
2016	TR1	İstanbul	5.558	4.551	920	87	51	1	42	8	5.508	4.550	878	80
	TR2	Batı Marmara	1.314	845	307	163	298	33	139	126	1.016	811	168	37
	TR3	Ege	3.876	2.466	891	519	894	110	370	415	2.982	2.356	522	104
	TR4	Doğu Marmara	2.683	2.034	469	180	320	27	162	131	2.363	2.008	307	48
	TR5	Batı Anadolu	2.702	2.043	483	176	272	31	118	124	2.429	2.012	365	52
	TR6	Akdeniz	3.302	2.155	757	390	771	168	303	300	2.531	1.987	454	90
	TR7	Orta Anadolu	1.301	747	308	247	396	14	156	226	905	733	151	21
	TR8	Batı Karadeniz	1.668	814	428	426	666	21	256	389	1.002	793	171	38
	TR9	Doğu Karadeniz	1.040	488	374	179	439	8	262	170	601	480	112	9
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	734	300	207	228	373	7	147	218	361	292	59	9
	TRB	Ortadoğu Anadolu	1.089	603	246	240	384	17	138	229	705	586	107	11
	TRC	Güneydoğu Anadolu	1.937	1.331	387	218	439	111	149	179	1.497	1.220	238	39
	TR	Türkiye	27.205	18.377	5.775	3.053	5.305	548	2.243	2.514	21.901	17.830	3.532	539
2017	TR1	İstanbul	5.664	4.556	1.012	97	66	4	49	13	5.598	4.552	962	84
	TR2	Batı Marmara	1.375	858	341	175	323	31	155	137	1.052	827	187	38
	TR3	Ege	4.007	2.606	904	496	872	116	361	396	3.134	2.490	544	100
	TR4	Doğu Marmara	2.838	2.146	485	207	363	41	167	154	2.474	2.105	318	52
	TR5	Batı Anadolu	2.787	2.082	512	193	281	23	124	135	2.505	2.059	388	58
	TR6	Akdeniz	3.456	2.286	791	380	761	170	302	289	2.696	2.115	489	91
	TR7	Orta Anadolu	1.289	778	301	209	346	13	150	183	942	766	151	26
	TR8	Batı Karadeniz	1.732	850	452	430	691	23	274	394	1.041	827	178	35
	TR9	Doğu Karadeniz	1.072	495	383	193	463	9	271	183	608	487	112	10
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	714	321	197	196	337	8	140	190	377	313	57	6
	TRB	Ortadoğu Anadolu	1.178	617	281	280	444	15	164	265	734	602	117	15
	TRC	Güneydoğu Anadolu	2.078	1.364	435	279	516	117	168	231	1.562	1.247	267	48
	TR	Türkiye	28.189	18.960	6.094	3.134	5.464	570	2.324	2.571	22.724	18.391	3.771	563

Kaynak: TÜİK.

Tarım sektöründe ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 170 bin kişi ile Akdeniz bölgesi, en düşük olduğu bölge 4 bin kişi ile İstanbul bölgesidir. İşveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 361 bin kişi ile Ege bölgesi, en düşük olduğu bölge ise 49 bin kişi ile İstanbul bölgesidir. Ücretsiz aile içicilerinin en yüksek olduğu bölge 396 bin kişi ile Ege bölgesi, en düşük olduğu bölge 13 bin kişi ile İstanbul bölgesi olmuştur.

Tarım dışı sektörlerde çalışan ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 4 milyon 552 bin kişi ile İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölge 313 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir. İşveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 962 bin kişi ile İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölge ise 57 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir. Ücretsiz aile içicileri ise en yüksek değerini 100 bin kişi ile Ege bölgesinde, en küçük değerini de 6 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde almaktadır.

2.4.2.4 Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Sektör ve İşteki Durumu

Kayıt dışı istihdam son yıllarla düşüş göstermekle birlikte, sosyo-ekonomik bir sorun olarak ülke gündemindeki önemini korumaktadır. 2017 yılında herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanların oranı, bir önceki yıla göre 0,5 puan artarak % 34,0 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran bir önceki yıla göre erkeklerde 0,4 puan artarak % 29,2, kadınlarda 0,3 puan artarak % 44,6'ya yükselmiştir.

Tarım sektöründe kayıt dışı çalışanların oranı 2017 yılında bir önceki yıla göre 1,2 puan artarak % 83,3'e yükselmiştir. Kayıt dışı istihdam oranının en yüksek tarım sektöründe çalışan kadınlarda olduğu görülmektedir. Tarım sektöründe kayıt dışı istihdam oranı erkeklerde 2,2 puan artarak % 74,4'e yükselirken, kadınlarda 0,1 puan azalarak % 94,2'ye gerilemiştir.

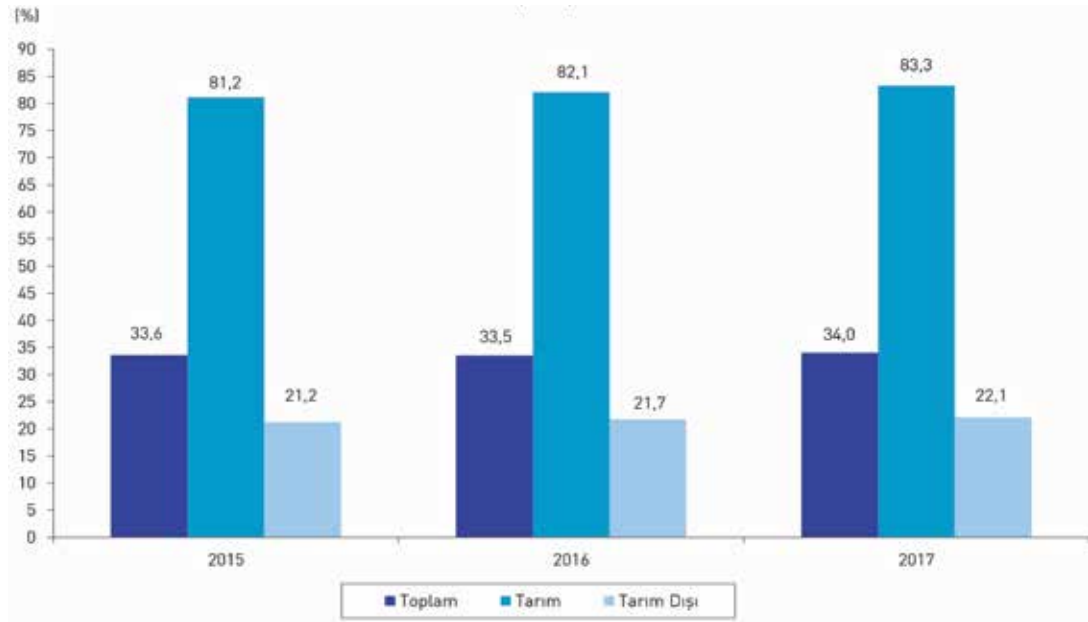
Tarım dışı sektörlerde kayıtdışı çalışanların oranı bir önceki yıla göre 0,4 puan artarak % 22,1'e yükselmiştir. Bu oran erkeklerde 0,2 puan artarak % 21,0'a, kadınlarda 0,7 puan artarak % 24,9'a yükselmiştir (Tablo 138, Grafik 61).

Tablo 138. Kayıt Dışı İstihdam Oranı

Sektör	2015	2016		2017
		Genel Toplam		
Toplam	33,6	33,5		34,0
Tarım	81,2	82,1		83,3
Tarım dışı	21,2	21,7		22,1
Erkek				
Toplam	28,2	28,8		29,2
Tarım	70,2	72,2		74,4
Tarım dışı	20,2	20,8		21,0
Kadın				
Toplam	46,1	44,3		44,6
Tarım	94,0	94,3		94,2
Tarım dışı	24,2	24,2		24,9

Kaynak: TÜİK.

Grafik 61. Kayıt Dışı İstihdam Oranı

Kaynak: TÜİK.

2.4.2.5 İş Arama Sürelerine Göre İşsizler

2017 yılında iş arama sürelerine göre işsizlerin % 78,1'inin 1 yıldan az süredir işsiz olduğu, % 21,9'unun ise 1 yıl ve daha fazla süredir işsiz olduğu görülmektedir. İşsizlerin en fazla yoğunlaştıkları iş arama süresinin 1-2 ay olduğu gözlenmiştir. İş arama sürelerine göre de en fazla artış % 21,0 ile 2 yıl ve daha fazla, 3 yıldan az süredir işsizlerde görülmüştür (Tablo 139).

Tablo 139. İş Arama Sürelerine Göre İşsizler

İş Arama (İşsizlik) Süresi				Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Bir yıldan az süreli işsizler	2.412	2.644	2.699	78,9	79,4	78,1	9,6	2,1
1-2 ay	1.265	1.380	1.382	41,4	41,4	40,0	9,1	0,1
3-5 ay	709	792	792	23,2	23,8	22,9	11,7	0,0
6-8 ay	327	353	390	10,7	10,6	11,3	8,0	10,5
9-11 ay	111	118	134	3,6	3,5	3,9	6,3	13,6
Bir yıl ve daha fazla süreli işsizler (Uzun süreli işsizler)	645	686	756	21,1	20,6	21,9	6,4	10,2
1 yıl ve daha fazla, 2 yıldan az	462	492	534	15,1	14,8	15,5	6,5	8,5
2 yıl ve daha fazla, 3 yıldan az	131	124	150	4,3	3,7	4,3	-5,3	21,0
3 yıl ve daha fazla	52	70	72	1,7	2,1	2,1	34,6	2,9
İşsiz	3.057	3.330	3.454	100,0	100,0	100,0	8,9	3,7

Kaynak: TÜİK.

2.4.3 Toplu İş Sözleşmesi ve Ücretler

2017 yılında toplu iş sözleşmesi sayısında bir önceki yıla göre % 64,0, bu sözleşmelerin kapsadığı işyeri ve işçi sayılarında sırası ile % 136,6 ve % 67,3 oranlarında artış olmuştur. 2017 yılında 23.043 işyerinde 4.526 toplu iş sözleşmesi yapılmıştır. Toplu iş sözleşmelerinin kapsadığı toplam 803.471 işçinin % 29,3'ü olan 235.810 kişisi kamu kesiminde, % 70,7'si olan 567.661 kişisi ise özel sektörde çalışmaktadır (Tablo 140).

Tablo 140. Toplu İş Sözleşmelerinin Kapsadığı İşyeri ve İşçi Sayıları

Değişken	Sayı			Pay (%)			Değişim (%)	
	2015	2016	2017 ⁽¹⁾	2015	2016	2017	2016	2017
Yapılan sözleşme sayısı	1.631	2.759	4.526	-	-	-	69,2	64,0
İşyeri sayısı	16.911	9.738	23.043	-	-	-	-42,4	136,6
İşçi sayısı								
Kamu	213.787	60.756	235.810	33,1	12,6	29,3	-71,6	288,1
Özel	431.244	419.608	567.661	66,9	87,4	70,7	-2,7	35,3
Toplam	645.031	480.364	803.471	100,0	100,0	100,0	-25,5	67,3

Kaynak: ÇSGB.

(1): Geçici.

2017 yılında kamu sektöründe 2 adet grev kararı alınmış, greve 839 işçi katılmış, kaybolan işgünü sayısı 5.034 olmuştur. Özel sektördeki 21 adet greve 2.894 işçi katılmış, 154.449 işgünü kaybı olmuştur. Toplamda 23 adet greve 3.733 işçi katılmış, 159.483 işgünü kaybı gerçekleşmiştir (Tablo 141).

Tablo 141. Grev Uygulamaları

Sektör	Uygulanan Grev Sayısı			Greve Katılan İşçi Sayısı			Kaybolan İşgünü Sayısı			Kaybolan İşgünü Sayısı Değişim (%)	
	2015	2016 ⁽¹⁾	2017 ⁽¹⁾	2015	2016 ⁽¹⁾	2017 ⁽¹⁾	2015	2016 ⁽¹⁾	2017 ⁽¹⁾	2016 ⁽¹⁾	2017 ⁽¹⁾
Kamu	3	2	2	276	299	839	3.208	1.794	5.034	-44,1	180,6
Özel	24	19	21	7.664	2.219	2.894	125.593	96.610	154.449	-23,1	59,9
Toplam	27	21	23	7.940	2.518	3.733	128.801	98.404	159.483	-23,6	62,1

Kaynak: ÇSGB.

(1): Geçici.

2017 yılında kamu kesiminde toplu iş sözleşmesi kapsamındaki net işçi ücretleri nominal olarak bir önceki yıla göre % 15,2 artışla 4.267,45 TL/aya, işgücü maliyeti de % 16,8 artışla 7.997,68 TL/aya yükselirken, reel olarak işçi ücretlerinde % 3,7, işgücü maliyetinde de % 0,9 artış gerçekleşmiştir.

2015 yılında net işçi ücretleri bir önceki yıla göre nominal olarak % 12,4 artışla 2.510,26 TL/ay, işgücü maliyetleri de % 12,8 nominal artışla 4.693,66 TL/ay değerine ulaşmıştır. Özel sektörde 2015 yılında bir önceki yıla göre reel olarak net ele geçen işçi ücretleri ve işgücü maliyetlerinde sırası ile % 4,4 ve % 7,1 artış gerçekleşmiştir. Özel kesim için 2016 ve 2017 yılı verileri açıklanmamıştır (Tablo 142).

Tablo 142. Toplu İş Sözleşmesi Kapsamındaki İşçi Ücretlerinde Gelişmeler

	(TL/Ay)					
	Net Ele Geçen Ücret ⁽¹⁾	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%) ⁽²⁾	İşgücü Maliyeti	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%) ⁽³⁾
Kamu Kesimi ⁽⁴⁾						
2015	3.442,41	12,4	4,4	6.360,32	12,3	6,6
2016	3.705,04	7,6	-0,2	6.849,80	7,7	3,3
2017	4.267,45	15,2	3,7	7.997,68	16,8	0,9
Özel Kesim ⁽⁵⁾						
2015	2.510,26	12,4	4,4	4.693,66	12,8	7,1
2016	-	-	-	-	-	-
2017	-	-	-	-	-	-

Kaynak: KB, KİS, TİSK.

(1): Bekar çalışanlar için net ele geçen ücret rakamının içine asgari geçim indirimi dahildir.

(2): Net ele geçen ücretteki reel artışın hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Tüketici Fiyat Endeksi on iki aylık ortalamalara göre değişimi kullanılmıştır.

(3): İşgücü maliyetindeki reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi on iki aylık ortalamalara göre değişimi kullanılmıştır.

(4): Belediyeler kapsam dışı bırakılmıştır.

(5): 2016 ve 2017 yılı verileri yayınlanmamaktadır.

2017 yılında günlük kanuni brüt asgari ücret 59,25 TL, aylık brüt asgari ücret 1.777,50 TL, aylık net asgari ücret 1.404,06 TL olarak belirlenmiştir. 2017 yılında aylık brüt asgari ücret bir önceki yıl sonuna göre % 7,9 oranında artmıştır (Tablo 143).

Tablo 143. Günlük ve Aylık Asgari Ücretler

Yürürlük Tarihleri	Brüt Asgari Ücret			Net Asgari Ücret ⁽¹⁾	
	Günlük	Aylık	Değişim (%)	Aylık	Değişim (%)
01.01.2015 - 30.06.2015	40,05	1.201,50	6,0	949,07	6,5
01.07.2015 - 31.12.2015	42,45	1.273,50	6,0	1.000,54	5,4
01.01.2016 - 31.12.2016	54,90	1.647,00	29,3	1.300,99	30,0
01.01.2017 - 31.12.2017	59,25	1.777,50	7,9	1.404,06	7,9

Kaynak: ÇSGB.

(1): Net asgari ücrete 2015 yılı için 90,11 TL, 2016 yılı için 123,53 TL, 2017 yılı için 133,31 TL asgari geçim indirimi ilave edilmiştir.

2017 yılında asgari ücretin işverene maliyeti 2.088,56 TL olurken, bunun 275,51 TL'lik kısmı SGK primi i işveren payı, 35,55 TL'lik kısmı İşveren İşsizlik Sigorta Fonu kesintisidir (Tablo 144).

Tablo 144. Asgari Ücretin İşverene Maliyeti

	(TL/Ay)	
	01.01.2015 - 30.06.2015	01.07.2015 - 31.12.2015
Asgari Ücret	1.201,50	1.273,50
SGK primi % 15,5 (işveren payı) ⁽¹⁾	186,23	197,39
İşveren İşsizlik Sigorta Fonu % 2	24,03	25,47
İşverene toplam maliyet	1.411,76	1.496,36
	01.01.2016 - 31.12.2016	
Asgari Ücret	1.647,00	
SGK primi % 15,5 (işveren payı) ⁽¹⁾	255,29	
İşveren İşsizlik Sigorta Fonu % 2	32,94	
İşverene toplam maliyet ⁽²⁾	1.935,23	
	01.01.2017 - 31.12.2017	
Asgari Ücret	1.777,50	
SGK primi % 15,5 (işveren payı) ⁽¹⁾	275,51	
İşveren İşsizlik Sigorta Fonu % 2	35,55	
İşverene toplam maliyet ⁽²⁾	2.088,56	

Kaynak: ÇSGB.

(1): 5510 sayılı Kanununun 81. maddesinin (I) bendine göre, bentde belirtilen şartları sağlayan işverenlere, SGK primi işveren payında 5 puanlık indirim öngörüldüğünden hesaplamalar buna göre yapılmıştır. Gerekli şartları sağlamayan işverenler için, SGK primi işveren payı % 20,5'dir. 6385 sayılı Kanununun 9. maddesiyle yapılan düzenleme ile 01.09.2013 tarihinde itibaren geçerli olmak üzere 5510 sayılı Kanununun 81.maddesi "Kısa vadeli sigorta kolları prim oranı, sigortalının prime esas kazancının % 2'sidir.

(2): 2016 ve 2017 yıllarında işverene toplam maliyetin günlük 3,33 TL'si Hazine tarafından karşılanmıştır.

2017 yılında net ele geçen ortalama memur maaşı nominal olarak % 9,3 artarak aylık 3.038,53 TL'ye yükselmiş, ortalama maaş maliyeti de % 9,3 artarak aylık 4.026,91 TL olmuştur. Reel olarak net ortalama memur maaşı % 1,6, ortalama maaş maliyeti % 5,6 oranında gerileme göstermiştir (Tablo 145).

Tablo 145. Memur Maaşlarında Nominal ve Reel Değişimler

	(TL/Ay)					
Yıllar	Ağırlıklı Ortalama Maaş ^{(1) (2)}	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%) ⁽³⁾	Ortalama Maaş Maliyeti	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%) ⁽⁴⁾
2015	2.429,12	7,8	0,1	3.223,54	7,6	2,2
2016	2.780,89	14,5	6,2	3.684,83	14,3	9,6
2017	3.038,53	9,3	-1,6	4.026,91	9,3	-5,6

Kaynak: KB, MB, TÜİK.

(1): Bekar çalışanlar için ortalama net maaşa asgari geçim indirimi dahildir.

(2): Aile yardımı, olağanüstü hal tazminatı, kalkınmada öncelikli yörelerde ödenen ek tazminat, en yüksek devlet memuru aylığı üzerinden ödenen maktu fazla çalışma ücretleri ve Gelir İdaresi Geliştirme Fonu'ndan yapılan ödemeler hariç, lojman tazminatı dahildir. Tüm sınıfların ağırlıklı ortalaması alınmıştır.

(3): Ağırlıklı ortalama maaşlardaki reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Tüketici Fiyat Endeksi on iki aylık ortalamalara göre değişimi kullanılmıştır.

(4): Ortalama maaş maliyetlerindeki reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi on iki aylık ortalamalara göre değişimi kullanılmıştır.

EKLER

EK-I

ULUSAL VE ULUSLARASI TAHMİNLER, TÜRKİYE (2018-2020)

Ulusal ve Uluslararası Tahminler, Türkiye (2018-2020)

Göstergeler	Orta Vadeli Program (OVP) 2018-2020			Uluslararası Para Fonu (IMF)			Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)			Dünya Bankası (WB)		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
GSYH büyüme hızı (%)	5,5	5,5	5,5	4,4	4,0	3,6	4,9	4,7	4,0	3,5	4,0	4,0
GSYH (Cari fiyatlarla, Milyar \$)	923,0	988,0	1.074,0	909,9	961,7	1.025,6	-	-	-	-	-	-
Kişi başına milli gelir (GSYH \$)	11.409	12.100	13.024	11.114	11.602	12.225	-	-	-	-	-	-
Enflasyon (TÜFE, %)	7,0	6,0	5,0	10,9	10,0	8,5	9,9	8,9	-	-	-	-
İşsizlik oranı (%)	10,5	9,9	9,6	10,7	10,7	10,6	11,0	11,3	-	-	-	-
İhracat (Milyar \$)	169,0	182,0	195,0	-	-	-	285,9	303,2	-	-	-	-
İthalat (Milyar \$)	237,0	253,0	272,0	-	-	-	308,6	334,0	-	-	-	-
Cari işlemler dengesi (Milyar \$)	-40,0	-40,9	-41,9	-49,1	-45,9	-46,0	-43,2	-54,3	-	-	-	-
Cari işlemler dengesi/GSYH (%)	-4,3	-4,1	-3,9	-5,4	-4,8	-4,5	-4,9	-5,4	-	-	-	-
Bütçe dengesi/GSYH (%)	-1,9	-1,9	-1,6	-3,8	-4,0	-3,5	-	-	-	-	-	-

Kaynak: KB, IMF, OECD, WB.

KB, Orta Vadeli Program 2018-2020.
IMF, World Economic Outlook Database, April 2018.
OECD, Dataset, Economic Outlook No 102, November 2017.
WB, Global Economic Prospects, January 2018 Report.
Not: (-) Tahmin değerlerinin mevcut olmadığını ifade etmektedir.

EK-II
TEMEL EKONOMİK VE
SOSYAL GÖSTERGELER
(2013-2017)

TEMEL EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER (2013-2017)

I. EKONOMİK GÖSTERGELER	2013	2014	2015	2016	2017
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (2009=100)					
Cari fiyatlarla (Milyon TL)	1.809.713	2.044.466	2.338.647	2.608.526	3.104.907
Cari fiyatlarla (Milyon \$)	950.351	934.855	861.879	862.744	851.046
Cari fiyatlarla kişi başına GSYH (\$)	12.480	12.112	11.019	10.883	10.597
BÜYÜME HIZI (Zincirlenmiş Hacim Endeksi, %)					
GSYH büyüme hızı (%)	8,5	5,2	6,1	3,2	7,4
Tarım	2,3	0,6	9,4	-2,6	4,7
Sanayi	9,0	5,6	5,1	4,2	9,2
İnşaat	14,0	5,0	4,9	5,4	8,9
Hizmetler	6,5	6,8	6,6	0,2	10,7
Diğer faaliyetler	8,3	6,0	4,7	5,1	5,5
GSYH-SEKTÖREL DAĞILIM (Cari fiyatlarla, %)					
Tarım	6,7	6,6	6,9	6,2	6,1
Sanayi	19,6	20,1	19,8	19,6	20,6
İnşaat	8,1	8,1	8,2	8,6	8,6
Hizmetler	21,8	22,3	22,2	21,5	22,2
Diğer faaliyetler	31,4	31,4	31,0	32,3	31,1
ÜRETİM					
Tarım katma değeri (Zincirlenmiş Hacim Endeksi, Milyon TL)	94.604	95.165	104.085	101.400	106.125
Sanayi katma değeri (Zincirlenmiş Hacim Endeksi, Milyon TL)	268.907	284.016	298.382	311.050	339.670
Sanayi üretim endeksi (Takvim etkisinden arındırılmış)	116,5	120,5	124,1	126,3	134,3
İmalat sanayi üretim endeksi (Takvim etkisinden arındırılmış)	117,7	121,4	125,4	127,1	135,3
İmalat sanayi kapasite kullanım oranı (%)	76,7	75,0	76,8	77,4	78,5
YATIRIM					
Sabit sermaye yatırımları (Cari fiyatlarla, Milyon TL)	318.068	351.724	398.611	758.830	922.378
Kamu (yatırım işçiliği hariç)	73.605	75.509	89.776	99.991	121.326
Özel	244.463	276.215	308.835	658.839	801.052
Yatırım teşvik belgeleri (Adet)	4.546	3.829	4.499	5.115	7.478
Tarım	100	92	149	132	250
Madencilik	258	155	130	97	177
İmalat	2.782	2.056	1.857	1.793	2.899
Enerji	166	261	839	1.853	2.263
Hizmetler	1.240	1.265	1.524	1.240	1.889
ENFLASYON					
Yıllık ortalama yüzde değişim					
TÜFE	7,49	8,85	7,67	7,78	11,14
Yİ-ÜFE	4,48	10,25	5,28	4,30	15,82
Yıl sonu yüzde değişim					
TÜFE	7,40	8,17	8,81	8,53	11,92
Yİ-ÜFE	6,97	6,36	5,71	9,94	15,47
PARA-BANKA (Milyon TL)					
M1	225.331	251.992	312.006	382.351	449.632
M2	910.052	1.018.546	1.195.810	1.406.729	1.624.675
M3	950.979	1.063.152	1.238.083	1.450.682	1.675.831
Kredi stoku	990.796	1.172.731	1.402.616	1.628.276	1.971.683
Mevduat	879.446	992.074	1.170.462	1.387.844	1.626.205
SERMAYE PİYASASI					
Borsa İstanbul işlem hacmi (Milyon TL)	816.858	872.931	1.025.874	1.013.562	1.468.001
BİST 100 endeksi	67.802	85.721	71.727	78.139	115.333

TEMEL EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER (2013-2017) (Devam)

	2013	2014	2015	2016	2017
KAMU FİNANSMANI					
Merkezi yönetim bütçesi (Milyon TL)					
Gelirler	389.682	425.383	483.386	554.140	630.349
Giderler	408.225	448.752	505.992	584.071	677.722
Bütçe dengesi	-18.543	-23.370	-23.606	-29.932	-47.373
Faiz dışı denge	31.443	26.544	30.399	20.315	9.339
Merkezi yönetim borç stoku	586.192	612.517	678.245	759.950	876.486
İç borç stoku (Milyon TL)	403.007	414.649	440.124	468.644	535.448
Dış borç stoku (Milyon TL)	183.185	197.868	238.121	291.306	341.038
Özelleştirme işlemleri (Milyon \$)	12.486	6.279	1.996	1.314	224
DÖVİZ KURLARI (Yıllık ortalama)					
TL/Dolar (Alış)	1,90225	2,18679	2,71865	3,01854	3,64494
TL/Euro (Alış)	2,52768	2,90597	3,01807	3,33768	4,11388
DIŞ TİCARET (Milyon \$)					
İhracat	151.803	157.610	143.839	142.530	157.020
İthalat	251.661	242.177	207.234	198.618	233.800
Dış ticaret dengesi	-99.859	-84.567	-63.395	-56.089	-76.780
Dış ticaret hacmi	403.464	399.787	351.073	341.148	390.820
İhracatın İthalatı karşılama oranı (%)	60,3	65,1	69,4	71,8	67,2
ÖDEMELER DENGESİ (Milyon \$)					
Mal dengesi	-79.917	-63.593	-48.128	-40.892	-58.636
İhracat	161.789	168.926	151.970	150.161	165.775
İthalat	241.706	232.519	200.098	191.053	224.411
Cari işlemler dengesi	-63.642	-43.644	-32.109	-33.137	-47.100
İşçi gelirleri	878	838	714	575	414
Seyahat gelirleri	27.997	29.552	26.616	18.743	22.478
ULUSLARARASI REZERVLER (Brüt, Milyon \$)	147.850	141.824	128.047	129.684	136.076
ULUSLARARASI DOĞRUDAN YATIRIMLAR (Milyon \$)					
Uluslararası doğrudan sermaye (Net)	10.514	8.798	13.846	9.453	6.187
Sermaye	9.936	8.371	11.713	6.913	5.568
Diğer sermaye (Net)	578	427	2.133	2.540	619
Gayrimenkul (Net)	3.049	4.321	4.156	3.890	4.643
Uluslararası doğrudan yatırımlar (Net yükümlülük oluşumu)	13.563	13.119	18.002	13.343	10.830
DIŞ BORÇ STOKU (Milyon \$)					
Kısa vade	133.283	135.147	105.375	101.489	117.711
Uzun vade	259.106	269.872	294.084	306.706	335.496
Toplam	392.389	405.019	399.459	408.195	453.207
Kamu	118.936	121.268	116.639	123.272	136.182
TCMB	5.234	2.484	1.327	821	665
Özel	268.219	281.268	281.493	284.103	316.360
II. SOSYAL GÖSTERGELER					
NÜFUS (Bin Kişi)					
Toplam nüfus	76.668	77.696	78.741	79.815	80.811
Erkek	38.473	38.984	39.511	40.044	40.535
Kadın	38.195	38.712	39.230	39.771	40.275
Yıllık nüfus artış hızı (%)	13,7	13,3	13,4	13,5	12,4
İl ve İlçe merkezleri nüfusu	70.034	71.286	72.523	73.672	74.761
İl ve İlçe merkezleri nüfusunun toplam nüfus içindeki payı (%)	91,3	91,7	92,1	92,3	92,5
Belde ve Köy nüfusu	6.633	6.410	6.218	6.143	6.049
Belde ve Köy nüfusunun toplam nüfus içindeki payı (%)	8,7	8,3	7,9	7,7	7,5
Nüfus yoğunluğu	100	101	102	104	105
Toplam yaş bağımlılık oranı	47,6	47,6	47,6	47,2	47,3
Genç bağımlılık oranı (0-14 yaş)	36,3	35,8	35,4	34,9	34,7
Yaşlı bağımlılık oranı (65+ yaş)	11,3	11,8	12,2	12,3	12,6
Ortanca yaş	30,4	30,7	31,0	31,4	31,7

TEMEL EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER (2013-2017) (Devam)

EĞİTİM	2012/'13	2013/'14	2014/'15	2015/'16	2016/'17
İlkokul net okullaşma oranı (Toplam)	98,9	99,6	96,3	94,9	91,2
Ortaokul net okullaşma oranı (Toplam)	93,1	94,5	94,6	94,4	95,7
Ortaöğretimde net okullaşma oranı (Toplam)	70,1	76,7	79,4	79,8	82,5
Yükseköğretimde net okullaşma oranı (Toplam)	38,5	39,9	39,5	40,9	42,4
İSTİHDAM					
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (Bin kişi)	55.982	56.986	57.854	58.720	59.894
İşgücü (Bin kişi)	27.046	28.786	29.678	30.535	31.643
İstihdam edilenler (Bin kişi)	24.601	25.933	26.621	27.205	28.189
Tarım	5.204	5.470	5.483	5.305	5.464
Sanayi ⁽¹⁾	6.869	7.228	7.246	7.283	7.478
Hizmetler	12.528	13.235	13.891	14.617	15.246
İşsiz (Bin kişi)	2.445	2.853	3.057	3.330	3.454
İşgücüne dahil olmayan nüfus (Bin kişi)	28.936	28.200	28.176	28.185	28.251
İstihdamın sektörel dağılımı (%)					
Tarım	21,2	21,1	20,6	19,5	19,4
Sanayi ⁽¹⁾	27,9	27,9	27,2	26,8	26,5
Hizmetler	50,9	51,0	52,2	53,7	54,1
İşgücüne katılma oranı (%)	48,3	50,5	51,3	52,0	52,8
İstihdam oranı (%)	43,9	45,5	46,0	46,3	47,1
İşsizlik Oranı (%)	9,0	9,9	10,3	10,9	10,9
Tarım dışı işsizlik oranı	10,9	12,0	12,4	13,0	13,0
Genç nüfusta işsizlik oranı	17,1	17,9	18,5	19,6	20,8

(1): İnşaat sektörü, sanayi sektörünün içinde değerlendirilmiştir.

EK-III
İLLER VE BÖLGELER İTİBARIYLA
SEÇİLMİŞ EKONOMİK VE
SOSYAL GÖSTERGELER

- Tablo 1. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, Cari Fiyatlarla
Tablo 2. Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
Tablo 3. Sanayi Kapasite Raporu Sayısı
Tablo 4. Sanayi Kapasite Raporu Olan Tesislerde Çalışan Sayısı
Tablo 5. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi
Tablo 6. Tüketici Fiyat Endeksi
Tablo 7. Protesto Edilen Senet Sayıları
Tablo 8. Protesto Edilen Senet Tutarları
Tablo 9. Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Sayıları
Tablo 10. Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Tutarları
Tablo 11. Mevduat Miktarları
Tablo 12. Banka Grupları İtibarıyla Kredi Miktarları
Tablo 13. Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayıları
Tablo 14. Kurumlar Vergisi Faal Mükellef Sayıları
Tablo 15. Dış Ticaret Göstergeleri
Tablo 16. İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı
Tablo 17. Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Nüfus Yoğunluğu
Tablo 18. Göç İstatistikleri
Tablo 19. Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları
Tablo 20. Nüfusun İşgücü Durumu
Tablo 21. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı
Harita 1. İstihdam Oranı, İBBS 2. Düzey
Harita 2. İşsizlik Oranı, İBBS 2. Düzey

Tablo 1. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, Cari Fiyatlarla, 2009 Bazlı ⁽¹⁾

İller	Değer (Bin TL)			Pay (%)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
İstanbul	475.899.149	552.851.154	622.761.611	30,3	30,5	30,5
Tekirdağ	22.136.307	25.769.068	29.620.421	1,4	1,4	1,4
Edirne	7.383.429	8.191.231	9.324.917	0,5	0,5	0,5
Kırklareli	7.724.705	8.577.784	9.535.339	0,5	0,5	0,5
Balıkesir	20.966.476	22.861.922	26.102.201	1,3	1,3	1,3
Çanakkale	10.623.157	11.736.644	13.504.964	0,7	0,6	0,7
İzmir	98.054.265	112.861.051	127.429.459	6,2	6,2	6,2
Aydın	15.325.083	17.308.614	19.723.034	1,0	1,0	1,0
Denizli	18.050.215	20.885.573	24.055.631	1,1	1,2	1,2
Muğla	18.620.630	20.923.262	23.829.846	1,2	1,2	1,2
Manisa	26.308.943	28.990.602	33.137.759	1,7	1,6	1,6
Afyonkarahisar	9.899.568	11.228.185	12.876.539	0,6	0,6	0,6
Kütahya	8.910.930	10.075.409	11.321.384	0,6	0,6	0,6
Uşak	5.970.896	6.798.197	7.626.484	0,4	0,4	0,4
Bursa	62.226.956	72.548.881	82.779.436	4,0	4,0	4,0
Eskişehir	17.645.669	20.824.832	23.232.720	1,1	1,2	1,1
Bilecik	5.231.214	6.193.933	6.827.072	0,3	0,3	0,3
Kocaeli	53.850.740	64.850.022	73.963.086	3,4	3,6	3,6
Sakarya	16.968.706	19.712.547	22.533.411	1,1	1,1	1,1
Düzce	6.385.493	7.274.675	8.496.056	0,4	0,4	0,4
Bolu	6.692.357	7.722.417	8.715.419	0,4	0,4	0,4
Yalova	4.475.967	5.282.564	6.368.359	0,3	0,3	0,3
Ankara	144.908.900	167.658.987	186.977.438	9,2	9,3	9,1
Konya	31.458.605	37.569.008	43.933.757	2,0	2,1	2,1
Karaman	4.288.931	5.246.825	5.847.774	0,3	0,3	0,3
Antalya	50.775.140	57.621.450	65.038.931	3,2	3,2	3,2
Isparta	7.118.805	7.769.175	8.773.535	0,5	0,4	0,4
Burdur	4.778.100	5.295.419	6.000.838	0,3	0,3	0,3
Adana	32.422.381	36.952.419	41.813.831	2,1	2,0	2,0
İçel	28.248.267	31.564.182	36.419.349	1,8	1,7	1,8
Hatay	19.539.009	22.338.616	25.243.822	1,2	1,2	1,2
Kahramanmaraş	13.168.199	15.192.300	17.063.050	0,8	0,8	0,8
Osmaniye	5.979.100	6.910.960	7.984.770	0,4	0,4	0,4
Kırıkkale	4.408.394	5.023.813	5.346.655	0,3	0,3	0,3
Aksaray	5.041.091	5.793.915	6.991.160	0,3	0,3	0,3
Niğde	4.646.369	5.163.942	6.013.150	0,3	0,3	0,3
Nevşehir	4.157.147	4.778.036	5.425.117	0,3	0,3	0,3
Kırşehir	3.236.017	3.576.858	3.931.176	0,2	0,2	0,2
Kayseri	23.129.541	26.986.596	30.273.400	1,5	1,5	1,5
Sivas	9.494.290	10.566.832	11.521.507	0,6	0,6	0,6
Yozgat	5.559.969	6.251.777	6.877.572	0,4	0,3	0,3
Zonguldak	8.505.489	9.896.313	11.072.359	0,5	0,5	0,5
Karabük	3.556.774	4.248.131	4.861.472	0,2	0,2	0,2
Bartın	2.591.540	2.943.551	3.269.613	0,2	0,2	0,2
Kastamonu	5.848.499	6.453.780	7.339.549	0,4	0,4	0,4
Çankırı	2.757.324	3.198.802	3.563.577	0,2	0,2	0,2
Sinop	2.917.190	3.296.328	3.504.778	0,2	0,2	0,2
Samsun	19.024.550	21.558.219	24.335.058	1,2	1,2	1,2
Tokat	7.069.356	7.791.856	8.431.753	0,5	0,4	0,4
Çorum	7.273.997	8.124.296	9.048.571	0,5	0,4	0,4
Amasya	5.025.544	5.688.880	6.089.802	0,3	0,3	0,3

Tablo 1. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, Cari Fiyatlarla, 2009 Bazlı ⁽¹⁾ (Devam)

İller	Değer (Bin TL)			Pay (%)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Trabzon	12.923.840	14.780.969	16.830.898	0,8	0,8	0,8
Ordu	8.351.849	9.423.286	10.608.680	0,5	0,5	0,5
Giresun	5.202.255	5.741.883	6.398.467	0,3	0,3	0,3
Rize	5.671.483	6.395.298	7.346.100	0,4	0,4	0,4
Artvin	2.999.056	3.353.200	3.728.884	0,2	0,2	0,2
Gümüşhane	2.015.624	2.326.652	2.641.170	0,1	0,1	0,1
Erzurum	9.312.141	10.549.878	11.813.489	0,6	0,6	0,6
Erzincan	4.275.331	4.698.175	5.090.175	0,3	0,3	0,2
Bayburt	995.449	1.116.852	1.238.400	0,1	0,1	0,1
Ağrı	3.923.571	4.319.702	4.669.731	0,2	0,2	0,2
Kars	3.135.456	3.303.817	3.713.481	0,2	0,2	0,2
Iğdır	2.256.968	2.422.501	2.626.456	0,1	0,1	0,1
Ardahan	1.305.831	1.337.926	1.415.843	0,1	0,1	0,1
Malatya	9.407.384	10.528.427	11.649.179	0,6	0,6	0,6
Elazığ	7.763.968	8.730.682	9.633.676	0,5	0,5	0,5
Bingöl	2.587.234	2.986.772	3.404.742	0,2	0,2	0,2
Tunceli	1.501.052	1.713.593	1.917.421	0,1	0,1	0,1
Van	8.698.438	9.845.987	10.684.919	0,6	0,5	0,5
Muş	4.088.722	4.519.372	4.833.214	0,3	0,2	0,2
Bitlis	3.061.277	3.690.423	4.073.177	0,2	0,2	0,2
Hakkari	2.529.788	2.874.121	3.202.470	0,2	0,2	0,2
Gaziantep	23.834.087	29.557.244	35.077.012	1,5	1,6	1,7
Adıyaman	5.674.267	6.859.086	8.095.882	0,4	0,4	0,4
Kilis	1.251.884	1.645.112	1.756.295	0,1	0,1	0,1
Şanlıurfa	13.853.496	15.754.835	17.824.505	0,9	0,9	0,9
Diyarbakır	15.916.186	18.385.288	20.751.651	1,0	1,0	1,0
Mardin	7.933.742	9.175.011	10.420.739	0,5	0,5	0,5
Batman	5.326.596	5.911.099	6.517.186	0,3	0,3	0,3
Şırnak	4.532.278	5.340.850	5.874.947	0,3	0,3	0,3
Siirt	3.063.488	3.495.212	3.868.573	0,2	0,2	0,2
Türkiye	1.569.672.115	1.809.713.087	2.044.465.876	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

(1): 12 Aralık 2016 tarihinde il bazında açıklanan son verilerdir.

Tablo 2. Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ⁽¹⁾

İller	Kişi Başına GSYH (TL)						Kişi Başına GSYH (\$)					
	2012	Sıra No	2013	Sıra No	2014	Sıra No	2012	Sıra No	2013	Sıra No	2014	Sıra No
İstanbul	34.637	1	39.468	1	43.645	1	19.223	1	20.726	1	19.957	1
Tekirdağ	26.318	4	29.846	5	33.259	4	14.606	4	15.673	5	15.208	4
Edirne	18.481	21	20.522	23	23.346	20	10.256	21	10.777	23	10.675	20
Kırklareli	22.672	10	25.163	11	27.870	12	12.583	10	13.214	11	12.744	12
Balıkesir	18.113	24	19.679	27	22.197	26	10.052	24	10.334	27	10.150	26
Çanakkale	21.677	13	23.567	14	26.634	14	12.030	13	12.376	14	12.179	14
İzmir	24.604	6	27.983	6	31.179	6	13.654	6	14.695	6	14.257	6
Aydın	15.282	39	17.074	40	19.121	39	8.481	39	8.966	40	8.743	39
Denizli	19.072	17	21.824	16	24.772	15	10.584	17	11.461	16	11.327	15
Muğla	22.043	12	24.360	13	27.061	13	12.233	12	12.793	13	12.374	13
Manisa	19.588	16	21.430	19	24.300	18	10.871	16	11.254	19	11.112	18
Afyonkarahisar	14.116	47	15.914	49	18.219	48	7.834	47	8.357	49	8.331	48
Kütahya	15.665	35	17.592	37	19.799	35	8.694	35	9.238	37	9.053	35
Uşak	17.510	28	19.740	26	21.916	29	9.718	28	10.366	26	10.021	29
Bursa	23.305	9	26.726	9	29.946	8	12.933	9	14.035	9	13.693	8
Eskişehir	22.464	11	26.203	10	28.824	10	12.467	11	13.760	10	13.180	10
Bilecik	25.645	5	29.995	4	32.602	5	14.232	5	15.751	4	14.908	5
Kocaeli	33.278	2	39.174	2	43.521	2	18.468	2	20.572	2	19.900	2
Sakarya	18.951	18	21.666	17	24.359	17	10.517	18	11.378	17	11.139	17
Düzce	18.545	20	20.844	21	24.032	19	10.292	20	10.946	21	10.989	19
Bolu	24.005	8	27.357	7	30.673	7	13.322	8	14.366	7	14.025	7
Yalova	21.399	14	24.461	12	28.517	11	11.876	14	12.845	12	13.040	11
Ankara	29.404	3	33.496	3	36.680	3	16.318	3	17.590	3	16.772	3
Konya	15.380	37	18.187	34	20.981	32	8.535	37	9.550	34	9.594	32
Karaman	18.273	23	22.168	15	24.452	16	10.141	23	11.641	15	11.181	16
Antalya	24.553	7	27.111	8	29.693	9	13.626	7	14.237	8	13.577	9
Isparta	17.197	29	18.621	32	20.975	33	9.544	29	9.779	32	9.591	33
Burdur	18.928	19	20.701	22	23.342	21	10.505	19	10.871	22	10.673	21
Adana	15.314	38	17.288	38	19.381	37	8.499	38	9.079	38	8.862	37
İçel	16.861	31	18.630	31	21.217	30	9.357	31	9.783	31	9.702	30
Hatay	13.211	55	14.959	55	16.702	55	7.332	55	7.855	55	7.637	55
Kahramanmaraş	12.438	57	14.206	57	15.764	58	6.903	57	7.460	57	7.208	58
Osmaniye	12.234	60	13.946	58	15.878	56	6.789	60	7.323	58	7.260	56
Kırıkkale	16.039	33	18.289	33	19.594	36	8.901	33	9.604	33	8.959	36
Aksaray	13.288	54	15.193	53	18.229	47	7.375	54	7.978	53	8.335	47
Niğde	13.710	51	15.101	54	17.491	50	7.608	51	7.930	54	7.998	50
Nevşehir	14.627	45	16.746	44	18.979	41	8.117	45	8.794	44	8.678	41
Kırşehir	14.635	44	16.086	48	17.620	49	8.122	44	8.448	48	8.057	49
Kayseri	18.282	22	20.999	20	23.129	22	10.146	22	11.027	20	10.576	22
Sivas	15.184	42	16.943	42	18.480	44	8.427	42	8.897	42	8.450	44
Yozgat	12.101	62	13.933	59	15.688	59	6.716	62	7.317	59	7.174	59
Zonguldak	13.956	48	16.383	45	18.448	45	7.745	48	8.604	45	8.436	45
Karabük	15.990	34	18.657	30	21.064	31	8.874	34	9.797	30	9.632	31
Bartın	13.795	50	15.592	50	17.275	51	7.656	50	8.188	50	7.899	51
Kastamonu	16.256	32	17.733	35	19.917	34	9.021	32	9.312	35	9.107	34
Çankırı	15.250	40	17.046	41	19.033	40	8.463	40	8.951	41	8.703	40
Sinop	14.429	46	16.243	46	17.134	52	8.008	46	8.530	46	7.835	52
Samsun	15.199	41	17.154	39	19.224	38	8.435	41	9.008	39	8.790	38
Tokat	11.567	65	12.850	64	14.093	64	6.420	65	6.748	64	6.444	64
Çorum	13.666	52	15.299	52	17.084	53	7.584	52	8.034	52	7.812	53
Amasya	15.574	36	17.660	36	18.916	42	8.643	36	9.274	36	8.649	42

Tablo 2. Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ⁽¹⁾ (Devam)

İller	Kişi Başına GSYH (TL)						Kişi Başına GSYH (\$)					
	2012	Sıra No	2013	Sıra No	2014	Sıra No	2012	Sıra No	2013	Sıra No	2014	Sıra No
Trabzon	17.058	30	19.498	29	22.073	27	9.467	30	10.239	29	10.093	27
Ordu	11.474	66	12.796	65	14.575	63	6.368	66	6.720	65	6.665	64
Giresun	12.400	58	13.597	62	14.967	62	6.882	58	7.140	62	6.844	63
Rize	17.527	26	19.607	28	22.329	24	9.727	26	10.296	28	10.210	24
Artvin	17.987	25	19.935	25	21.999	28	9.982	25	10.469	25	10.059	28
Gümüşhane	15.065	43	16.822	46	18.356	46	8.361	43	8.834	43	8.394	46
Erzurum	11.946	63	13.657	61	15.442	60	6.630	63	7.172	61	7.061	60
Erzincan	19.740	15	21.459	18	22.948	23	10.955	15	11.269	18	10.493	23
Bayburt	13.053	56	14.752	56	15.854	57	7.244	56	7.747	56	7.249	57
Ağrı	7.083	81	7.829	81	8.486	81	3.931	81	4.111	81	3.880	81
Kars	10.270	68	10.909	77	12.433	72	5.700	68	5.729	77	5.685	72
İğdır	11.902	64	12.722	67	13.734	66	6.605	64	6.681	67	6.280	66
Ardahan	12.198	61	12.777	66	13.909	65	6.770	61	6.710	66	6.360	65
Malatya	12.376	59	13.809	60	15.207	61	6.868	59	7.251	60	6.954	61
Elazığ	13.849	49	15.440	51	16.946	54	7.686	49	8.108	51	7.749	54
Bingöl	9.860	74	11.313	72	12.811	70	5.472	74	5.941	72	5.858	70
Tunceli	17.522	27	19.960	24	22.301	25	9.724	27	10.482	24	10.198	25
Van	8.386	79	9.280	79	9.913	79	4.654	79	4.873	79	4.533	79
Muş	9.877	72	10.945	74	11.734	77	5.481	72	5.748	74	5.366	77
Bitlis	9.086	78	10.944	75	12.065	75	5.042	78	5.747	75	5.517	75
Hakkari	9.163	77	10.394	78	11.660	78	5.085	77	5.458	78	5.331	78
Gaziantep	13.416	53	16.222	47	18.788	43	7.445	53	8.519	47	8.591	43
Adıyaman	9.543	76	11.504	69	13.549	68	5.296	76	6.041	69	6.196	68
Kilis	10.065	69	13.010	63	13.648	67	5.586	69	6.832	63	6.241	67
Şanlıurfa	7.966	80	8.841	80	9.773	80	4.421	80	4.643	80	4.469	80
Diyarbakır	10.064	70	11.492	70	12.800	71	5.585	70	6.035	70	5.853	71
Mardin	10.323	67	11.818	68	13.286	69	5.729	67	6.206	68	6.075	69
Batman	10.062	71	10.928	76	11.794	76	5.584	71	5.739	76	5.393	76
Şırnak	9.800	75	11.337	71	12.186	74	5.439	75	5.953	71	5.572	74
Siirt	9.861	73	11.184	73	12.232	73	5.472	73	5.873	73	5.593	73
Türkiye	20.880		23.766		26.489		11.588		12.480		12.112	

Kaynak: TÜİK.

(1): 12 Aralık 2016 tarihinde il bazında açıklanan son verilerdir.

Tablo 3. Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ⁽¹⁾

İller	2015	2016	2017	Değişim (%)		İller	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017					2016	2017
Adana	1.608	1.654	1.405	2,9	-15,1	Kahramanmaraş	782	792	659	1,3	-16,8
Adıyaman	250	254	224	1,6	-11,8	Karabük	160	147	136	-8,1	-7,5
Afyonkarahisar	861	903	807	4,9	-10,6	Karaman	205	218	184	6,3	-15,6
Ağrı	64	50	36	-21,9	-28,0	Kars	103	82	72	-20,4	-12,2
Aksaray	261	261	249	0,0	-4,6	Kastamonu	257	252	234	-1,9	-7,1
Amasya	177	176	154	-0,6	-12,5	Kayseri	1.531	1.571	1.347	2,6	-14,3
Ankara	4.906	4.780	4.123	-2,6	-13,7	Kırıkkale	148	141	149	-4,7	5,7
Antalya	1.229	1.277	1.109	3,9	-13,2	Kırklareli	336	331	321	-1,5	-3,0
Ardahan	34	27	23	-20,6	-14,8	Kırşehir	116	108	92	-6,9	-14,8
Artvin	87	84	67	-3,4	-20,2	Kilis	79	90	67	13,9	-25,6
Aydın	805	845	676	5,0	-20,0	Kocaeli	2.257	2.398	2.305	6,2	-3,9
Balıkesir	895	902	780	0,8	-13,5	Konya	2.640	2.695	2.394	2,1	-11,2
Bartın	124	126	107	1,6	-15,1	Kütahya	380	394	362	3,7	-8,1
Batman	244	250	211	2,5	-15,6	Malatya	575	541	468	-5,9	-13,5
Bayburt	25	24	17	-4,0	-29,2	Manisa	1.450	1.497	1.402	3,2	-6,3
Bilecik	298	319	310	7,0	-2,8	Mardin	295	324	253	9,8	-21,9
Bingöl	101	90	65	-10,9	-27,8	Mersin	1.239	1.260	1.127	1,7	-10,6
Bitlis	62	55	49	-11,3	-10,9	Muğla	622	627	563	0,8	-10,2
Bolu	266	268	243	0,8	-9,3	Muş	84	85	62	1,2	-27,1
Burdur	434	399	344	-8,1	-13,8	Nevşehir	283	279	222	-1,4	-20,4
Bursa	4.991	5.004	4.358	0,3	-12,9	Niğde	184	178	173	-3,3	-2,8
Çanakkale	392	368	346	-6,1	-6,0	Ordu	281	290	268	3,2	-7,6
Çankırı	112	108	88	-3,6	-18,5	Osmaniye	254	253	231	-0,4	-8,7
Çorum	404	401	334	-0,7	-16,7	Rize	249	249	226	0,0	-9,2
Denizli	1.580	1.549	1.319	-2,0	-14,8	Sakarya	958	947	863	-1,1	-8,9
Diyarbakır	436	460	360	5,5	-21,7	Samsun	563	578	529	2,7	-8,5
Düzce	379	370	360	-2,4	-2,7	Siirt	56	52	36	-7,1	-30,8
Edirne	287	273	255	-4,9	-6,6	Sinop	128	112	107	-12,5	-4,5
Elazığ	325	308	249	-5,2	-19,2	Sivas	369	355	272	-3,8	-23,4
Erzincan	133	133	105	0,0	-21,1	Şanlıurfa	678	700	634	3,2	-9,4
Erzurum	153	142	105	-7,2	-26,1	Şırnak	78	73	87	-6,4	19,2
Eskişehir	742	714	685	-3,8	-4,1	Tekirdağ	1.507	1.572	1.497	4,3	-4,8
Gaziantep	2.269	2.297	2.159	1,2	-6,0	Tokat	261	244	192	-6,5	-21,3
Giresun	186	158	157	-15,1	-0,6	Trabzon	517	520	440	0,6	-15,4
Gümüşhane	95	73	71	-23,2	-2,7	Tunceli	47	49	28	4,3	-42,9
Hakkari	51	51	36	0,0	-29,4	Uşak	523	514	483	-1,7	-6,0
Hatay	718	711	640	-1,0	-10,0	Van	239	240	199	0,4	-17,1
Iğdır	54	44	32	-18,5	-27,3	Yalova	213	204	157	-4,2	-23,0
Isparta	357	374	283	4,8	-24,3	Yozgat	157	160	136	1,9	-15,0
İstanbul	20.297	20.146	18.429	-0,7	-8,5	Zonguldak	341	295	247	-13,5	-16,3
İzmir	4.596	4.524	4.227	-1,6	-6,6	Toplam	72.433	72.369	64.821	-0,1	-10,4

Kaynak: TOBB.

(1): Yıl sonları itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporu sayılarıdır.

Tablo 4. Sanayi Kapasite Raporu Olan Tesislerde Çalışan Sayısı ⁽¹⁾

İller	2015	2016	2017	Değişim (%)		İller	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017					2016	2017
Adana	58.189	59.806	58.270	2,8	-2,6	Kahramanmaraş	43.965	44.767	44.386	1,8	-0,9
Adıyaman	8.985	9.051	8.689	0,7	-4,0	Karabük	10.307	10.106	9.854	-2,0	-2,5
Afyonkarahisar	20.054	20.847	20.209	4,0	-3,1	Karaman	17.933	18.378	16.792	2,5	-8,6
Ağrı	1.629	1.393	1.445	-14,5	3,7	Kars	1.642	1.143	1.347	-30,4	17,8
Aksaray	10.030	10.529	11.310	5,0	7,4	Kastamonu	10.860	10.764	9.910	-0,9	-7,9
Amasya	8.100	8.557	8.718	5,6	1,9	Kayseri	69.847	73.676	65.870	5,5	-10,6
Ankara	164.753	161.199	151.947	-2,2	-5,7	Kırıkkale	7.026	6.919	7.185	-1,5	3,8
Antalya	31.979	34.028	32.803	6,4	-3,6	Kırklareli	29.281	28.814	32.155	-1,6	11,6
Ardahan	346	261	146	-24,6	-44,1	Kırşehir	5.156	4.835	5.346	-6,2	10,6
Artvin	2.836	2.852	2.706	0,6	-5,1	Kilis	1.648	1.668	1.444	1,2	-13,4
Aydın	29.498	30.343	28.473	2,9	-6,2	Kocaeli	178.546	186.881	188.183	4,7	0,7
Balıkesir	34.589	35.507	33.897	2,7	-4,5	Konya	69.462	71.455	68.453	2,9	-4,2
Bartın	8.164	8.334	8.928	2,1	7,1	Kütahya	24.973	27.574	26.326	10,4	-4,5
Batman	7.774	8.349	7.904	7,4	-5,3	Malatya	22.095	21.525	19.854	-2,6	-7,8
Bayburt	355	322	230	-9,3	-28,6	Manisa	91.814	101.846	95.231	10,9	-6,5
Bilecik	21.429	22.781	23.661	6,3	3,9	Mardin	5.634	5.831	6.235	3,5	6,9
Bingöl	1.944	1.942	1.964	-0,1	1,1	Mersin	35.754	36.347	35.243	1,7	-3,0
Bitlis	1.549	1.189	1.012	-23,2	-14,9	Muğla	14.548	15.242	14.264	4,8	-6,4
Bolu	17.732	18.277	18.253	3,1	-0,1	Muş	2.052	2.487	1.933	21,2	-22,3
Burdur	10.472	10.183	9.096	-2,8	-10,7	Nevşehir	6.536	6.380	5.268	-2,4	-17,4
Bursa	248.927	264.297	258.638	6,2	-2,1	Niğde	8.123	7.885	7.123	-2,9	-9,7
Çanakkale	20.483	13.523	16.174	-34,0	19,6	Ordu	11.941	12.005	12.488	0,5	4,0
Çankırı	7.866	7.927	7.799	0,8	-1,6	Osmaniye	12.038	11.357	11.919	-5,7	4,9
Çorum	15.558	15.300	14.528	-1,7	-5,0	Rize	14.054	14.287	14.537	1,7	1,7
Denizli	70.151	69.169	66.259	-1,4	-4,2	Sakarya	54.317	57.133	60.317	5,2	5,6
Diyarbakır	9.717	10.331	8.401	6,3	-18,7	Samsun	18.235	20.312	20.349	11,4	0,2
Düzce	26.805	26.470	24.568	-1,2	-7,2	Siirt	1.411	1.390	1.183	-1,5	-14,9
Edirne	16.001	14.908	13.721	-6,8	-8,0	Sinop	5.050	5.046	5.094	-0,1	1,0
Elazığ	8.362	8.822	8.299	5,5	-5,9	Sivas	11.761	11.534	10.983	-1,9	-4,8
Erzincan	4.261	4.292	4.794	0,7	11,7	Şanlıurfa	14.295	14.271	14.550	-0,2	2,0
Erzurum	4.083	3.852	3.452	-5,7	-10,4	Şırnak	1.737	1.548	2.405	-10,9	55,4
Eskişehir	54.635	53.419	55.898	-2,2	4,6	Tekirdağ	124.177	129.711	132.506	4,5	2,2
Gaziantep	95.219	95.211	95.717	0,0	0,5	Tokat	8.610	8.160	8.701	-5,2	6,6
Giresun	6.584	6.640	6.699	0,9	0,9	Trabzon	12.904	13.372	12.371	3,6	-7,5
Gümüşhane	2.056	1.721	1.934	-16,3	12,4	Tunceli	601	694	734	15,5	5,8
Hakkari	730	565	508	-22,6	-10,1	Uşak	19.601	19.683	19.897	0,4	1,1
Hatay	30.711	30.028	28.792	-2,2	-4,1	Van	5.246	4.546	4.236	-13,3	-6,8
Iğdır	811	845	719	4,2	-14,9	Yalova	8.280	8.536	8.615	3,1	0,9
Isparta	10.215	10.904	9.944	6,7	-8,8	Yozgat	5.565	5.731	4.792	3,0	-16,4
İstanbul	663.076	658.896	619.046	-0,6	-6,0	Zonguldak	30.331	29.472	25.539	-2,8	-13,3
İzmir	193.240	197.939	196.290	2,4	-0,8	Toplam	2.947.254	2.994.120	2.905.459	1,6	-3,0

Kaynak: TOBB.

(1): Çalışan sayısına diğer çalışanlar da (geçici, mevsimlik vb.) dahil edilmiştir.

Tablo 5. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

Borsalar	İşlem Hacmi (Bin TL)						Değişim (%)	
	2015	Sıra No	2016	Sıra No	2017	Sıra No	2016	2017
Adana	5.079.540	8	6.008.320	8	9.351.997	5	18,3	55,7
Adıyaman	804.449	62	473.732	93	526.037	91	-41,1	11,0
Afyonkarahisar	3.156.693	14	3.086.031	15	3.481.899	17	-2,2	12,8
Akhisar	1.342.248	40	1.499.022	36	1.679.868	39	11,7	12,1
Aksaray	1.084.030	47	1.416.376	39	1.773.852	37	30,7	25,2
Akşehir	309.414	102	352.497	98	444.189	96	13,9	26,0
Akyazı	369.414	99	343.991	100	384.605	98	-6,9	11,8
Alaca	466.131	93	479.161	92	503.460	93	2,8	5,1
Alaşehir	1.156.344	45	1.152.384	48	1.606.981	42	-0,3	39,4
Ankara	4.318.730	9	6.791.697	7	8.646.264	6	57,3	27,3
Antakya	1.236.593	43	1.409.257	40	1.573.370	43	14,0	11,6
Antalya	1.466.354	36	1.349.344	42	1.786.947	36	-8,0	32,4
Aydın	2.585.676	21	2.687.765	20	3.687.155	16	3,9	37,2
Babaeski	345.395	100	344.864	99	358.360	101	-0,2	3,9
Bafra	413.859	96	406.116	96	555.584	89	-1,9	36,8
Balıkesir	2.659.445	20	2.685.742	21	3.111.635	20	1,0	15,9
Bandırma	2.445.439	22	3.239.076	14	4.337.516	12	32,5	33,9
Batman	863.934	56	1.019.413	55	1.098.404	56	18,0	7,7
Biga	636.473	79	659.767	78	732.647	80	3,7	11,0
Boğazlıyan	379.954	98	388.161	97	483.965	95	2,2	24,7
Bolvadin	154.374	111	148.829	111	218.628	110	-3,6	46,9
Burdur	740.430	66	706.671	76	801.186	72	-4,6	13,4
Bursa	2.091.345	26	2.636.489	22	3.083.120	22	26,1	16,9
Ceyhan	1.601.684	32	2.003.399	28	2.514.490	28	25,1	25,5
Cihanbeyli	335.482	101	284.688	102	311.669	104	-15,1	9,5
Çanakkale	805.944	61	774.014	71	976.550	62	-4,0	26,2
Çankırı	863.282	57	820.992	68	782.607	75	-4,9	-4,7
Çarşamba	2.424.860	23	2.221.054	25	2.002.049	34	-8,4	-9,9
Çorlu	1.054.335	48	1.021.255	54	1.290.648	50	-3,1	26,4
Çorum	1.530.776	34	1.390.155	41	1.248.368	52	-9,2	-10,2
Çubuk	284.316	103	288.955	101	373.463	99	1,6	29,2
Denizli	1.594.378	33	2.100.284	26	2.783.562	24	31,7	32,5
Diyarbakır	3.500.691	12	5.408.399	10	5.395.852	10	54,5	-0,2
Düzce	4.296.781	10	3.861.189	13	3.916.749	14	-10,1	1,4
Edirne	1.722.593	31	1.815.319	32	2.222.801	29	5,4	22,4
Edremit	718.785	72	853.802	63	944.552	65	18,8	10,6
Elazığ	407.117	97	437.174	95	488.759	94	7,4	11,8
Ereğli/Konya	993.675	50	1.175.176	46	1.300.330	49	18,3	10,6
Erzincan	199.331	109	202.148	108	306.161	106	1,4	51,5
Erzurum	679.246	75	724.250	75	692.153	81	6,6	-4,4
Eskişehir	1.274.463	42	1.493.711	38	1.903.597	35	17,2	27,4
Fatsa	736.290	68	517.897	90	537.774	90	-29,7	3,8
Gaziantep	8.786.452	5	8.096.480	5	7.626.894	8	-7,9	-5,8
Gemlik	838.192	60	1.063.935	53	961.962	63	26,9	-9,6
Giresun	2.722.666	19	2.689.984	19	3.136.911	18	-1,2	16,6
Gönen	883.448	53	1.086.841	51	1.312.258	48	23,0	20,7
Haymana	126.513	112	110.311	113	135.735	113	-12,8	23,0
Hayrabolu	645.340	77	761.681	72	752.459	79	18,0	-1,2
Iğdır	126.004	113	141.114	112	232.430	109	12,0	64,7
İlgin	521.206	90	538.985	86	782.762	74	3,4	45,2
Isparta	774.572	64	846.520	66	1.039.826	59	9,3	22,8
İpsala	529.332	88	533.368	88	579.678	88	0,8	8,7
İskenderun	1.334.019	41	1.132.093	49	2.742.265	25	-15,1	142,2
İstanbul	22.000.804	1	23.739.099	1	28.562.029	1	7,9	20,3
İzmir	9.354.846	2	9.562.055	3	13.190.263	2	2,2	37,9
Kadiri	567.989	83	567.715	83	647.256	84	0,0	14,0
Kahramanmaraş	1.404.210	39	1.495.073	37	2.037.774	33	6,5	36,3
Karacabey	1.434.361	37	1.154.522	47	1.373.878	46	-19,5	19,0
Karaman	1.166.094	44	1.081.169	52	1.371.836	47	-7,3	26,9

Tablo 5. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi (Devam)

Borsalar	İşlem Hacmi (Bin TL)						Değişim (%)	
	2015	Sıra No	2016	Sıra No	2017	Sıra No	2016	2017
Karapınar	706.516	73	798.789	70	985.113	60	13,1	23,3
Kars	732.730	69	177.067	109	142.451	112	-75,8	-19,6
Kastamonu	209.737	107	265.368	104	265.469	108	26,5	0,0
Kayseri	2.178.342	25	2.465.069	23	2.549.259	27	13,2	3,4
Keşan	535.806	86	540.596	85	652.663	83	0,9	20,7
Kırıkkale	439.352	95	624.062	81	585.037	87	42,0	-6,3
Kırklareli	628.074	81	680.586	77	780.291	77	8,4	14,6
Kırşehir	642.270	78	946.416	60	1.183.547	53	47,4	25,1
Kızıltepe	2.917.676	16	4.103.306	12	4.045.373	13	40,6	-1,4
Konya	9.107.816	4	8.452.841	4	10.725.117	4	-7,2	26,9
Kozan	740.187	67	813.299	69	923.319	66	9,9	13,5
Kumluca	199.321	110	214.971	107	315.788	103	7,9	46,9
Kütahya	540.523	85	538.860	87	613.106	85	-0,3	13,8
Lüleburgaz	1.154.817	46	1.248.193	43	1.643.708	40	8,1	31,7
Malatya	1.803.745	30	1.852.922	30	1.772.835	38	2,7	-4,3
Malkara	691.754	74	752.112	73	782.375	76	8,7	4,0
Manisa	1.864.196	29	1.885.833	29	2.631.804	26	1,2	39,6
Mersin	5.339.450	7	5.684.064	9	5.986.216	9	6,5	5,3
Muğla	565.903	84	573.145	82	782.917	73	1,3	36,6
Mustafakemalpaşa	527.457	89	456.653	94	366.393	100	-13,4	-19,8
Nazilli	853.417	59	961.201	58	1.400.828	45	12,6	45,7
Nevşehir	861.518	58	982.356	57	1.071.759	58	14,0	9,1
Niğde	615.387	82	542.178	84	777.268	78	-11,9	43,4
Nizip	719.196	71	957.978	59	519.737	92	33,2	-45,7
Nusaybin	3.039.917	15	2.389.273	24	3.047.137	23	-21,4	27,5
Ordu	2.909.543	17	3.030.047	16	3.784.602	15	4,1	24,9
Osmaniye	1.007.636	49	998.762	56	1.077.888	57	-0,9	7,9
Ödemiş	787.412	63	859.115	62	1.179.916	54	9,1	37,3
Polatlı	1.419.641	38	1.696.679	34	1.632.413	41	19,5	-3,8
Reyhanlı	502.317	91	634.693	79	840.076	70	26,4	32,4
Rize	2.417.542	24	1.844.721	31	2.171.373	31	-23,7	17,7
Sakarya	7.794.485	6	7.301.413	6	8.270.580	7	-6,3	13,3
Salihli	664.470	76	630.663	80	836.691	71	-5,1	32,7
Samsun	3.832.154	11	4.240.486	11	4.788.190	11	10,7	12,9
Sarımsaklı	211.937	106	157.993	110	188.571	111	-25,5	19,4
Sivas	763.770	65	849.047	64	846.786	69	11,2	-0,3
Söke	977.925	51	1.117.351	50	956.069	64	14,3	-14,4
Sungurlu	207.444	108	256.243	105	310.442	105	23,5	21,2
Susurluk	917.545	52	848.232	65	979.193	61	-7,6	15,4
Şanlıurfa	9.320.125	3	10.434.354	2	12.334.391	3	12,0	18,2
Tarsus	1.871.785	28	1.738.937	33	2.216.218	30	-7,1	27,4
Tekirdağ	2.845.782	18	2.829.842	18	3.136.550	19	-0,6	10,8
Terme	1.496.758	35	1.610.480	35	1.431.959	44	7,6	-11,1
Tokat	529.760	87	515.934	91	597.436	86	-2,6	15,8
Trabzon	3.336.257	13	3.029.033	17	3.096.213	21	-9,2	2,2
Turgutlu	500.581	92	527.081	89	679.080	82	5,3	28,8
Uşak	633.365	80	735.302	74	914.436	67	16,1	24,4
Uzunköprü	873.602	54	911.351	61	1.102.722	55	4,3	21,0
Ünye	2.024.810	27	2.052.921	27	2.060.891	32	1,4	0,4
Van	458.707	94	1.202.916	45	415.624	97	162,2	-65,4
Yenişehir	731.331	70	821.437	67	895.438	68	12,3	9,0
Yerköy	227.977	105	275.789	103	335.514	102	21,0	21,7
Yozgat	864.183	55	1.222.350	44	1.281.826	51	41,4	4,9
Zile	250.509	104	254.421	106	275.064	107	1,6	8,1
Toplam	200.340.800	-	212.814.245	-	249.891.684	-	6,2	17,4

Kaynak:TOBB.

Tablo 6. Tüketici Fiyat Endeksi

	2015		2016		2017	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
İBBS Düzey-2	Oniki Aylık Ortalama					
İstanbul	267,58	8,07	287,01	7,26	317,84	10,74
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	262,40	6,88	282,29	7,58	313,01	10,88
Balıkesir, Çanakkale	272,85	8,16	295,49	8,30	330,03	11,69
İzmir	265,04	8,31	287,45	8,46	321,63	11,89
Aydın, Denizli, Muğla	262,96	8,14	284,31	8,12	318,07	11,88
Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	258,33	8,29	279,47	8,18	310,11	10,96
Bursa, Eskişehir, Bilecik	260,42	7,66	281,71	8,18	312,12	10,79
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	266,59	7,84	286,85	7,60	318,75	11,12
Ankara	270,67	7,81	293,08	8,28	324,02	10,56
Konya, Karaman	261,32	7,39	281,62	7,77	315,82	12,14
Antalya, Isparta, Burdur	252,18	7,23	272,10	7,90	302,44	11,15
Adana, Mersin	263,95	7,56	288,53	9,31	322,83	11,89
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	258,27	7,28	277,97	7,63	311,03	11,90
Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	264,94	6,76	285,02	7,58	318,96	11,91
Kayseri, Sivas, Yozgat	269,38	8,06	290,02	7,66	324,72	11,97
Zonguldak, Karabük, Bartın	255,94	7,59	277,13	8,28	312,10	12,62
Kastamonu, Çankırı, Sinop	255,66	7,34	275,97	7,94	307,53	11,44
Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	260,89	7,59	281,01	7,71	313,90	11,70
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	258,80	6,65	280,16	8,25	312,85	11,67
Erzurum, Erzincan, Bayburt	263,10	5,83	282,61	7,41	314,94	11,44
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	268,46	6,89	289,69	7,91	324,28	11,94
Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	257,94	6,36	278,52	7,98	310,64	11,53
Van, Muş, Bitlis, Hakkari	263,57	6,77	282,88	7,32	316,80	11,99
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	266,34	8,19	287,10	7,79	323,82	12,79
Şanlıurfa, Diyarbakır	266,32	7,99	287,85	8,08	321,27	11,61
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	240,58	7,57	259,54	7,88	289,57	11,57
Türkiye	260,59	7,67	280,85	7,78	312,14	11,14
	Yıl Sonu					
İstanbul	276,54	8,77	298,67	8,00	333,20	11,56
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	270,37	7,70	293,92	8,71	329,16	11,99
Balıkesir, Çanakkale	281,75	9,34	309,18	9,74	344,45	11,41
İzmir	275,48	9,83	300,09	8,93	339,35	13,08
Aydın, Denizli, Muğla	271,61	9,49	296,89	9,31	333,89	12,46
Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	266,97	9,31	290,80	8,93	325,22	11,84
Bursa, Eskişehir, Bilecik	269,81	9,28	293,54	8,80	327,35	11,52
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	276,31	8,89	297,95	7,83	335,62	12,64
Ankara	279,64	8,61	304,02	8,72	337,77	11,10
Konya, Karaman	270,42	9,18	293,44	8,51	332,13	13,18
Antalya, Isparta, Burdur	260,69	8,84	283,13	8,61	317,16	12,02
Adana, Mersin	274,76	9,47	301,84	9,86	338,66	12,20
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	267,37	8,96	290,79	8,76	328,25	12,88
Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	274,15	8,45	297,96	8,69	332,62	11,63
Kayseri, Sivas, Yozgat	277,62	8,81	304,65	9,74	340,55	11,78
Zonguldak, Karabük, Bartın	265,32	9,06	291,54	9,88	327,75	12,42
Kastamonu, Çankırı, Sinop	262,93	7,98	289,45	10,09	321,86	11,20
Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	270,24	9,13	292,78	8,34	329,06	12,39
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	267,24	8,35	292,21	9,34	328,21	12,32
Erzurum, Erzincan, Bayburt	271,09	7,77	295,81	9,12	331,81	12,17
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	276,47	7,53	303,54	9,79	338,15	11,40
Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	268,10	7,72	291,64	8,78	327,42	12,27
Van, Muş, Bitlis, Hakkari	271,72	7,41	294,23	8,28	334,23	13,59
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	277,77	9,38	300,40	8,15	339,11	12,89
Şanlıurfa, Diyarbakır	275,51	8,33	301,60	9,47	339,21	12,47
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	249,18	8,00	271,80	9,08	305,01	12,22
Türkiye	269,54	8,81	292,54	8,53	327,41	11,92

Kaynak: TÜİK.

Tablo 7. Protesto Edilen Senet Sayıları ⁽¹⁾ (2.000 TL ve Üzeri Senetler)

İller	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017
İstanbul	142.825	155.167	147.571	8,6	-4,9
Ankara	74.530	79.419	77.323	6,6	-2,6
İzmir	44.232	47.497	45.646	7,4	-3,9
Konya	38.797	44.113	43.699	13,7	-0,9
Antalya	34.967	38.074	32.742	8,9	-14,0
Bursa	29.890	32.554	31.897	8,9	-2,0
Gaziantep	16.925	17.738	17.192	4,8	-3,1
Kayseri	15.290	16.637	15.844	8,8	-4,8
Samsun	14.585	14.657	15.392	0,5	5,0
Adana	15.375	17.528	15.003	14,0	-14,4
Kocaeli	13.893	15.111	14.848	8,8	-1,7
Manisa	12.057	13.929	13.767	15,5	-1,2
Mersin	13.305	14.513	13.361	9,1	-7,9
Muğla	13.013	14.411	13.217	10,7	-8,3
Balıkesir	12.533	13.660	12.882	9,0	-5,7
Aydın	9.061	10.914	10.853	20,5	-0,6
Denizli	9.433	10.432	10.361	10,6	-0,7
Sakarya	8.752	9.560	10.054	9,2	5,2
Trabzon	7.423	8.225	8.359	10,8	1,6
Hatay	8.143	9.837	8.243	20,8	-16,2
Şanlıurfa	6.410	8.463	7.954	32,0	-6,0
Ordu	7.040	7.869	7.812	11,8	-0,7
Tekirdağ	6.581	7.231	7.527	9,9	4,1
Kahramanmaraş	6.659	7.547	7.506	13,3	-0,5
Afyonkarahisar	5.651	6.792	6.767	20,2	-0,4
Eskişehir	7.000	6.757	6.721	-3,5	-0,5
Çorum	4.891	5.356	5.346	9,5	-0,2
Malatya	4.646	5.050	5.103	8,7	1,0
Diyarbakır	5.790	5.858	5.002	1,2	-14,6
Çanakkale	5.286	5.317	4.826	0,6	-9,2
Zonguldak	5.016	5.000	4.761	-0,3	-4,8
Erzurum	6.190	5.196	4.652	-16,1	-10,5
Düzce	4.014	4.481	4.578	11,6	2,2
Tokat	4.481	4.237	4.500	-5,4	6,2
Sivas	3.581	4.190	4.494	17,0	7,3
Isparta	4.327	4.977	4.365	15,0	-12,3
Van	4.961	4.443	4.358	-10,4	-1,9
Uşak	4.099	4.256	4.246	3,8	-0,2
Giresun	3.672	4.255	4.060	15,9	-4,6
Kütahya	3.497	3.981	3.911	13,8	-1,8
Amasya	4.024	4.144	3.760	3,0	-9,3
Edirne	3.763	4.020	3.716	6,8	-7,6
Bolu	3.439	3.476	3.542	1,1	1,9
Osmaniye	3.022	4.174	3.498	38,1	-16,2
Aksaray	3.379	3.793	3.447	12,3	-9,1
Niğde	2.289	2.951	3.211	28,9	8,8
Nevşehir	2.844	3.133	3.141	10,2	0,3
Elazığ	3.135	3.369	3.072	7,5	-8,8
Burdur	2.556	2.716	2.875	6,3	5,9
Rize	3.456	3.332	2.825	-3,6	-15,2
Yozgat	3.211	2.971	2.797	-7,5	-5,9

Tablo 7. Protesto Edilen Senet Sayıları ⁽¹⁾ (2.000 TL ve Üzeri Senetler) (Devam)

İller	(Adet)				
	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017
Karaman	2.968	3.074	2.790	3,6	-9,2
Kırklareli	2.746	3.089	2.760	12,5	-10,7
Kastamonu	2.391	2.692	2.689	12,6	-0,1
Adıyaman	2.272	2.483	2.401	9,3	-3,3
Kırşehir	1.949	2.363	2.376	21,2	0,6
Mardin	2.344	2.358	2.230	0,6	-5,4
Kırıkkale	2.214	2.436	2.186	10,0	-10,3
Artvin	2.055	2.333	1.961	13,5	-15,9
Karabük	1.838	1.841	1.878	0,2	2,0
Muş	1.648	1.625	1.859	-1,4	14,4
Yalova	1.953	2.084	1.857	6,7	-10,9
Batman	1.760	1.798	1.847	2,2	2,7
Ağrı	1.461	1.623	1.744	11,1	7,5
Bartın	1.558	1.666	1.663	6,9	-0,2
Sinop	1.622	1.808	1.650	11,5	-8,7
Bilecik	1.587	1.740	1.512	9,6	-13,1
Erzincan	1.644	1.445	1.471	-12,1	1,8
Kars	1.412	1.449	1.453	2,6	0,3
Iğdır	668	944	1.351	41,3	43,1
Bitlis	967	1.091	1.315	12,8	20,5
Çankırı	1.138	1.195	1.310	5,0	9,6
Gümüşhane	892	925	975	3,7	5,4
Bingöl	928	921	935	-0,8	1,5
Ardahan	1.016	1.135	926	11,7	-18,4
Şırnak	1.002	703	841	-29,8	19,6
Hakkari	1.030	630	735	-38,8	16,7
Kilis	546	697	484	27,7	-30,6
Siirt	334	390	477	16,8	22,3
Bayburt	480	523	401	9,0	-23,3
Tunceli	265	197	169	-25,7	-14,2
Toplam	718.627	780.569	748.873	8,6	-4,1
2.000 TL Altı Toplamı ⁽²⁾	281.093	236.409	190.914	-15,9	-19,2
Genel Toplam	999.720	1.016.978	939.787	1,7	-7,6

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi.

(1): İller 2017 yılı değerlerine göre sıralanmıştır.

(2): Senet bazı asgari bildirim limiti 2.000 TL olup, bunun altındaki tutarlar toplu olarak bildirilmektedir.

Tablo 8. Protesto Edilen Senet Tutarları ⁽¹⁾ (2.000 TL ve Üzeri Senetler)

İller	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017
İstanbul	2.615.236	3.296.488	3.721.848	26,0	12,9
Ankara	1.467.288	1.649.481	1.206.905	12,4	-26,8
İzmir	571.788	774.580	740.304	35,5	-4,4
Antalya	400.781	562.657	610.982	40,4	8,6
Konya	404.417	451.934	508.728	11,7	12,6
Bursa	267.190	413.847	498.522	54,9	20,5
Kocaeli	193.926	241.810	393.484	24,7	62,7
Gaziantep	381.348	489.329	284.209	28,3	-41,9
Adana	214.085	295.457	259.270	38,0	-12,2
Muğla	135.091	142.697	223.830	5,6	56,9
Manisa	143.653	135.025	211.270	-6,0	56,5
Kayseri	184.686	204.707	208.153	10,8	1,7
Şanlıurfa	113.475	224.791	207.505	98,1	-7,7
Samsun	173.200	169.447	190.488	-2,2	12,4
Mersin	223.758	168.778	182.136	-24,6	7,9
Hatay	110.949	96.684	176.204	-12,9	82,2
Denizli	83.287	151.402	135.208	81,8	-10,7
Sakarya	82.872	110.857	134.435	33,8	21,3
Balıkesir	99.611	115.551	123.935	16,0	7,3
Kahramanmaraş	118.745	94.242	123.357	-20,6	30,9
Trabzon	70.771	102.585	115.815	45,0	12,9
Aydın	74.455	120.216	115.480	61,5	-3,9
Diyarbakır	97.660	86.794	98.805	-11,1	13,8
Eskişehir	70.794	75.079	92.389	6,1	23,1
Tekirdağ	64.070	77.252	81.557	20,6	5,6
İğdir	6.080	15.880	80.283	161,2	405,6
Afyonkarahisar	70.577	104.363	80.097	47,9	-23,3
Tokat	34.806	38.318	73.927	10,1	92,9
Ordu	46.740	72.864	73.096	55,9	0,3
Batman	28.406	56.279	69.554	98,1	23,6
Erzurum	61.311	67.062	59.825	9,4	-10,8
Osmaniye	23.452	64.692	57.421	175,8	-11,2
Van	85.288	64.856	54.219	-24,0	-16,4
Sivas	27.662	32.949	53.506	19,1	62,4
Uşak	43.335	52.295	52.514	20,7	0,4
Malatya	41.439	43.662	51.071	5,4	17,0
Isparta	39.233	42.527	50.785	8,4	19,4
Zonguldak	33.324	51.447	46.411	54,4	-9,8
Çanakkale	44.103	64.699	46.308	46,7	-28,4
Edirne	41.883	35.594	43.604	-15,0	22,5
Düzce	39.464	48.485	43.594	22,9	-10,1
Çorum	36.839	71.109	43.065	93,0	-39,4
Bolu	23.853	33.034	42.164	38,5	27,6
Kütahya	32.479	37.728	37.985	16,2	0,7
Elazığ	28.287	30.285	37.478	7,1	23,8
Mardin	25.583	30.974	37.309	21,1	20,5
Burdur	21.478	31.585	33.991	47,1	7,6
Giresun	24.336	30.086	33.294	23,6	10,7
Aksaray	38.232	32.365	32.687	-15,3	1,0
Adıyaman	29.078	32.011	32.308	10,1	0,9
Nevşehir	20.281	27.602	32.249	36,1	16,8

Tablo 8. Protesto Edilen Senet Tutarları ⁽¹⁾ (2.000 TL ve Üzeri Senetler) (Devam)

İller	(Bin TL)				
	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017
Amasya	26.901	34.439	31.614	28,0	-8,2
Niğde	26.051	32.756	31.382	25,7	-4,2
Kırklareli	43.116	39.357	28.910	-8,7	-26,5
Kastamonu	27.017	27.718	27.064	2,6	-2,4
Yozgat	44.162	26.011	26.761	-41,1	2,9
Yalova	15.770	23.769	26.419	50,7	11,1
Karaman	23.571	31.095	26.234	31,9	-15,6
Kırşehir	19.292	26.105	24.657	35,3	-5,5
Muş	15.679	21.361	24.018	36,2	12,4
Artvin	15.520	43.039	23.667	177,3	-45,0
Rize	22.242	23.162	22.906	4,1	-1,1
Kırıkkale	16.113	26.602	21.100	65,1	-20,7
Ağrı	14.782	20.184	20.177	36,5	0,0
Bitlis	8.881	12.438	17.926	40,0	44,1
Çankırı	10.471	14.456	16.553	38,1	14,5
Bilecik	15.229	18.742	14.979	23,1	-20,1
Karabük	11.963	14.580	14.930	21,9	2,4
Bartın	10.773	12.359	14.708	14,7	19,0
Sinop	9.136	10.878	14.492	19,1	33,2
Kars	13.455	16.837	14.270	25,1	-15,2
Şırnak	10.285	13.613	12.502	32,4	-8,2
Erzincan	11.930	10.805	12.368	-9,4	14,5
Ardahan	9.164	12.168	10.251	32,8	-15,8
Gümüşhane	8.311	10.186	9.050	22,6	-11,1
Bingöl	11.467	10.631	9.041	-7,3	-15,0
Kilis	5.369	6.421	7.711	19,6	20,1
Hakkari	11.676	7.637	7.699	-34,6	0,8
Siirt	6.170	4.987	5.174	-19,2	3,7
Bayburt	3.368	5.263	3.859	56,3	-26,7
Tunceli	1.619	1.507	1.980	-7,0	31,4
Toplam	9.780.166	12.023.549	12.465.967	22,9	3,7
2.000 TL Altı Toplamı ⁽²⁾	300.513	264.584	220.291	-12,0	-16,7
Genel Toplam	10.080.680	12.288.133	12.686.258	21,9	3,2

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi.

(1): İller 2017 yılı değerlerine göre sıralanmıştır.

(2): Senet bazı asgari bildirim limiti 2.000 TL olup, bunun altındaki tutarlar toplu olarak bildirilmektedir.

Tablo 9. Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Sayıları ⁽¹⁾

İller ve Bölgeler ⁽²⁾	2015	2016	2017	Değişim [%]	
				2016	2017
İstanbul	237.421	212.747	119.584	-10,4	-43,8
Batı Marmara	25.703	24.887	13.663	-3,2	-45,1
Balıkesir	6.941	8.722	4.163	25,7	-52,3
Çanakkale	3.104	2.965	1.750	-4,5	-41,0
Edirne	3.411	2.719	1.228	-20,3	-54,8
Kırklareli	3.648	2.627	1.912	-28,0	-27,2
Tekirdağ	8.599	7.854	4.610	-8,7	-41,3
Ege	78.882	85.929	45.358	8,9	-47,2
Afyonkarahisar	4.415	4.502	2.423	2,0	-46,2
Aydın	5.576	8.271	5.158	48,3	-37,6
Denizli	6.248	9.505	4.110	52,1	-56,8
İzmir	40.720	39.661	21.373	-2,6	-46,1
Kütahya	4.097	3.525	1.805	-14,0	-48,8
Manisa	7.264	8.846	4.379	21,8	-50,5
Muğla	8.228	8.454	4.530	2,7	-46,4
Uşak	2.334	3.165	1.580	35,6	-50,1
Doğu Marmara	80.231	89.446	45.747	11,5	-48,9
Bilecik	1.714	2.229	952	30,0	-57,3
Bolu	1.933	2.995	1.381	54,9	-53,9
Bursa	31.317	38.083	20.721	21,6	-45,6
Düzce	3.944	4.433	2.466	12,4	-44,4
Eskişehir	6.816	9.408	3.618	38,0	-61,5
Kocaeli	22.683	20.315	9.494	-10,4	-53,3
Sakarya	9.820	9.428	5.596	-4,0	-40,6
Yalova	2.004	2.555	1.519	27,5	-40,5
Batı Anadolu	73.825	73.151	43.578	-0,9	-40,4
Ankara	56.885	55.825	32.766	-1,9	-41,3
Karaman	1.351	1.717	955	27,1	-44,4
Konya	15.589	15.609	9.857	0,1	-36,9
Akdeniz	95.093	109.615	56.086	15,3	-48,8
Adana	21.762	24.875	13.862	14,3	-44,3
Antalya	35.055	45.012	20.146	28,4	-55,2
Burdur	1.492	1.935	820	29,7	-57,6
Hatay	8.721	9.463	5.493	8,5	-42,0
Isparta	1.854	1.977	1.179	6,6	-40,4
Mersin	15.626	15.469	8.269	-1,0	-46,5
Kahramanmaraş	7.675	6.462	3.952	-15,8	-38,8
Osmaniye	2.908	4.422	2.365	52,1	-46,5
Orta Anadolu	26.126	29.168	16.070	11,6	-44,9
Aksaray	2.174	1.776	1.133	-18,3	-36,2
Kayseri	13.128	11.263	7.263	-14,2	-35,5
Kırıkkale	1.308	2.226	1.091	70,2	-51,0
Kırşehir	1.138	1.601	727	40,7	-54,6
Nevşehir	1.217	2.117	907	74,0	-57,2
Niğde	1.353	2.573	1.101	90,2	-57,2
Sivas	3.757	4.899	2.543	30,4	-48,1
Yozgat	2.051	2.713	1.305	32,3	-51,9

Tablo 9. Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Sayıları ⁽¹⁾ (Devam)

İller ve Bölgeler ⁽²⁾	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017
Batı Karadeniz	32.095	34.409	19.815	7,2	-42,4
Amasya	3.104	3.864	2.128	24,5	-44,9
Bartın	1.520	1.385	619	-8,9	-55,3
Çankırı	478	721	602	50,8	-16,5
Çorum	3.369	4.275	1.664	26,9	-61,1
Karabük	1.350	1.821	939	34,9	-48,4
Kastamonu	1.229	1.288	1.001	4,8	-22,3
Samsun	11.999	11.797	6.945	-1,7	-41,1
Sinop	740	686	523	-7,3	-23,8
Tokat	3.195	3.270	2.360	2,3	-27,8
Zonguldak	5.111	5.302	3.034	3,7	-42,8
Doğu Karadeniz	21.313	17.272	12.411	-19,0	-28,1
Artvin	1.296	950	634	-26,7	-33,3
Giresun	2.521	2.365	1.477	-6,2	-37,5
Gümüşhane	628	670	388	6,7	-42,1
Ordu	4.255	3.431	2.367	-19,4	-31,0
Rize	3.273	2.754	1.796	-15,9	-34,8
Trabzon	9.340	7.102	5.749	-24,0	-19,1
Kuzeydoğu Anadolu	12.809	13.539	9.840	5,7	-27,3
Ağrı	2.180	3.372	3.730	54,7	10,6
Ardahan	621	646	254	4,0	-60,7
Bayburt	439	514	266	17,1	-48,2
Erzincan	1.365	1.503	637	10,1	-57,6
Erzurum	5.515	4.183	2.663	-24,2	-36,3
İğdir	1.781	1.902	1.495	6,8	-21,4
Kars	908	1.419	795	56,3	-44,0
Ortadoğu Anadolu	27.598	26.611	16.202	-3,6	-39,1
Bingöl	2.388	1.819	1.176	-23,8	-35,3
Bitlis	2.741	2.675	1.991	-2,4	-25,6
Elazığ	5.342	6.760	3.148	26,5	-53,4
Hakkari	2.352	2.038	789	-13,4	-61,3
Malatya	5.162	4.902	3.250	-5,0	-33,7
Muş	2.209	2.033	1.947	-8,0	-4,2
Tunceli	368	306	302	-16,8	-1,3
Van	7.036	6.078	3.599	-13,6	-40,8
Güneydoğu Anadolu	61.833	61.147	36.758	-1,1	-39,9
Adıyaman	4.147	2.887	1.825	-30,4	-36,8
Batman	4.605	4.170	3.507	-9,4	-15,9
Diyarbakır	12.387	12.284	7.031	-0,8	-42,8
Gaziantep	21.701	19.097	10.866	-12,0	-43,1
Kilis	509	808	342	58,7	-57,7
Mardin	5.528	6.044	3.406	9,3	-43,6
Siirt	1.288	1.473	941	14,4	-36,1
Şanlıurfa	9.541	10.926	7.759	14,5	-29,0
Şırnak	2.127	3.458	1.081	62,6	-68,7
Diğer⁽³⁾	1	25	2	2.400,0	-92,0
Toplam	677.837	777.946	435.114	14,8	-44,1

Kaynak: TBBRM.

(1) 1.000.000.000 TL ve üstü tutara sahip karşılıksız işlemi yapılan çekler rapora dahil edilmemiştir.

(2) 22.09.2002 tarih ve 24884 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'ndaki İstatistiki Bölge Birimleri sınıflandırması kullanılmıştır.

(3) Bankaların Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve yurt dışı şubelerine ait bildirimlerdir.

Tablo 10. Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Tutarları ⁽¹⁾

(Bin TL)

İller ve Bölgeler ⁽²⁾	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017
İstanbul	9.373.882	9.673.582	5.970.509	3,2	-38,3
Batı Marmara	623.971	703.519	391.941	12,7	-44,3
Balıkesir	156.108	248.843	111.330	59,4	-55,3
Çanakkale	60.281	71.052	43.062	17,9	-39,4
Edirne	82.468	63.538	32.376	-23,0	-49,0
Kırklareli	84.698	82.472	59.353	-2,6	-28,0
Tekirdağ	240.415	237.614	145.820	-1,2	-38,6
Ege	2.099.131	2.559.580	1.553.383	21,9	-39,3
Afyonkarahisar	130.817	118.915	51.396	-9,1	-56,8
Aydın	127.060	231.583	208.222	82,3	-10,1
Denizli	165.322	326.428	129.297	97,5	-60,4
İzmir	1.169.128	1.279.646	784.997	9,5	-38,7
Kütahya	90.968	73.136	43.478	-19,6	-40,6
Manisa	160.784	216.571	133.272	34,7	-38,5
Muğla	180.758	230.020	155.757	27,3	-32,3
Uşak	74.295	83.281	46.965	12,1	-43,6
Doğu Marmara	4.112.873	2.935.470	1.624.314	-28,6	-44,7
Bilecik	29.176	68.808	26.935	135,8	-60,9
Bolu	34.053	61.629	34.404	81,0	-44,2
Bursa	2.688.336	1.212.602	778.489	-54,9	-35,8
Düzce	88.232	112.631	56.072	27,7	-50,2
Eskişehir	186.245	348.586	129.801	87,2	-62,8
Kocaeli	797.566	814.049	380.319	2,1	-53,3
Sakarya	244.409	258.265	183.019	5,7	-29,1
Yalova	44.858	58.900	35.275	31,3	-40,1
Batı Anadolu	2.704.711	2.913.908	2.106.858	7,7	-27,7
Ankara	2.245.539	2.397.077	1.749.221	6,7	-27,0
Karaman	25.421	39.123	18.300	53,9	-53,2
Konya	433.751	477.708	339.336	10,1	-29,0
Akdeniz	3.308.160	3.472.096	1.819.083	5,0	-47,6
Adana	772.189	811.683	542.275	5,1	-33,2
Antalya	1.255.889	1.487.839	632.146	18,5	-57,5
Burdur	30.435	54.946	24.878	80,5	-54,7
Hatay	223.649	267.250	134.296	19,5	-49,7
Isparta	46.367	57.542	34.966	24,1	-39,2
Mersin	701.765	520.883	258.773	-25,8	-50,3
Kahramanmaraş	206.481	166.709	117.978	-19,3	-29,2
Osmaniye	71.385	105.244	73.772	47,4	-29,9
Orta Anadolu	639.438	818.661	479.506	28,0	-41,4
Aksaray	46.653	51.005	24.718	9,3	-51,5
Kayseri	337.143	357.010	238.419	5,9	-33,2
Kırıkkale	37.891	56.111	25.786	48,1	-54,0
Kırşehir	37.379	38.483	19.238	3,0	-50,0
Nevşehir	30.452	62.889	29.223	106,5	-53,5
Niğde	35.259	69.204	23.746	96,3	-65,7
Sivas	90.529	139.784	91.004	54,4	-34,9
Yozgat	24.132	44.175	27.371	83,1	-38,0

Tablo 10. Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Tutarları ⁽¹⁾ (Devam)

İller ve Bölgeler ⁽²⁾	(Bin TL)				
	2015	2016	2017	Değişim (%)	
				2016	2017
Batı Karadeniz	661.161	773.876	537.564	17,0	-30,5
Amasya	60.458	78.734	45.240	30,2	-42,5
Bartın	26.170	27.213	13.157	4,0	-51,7
Çankırı	10.710	17.246	12.290	61,0	-28,7
Çorum	70.410	78.187	47.476	11,0	-39,3
Karabük	22.933	48.256	36.594	110,4	-24,2
Kastamonu	27.211	31.428	20.109	15,5	-36,0
Samsun	267.031	307.251	239.031	15,1	-22,2
Sinop	12.492	12.937	8.672	3,6	-33,0
Tokat	74.308	72.768	63.225	-2,1	-13,1
Zonguldak	89.440	99.857	51.770	11,6	-48,2
Doğu Karadeniz	461.764	373.163	353.450	-19,2	-5,3
Artvin	32.871	15.413	11.709	-53,1	-24,0
Giresun	40.924	38.038	37.647	-7,1	-1,0
Gümüşhane	12.301	13.940	8.753	13,3	-37,2
Ordu	75.803	74.544	55.278	-1,7	-25,8
Rize	70.330	55.706	47.264	-20,8	-15,2
Trabzon	229.534	175.522	192.800	-23,5	9,8
Kuzeydoğu Anadolu	289.289	319.350	266.054	10,4	-16,7
Ağrı	39.156	75.438	97.446	92,7	29,2
Ardahan	11.992	16.736	7.118	39,6	-57,5
Bayburt	5.793	7.652	6.050	32,1	-20,9
Erzincan	25.506	37.946	12.736	48,8	-66,4
Erzurum	149.285	96.341	73.970	-35,5	-23,2
İğdır	36.184	47.163	39.425	30,3	-16,4
Kars	21.372	38.074	29.309	78,1	-23,0
Ortadoğu Anadolu	759.402	707.060	457.161	-6,9	-35,3
Bingöl	75.293	54.115	36.079	-28,1	-33,3
Bitlis	79.540	52.454	45.188	-34,1	-13,9
Elazığ	117.432	187.032	90.399	59,3	-51,7
Hakkari	42.106	34.055	17.527	-19,1	-48,5
Malatya	145.071	139.077	80.770	-4,1	-41,9
Muş	55.622	59.479	69.366	6,9	16,6
Tunceli	7.606	6.459	6.501	-15,1	0,7
Van	236.732	174.389	111.332	-26,3	-36,2
Güneydoğu Anadolu	2.284.619	2.161.929	1.495.133	-5,4	-30,8
Adıyaman	110.801	89.459	55.496	-19,3	-38,0
Batman	153.983	136.787	136.751	-11,2	0,0
Diyarbakır	421.792	438.384	270.405	3,9	-38,3
Gaziantep	936.836	753.227	448.255	-19,6	-40,5
Kilis	11.109	15.773	6.900	42,0	-56,3
Mardin	178.558	196.952	177.231	10,3	-10,0
Siirt	28.875	29.297	20.095	1,5	-31,4
Şanlıurfa	389.579	435.148	341.344	11,7	-21,6
Şırnak	53.085	66.901	38.657	26,0	-42,2
Diğer⁽³⁾	14	36	28	151,7	-21,0
Toplam	27.318.415	27.412.231	17.054.983	0,3	-37,8

Kaynak: TBBRM.

(1) 1.000.000.000 TL ve üstü tutara sahip karşılıksız işlemi yapılan çekler rapora dahil edilmemiştir.

(2) 22.09.2002 tarih ve 24884 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'ndaki İstatistikî Bölge Birimleri sınıflandırması kullanılmıştır.

(3) Bankaların Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve yurt dışı şubelerine ait bildirimlerdir.

Tablo 11. Mevduat Miktarları (2017)

İller	Tasarruf Mevduatı	Tasarruf Mevduatı (TL)	Tasarruf Mevduatı (DTH)	Diğer Mevduat	Diğer Mevduat (TL)	Diğer Mevduat (DTH)	Toplam Mevduat
Adana	17.892.135	13.679.385	4.212.750	5.389.184	3.829.592	1.559.592	23.281.319
Adıyaman	1.689.847	1.246.800	443.047	603.143	559.411	43.732	2.292.990
Afyonkarahisar	4.084.522	2.660.318	1.424.204	1.257.601	931.036	326.565	5.342.123
Ağrı	794.395	595.375	199.020	592.061	546.452	45.609	1.386.456
Aksaray	3.082.875	1.428.942	1.653.933	699.701	572.162	127.539	3.782.576
Amasya	1.589.798	1.103.041	486.757	437.158	384.909	52.249	2.026.956
Ankara	92.426.392	57.455.589	34.970.803	148.031.501	99.569.825	48.461.676	240.457.893
Antalya	28.670.016	18.990.355	9.679.661	9.780.826	4.648.647	5.132.179	38.450.842
Ardahan	302.924	251.035	51.889	136.874	133.427	3.447	439.798
Artvin	1.043.472	807.763	235.709	376.076	324.232	51.844	1.419.548
Aydın	10.942.616	7.929.767	3.012.849	2.405.499	1.802.341	603.158	13.348.115
Balıkesir	12.231.775	8.614.951	3.616.824	2.474.996	1.993.916	481.080	14.706.771
Bartın	1.483.970	1.050.814	433.156	282.920	258.924	23.996	1.766.890
Batman	1.592.403	1.125.463	466.940	899.677	814.138	85.539	2.492.080
Bayburt	268.237	154.127	114.110	156.636	144.028	12.608	424.873
Bilecik	1.082.778	811.058	271.720	465.456	368.470	96.986	1.548.234
Bingöl	743.432	462.965	280.467	400.843	378.126	22.717	1.144.275
Bitlis	544.885	420.961	123.924	509.346	492.772	16.574	1.054.231
Bolu	2.090.477	1.513.892	576.585	625.536	479.734	145.802	2.716.013
Burdur	2.024.486	1.375.406	649.080	552.838	396.277	156.561	2.577.324
Bursa	28.853.546	19.268.288	9.585.258	13.033.360	7.142.921	5.890.439	41.886.906
Çanakkale	4.695.746	3.649.881	1.045.865	1.171.441	1.069.901	101.540	5.867.187
Çankırı	927.668	666.071	261.597	325.417	277.619	47.798	1.253.085
Çorum	2.987.155	1.852.119	1.135.036	763.172	588.400	174.772	3.750.327
Denizli	10.332.773	6.968.490	3.364.283	4.262.593	2.300.448	1.962.145	14.595.366
Diyarbakır	4.824.073	3.527.907	1.296.166	1.971.968	1.714.745	257.223	6.796.041
Düzce	1.759.275	1.191.179	568.096	598.514	437.077	161.437	2.357.789
Edirne	4.151.882	3.211.539	940.343	1.085.247	708.192	377.055	5.237.129
Elazığ	3.152.098	1.959.500	1.192.598	1.029.944	851.448	178.496	4.182.042
Erzincan	1.559.467	978.421	581.046	430.887	388.500	42.387	1.990.354
Erzurum	2.131.874	1.490.322	641.552	1.324.471	1.219.336	105.135	3.456.345
Eskişehir	8.445.839	5.896.318	2.549.521	3.993.572	2.815.754	1.177.818	12.439.411
Gaziantep	8.606.264	5.366.645	3.239.619	8.510.382	3.009.542	5.500.840	17.116.646
Giresun	3.036.179	2.068.005	968.174	542.599	486.678	55.921	3.578.778
Gümüşhane	687.762	404.534	283.228	179.181	171.703	7.478	866.943
Hakkari	392.103	320.201	71.902	507.726	474.702	33.024	899.829
Hatay	11.592.805	6.827.576	4.765.229	2.930.876	1.830.614	1.100.262	14.523.681
Iğdır	739.292	406.005	333.287	201.307	169.649	31.658	940.599
Isparta	3.849.930	2.565.648	1.284.282	887.084	746.021	141.063	4.737.014
İstanbul	400.647.572	208.863.557	191.784.015	331.773.209	164.365.706	167.407.503	732.420.781
İzmir	68.069.566	46.514.212	21.555.354	21.553.567	12.625.306	8.928.261	89.623.133
Kahramanmaraş	3.905.825	2.303.538	1.602.287	1.515.274	1.044.480	470.794	5.421.099
Karabük	1.623.388	1.235.272	388.116	1.416.206	410.135	1.006.071	3.039.594
Karaman	1.681.033	1.011.828	669.205	725.184	433.486	291.698	2.406.217
Kars	914.685	745.153	169.532	475.431	456.295	19.136	1.390.116
Kastamonu	2.066.644	1.599.668	466.976	1.128.551	562.317	566.234	3.195.195
Kayseri	9.884.612	5.358.473	4.526.139	4.080.299	2.606.424	1.473.875	13.964.911

Tablo 11. Mevduat Miktarları (2017) (Devam)

İller	Tasarruf Mevduatı	Tasarruf Mevduatı (TL)	Tasarruf Mevduatı (DTH)	Diğer Mevduat	Diğer Mevduat (TL)	Diğer Mevduat (DTH)	Toplam Mevduat
Kırkkale	1.314.192	946.864	367.328	434.231	356.532	77.699	1.748.423
Kırklareli	3.656.092	2.855.143	800.949	752.950	661.711	91.239	4.409.042
Kırşehir	1.831.285	954.995	876.290	421.267	300.687	120.580	2.252.552
Kilis	368.908	192.477	176.431	522.584	445.582	77.002	891.492
Kocaeli	14.686.305	10.242.135	4.444.170	20.286.803	7.572.409	12.714.394	34.973.108
Konya	12.878.621	7.964.269	4.914.352	5.649.229	4.131.249	1.517.980	18.527.850
Kütahya	2.831.851	1.605.738	1.226.113	1.034.349	782.269	252.080	3.866.200
Malatya	4.098.839	2.725.078	1.373.761	1.006.425	824.823	181.602	5.105.264
Manisa	8.959.466	6.978.237	1.981.229	4.063.617	3.137.720	925.897	13.023.083
Mardin	1.754.303	1.116.843	637.460	884.554	769.106	115.448	2.638.857
Mersin	14.741.232	10.566.021	4.175.211	5.038.389	2.962.256	2.076.133	19.779.621
Muğla	15.919.032	10.775.399	5.143.633	2.537.265	1.713.891	823.374	18.456.297
Muş	542.443	398.695	143.748	433.202	414.696	18.506	975.645
Nevşehir	2.451.326	1.124.897	1.326.429	555.441	485.397	70.044	3.006.767
Niğde	1.592.781	1.132.193	460.588	517.810	469.326	48.484	2.110.591
Ordu	3.996.165	2.970.741	1.025.424	853.626	768.290	85.336	4.849.791
Osmaniye	1.743.503	1.392.893	350.610	566.437	489.973	76.464	2.309.940
Rize	2.174.847	1.490.582	684.265	893.180	810.183	82.997	3.068.027
Sakarya	5.459.207	3.592.532	1.866.675	2.143.662	1.361.692	781.970	7.602.869
Samsun	8.039.223	5.584.060	2.455.163	2.756.487	1.893.439	863.048	10.795.710
Siirt	681.494	531.783	149.711	521.066	499.601	21.465	1.202.560
Sinop	1.398.621	973.552	425.069	322.875	297.960	24.915	1.721.496
Sivas	3.903.596	2.456.935	1.446.661	1.146.034	903.446	242.588	5.049.630
Şanlıurfa	3.186.255	2.453.813	732.442	1.526.558	1.375.737	150.821	4.712.813
Şırnak	767.424	536.244	231.180	788.986	645.478	143.508	1.556.410
Tekirdağ	8.036.528	6.094.790	1.941.738	2.837.726	1.730.335	1.107.391	10.874.254
Tokat	2.135.272	1.515.647	619.625	597.879	554.624	43.255	2.733.151
Trabzon	7.555.550	4.699.188	2.856.362	1.952.527	1.604.840	347.687	9.508.077
Tunceli	922.327	607.033	315.294	206.477	197.132	9.345	1.128.804
Uşak	3.749.656	2.295.842	1.453.814	714.218	557.842	156.376	4.463.874
Van	2.176.302	1.727.697	448.605	1.086.637	1.028.067	58.570	3.262.939
Yalova	2.652.990	1.610.285	1.042.705	1.145.677	476.455	669.222	3.798.667
Yozgat	2.359.495	1.182.019	1.177.476	486.410	443.781	42.629	2.845.905
Yurt Dışı	83.819.484	18.840.427	64.979.057	47.397.404	3.044.688	44.352.716	131.216.888
Zonguldak	5.605.872	3.903.696	1.702.176	2.163.061	1.224.763	938.298	7.768.933

Kaynak: BDDK.

Tablo 12. Banka Grupları İtibarıyla Kredi Miktarları (2017)

İller	Grup	Toplam Nakdi Krediler	Nakdi Krediler	Takipteki Alacaklar	Gayrinakdi Krediler
Adana	Kamu	15.431.663	14.862.777	568.886	1.703.343
	Yabancı	10.255.327	9.640.242	615.085	2.116.712
	Yerli Özel	15.719.529	14.896.869	822.660	2.798.218
Adıyaman	Yerli Özel	1.293.687	1.243.897	49.790	155.499
	Yabancı	921.415	882.763	38.652	164.502
	Kamu	2.556.013	2.511.288	44.725	213.750
Afyonkarahisar	Kamu	4.619.629	4.444.544	175.085	225.591
	Yabancı	1.841.072	1.711.358	129.714	115.437
	Yerli Özel	2.600.803	2.424.990	175.813	200.047
Ağrı	Yerli Özel	493.177	472.372	20.805	105.066
	Yabancı	487.497	452.075	35.422	98.907
	Kamu	1.518.098	1.480.828	37.270	166.322
Aksaray	Kamu	2.055.327	2.031.636	23.691	206.602
	Yabancı	966.366	932.769	33.597	117.796
	Yerli Özel	1.009.146	976.202	32.944	214.731
Amasya	Yerli Özel	1.325.808	1.246.664	79.144	132.191
	Yabancı	913.601	876.256	37.345	81.138
	Kamu	2.037.646	1.970.813	66.833	94.205
Ankara	Kamu	106.495.299	102.853.010	3.642.289	61.337.366
	Yabancı	66.648.289	64.325.274	2.323.015	28.126.351
	Yerli Özel	97.889.910	95.304.720	2.585.190	51.311.505
Antalya	Yerli Özel	22.528.427	21.636.842	891.585	3.547.886
	Yabancı	17.038.092	16.134.958	903.134	1.925.272
	Kamu	36.424.018	35.713.349	710.669	2.993.168
Ardahan	Kamu	769.566	750.937	18.629	29.926
	Yabancı	223.755	219.696	4.059	2.878
	Yerli Özel	142.842	139.877	2.965	26.030
Artvin	Yerli Özel	675.076	641.342	33.734	74.560
	Yabancı	239.671	231.810	7.861	18.444
	Kamu	1.197.625	1.169.930	27.695	48.690
Aydın	Kamu	7.742.090	7.562.079	180.011	396.887
	Yabancı	4.851.539	4.553.292	298.247	486.663
	Yerli Özel	5.840.505	5.645.393	195.112	443.790
Balıkesir	Yerli Özel	6.807.519	6.551.724	255.795	990.639
	Yabancı	4.030.128	3.867.948	162.180	492.151
	Kamu	8.142.724	8.003.546	139.178	585.911
Bartın	Kamu	1.059.995	1.021.817	38.178	100.430
	Yabancı	561.614	538.113	23.501	111.925
	Yerli Özel	637.443	601.920	35.523	94.983
Batman	Yerli Özel	1.712.646	1.632.732	79.914	300.735
	Yabancı	1.020.883	949.065	71.818	561.536
	Kamu	1.348.981	1.290.058	58.923	322.004
Bayburt	Kamu	386.030	379.631	6.399	20.000
	Yabancı	91.390	89.201	2.189	8.659
	Yerli Özel	94.874	90.362	4.512	11.687
Bilecik	Yerli Özel	758.984	702.651	56.333	45.053
	Yabancı	648.649	615.524	33.125	30.151
	Kamu	1.522.715	1.480.767	41.948	70.578
Bingöl	Kamu	946.480	914.204	32.276	151.026
	Yabancı	210.115	196.259	13.856	64.669
	Yerli Özel	210.334	203.897	6.437	38.626
Bitlis	Yerli Özel	409.207	388.529	20.678	407.586
	Yabancı	304.955	294.127	10.828	277.654
	Kamu	1.311.488	1.275.122	36.366	465.862
Bolu	Kamu	2.102.940	2.064.387	38.553	167.488
	Yabancı	1.189.433	1.143.796	45.637	147.571
	Yerli Özel	1.104.569	1.049.195	55.374	121.859
Burdur	Yerli Özel	1.066.847	1.033.357	33.490	88.819
	Yabancı	872.103	841.518	30.585	58.561
	Kamu	1.848.598	1.818.026	30.572	104.173
Bursa	Kamu	27.994.321	27.633.002	361.319	4.299.263
	Yabancı	18.771.387	18.096.071	675.316	3.551.740
	Yerli Özel	23.027.598	22.414.591	613.007	5.371.721
Çanakkale	Yerli Özel	2.344.304	2.273.323	70.981	148.409
	Yabancı	1.589.135	1.531.863	57.272	132.663
	Kamu	4.715.223	4.650.683	64.540	183.360
Çankırı	Kamu	1.496.125	1.473.071	23.054	56.833
	Yabancı	697.249	683.020	14.229	30.714
	Yerli Özel	516.807	499.181	17.626	39.142

Tablo 12. Banka Grupları İtibarıyla Kredi Miktarları (2017) (Devam)

İller	Grup	Toplam Nakdi Krediler	Nakdi Krediler	Takipteki Alacaklar	Gayrinakdi Krediler
Çorum	Yerli Özel	2.126.164	2.008.096	118.068	248.678
	Yabancı	1.604.147	1.540.412	63.735	257.399
	Kamu	4.045.833	3.959.515	86.318	216.977
Denizli	Kamu	13.960.397	13.760.364	200.033	2.336.923
	Yabancı	6.797.121	6.606.572	190.549	1.185.369
	Yerli Özel	15.569.311	15.244.277	325.034	3.902.061
Diyarbakır	Yerli Özel	3.935.626	3.683.811	251.815	749.943
	Yabancı	3.439.546	3.233.412	206.134	1.325.603
	Kamu	5.802.687	5.549.324	253.363	1.281.545
Düzce	Kamu	2.010.264	1.951.945	58.319	111.406
	Yabancı	1.610.384	1.523.280	87.104	159.863
	Yerli Özel	1.330.326	1.235.144	95.182	97.694
Edirne	Yerli Özel	2.262.018	2.183.712	78.306	141.885
	Yabancı	1.318.097	1.260.401	57.696	73.011
	Kamu	3.023.568	2.973.724	49.844	154.585
Elazığ	Kamu	3.483.774	3.376.534	107.240	464.707
	Yabancı	1.877.023	1.791.434	85.589	580.290
	Yerli Özel	2.077.775	1.955.051	122.724	580.608
Erzincan	Yerli Özel	497.613	481.475	16.138	59.356
	Yabancı	458.713	443.558	15.155	89.450
	Kamu	1.209.004	1.185.195	23.809	71.421
Erzurum	Kamu	7.535.088	7.427.078	108.010	631.634
	Yabancı	1.429.379	1.363.717	65.662	247.676
	Yerli Özel	1.685.375	1.587.525	97.850	265.081
Eskişehir	Yerli Özel	4.491.241	4.270.410	220.831	1.814.793
	Yabancı	4.354.205	4.193.641	160.564	550.843
	Kamu	5.912.052	5.769.117	142.935	843.559
Gaziantep	Kamu	21.222.048	20.785.853	436.195	3.317.528
	Yabancı	12.592.616	11.908.242	684.374	3.797.834
	Yerli Özel	18.254.408	17.603.742	650.666	4.692.204
Giresun	Yerli Özel	1.390.976	1.323.530	67.446	140.688
	Yabancı	943.640	911.334	32.306	129.691
	Kamu	2.405.334	2.360.754	44.580	135.608
Gümüşhane	Kamu	775.362	768.007	7.355	36.259
	Yabancı	155.909	151.954	3.955	11.539
	Yerli Özel	263.909	256.389	7.520	27.391
Hakkari	Yerli Özel	181.254	173.913	7.341	43.304
	Yabancı	159.388	154.463	4.925	11.717
	Kamu	940.616	924.914	15.702	92.918
Hatay	Kamu	12.855.848	12.161.491	694.357	2.299.601
	Yabancı	5.371.430	5.050.692	320.738	1.853.838
	Yerli Özel	8.032.061	7.705.120	326.941	2.733.793
Iğdır	Yerli Özel	426.022	401.027	24.995	41.946
	Yabancı	293.703	278.000	15.703	30.037
	Kamu	851.379	818.623	32.756	42.830
Isparta	Kamu	2.413.354	2.367.177	46.177	147.618
	Yabancı	1.354.824	1.302.745	52.079	112.307
	Yerli Özel	1.544.392	1.475.599	68.793	175.903
İstanbul	Yerli Özel	334.730.674	326.466.014	8.264.660	107.309.774
	Yabancı	268.347.364	260.056.066	8.291.298	74.830.020
	Kamu	251.974.653	247.502.023	4.472.630	116.705.099
İzmir	Kamu	40.996.774	39.752.957	1.243.817	5.601.157
	Yabancı	29.687.900	28.516.035	1.171.865	5.898.359
	Yerli Özel	38.488.586	37.480.091	1.008.495	8.134.507
Kahramanmaraş	Yerli Özel	5.285.559	5.128.231	157.328	878.474
	Yabancı	3.644.709	3.543.260	101.449	1.128.418
	Kamu	8.404.813	8.313.560	91.253	1.461.340
Karabük	Kamu	1.909.569	1.870.000	39.569	838.554
	Yabancı	1.111.919	1.075.851	36.068	641.693
	Yerli Özel	1.374.439	1.341.541	32.898	907.981
Karaman	Yerli Özel	899.788	861.772	38.016	308.771
	Yabancı	952.518	926.497	26.021	125.728
	Kamu	2.133.792	2.089.628	44.164	341.450
Kars	Kamu	1.358.108	1.318.998	39.110	44.603
	Yabancı	593.909	573.591	20.318	38.350
	Yerli Özel	559.186	533.446	25.740	60.740

Tablo 12. Banka Grupları İtibarıyla Kredi Miktarları (2017) (Devam)

İller	Grup	Toplam Nakdi Krediler	Nakdi Krediler	Takipteki Alacaklar	Gayrinakdi Krediler
Kastamonu	Yerli Özel	1.362.815	1.300.089	62.726	109.818
	Yabancı	1.734.947	1.687.196	47.751	161.020
	Kamu	2.171.915	2.130.341	41.574	103.045
Kayseri	Kamu	10.343.373	10.115.671	227.702	976.963
	Yabancı	6.500.934	6.205.698	295.236	1.263.585
	Yerli Özel	7.335.500	7.065.757	269.743	1.466.580
Kırıkkale	Yerli Özel	900.863	844.840	56.023	162.541
	Yabancı	836.552	782.122	54.430	76.549
	Kamu	1.554.214	1.502.874	51.340	60.796
Kırklareli	Kamu	2.744.489	2.676.490	67.999	94.318
	Yabancı	1.092.833	987.493	105.340	67.318
	Yerli Özel	2.213.631	2.152.236	61.395	209.089
Kırşehir	Yerli Özel	756.430	731.256	25.174	128.988
	Yabancı	764.539	741.444	23.095	136.375
	Kamu	2.205.454	2.154.388	51.066	102.963
Kilis	Kamu	513.669	498.879	14.790	23.129
	Yabancı	234.900	227.613	7.287	33.890
	Yerli Özel	295.932	283.944	11.988	70.499
Kocaeli	Yerli Özel	15.759.832	15.324.689	435.143	5.737.960
	Yabancı	14.953.026	14.420.121	532.905	4.034.469
	Kamu	17.172.069	16.724.658	447.411	5.688.405
Konya	Kamu	22.298.847	21.870.380	428.467	3.025.948
	Yabancı	9.450.868	9.032.240	418.628	2.212.276
	Yerli Özel	10.974.146	10.565.957	408.189	2.143.098
Kütahya	Yerli Özel	1.938.151	1.795.686	142.465	436.644
	Yabancı	1.402.752	1.295.442	107.310	123.089
	Kamu	3.330.344	3.214.751	115.593	237.589
Malatya	Kamu	4.015.206	3.892.746	122.460	254.827
	Yabancı	1.659.174	1.549.241	109.933	280.060
	Yerli Özel	2.312.360	2.213.985	98.375	271.473
Manisa	Yerli Özel	7.129.896	6.933.012	196.884	1.515.819
	Yabancı	5.453.192	5.212.386	240.806	1.192.988
	Kamu	10.193.960	9.943.211	250.749	955.788
Mardin	Kamu	2.703.829	2.625.258	78.571	205.801
	Yabancı	1.445.455	1.350.449	95.006	264.589
	Yerli Özel	1.785.183	1.689.778	95.405	343.379
Mersin	Yerli Özel	10.393.208	9.942.626	450.582	1.422.961
	Yabancı	7.726.053	7.284.687	441.366	1.627.660
	Kamu	10.775.054	10.457.696	317.358	821.226
Muğla	Kamu	7.462.438	7.266.938	195.500	953.468
	Yabancı	5.524.200	5.329.008	195.192	244.852
	Yerli Özel	8.150.165	7.941.349	208.816	640.239
Muş	Yerli Özel	341.389	331.186	10.203	107.400
	Yabancı	279.764	269.825	9.939	80.118
	Kamu	1.168.587	1.141.822	26.765	241.650
Nevşehir	Kamu	1.914.211	1.873.573	40.638	122.252
	Yabancı	941.044	898.070	42.974	142.149
	Yerli Özel	1.180.244	1.116.080	64.164	141.491
Niğde	Yerli Özel	1.055.354	1.017.370	37.984	145.374
	Yabancı	829.462	795.982	33.480	162.582
	Kamu	1.940.130	1.912.723	27.407	79.072
Ordu	Kamu	3.773.658	3.727.014	46.644	146.366
	Yabancı	2.008.841	1.930.835	78.006	213.752
	Yerli Özel	2.376.113	2.293.074	83.039	231.843
Osmaniye	Yerli Özel	1.808.898	1.725.858	83.040	124.218
	Yabancı	1.310.934	1.232.971	77.963	182.695
	Kamu	2.652.044	2.547.353	104.691	93.418
Rize	Kamu	3.048.445	3.018.536	29.909	207.615
	Yabancı	986.626	946.864	39.762	171.415
	Yerli Özel	1.778.868	1.727.397	51.471	155.414
Sakarya	Yerli Özel	4.483.791	4.336.885	146.906	1.291.205
	Yabancı	4.206.003	4.049.996	156.007	572.607
	Kamu	6.670.592	6.561.168	109.424	733.882
Samsun	Kamu	8.098.049	7.869.267	228.782	1.021.881
	Yabancı	4.002.918	3.751.976	250.942	993.261
	Yerli Özel	5.504.847	5.206.787	298.060	925.221

Tablo 12. Banka Grupları İtibarıyla Kredi Miktarları (2017) (Devam)

İller	Grup	Toplam Nakdi Krediler	Nakdi Krediler	Takipteki Alacaklar	Gayrinakdi Krediler
Siirt	Yerli Özel	433.876	416.098	17.778	298.904
	Yabancı	736.996	715.937	21.059	267.530
	Kamu	1.949.052	1.929.139	19.913	442.258
Sinop	Kamu	1.292.858	1.263.802	29.056	42.518
	Yabancı	273.974	255.107	18.867	15.718
	Yerli Özel	576.601	550.914	25.687	45.662
Sivas	Yerli Özel	1.811.233	1.709.167	102.066	191.608
	Yabancı	1.549.144	1.460.558	88.586	252.435
	Kamu	4.428.359	4.308.833	119.526	325.653
Şanlıurfa	Kamu	5.496.055	5.245.521	250.534	625.711
	Yabancı	2.796.170	2.596.271	199.899	691.642
	Yerli Özel	3.790.052	3.537.648	252.404	587.871
Şırnak	Yerli Özel	583.091	572.631	10.460	343.566
	Yabancı	399.791	387.148	12.643	154.002
	Kamu	1.117.107	1.083.411	33.696	119.999
Tekirdağ	Kamu	7.239.871	7.076.692	163.179	472.117
	Yabancı	4.283.304	4.124.572	158.732	466.541
	Yerli Özel	6.705.206	6.522.449	182.757	1.121.663
Tokat	Yerli Özel	1.636.664	1.533.484	103.180	146.832
	Yabancı	1.124.952	1.057.507	67.445	85.180
	Kamu	2.861.169	2.771.397	89.772	140.622
Trabzon	Kamu	5.382.726	5.281.039	101.687	787.617
	Yabancı	3.019.022	2.891.791	127.231	761.545
	Yerli Özel	4.293.154	4.155.524	137.630	722.217
Tunceli	Yerli Özel	107.876	103.744	4.132	10.833
	Yabancı	173.481	166.702	6.779	14.447
	Kamu	590.861	579.534	11.327	33.118
Uşak	Kamu	2.264.031	2.183.195	80.836	156.852
	Yabancı	1.304.796	1.247.171	57.625	209.712
	Yerli Özel	1.516.582	1.428.749	87.833	188.043
Van	Yerli Özel	1.403.737	1.354.859	48.878	412.031
	Yabancı	1.059.185	998.189	60.996	407.264
	Kamu	3.574.596	3.499.025	75.571	591.406
Yalova	Kamu	2.066.480	2.043.014	23.466	406.204
	Yabancı	1.165.440	1.126.910	38.530	494.679
	Yerli Özel	1.514.688	1.462.462	52.226	488.348
Yozgat	Yerli Özel	1.092.945	1.032.485	60.460	93.897
	Yabancı	908.664	868.198	40.466	125.258
	Kamu	2.553.504	2.495.485	58.019	121.483
Zonguldak	Yerli Özel	2.060.353	1.934.021	126.332	463.994
	Yabancı	1.906.106	1.790.122	115.984	894.977
	Kamu	2.862.188	2.755.427	106.761	222.378

Kaynak: BDDK.

Tablo 13. Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayıları

İller	Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayıları			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Adana	532.080	528.957	540.082	-0,6	2,1
Adıyaman	71.513	74.390	77.871	4,0	4,7
Afyonkarahisar	146.941	149.085	153.540	1,5	3,0
Ağrı	48.469	50.026	51.268	3,2	2,5
Amasya	76.054	76.551	78.053	0,7	2,0
Ankara	1.582.361	1.564.760	1.595.827	-1,1	2,0
Antalya	945.936	954.947	963.417	1,0	0,9
Artvin	46.639	47.520	49.087	1,9	3,3
Aydın	284.841	290.387	298.593	1,9	2,8
Balıkesir	328.927	332.573	341.712	1,1	2,7
Bilecik	52.156	52.201	53.111	0,1	1,7
Bingöl	27.369	29.137	31.001	6,5	6,4
Bitlis	37.447	38.629	39.415	3,2	2,0
Bolu	80.612	81.020	82.044	0,5	1,3
Burdur	80.320	81.609	83.744	1,6	2,6
Bursa	940.780	949.827	977.019	1,0	2,9
Çanakkale	153.285	156.430	162.778	2,1	4,1
Çankırı	30.945	31.293	31.790	1,1	1,6
Çorum	128.199	129.374	130.577	0,9	0,9
Denizli	278.594	277.584	283.665	-0,4	2,2
Diyarbakır	169.191	166.752	167.098	-1,4	0,2
Edirne	105.401	106.310	109.744	0,9	3,2
Elazığ	99.593	100.341	102.915	0,8	2,6
Erzincan	46.359	46.715	48.180	0,8	3,1
Erzurum	114.452	114.786	116.426	0,3	1,4
Erzincan	253.750	259.622	264.038	2,3	1,7
Gaziantep	490.860	491.081	496.598	0,0	1,1
Giresun	83.163	84.179	87.136	1,2	3,5
Gümüşhane	22.427	22.380	22.550	-0,2	0,8
Hakkari	20.411	20.914	22.480	2,5	7,5
Hatay	293.416	293.755	292.409	0,1	-0,5
Isparta	103.966	104.935	107.467	0,9	2,4
İçel	460.621	464.139	474.663	0,8	2,3
İstanbul	5.916.042	5.799.674	5.916.654	-2,0	2,0
İzmir	1.494.376	1.500.964	1.532.754	0,4	2,1
Kars	38.844	39.193	39.145	0,9	-0,1
Kastamonu	93.346	94.175	95.458	0,9	1,4
Kayseri	355.502	363.672	379.243	2,3	4,3
Kırklareli	100.279	101.523	101.272	1,2	-0,2
Kırşehir	41.422	43.649	46.543	5,4	6,6
Kocaeli	534.050	539.057	550.735	0,9	2,2
Konya	611.423	628.028	644.644	2,7	2,6
Kütahya	116.311	117.238	119.651	0,8	2,1
Malatya	135.734	136.251	139.789	0,4	2,6
Manisa	344.224	345.719	358.164	0,4	3,6
Kahramanmaraş	174.361	181.857	189.872	4,3	4,4
Mardin	91.276	89.085	89.833	-2,4	0,8
Muğla	398.780	405.267	419.519	1,6	3,5
Muş	38.539	39.732	40.036	3,1	0,8
Nevşehir	82.460	84.287	85.708	2,2	1,7
Niğde	67.735	69.885	74.366	3,2	6,4

Tablo 13. Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayıları (Devam)

İller	Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayıları			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Ordu	129.309	130.834	135.491	1,2	3,6
Rize	81.334	82.291	84.225	1,2	2,4
Sakarya	240.825	241.543	245.745	0,3	1,7
Samsun	302.510	306.517	315.674	1,3	3,0
Siirt	24.687	25.464	26.888	3,1	5,6
Sinop	44.961	45.880	47.606	2,0	3,8
Sivas	115.186	116.546	120.450	1,2	3,3
Tekirdağ	276.193	283.041	289.696	2,5	2,4
Tokat	102.076	103.123	106.231	1,0	3,0
Trabzon	172.667	174.651	178.898	1,1	2,4
Tunceli	12.262	12.213	12.603	-0,4	3,2
Şanlıurfa	313.168	315.921	315.003	0,9	-0,3
Uşak	87.756	88.763	90.970	1,1	2,5
Van	120.812	122.528	125.980	1,4	2,8
Yozgat	89.559	90.012	91.450	0,5	1,6
Zonguldak	119.011	117.723	118.951	-1,1	1,0
Aksaray	89.189	92.155	94.474	3,3	2,5
Bayburt	11.362	11.339	11.657	-0,2	2,8
Karaman	52.848	53.240	54.717	0,7	2,8
Kırıkkale	54.718	54.971	56.831	0,5	3,4
Batman	62.371	64.374	66.357	3,2	3,1
Şırnak	67.278	63.873	54.214	-5,1	-15,1
Bartın	40.993	41.020	41.906	0,1	2,2
Ardahan	13.671	13.865	14.174	1,4	2,2
İğdir	31.831	30.660	28.972	-3,7	-5,5
Yalova	77.302	79.238	82.498	2,5	4,1
Karabük	60.074	60.154	62.351	0,1	3,7
Kilis	23.541	24.206	24.278	2,8	0,3
Osmaniye	94.195	95.968	98.379	1,9	2,5
Düzce	79.543	82.831	84.351	4,1	1,8
Toplam	21.763.014	21.776.409	22.240.704	0,1	2,1

Kaynak: GİB.

Tablo 14. Kurumlar Vergisi Faal Mükellef Sayıları

İller	Kurumlar Vergisi Faal Mükellef Sayıları			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Adana	154.492	163.881	172.990	6,1	5,6
Adıyaman	24.996	25.291	25.173	1,2	-0,5
Afyonkarahisar	45.171	46.728	47.734	3,4	2,2
Ağrı	15.935	16.658	16.704	4,5	0,3
Amasya	18.299	18.465	18.246	0,9	-1,2
Ankara	913.931	957.840	999.154	4,8	4,3
Antalya	308.121	320.384	328.942	4,0	2,7
Artvin	10.985	11.160	11.528	1,6	3,3
Aydın	81.364	84.879	86.137	4,3	1,5
Balıkesir	63.776	66.568	69.393	4,4	4,2
Bilecik	11.649	11.959	12.043	2,7	0,7
Bingöl	15.046	16.050	16.942	6,7	5,6
Bitlis	12.701	13.137	13.639	3,4	3,8
Bolu	22.442	22.619	23.000	0,8	1,7
Burdur	20.409	20.713	21.164	1,5	2,2
Bursa	296.527	316.527	334.823	6,7	5,8
Çanakkale	35.729	37.167	39.188	4,0	5,4
Çankırı	8.004	8.663	8.905	8,2	2,8
Çorum	26.966	28.233	29.266	4,7	3,7
Denizli	80.220	84.140	87.882	4,9	4,4
Diyarbakır	88.343	88.283	85.151	-0,1	-3,5
Edirne	26.234	26.872	28.249	2,4	5,1
Elazığ	36.340	37.825	38.294	4,1	1,2
Erzincan	11.051	11.777	12.336	6,6	4,7
Erzurum	33.079	33.801	34.263	2,2	1,4
Eskişehir	70.569	74.882	76.921	6,1	2,7
Gaziantep	134.549	145.973	154.558	8,5	5,9
Giresun	21.880	22.074	22.316	0,9	1,1
Gümüşhane	5.777	6.018	6.171	4,2	2,5
Hakkari	9.382	9.524	10.208	1,5	7,2
Hatay	99.658	105.288	104.594	5,6	-0,7
Isparta	31.077	32.340	33.191	4,1	2,6
İçel	146.137	154.633	163.748	5,8	5,9
İstanbul	3.051.147	3.168.059	3.329.867	3,8	5,1
İzmir	524.662	541.617	558.823	3,2	3,2
Kars	8.550	8.869	9.168	3,7	3,4
Kastamonu	17.092	17.685	17.888	3,5	1,1
Kayseri	111.625	117.834	123.513	5,6	4,8
Kırklareli	21.987	22.622	22.766	2,9	0,6
Kırşehir	11.166	11.574	11.885	3,7	2,7
Kocaeli	190.757	191.727	194.122	0,5	1,2
Konya	179.754	186.441	189.023	3,7	1,4
Kütahya	27.663	27.903	27.924	0,9	0,1
Malatya	40.343	42.373	43.723	5,0	3,2
Manisa	68.171	71.693	74.226	5,2	3,5
Kahramanmaraş	47.074	52.296	54.268	11,1	3,8
Mardin	46.640	46.798	48.460	0,3	3,6
Muğla	118.549	120.584	120.775	1,7	0,2
Muş	14.445	14.792	14.290	2,4	-3,4
Nevşehir	26.950	28.668	29.133	6,4	1,6
Niğde	15.453	16.053	16.571	3,9	3,2

Tablo 14. Kurumlar Vergisi Faal Mükellef Sayıları (Devam)

İller	Kurumlar Vergisi Faal Mükellef Sayıları			Değişim (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Ordu	30.923	31.589	32.362	2,2	2,4
Rize	21.976	21.913	22.235	-0,3	1,5
Sakarya	70.275	71.674	73.269	2,0	2,2
Samsun	67.812	71.980	75.024	6,1	4,2
Siirt	9.071	9.521	10.257	5,0	7,7
Sinop	9.410	9.569	9.599	1,7	0,3
Sivas	33.108	34.626	35.977	4,6	3,9
Tekirdağ	78.488	82.694	86.071	5,4	4,1
Tokat	23.477	24.352	24.995	3,7	2,6
Trabzon	52.920	55.752	57.633	5,4	3,4
Tunceli	3.090	3.184	3.318	3,0	4,2
Şanlıurfa	82.393	87.606	86.903	6,3	-0,8
Uşak	21.061	21.950	23.066	4,2	5,1
Van	48.745	52.315	55.990	7,3	7,0
Yozgat	20.300	20.538	20.544	1,2	0,0
Zonguldak	29.254	28.956	29.584	-1,0	2,2
Aksaray	26.118	26.771	27.544	2,5	2,9
Bayburt	3.051	3.235	3.455	6,0	6,8
Karaman	15.492	16.049	16.155	3,6	0,7
Kırıkkale	15.080	15.001	15.105	-0,5	0,7
Batman	31.631	32.828	33.420	3,8	1,8
Şırnak	28.411	29.031	28.856	2,2	-0,6
Bartın	7.808	7.818	7.494	0,1	-4,1
Ardahan	2.757	2.851	3.072	3,4	7,8
İğdir	10.025	9.761	9.611	-2,6	-1,5
Yalova	22.734	23.299	24.558	2,5	5,4
Karabük	14.439	14.360	14.288	-0,5	-0,5
Kilis	5.460	6.031	6.609	10,5	9,6
Osmaniye	22.247	23.027	23.275	3,5	1,1
Düzce	26.117	26.223	26.446	0,4	0,9
Toplam	8.236.540	8.572.444	8.905.993	4,1	3,9

Kaynak: GİB.

Tablo 15. Dış Ticaret Göstergeleri

(Bin Dolar)

İller	İhracat			İthalat			Dış Ticaret Hacmi		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Adana	1.683.497	1.607.018	1.822.782	2.048.362	1.803.482	2.171.932	3.731.859	3.410.501	3.994.714
Adıyaman	542.820	338.329	131.623	42.898	51.820	89.072	585.717	390.150	220.695
Afyonkarahisar	301.839	296.187	318.463	54.508	121.148	121.490	356.348	417.335	439.953
Ağrı	87.645	52.134	43.092	99.832	144.691	192.477	187.476	196.825	235.569
Amasya	88.856	76.165	92.477	28.040	44.052	39.609	116.896	120.218	132.086
Ankara	7.048.777	6.463.475	6.740.237	9.710.506	10.837.711	12.516.382	16.759.283	17.301.186	19.256.618
Antalya	961.270	997.112	1.240.524	976.463	1.124.060	1.119.134	1.937.733	2.121.172	2.359.659
Artvin	64.684	55.859	52.065	28.050	24.746	35.324	92.735	80.605	87.389
Aydın	636.340	617.679	702.007	271.479	271.682	247.579	907.819	889.361	949.586
Balıkesir	517.418	519.260	537.182	450.210	414.317	410.331	967.628	933.577	947.513
Bilecik	124.400	77.231	88.157	142.916	146.024	148.916	267.315	223.255	237.073
Bingöl	3.559	1.202	1.688	733	1.368	16.555	4.292	2.570	18.243
Bitlis	3.534	2.666	3.989	1.776	19.245	11.405	5.310	21.911	15.394
Bolu	119.249	133.045	141.399	186.009	153.815	202.674	305.258	286.860	344.074
Burdur	201.631	178.941	197.309	33.313	46.508	55.614	234.945	225.449	252.923
Bursa	8.634.502	9.765.910	10.535.563	8.050.555	8.710.001	9.121.733	16.685.057	18.475.910	19.657.297
Çanakkale	129.299	108.595	124.739	70.407	74.856	78.424	199.706	183.451	203.163
Çankırı	67.570	78.791	148.632	76.394	95.069	143.873	143.963	173.860	292.504
Çorum	338.329	201.021	171.952	291.622	216.803	214.880	629.951	417.824	386.832
Denizli	2.516.246	2.403.335	2.677.119	1.902.001	1.666.338	2.009.358	4.418.247	4.069.673	4.686.478
Diyarbakır	186.820	158.300	206.138	59.709	77.458	89.417	246.529	235.758	295.555
Edirne	36.943	39.318	46.176	76.079	72.791	100.659	113.022	112.109	146.835
Elazığ	170.540	252.862	321.629	28.106	51.851	77.328	198.646	304.713	398.958
Erzincan	6.251	9.219	10.587	8.477	6.949	8.667	14.728	16.168	19.254
Erzurum	19.941	17.516	17.055	38.035	30.659	39.950	57.975	48.175	57.005
Eskişehir	837.039	862.054	902.210	706.613	741.199	820.599	1.543.652	1.603.253	1.722.809
Gaziantep	6.330.321	6.418.991	6.607.631	4.884.123	4.816.682	5.237.748	11.214.445	11.235.673	11.845.379
Giresun	191.738	167.067	155.045	14.022	14.695	16.207	205.760	181.762	171.252
Gümüşhane	27	37	51.258	1.305	157	140	1.332	193	51.398
Hakkari	185.794	23.588	71.881	1.557	3.286	51.607	187.351	26.874	123.488
Hatay	1.826.646	1.744.917	2.333.958	3.232.425	2.570.899	3.852.340	5.059.071	4.315.816	6.186.298
Isparta	127.397	151.733	191.022	47.292	94.974	103.727	174.689	246.707	294.749
Mersin	1.407.323	1.493.352	1.519.075	1.189.500	1.180.640	1.341.081	2.596.822	2.673.992	2.860.157
İstanbul	77.009.984	76.071.914	81.462.376	118.040.297	116.097.055	134.677.321	195.050.281	192.168.969	216.139.697
İzmir	8.108.513	8.330.122	9.254.403	8.695.609	8.811.052	9.851.423	16.804.121	17.141.174	19.105.826
Kars	-	136	361	1.323	2.580	4.322	1.323	2.716	4.683
Kastamonu	42.993	43.396	125.745	159.071	151.934	217.284	202.064	195.330	343.029
Kayseri	1.583.302	1.527.163	1.642.356	1.471.654	1.459.759	1.806.268	3.054.957	2.986.922	3.448.624
Kırklareli	506.583	187.062	158.477	122.454	369.182	155.584	629.037	556.244	314.061
Kırşehir	169.697	167.995	189.436	192.480	211.476	285.627	362.178	379.470	475.063
Kocaeli	7.402.941	6.527.579	8.095.543	8.439.894	8.063.742	11.561.881	15.842.835	14.591.321	19.657.424
Konya	1.353.104	1.314.877	1.548.194	1.167.120	1.008.981	1.047.437	2.520.224	2.323.858	2.595.632
Kütahya	170.058	181.183	217.400	156.577	131.248	194.082	326.634	312.431	411.482
Malatya	250.865	250.631	238.277	69.886	86.187	145.429	320.752	336.817	383.706
Manisa	1.839.282	1.874.348	1.989.714	3.303.398	2.702.136	3.148.000	5.142.680	4.576.484	5.137.714
Kahramanmaraş	793.041	873.848	955.209	1.043.291	1.294.434	1.385.915	1.836.331	2.168.282	2.341.124
Mardin	882.828	877.922	910.275	101.307	93.541	148.546	984.135	971.463	1.058.821
Muğla	382.696	415.397	448.290	142.105	192.768	275.579	524.800	608.165	723.869
Muş	868	496	7.128	2.494	5.069	1.117	3.363	5.565	8.245
Nevşehir	35.919	50.061	61.151	44.500	40.474	34.307	80.419	90.535	95.458

Tablo 15. Dış Ticaret Göstergeleri (Devam)

(Bin Dolar)

İller	İhracat			İthalat			Dış Ticaret Hacmi		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Niğde	54.593	58.810	60.385	27.237	37.008	54.569	81.830	95.819	114.954
Ordu	220.821	163.226	224.981	49.515	40.196	65.264	270.336	203.422	290.244
Rize	193.989	160.692	160.532	20.111	19.911	10.622	214.100	180.603	171.154
Sakarya	1.943.278	2.553.889	5.249.859	1.488.594	2.113.319	3.086.475	3.431.872	4.667.208	8.336.335
Samsun	398.436	367.592	462.982	670.485	589.776	792.714	1.068.921	957.367	1.255.695
Siirt	12.112	125.769	27.980	7.303	92.832	12.969	19.414	218.600	40.949
Sinop	19.530	21.272	19.591	10.524	11.119	6.823	30.054	32.391	26.414
Sivas	77.933	80.161	92.322	60.369	69.673	58.850	138.302	149.835	151.173
Tekirdağ	828.449	982.344	1.090.919	813.994	933.738	1.066.232	1.642.443	1.916.082	2.157.152
Tokat	22.831	17.433	17.780	25.793	19.310	24.076	48.624	36.743	41.856
Trabzon	1.545.160	1.341.863	1.197.254	125.670	85.902	71.796	1.670.830	1.427.765	1.269.050
Tunceli	237	131	520	486	279	3.317	723	410	3.837
Şanlıurfa	272.258	190.804	153.796	167.880	164.832	157.573	440.138	355.636	311.369
Uşak	224.668	249.903	249.688	200.308	199.426	250.273	424.977	449.328	499.961
Van	20.342	38.465	41.799	30.359	56.500	69.057	50.701	94.965	110.857
Yozgat	15.497	21.447	12.737	14.652	32.483	31.794	30.149	53.930	44.531
Zonguldak	201.749	240.915	323.808	995.471	757.746	1.302.354	1.197.221	998.661	1.626.162
Aksaray	78.717	79.857	98.849	62.774	50.654	49.978	141.491	130.511	148.826
Bayburt	7.361	6.912	117	4.027	13.148	583	11.388	20.060	700
Karaman	299.821	306.451	322.015	133.801	143.052	134.770	433.622	449.503	456.786
Kırıkkale	16.625	19.913	19.125	13.451	17.447	9.143	30.076	37.360	28.268
Batman	32.104	26.381	37.262	31.128	38.633	159.426	63.233	65.014	196.689
Şırnak	500.002	407.324	471.547	12.910	33.435	32.275	512.913	440.759	503.822
Bartın	9.570	13.806	20.334	11.908	12.137	14.298	21.478	25.943	34.632
Ardahan	1.054	1.835	2.055	156	337	96	1.210	2.172	2.152
Iğdır	132.002	96.697	103.870	14.051	16.833	26.879	146.053	113.530	130.749
Yalova	255.442	357.613	379.388	202.208	178.109	206.255	457.650	535.722	585.643
Karabük	214.945	245.163	326.127	520.438	456.295	721.194	735.382	701.458	1.047.321
Kilis	82.168	105.204	71.337	41.542	34.808	29.096	123.711	140.012	100.434
Osmaniye	136.710	142.070	162.682	752.249	600.859	659.842	888.959	742.929	822.524
Düzce	89.500	98.466	108.370	96.905	79.208	87.459	186.405	177.675	195.829
Toplam	143.838.871	142.529.584	157.019.765	207.234.359	198.618.235	233.799.619	351.073.230	341.147.819	390.819.384

Kaynak: TÜİK.

Tablo 16. İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı, (2016, 2017)

İller	Toplam		İl ve İlçe Merkezleri		Belde ve Köyler		Yıllık Nüfus Artış Hızı ⁽¹⁾ [%]	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2015-2016	2016-2017
Adana	2.201.670	2.216.475	2.201.670	2.216.475	-	-	8,4	6,7
Adıyaman	610.484	615.076	404.702	414.025	205.782	201.051	12,7	7,5
Afyonkarahisar	714.523	715.693	417.851	422.268	296.672	293.425	7,7	1,6
Ağrı	542.255	536.285	305.406	305.531	236.849	230.754	-9,1	-11,1
Aksaray	396.673	402.404	261.817	279.254	134.856	123.150	25,9	14,3
Amasya	326.351	329.888	232.041	237.142	94.310	92.746	12,9	10,8
Ankara	5.346.518	5.445.026	5.346.518	5.445.026	-	-	14,3	18,3
Antalya	2.328.555	2.364.396	2.328.555	2.364.396	-	-	17,4	15,3
Ardahan	98.335	97.096	38.181	38.162	60.154	58.934	-9,4	-12,7
Artvin	168.068	166.143	99.826	104.578	68.242	61.565	-1,8	-11,5
Aydın	1.068.260	1.080.839	1.068.260	1.080.839	-	-	13,9	11,7
Balıkesir	1.196.176	1.204.824	1.196.176	1.204.824	-	-	8,0	7,2
Bartın	192.389	193.577	80.556	83.120	111.833	110.457	8,8	6,2
Batman	576.899	585.252	453.730	462.893	123.169	122.359	18,0	13,9
Bayburt	90.154	80.417	55.670	49.603	34.484	30.814	137,8	-114,3
Bilecik	218.297	221.693	174.671	179.248	43.626	42.445	27,6	15,4
Bingöl	269.560	273.354	167.917	175.824	101.643	97.530	8,9	14,0
Bitlis	341.225	341.474	197.747	199.202	143.478	142.272	2,3	0,7
Bolu	299.896	303.184	213.544	218.001	86.352	85.183	29,8	10,9
Burdur	261.401	264.779	175.427	181.030	85.974	83.749	11,8	12,8
Bursa	2.901.396	2.936.803	2.901.396	2.936.803	-	-	20,5	12,1
Çanakkale	519.793	530.417	308.141	319.786	211.652	210.631	12,5	20,2
Çankırı	183.880	186.074	129.628	133.056	54.252	53.018	16,1	11,9
Çorum	527.863	528.422	388.789	392.654	139.074	135.768	5,1	1,1
Denizli	1.005.687	1.018.735	1.005.687	1.018.735	-	-	12,3	12,9
Diyarbakır	1.673.119	1.699.901	1.673.119	1.699.901	-	-	11,4	15,9
Düzce	370.371	377.610	235.697	244.068	134.674	133.542	27,3	19,4
Edirne	401.701	406.855	290.723	298.264	110.978	108.591	-2,1	12,7
Elazığ	578.789	583.671	446.023	452.615	132.766	131.056	7,8	8,4
Erzincan	226.032	231.511	130.304	130.224	95.728	101.287	13,9	24,0
Erzurum	762.021	760.476	762.021	760.476	-	-	-0,4	-2,0
Eskişehir	844.842	860.620	844.842	860.620	-	-	21,7	18,5
Gaziantep	1.974.244	2.005.515	1.974.244	2.005.515	-	-	21,7	15,7
Giresun	444.467	437.393	292.614	290.637	151.853	146.756	40,8	-16,0
Gümüşhane	172.034	170.173	121.533	122.805	50.501	47.368	127,4	-10,9
Hakkari	267.813	275.761	146.538	150.058	121.275	125.703	-40,1	29,2
Hatay	1.555.165	1.575.226	1.555.165	1.575.226	-	-	14,0	12,8
İğdir	192.785	194.775	108.204	110.240	84.581	84.535	1,8	10,3
Isparta	427.324	433.830	307.162	315.533	120.162	118.297	13,1	15,1
İstanbul	14.804.116	15.029.231	14.804.116	15.029.231	-	-	10,0	15,1
İzmir	4.223.545	4.279.677	4.223.545	4.279.677	-	-	13,1	13,2
Kahramanmaraş	1.112.634	1.127.623	1.112.634	1.127.623	-	-	14,5	13,4
Karabük	242.347	244.453	184.413	186.450	57.934	58.003	22,4	8,7
Karaman	245.610	246.672	180.165	182.510	65.445	64.162	14,0	4,3
Kars	289.786	287.654	133.528	135.948	156.258	151.706	-9,9	-7,4
Kastamonu	376.945	372.373	236.363	233.814	140.582	138.559	11,5	-12,2
Kayseri	1.358.980	1.376.722	1.358.980	1.376.722	-	-	13,3	13,0
Kırıkkale	277.984	278.749	243.895	245.749	34.089	33.000	28,1	2,7
Kırklareli	351.684	356.050	248.017	253.754	103.667	102.296	13,5	12,3
Kırşehir	229.975	234.529	178.324	184.445	51.651	50.084	19,4	19,6
Kilis	130.825	136.319	97.561	102.168	33.264	34.151	1,3	41,1

Tablo 16. İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı, (2016, 2017) (Devam)

İller	Toplam		İl ve İlçe Merkezleri		Belde ve Köyler		Yıllık Nüfus Artış Hızı ⁽¹⁾ [%]	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2015-2016	2016-2017
Kocaeli	1.830.772	1.883.270	1.830.772	1.883.270	-	-	28,1	28,3
Konya	2.161.303	2.180.149	2.161.303	2.180.149	-	-	14,3	8,7
Kütahya	573.642	572.256	399.598	402.348	174.044	169.908	3,8	-2,4
Malatya	781.305	786.676	781.305	786.676	-	-	10,8	6,9
Manisa	1.396.945	1.413.041	1.396.945	1.413.041	-	-	11,9	11,5
Mardin	796.237	809.719	796.237	809.719	-	-	-0,4	16,8
Mersin	1.773.852	1.793.931	1.773.852	1.793.931	-	-	16,3	11,3
Muğla	923.773	938.751	923.773	938.751	-	-	16,3	16,1
Muş	406.501	404.544	164.669	168.023	241.832	236.521	-5,5	-4,8
Nevşehir	290.895	292.365	178.976	182.965	111.919	109.400	14,3	5,0
Niğde	351.468	352.727	196.220	199.485	155.248	153.242	15,4	3,6
Ordu	750.588	742.341	750.588	742.341	-	-	29,3	-11,0
Osmaniye	522.175	527.724	397.944	405.036	124.231	122.688	18,0	10,6
Rize	331.048	331.041	221.040	222.418	110.008	108.623	6,3	0,0
Sakarya	976.948	990.214	976.948	990.214	-	-	24,6	13,5
Samsun	1.295.927	1.312.990	1.295.927	1.312.990	-	-	12,5	13,1
Siirt	322.664	324.394	206.917	209.390	115.747	115.004	7,2	6,2
Sinop	205.478	207.427	119.258	118.692	86.220	88.735	6,6	9,4
Sivas	621.224	621.301	458.656	464.455	162.568	156.846	4,2	0,1
Şanlıurfa	1.940.627	1.985.753	1.940.627	1.985.753	-	-	25,2	23,0
Şırnak	483.788	503.236	298.332	311.887	185.456	191.349	-13,1	39,4
Tekirdağ	972.875	1.005.463	972.875	1.005.463	-	-	36,6	32,9
Tokat	602.662	602.086	387.205	389.603	215.457	212.483	14,5	-1,0
Trabzon	779.379	786.326	779.379	786.326	-	-	14,2	8,9
Tunceli	82.193	82.498	53.572	54.382	28.621	28.116	-46,2	3,7
Uşak	358.736	364.971	253.733	258.744	105.003	106.227	16,0	17,2
Van	1.100.190	1.106.891	1.100.190	1.106.891	-	-	3,5	6,1
Yalova	241.665	251.203	175.319	181.036	66.346	70.167	36,5	38,7
Yozgat	421.041	418.650	268.324	269.334	152.717	149.316	3,8	-5,7
Zonguldak	597.524	596.892	367.628	371.071	229.896	225.821	2,7	-1,1
Toplam	79.814.871	80.810.525	73.671.748	74.761.132	6.143.123	6.049.393	13,5	12,4

Kaynak: TÜİK.

(1) Yıllık nüfus artış hızları hesaplanırken son yıl idari bölünüş yapısı dikkate alınmıştır.

(-): Bilgi yoktur.

Tablo 17. Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Nüfus Yoğunluğu (2017)

İller	Toplam			İl ve İlçe Merkezleri			Belde ve Köyler			Nüfus Yoğunluğu
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
Adana	2.216.475	1.108.939	1.107.536	2.216.475	1.108.939	1.107.536	-	-	-	159
Adıyaman	615.076	309.551	305.525	414.025	207.858	206.167	201.051	101.693	99.358	87
Afyonkarahisar	715.693	354.438	361.255	422.268	208.565	213.703	293.425	145.873	147.552	50
Ağrı	536.285	277.979	258.306	305.531	157.699	147.832	230.754	120.280	110.474	47
Aksaray	402.404	200.233	202.171	279.254	138.862	140.392	123.150	61.371	61.779	53
Amasya	329.888	164.394	165.494	237.142	118.437	118.705	92.746	45.957	46.789	58
Ankara	5.445.026	2.702.492	2.742.534	5.445.026	2.702.492	2.742.534	-	-	-	222
Antalya	2.364.396	1.192.582	1.171.814	2.364.396	1.192.582	1.171.814	-	-	-	114
Ardahan	97.096	50.317	46.779	38.162	20.057	18.105	58.934	30.260	28.674	20
Artvin	166.143	83.524	82.619	104.578	52.404	52.174	61.565	31.120	30.445	23
Aydın	1.080.839	539.726	541.113	1.080.839	539.726	541.113	-	-	-	138
Balıkesir	1.204.824	602.275	602.549	1.204.824	602.275	602.549	-	-	-	84
Bartın	193.577	95.760	97.817	83.120	40.456	42.664	110.457	55.304	55.153	93
Batman	585.252	293.843	291.409	462.893	232.387	230.506	122.359	61.456	60.903	126
Bayburt	80.417	40.980	39.437	49.603	25.560	24.043	30.814	15.420	15.394	22
Bilecik	221.693	116.528	105.165	179.248	95.213	84.035	42.445	21.315	21.130	52
Bingöl	273.354	139.182	134.172	175.824	88.964	86.860	97.530	50.218	47.312	33
Bitlis	341.474	176.501	164.973	199.202	103.372	95.830	142.272	73.129	69.143	49
Bolu	303.184	150.383	152.801	218.001	107.838	110.163	85.183	42.545	42.638	36
Burdur	264.779	133.026	131.753	181.030	92.027	89.003	83.749	40.999	42.750	39
Bursa	2.936.803	1.470.341	1.466.462	2.936.803	1.470.341	1.466.462	-	-	-	282
Çanakkale	530.417	269.160	261.257	319.786	161.670	158.116	210.631	107.490	103.141	53
Çankırı	186.074	93.427	92.647	133.056	67.017	66.039	53.018	26.410	26.608	25
Çorum	528.422	261.605	266.817	392.654	194.307	198.347	135.768	67.298	68.470	41
Denizli	1.018.735	507.543	511.192	1.018.735	507.543	511.192	-	-	-	87
Diyarbakır	1.699.901	857.070	842.831	1.699.901	857.070	842.831	-	-	-	113
Düzce	377.610	188.855	188.755	244.068	122.001	122.067	133.542	66.854	66.688	147
Edirne	406.855	206.342	200.513	298.264	151.014	147.250	108.591	55.328	53.263	67
Elazığ	583.671	290.692	292.979	452.615	225.394	227.221	131.056	65.298	65.758	69
Erzincan	231.511	118.591	112.920	130.224	63.858	66.366	101.287	54.733	46.554	20
Erzurum	760.476	379.227	381.249	760.476	379.227	381.249	-	-	-	30
Eskişehir	860.620	429.078	431.542	860.620	429.078	431.542	-	-	-	62
Gaziantep	2.005.515	1.012.992	992.523	2.005.515	1.012.992	992.523	-	-	-	294
Giresun	437.393	217.251	220.142	290.637	143.805	146.832	146.756	73.446	73.310	64
Gümüşhane	170.173	86.097	84.076	122.805	61.399	61.406	47.368	24.698	22.670	26
Hakkari	275.761	148.490	127.271	150.058	80.302	69.756	125.703	68.188	57.515	38
Hatay	1.575.226	790.209	785.017	1.575.226	790.209	785.017	-	-	-	270
İğdir	194.775	100.268	94.507	110.240	56.303	53.937	84.535	43.965	40.570	54
Isparta	433.830	218.617	215.213	315.533	160.050	155.483	118.297	58.567	59.730	52
İstanbul	15.029.231	7.529.491	7.499.740	15.029.231	7.529.491	7.499.740	-	-	-	2.892
İzmir	4.279.677	2.133.548	2.146.129	4.279.677	2.133.548	2.146.129	-	-	-	356
Kahramanmaraş	1.127.623	572.111	555.512	1.127.623	572.111	555.512	-	-	-	79
Karabük	244.453	122.999	121.454	186.450	91.526	94.924	58.003	31.473	26.530	59
Karaman	246.672	123.370	123.302	182.510	91.025	91.485	64.162	32.345	31.817	28
Kars	287.654	149.481	138.173	135.948	70.472	65.476	151.706	79.009	72.697	28
Kastamonu	372.373	184.289	188.084	233.814	115.701	118.113	138.559	68.588	69.971	28
Kayseri	1.376.722	689.595	687.127	1.376.722	689.595	687.127	-	-	-	81
Kırıkkale	278.749	139.602	139.147	245.749	122.846	122.903	33.000	16.756	16.244	61
Kırklareli	356.050	181.945	174.105	253.754	129.835	123.919	102.296	52.110	50.186	57
Kırşehir	234.529	116.969	117.560	184.445	92.064	92.381	50.084	24.905	25.179	37
Kilis	136.319	69.352	66.967	102.168	50.876	51.292	34.151	18.476	15.675	95

Tablo 17. Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Nüfus Yoğunluğu (2017) (Devam)

İller	Toplam			İl ve İlçe Merkezleri			Belde ve Köyler			Nüfus Yoğunluğu
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
Kocaeli	1.883.270	953.145	930.125	1.883.270	953.145	930.125	-	-	-	521
Konya	2.180.149	1.081.718	1.098.431	2.180.149	1.081.718	1.098.431	-	-	-	56
Kütahya	572.256	282.661	289.595	402.348	199.378	202.970	169.908	83.283	86.625	48
Malatya	786.676	391.869	394.807	786.676	391.869	394.807	-	-	-	67
Manisa	1.413.041	710.378	702.663	1.413.041	710.378	702.663	-	-	-	108
Mardin	809.719	406.320	403.399	809.719	406.320	403.399	-	-	-	92
Mersin	1.793.931	895.374	898.557	1.793.931	895.374	898.557	-	-	-	116
Muğla	938.751	478.950	459.801	938.751	478.950	459.801	-	-	-	73
Muş	404.544	205.658	198.886	168.023	84.942	83.081	236.521	120.716	115.805	50
Nevşehir	292.365	144.219	148.146	182.965	89.419	93.546	109.400	54.800	54.600	54
Niğde	352.727	176.194	176.533	199.485	101.810	97.675	153.242	74.384	78.858	48
Ordu	742.341	371.061	371.280	742.341	371.061	371.280	-	-	-	125
Osmaniye	527.724	266.480	261.244	405.036	202.911	202.125	122.688	63.569	59.119	169
Rize	331.041	164.978	166.063	222.418	110.399	112.019	108.623	54.579	54.044	84
Sakarya	990.214	496.488	493.726	990.214	496.488	493.726	-	-	-	205
Samsun	1.312.990	649.524	663.466	1.312.990	649.524	663.466	-	-	-	145
Siirt	324.394	166.402	157.992	209.390	108.539	100.851	115.004	57.863	57.141	59
Sinop	207.427	103.071	104.356	118.692	58.228	60.464	88.735	44.843	43.892	36
Sivas	621.301	311.120	310.181	464.455	231.609	232.846	156.846	79.511	77.335	22
Şanlıurfa	1.985.753	999.299	986.454	1.985.753	999.299	986.454	-	-	-	106
Şırnak	503.236	263.831	239.405	311.887	161.537	150.350	191.349	102.294	89.055	70
Tekirdağ	1.005.463	516.496	488.967	1.005.463	516.496	488.967	-	-	-	159
Tokat	602.086	299.519	302.567	389.603	192.366	197.237	212.483	107.153	105.330	60
Trabzon	786.326	388.713	397.613	786.326	388.713	397.613	-	-	-	169
Tunceli	82.498	45.781	36.717	54.382	30.170	24.212	28.116	15.611	12.505	11
Uşak	364.971	181.898	183.073	258.744	130.623	128.121	106.227	51.275	54.952	68
Van	1.106.891	563.824	543.067	1.106.891	563.824	543.067	-	-	-	57
Yalova	251.203	125.569	125.634	181.036	89.718	91.318	70.167	35.851	34.316	297
Yozgat	418.650	208.841	209.809	269.334	134.816	134.518	149.316	74.025	75.291	30
Zonguldak	596.892	294.494	302.398	371.071	182.186	188.885	225.821	112.308	113.513	181
Toplam	80.810.525	40.535.135	40.275.390	74.761.132	37.470.193	37.290.939	6.049.393	3.064.942	2.984.451	105

Kaynak: TÜİK.

(-): Bilgi yoktur.

Tablo 18. Göç İstatistikleri (2017)

İller	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
Adana	2.216.475	49.509	62.834	-13.325	-5,99
Adıyaman	615.076	18.040	22.741	-4.701	-7,61
Afyonkarahisar	715.693	21.453	25.483	-4.030	-5,62
Ağrı	536.285	15.088	32.479	-17.391	-31,91
Aksaray	402.404	14.139	13.799	340	0,85
Amasya	329.888	14.326	14.675	-349	-1,06
Ankara	5.445.026	188.100	156.058	32.042	5,90
Antalya	2.364.396	87.232	72.178	15.054	6,39
Ardahan	97.096	5.284	7.154	-1.870	-19,08
Artvin	166.143	7.788	10.146	-2.358	-14,09
Aydın	1.080.839	41.352	35.339	6.013	5,58
Balıkesir	1.204.824	43.998	40.371	3.627	3,01
Bartın	193.577	8.759	8.144	615	3,18
Batman	585.252	19.889	22.323	-2.434	-4,15
Bayburt	80.417	5.648	15.820	-10.172	-118,97
Bilecik	221.693	11.744	9.359	2.385	10,82
Bingöl	273.354	11.979	11.941	38	0,14
Bitlis	341.474	12.989	19.097	-6.108	-17,73
Bolu	303.184	14.839	13.643	1.196	3,95
Burdur	264.779	12.745	11.786	959	3,63
Bursa	2.936.803	86.119	64.905	21.214	7,25
Çanakkale	530.417	26.088	20.540	5.548	10,51
Çankırı	186.074	13.849	13.504	345	1,86
Çorum	528.422	17.214	20.880	-3.666	-6,91
Denizli	1.018.735	28.855	25.466	3.389	3,33
Diyarbakır	1.699.901	40.493	48.983	-8.490	-4,98
Düzce	377.610	15.023	11.387	3.636	9,68
Edirne	406.855	19.125	15.999	3.126	7,71
Elazığ	583.671	20.406	22.054	-1.648	-2,82
Erzincan	231.511	15.162	14.210	952	4,12
Erzurum	760.476	26.624	37.358	-10.734	-14,02
Eskişehir	860.620	38.060	27.799	10.261	11,99
Gaziantep	2.005.515	47.431	50.485	-3.054	-1,52
Giresun	437.393	25.529	34.675	-9.146	-20,69
Gümüşhane	170.173	18.795	27.348	-8.553	-49,03
Hakkari	275.761	9.997	10.380	-383	-1,39
Hatay	1.575.226	33.745	40.623	-6.878	-4,36
İğdır	194.775	7.775	9.728	-1.953	-9,98
Isparta	433.830	18.222	18.818	-596	-1,37
İstanbul	15.029.231	416.587	422.559	-5.972	-0,40
İzmir	4.279.677	127.394	102.776	24.618	5,77
Kahramanmaraş	1.127.623	26.874	30.314	-3.440	-3,05
Karabük	244.453	14.740	14.399	341	1,40
Karaman	246.672	8.581	10.340	-1.759	-7,11
Kars	287.654	11.588	17.119	-5.531	-19,04
Kastamonu	372.373	18.729	20.052	-1.323	-3,55
Kayseri	1.376.722	38.958	36.863	2.095	1,52
Kırıkkale	278.749	13.434	14.112	-678	-2,43
Kırklareli	356.050	16.074	14.023	2.051	5,78
Kırşehir	234.529	10.840	11.329	-489	-2,08
Kilis	136.319	6.675	6.526	149	1,09
Kocaeli	1.883.270	87.796	60.258	27.538	14,73

Tablo 18. Göç İstatistikleri (2017) (Devam)

İller	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
Konya	2.180.149	53.007	56.594	-3.587	-1,64
Kütahya	572.256	17.172	20.393	-3.221	-5,61
Malatya	786.676	27.523	28.222	-699	-0,89
Manisa	1.413.041	40.257	36.021	4.236	3,00
Mardin	809.719	28.303	30.782	-2.479	-3,06
Mersin	1.793.931	54.492	55.393	-901	-0,50
Muğla	938.751	42.450	33.289	9.161	9,81
Muş	404.544	13.094	22.243	-9.149	-22,36
Nevşehir	292.365	11.006	12.076	-1.070	-3,65
Niğde	352.727	13.948	15.667	-1.719	-4,86
Ordu	742.341	28.111	40.305	-12.194	-16,29
Osmaniye	527.724	18.842	19.008	-166	-0,31
Rize	331.041	14.561	16.310	-1.749	-5,27
Sakarya	990.214	35.575	28.122	7.453	7,56
Samsun	1.312.990	43.709	42.422	1.287	0,98
Siirt	324.394	12.163	15.406	-3.243	-9,95
Sinop	207.427	11.015	10.086	929	4,49
Sivas	621.301	22.147	28.697	-6.550	-10,49
Şanlıurfa	1.985.753	40.058	52.648	-12.590	-6,32
Şırnak	503.236	19.672	15.186	4.486	8,95
Tekirdağ	1.005.463	55.391	34.658	20.733	20,84
Tokat	602.086	34.735	38.746	-4.011	-6,64
Trabzon	786.326	29.703	29.192	511	0,65
Tunceli	82.498	6.074	6.725	-651	-7,86
Uşak	364.971	13.909	10.420	3.489	9,61
Van	1.106.891	31.971	48.269	-16.298	-14,62
Yalova	251.203	15.754	10.719	5.035	20,25
Yozgat	418.650	19.074	23.498	-4.424	-10,51
Zonguldak	596.892	19.421	22.541	-3.120	-5,21
Toplam	80.810.525	2.684.820	2.684.820	0	0

Kaynak: TÜİK.

Tablo 19. Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları (2016'/2017)

İller ⁽⁴⁾	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim (Lise)			Genel Ortaöğretim ⁽²⁾			Mesleki ve Teknik Ortaöğretim ⁽³⁾		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	95,97	95,93	96,01	105,29	104,49	106,14	106,94	109,99	103,73	56,49	56,70	56,27	50,45	53,30	47,45
	91,16	91,08	91,24	95,68	95,60	95,76	82,54	82,69	82,38	40,16	38,24	42,19	42,38	44,46	40,20
Istanbul	95,66	95,50	95,83	107,12	106,21	108,07	118,27	120,38	116,02	59,20	61,89	56,33	59,07	58,49	59,69
	91,93	91,79	92,08	96,78	96,80	96,74	86,41	85,57	87,31	36,58	36,42	36,76	49,83	49,16	50,55
Tekirdağ	95,93	95,74	96,14	105,42	104,76	106,12	109,23	110,43	107,92	61,08	58,30	64,12	48,15	52,12	43,80
	91,84	91,69	91,99	96,35	96,50	96,20	83,91	83,61	84,24	42,59	39,23	46,28	41,32	44,38	37,97
Edirne	97,38	97,49	97,26	103,73	103,46	104,01	105,74	107,74	103,62	62,87	57,73	68,34	42,87	50,01	35,28
	91,18	91,07	91,28	94,82	94,58	95,06	87,55	87,87	87,22	50,27	44,46	56,45	37,28	43,40	30,77
Kırklareli	95,88	96,07	95,68	104,37	103,44	105,38	107,96	112,69	103,02	64,43	61,64	67,34	43,53	51,05	35,67
	91,53	91,32	91,75	95,79	95,15	96,47	87,61	89,10	86,06	50,42	46,25	54,77	37,20	42,85	31,29
Balıkesir	94,44	94,74	94,13	104,09	103,07	105,17	109,50	109,73	109,27	59,54	56,22	63,07	49,96	53,51	46,20
	90,71	90,83	90,58	96,77	96,60	96,95	87,70	86,67	88,79	44,73	40,73	48,99	42,96	45,94	39,80
Çanakkale	94,99	95,12	94,85	103,46	102,39	104,58	107,46	108,27	106,61	63,86	58,11	69,97	43,60	50,16	36,64
	89,90	89,72	90,09	95,27	94,93	95,62	87,69	87,84	87,53	49,57	43,94	55,55	38,12	43,90	31,97
Izmir	94,64	94,82	94,45	107,22	105,47	109,07	117,06	119,58	114,38	65,04	63,72	66,44	52,02	55,86	47,94
	90,01	90,01	90,01	96,25	95,95	96,57	87,19	86,25	88,19	44,07	40,45	47,91	43,13	45,80	40,28
Aydın	94,75	94,81	94,69	103,91	103,07	104,80	106,63	109,24	103,87	64,13	62,29	66,07	42,51	46,95	37,80
	91,05	90,88	91,22	96,44	96,16	96,75	86,68	86,70	86,65	49,39	45,62	53,37	37,29	41,08	33,28
Denizli	93,77	93,80	93,74	103,68	103,23	104,16	107,68	109,59	105,68	58,17	56,47	59,96	49,50	53,12	45,72
	89,50	89,30	89,70	95,86	95,75	95,98	88,52	87,84	89,24	44,70	41,55	48,00	43,82	46,28	41,25
Muğla	93,49	93,67	93,29	104,31	103,35	105,32	112,78	115,71	109,63	70,95	68,50	73,57	41,83	47,20	36,06
	89,91	89,78	90,06	95,74	95,28	96,25	86,63	86,10	87,21	51,13	46,29	56,33	35,50	39,81	30,87
Manisa	94,33	94,45	94,21	103,90	103,15	104,71	105,20	107,65	102,58	52,49	48,93	56,27	52,70	58,72	46,32
	90,76	90,58	90,96	96,83	96,56	97,12	85,56	85,33	85,80	40,37	36,04	44,96	45,20	49,29	40,85
Afyonkarahisar	94,17	94,39	93,94	103,13	102,31	103,98	100,65	103,41	97,76	52,93	52,11	53,78	47,72	51,30	43,97
	90,56	90,63	90,50	95,82	95,35	96,31	80,72	80,53	80,93	38,52	34,77	42,45	42,20	45,76	38,48
Kütahya	93,58	93,13	94,05	104,81	104,24	105,42	118,16	118,15	118,17	62,89	59,17	66,86	55,27	58,98	51,31
	90,53	90,11	90,97	97,71	97,98	97,42	93,91	93,32	94,54	46,32	42,81	50,05	47,59	50,51	44,48
Uşak	93,76	94,31	93,17	104,79	103,75	105,90	109,33	107,61	111,15	68,18	64,11	72,46	41,15	43,50	38,69
	89,52	89,53	89,52	96,42	95,86	97,02	88,23	85,05	91,58	52,28	47,21	57,61	35,96	37,84	33,98
Bursa	95,04	94,83	95,26	104,08	103,04	105,20	112,03	113,66	110,29	51,69	49,66	53,86	60,34	63,99	56,42
	90,07	89,86	90,28	96,17	96,16	96,18	88,69	88,71	88,67	37,97	35,76	40,34	50,72	52,94	48,33
Eskişehir	94,39	94,25	94,55	103,61	102,48	104,79	117,33	117,67	116,98	69,38	61,69	77,47	47,95	55,98	39,50
	90,51	90,14	90,92	96,18	96,05	96,31	94,10	94,33	93,87	54,65	48,28	61,36	39,45	46,05	32,51
Bilecik	92,52	92,36	92,68	104,01	103,24	104,83	119,28	122,38	115,98	54,32	51,11	57,73	64,96	71,27	58,24
	89,58	89,35	89,82	96,07	95,81	96,35	96,85	97,91	95,73	38,98	34,51	43,73	57,88	63,40	52,00
Kocaeli	94,70	94,35	95,07	105,87	104,78	107,04	120,16	122,41	117,76	60,23	58,81	61,75	59,93	63,60	56,02
	91,52	91,20	91,85	97,25	97,27	97,24	90,57	90,10	91,06	42,78	40,44	45,27	47,78	49,66	45,79
Sakarya	95,17	95,21	95,13	104,85	103,61	106,16	112,73	112,27	113,22	53,93	48,11	60,06	58,80	64,15	53,16
	91,22	91,25	91,20	96,56	96,48	96,65	88,58	88,32	88,86	41,25	37,21	45,50	47,33	51,11	43,36
Düzce	93,82	93,97	93,68	104,16	102,93	105,41	110,74	110,55	110,93	50,21	47,07	53,52	60,52	63,48	57,41
	91,07	91,06	91,08	96,71	96,45	96,98	87,13	86,80	87,47	37,32	33,92	40,91	49,80	52,88	46,56
Bolu	93,97	93,89	94,05	101,76	100,30	103,31	125,16	134,39	115,34	58,72	52,00	65,86	66,44	82,40	49,47
	90,52	89,99	91,09	95,50	95,00	96,03	100,00	100,00	93,23	45,10	40,27	50,23	57,78	71,68	43,01
Yalova	94,15	94,32	93,97	105,71	103,83	107,71	117,12	119,16	114,93	67,07	65,31	68,96	50,05	53,85	45,96
	90,01	90,09	89,93	96,37	96,02	96,74	90,09	91,09	89,01	49,68	47,50	52,01	40,41	43,59	37,00
Ankara	94,34	94,47	94,20	104,71	103,22	106,29	117,29	118,84	115,65	65,92	64,64	67,28	51,37	54,20	48,37
	90,86	90,73	91,00	96,64	96,32	96,98	92,26	91,68	92,88	48,35	45,76	51,07	43,92	45,91	41,81
Konya	93,68	93,69	93,67	103,79	103,03	104,59	106,75	108,27	105,17	51,80	54,31	49,20	54,95	53,96	55,97
	89,04	88,97	89,11	95,69	95,55	95,84	84,67	83,91	85,47	36,59	36,82	36,35	48,08	47,09	49,12
Karaman	92,99	92,67	93,32	104,62	103,53	105,77	113,93	112,87	115,02	69,72	67,42	72,04	44,22	45,45	42,97
	90,07	89,58	90,58	96,98	96,76	97,20	90,23	87,97	92,51	51,58	47,81	55,40	38,64	40,16	37,11
Antalya	93,40	93,49	93,31	104,80	103,59	106,10	116,68	118,15	115,12	72,15	71,27	73,09	44,53	46,88	42,03
	89,17	88,96	89,39	95,38	95,12	95,66	87,88	86,78	89,04	50,40	47,03	53,98	37,47	39,75	35,06
Isparta	93,72	93,75	93,69	103,19	102,79	103,62	118,88	118,74	119,02	64,99	61,13	69,06	53,89	57,62	49,96
	89,23	88,91	89,58	95,47	95,49	95,45	96,77	95,41	98,21	50,62	46,22	55,26	46,15	49,20	42,95
Burdur	95,07	94,45	95,76	102,29	101,75	102,86	112,81	114,28	111,28	66,32	62,47	70,32	46,49	51,81	40,96
	87,51	86,78	88,30	93,06	92,57	93,59	91,85	91,73	91,97	51,57	46,93	56,39	40,28	44,80	35,58
Adana	95,41	95,55	95,25	105,36	104,94	105,81	104,12	108,06	99,98	59,03	57,61	60,52	45,08	50,45	39,46
	90,93	90,93	90,92	95,97	95,92	96,02	81,29	81,60	80,97	46,00	43,02	49,12	35,29	38,58	31,85
Mersin	95,54	95,55	95,52	105,20	104,69	105,73	106,17	107,65	104,60	56,81	54,96	58,77	49,37	52,70	45,83
	90,60	90,45	90,75	96,43	96,33	96,54	84,50	84,23	84,79	43,88	41,17	46,76	40,62	43,05	38,03
Hatay	94,76	94,79	94,74	103,13	102,55	103,72	99,12	102,00	96,11	52,21	51,73	52,72	46,91	50,27	43,39
	90,89	90,86	90,92	96,03	95,92	96,15	80,99	81,31	80,65	40,55	38,34	42,87	40,43	42,97	37,77
Kahramanmaraş	94,19	94,30	94,07	105,05	104,71	105,42	97,83	100,43	95,07	46,55	47,18	45,88	51,28	53,25	

Tablo 19. Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları (2016'/2017) (Devam)

İller	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim (Lise)			Genel Ortaöğretim ⁽²⁾			Mesleki ve Teknik Ortaöğretim ⁽³⁾		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Kırıkkale	95,00	94,31	95,72	104,51	104,21	104,81	115,71	120,05	111,18	52,67	49,38	56,11	63,04	70,68	55,06
	90,46	89,88	91,07	96,75	96,98	96,52	92,77	93,23	92,30	40,28	37,02	43,69	52,49	56,21	48,61
Aksaray	92,81	92,83	92,79	102,30	101,48	103,18	105,25	110,93	99,41	58,12	55,41	60,90	47,13	55,52	38,51
	88,96	88,93	88,99	94,74	94,38	95,12	85,00	88,57	81,33	43,05	38,94	47,28	41,95	49,64	34,05
Niğde	94,61	94,82	94,38	104,04	103,76	104,33	96,42	96,71	96,12	53,96	51,25	56,79	42,46	45,46	39,32
	91,15	91,26	91,04	96,90	96,67	97,14	80,01	78,09	82,02	42,35	38,01	46,88	37,66	40,08	35,14
Nevşehir	94,33	94,45	94,21	103,59	102,91	104,31	103,31	105,06	101,50	58,02	57,03	59,04	45,28	48,03	42,47
	89,82	89,96	89,67	96,58	96,11	97,08	84,92	83,96	85,90	44,53	41,69	47,45	40,38	42,27	38,45
Kırşehir	93,79	94,46	93,10	101,98	101,69	102,28	110,20	113,96	106,29	58,12	55,54	60,80	52,08	58,42	45,49
	89,61	89,87	89,34	95,01	94,83	95,20	91,54	92,31	90,75	46,43	43,30	49,68	45,11	49,00	41,07
Kayseri	94,37	94,27	94,48	104,58	103,49	105,73	112,77	114,54	110,92	57,69	55,93	59,52	55,08	58,61	51,40
	90,51	90,28	90,76	96,85	96,58	97,14	88,56	87,65	89,52	41,74	38,80	44,81	46,83	48,85	44,71
Sivas	94,38	94,57	94,19	104,65	103,58	105,78	111,37	115,05	107,60	60,83	60,09	61,59	50,54	54,96	46,01
	91,35	91,57	91,12	96,92	96,87	96,97	87,31	87,49	87,12	43,96	41,27	46,72	43,35	46,22	40,41
Yozgat	90,07	90,23	89,90	96,95	96,61	97,31	100,17	103,09	97,22	53,58	52,31	54,87	46,59	50,78	42,35
	86,83	86,90	86,76	90,40	90,36	90,43	80,26	79,80	80,74	40,03	35,63	44,48	40,23	44,17	36,25
Zonguldak	93,38	93,36	93,41	105,08	103,65	106,59	111,60	111,11	112,13	58,97	51,74	66,62	52,63	59,37	45,51
	90,90	90,81	91,01	97,70	97,58	97,83	90,27	89,66	90,92	45,83	39,53	52,50	44,44	50,13	38,42
Karabük	93,56	93,42	93,70	107,00	106,67	107,36	120,84	123,29	118,17	67,33	63,65	71,32	53,51	59,64	46,85
	89,78	89,65	89,92	97,22	97,36	97,08	95,59	95,91	95,24	50,83	46,52	55,52	44,75	49,39	39,72
Bartın	94,11	93,88	94,34	106,59	105,36	107,96	113,30	111,10	115,54	50,02	46,04	54,07	63,28	65,07	61,47
	91,64	91,37	91,92	98,50	98,53	98,48	93,12	91,87	94,40	37,12	33,52	40,78	56,00	58,35	53,61
Kastamonu	93,77	94,57	92,95	105,85	103,74	108,04	117,29	116,71	117,89	57,43	51,01	64,03	59,86	65,70	53,86
	90,26	91,08	89,41	96,48	96,27	96,70	91,87	92,98	90,73	38,31	33,73	43,02	53,56	59,25	47,71
Çankırı	89,21	88,69	89,77	98,66	97,94	99,40	108,46	112,19	104,49	55,29	51,23	59,62	53,17	60,96	44,87
	85,69	85,09	86,35	90,28	89,75	90,81	83,70	83,58	83,82	38,46	32,63	44,67	45,24	50,95	39,15
Sinop	95,38	95,81	94,92	106,15	105,07	107,28	113,98	114,29	113,65	61,90	56,96	67,06	52,07	57,32	46,59
	91,66	91,79	91,53	97,13	96,96	97,31	89,98	89,61	90,38	44,16	39,68	48,84	45,82	49,93	41,53
Samsun	93,92	93,81	94,04	105,43	104,20	106,74	112,34	112,46	112,22	61,07	56,96	65,31	51,27	55,50	46,90
	90,84	90,60	91,09	97,73	97,55	97,94	88,90	88,39	89,42	45,21	41,28	49,28	43,68	47,11	40,14
Tokat	89,21	88,82	89,62	99,91	98,83	101,03	105,84	110,11	101,38	50,36	48,36	52,43	55,48	61,74	48,95
	85,44	84,93	85,99	91,02	90,77	91,28	85,16	87,14	83,09	37,45	34,52	40,50	47,71	52,61	42,60
Çorum	94,19	94,34	94,02	105,44	103,92	107,04	112,24	112,21	112,28	63,80	60,11	67,55	48,45	52,09	44,74
	90,05	89,92	90,19	96,15	95,86	96,47	86,25	85,18	87,35	46,36	42,81	49,97	39,90	42,37	37,38
Amasya	94,17	94,39	93,94	104,89	103,53	106,32	119,19	120,71	117,61	59,39	55,78	63,12	59,80	64,93	54,49
	90,82	90,72	90,92	97,60	97,40	97,80	96,67	97,16	96,16	45,41	41,58	49,37	51,26	55,58	46,79
Trabzon	93,86	93,64	94,09	104,12	104,12	104,13	119,17	119,13	119,21	59,55	58,13	61,01	59,62	61,00	58,20
	90,76	90,54	91,00	97,50	98,03	96,95	95,46	94,18	96,80	46,61	44,00	49,31	48,85	50,17	47,48
Ordu	90,99	90,95	91,03	101,44	100,53	102,40	104,81	105,75	103,84	47,55	43,51	51,73	57,26	62,24	52,11
	88,59	88,56	88,63	94,76	94,56	94,98	87,66	87,76	87,55	37,93	33,51	42,50	49,72	54,25	45,04
Giresun	88,65	88,93	88,36	97,31	96,65	98,00	108,24	109,53	106,86	52,08	48,23	56,17	56,16	61,31	50,69
	86,19	86,34	86,04	91,26	91,19	91,34	89,06	90,22	87,83	39,83	36,29	43,59	49,23	53,93	44,24
Rize	92,72	92,99	92,44	106,43	106,40	106,46	136,45	140,75	131,94	63,29	59,12	67,66	73,15	81,63	64,28
	90,05	90,29	89,79	98,02	99,12	96,88	100,00	100,00	100,00	45,84	42,31	49,55	56,97	63,05	50,60
Artvin	93,56	93,07	94,08	105,63	104,58	106,72	121,15	119,01	123,40	68,18	61,28	75,42	52,98	57,73	47,98
	90,97	90,99	90,95	98,24	98,39	98,08	96,58	95,54	97,66	52,18	47,42	57,18	44,40	48,13	40,48
Gümüşhane	60,48	59,67	61,30	66,13	65,89	66,38	74,13	74,83	73,39	40,02	41,99	37,90	34,12	32,83	35,50
	58,96	58,19	59,75	61,19	61,44	60,92	58,21	58,65	57,74	29,28	29,48	29,07	28,93	29,17	28,67
Erzurum	98,22	98,18	98,27	106,91	105,32	108,54	95,47	100,49	90,28	53,77	57,40	50,02	41,70	43,09	40,27
	92,36	92,46	92,26	95,41	95,04	95,78	72,62	73,81	71,40	39,22	38,92	39,52	33,41	34,89	31,88
Erzincan	93,27	93,45	93,09	104,15	102,60	105,77	114,66	118,35	110,81	59,21	57,40	61,11	55,45	60,95	49,70
	89,50	89,73	89,27	95,48	95,32	95,66	89,36	91,18	87,46	42,19	38,88	45,66	47,17	52,30	41,80
Bayburt	80,15	80,73	79,56	89,69	89,02	90,40	96,59	99,02	93,93	48,07	46,73	49,54	48,52	52,29	44,40
	77,59	77,96	77,22	82,41	82,67	82,13	77,08	77,57	76,55	35,58	32,86	38,54	41,50	44,70	38,01
Ağrı	103,65	103,42	103,89	112,47	112,25	112,71	66,19	69,09	63,13	37,16	38,41	35,84	29,03	30,68	27,29
	93,22	93,31	93,13	93,04	93,04	93,04	51,55	52,20	50,85	27,96	27,19	28,76	23,59	25,01	22,09
Kars	98,61	98,43	98,79	108,38	108,15	108,62	84,36	85,40	83,24	47,80	46,93	48,76	36,56	38,47	34,48
	92,85	92,90	92,81	96,38	96,28	96,49	67,17	65,83	68,63	35,60	32,53	38,96	31,56	33,29	29,67
İğdir	100,24	100,29	100,19	107,98	108,39	107,55	91,27	86,82	96,02	55,78	50,98	60,90	35,50	35,84	35,13
	93,55	93,78	93,32	95,09	95,24	94,94	73,82	68,53	79,47	43,85	37,57	50,55	29,98	30,97	28,92
Ardahan	96,74	97,52	95,96	107,61	107,58	107,65	100,14	99,61	100,72	44,39	41,02	48,03	55,76	58,59	52,70
	92,75	93,53	91,95	98,79	98,79	98,78	82,69	79,72	85,90	33,74	28,85	39,02	48,95	50,86	46,88
Malatya	94,41	94,42	94,40	105,41	104,56	106,30	119,37	123,59	114,94	61,18	62,27	60,03	58,20	61,32	54,91
	90,28	90,33	90,23	96,86	96,95	96,77	92,21	92,29	92,13	44,57	42,55	46,69	47,65	49,74	45,44
Elazığ	95,25	95,29	95,19	105,56	104,02	107,19	112,59	117,28	107,75	63,57	65,45	61,62	49,03	51,83	46,13
	90,96	90,95	90,97	96,85	96,46	97,25	87,34	88,32	86,33	47,08	46,01	48,19	40,26	42,31	38,13

Tablo 19. Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları (2016'/2017) (Devam)

İller	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim (Lise)			Genel Ortaöğretim ⁽²⁾			Mesleki ve Teknik Ortaöğretim ⁽³⁾		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Bingöl	95,61	95,26	95,98	107,75	107,61	107,89	100,63	106,67	94,17	56,43	62,73	49,70	44,20	43,94	44,47
	90,86	90,73	90,99	95,08	95,57	94,59	73,68	75,39	71,86	37,96	40,18	35,59	35,72	35,21	36,26
Tunceli	93,78	93,68	93,88	101,04	100,71	101,39	116,68	120,54	112,57	78,44	78,67	78,19	38,24	41,87	34,38
	90,36	90,01	90,71	94,77	95,27	94,25	85,18	85,78	84,54	57,28	55,24	59,46	27,90	30,54	25,08
Van	105,28	104,92	105,66	107,29	106,97	107,63	78,17	82,32	73,83	37,62	42,47	32,54	40,56	39,85	41,29
	94,70	94,71	94,68	92,45	92,57	92,34	58,67	59,46	57,84	25,73	26,70	24,70	32,94	32,76	33,14
Muş	103,67	103,27	104,11	107,25	106,40	108,14	66,86	74,42	58,94	29,72	33,57	25,68	37,14	40,84	33,25
	93,59	93,53	93,65	90,51	91,22	89,75	50,07	53,31	46,66	19,40	19,75	19,03	30,67	33,57	27,63
Bitis	101,02	100,91	101,13	106,98	106,54	107,47	81,30	93,42	68,47	46,75	56,13	36,82	34,55	37,29	31,65
	93,22	93,50	92,91	94,22	94,05	94,41	60,41	67,20	53,22	31,85	36,53	26,89	28,57	30,67	26,34
Hakkari	102,98	103,22	102,72	98,51	98,75	98,26	92,32	98,92	85,44	42,74	47,19	38,11	49,57	51,73	47,33
	91,60	92,21	90,95	86,94	87,62	86,25	63,24	62,96	63,52	25,78	24,29	27,34	37,46	38,68	36,19
Gaziantep	97,22	97,17	97,28	104,21	104,00	104,43	95,46	98,80	91,93	54,94	55,91	53,92	40,51	42,89	38,00
	92,07	92,04	92,09	95,65	95,65	95,66	75,81	75,41	76,24	41,73	39,61	43,96	34,09	35,80	32,28
Adıyaman	95,65	95,75	95,56	105,21	104,92	105,52	107,14	112,03	102,03	52,14	54,94	49,22	55,00	57,10	52,82
	90,30	90,35	90,24	96,70	96,54	96,87	82,27	81,36	83,21	36,56	34,97	38,22	45,70	46,38	44,99
Kilis	97,03	97,70	96,32	104,73	103,23	106,36	97,13	100,72	93,59	45,88	43,18	48,54	51,25	57,54	45,04
	89,78	89,91	89,64	94,91	94,06	95,83	77,02	77,18	76,88	33,23	27,61	38,76	43,80	49,57	38,11
Şanlıurfa	104,17	103,90	104,46	106,44	106,42	106,47	79,27	90,39	67,63	42,95	48,74	36,89	36,32	41,65	30,74
	94,74	94,86	94,62	92,42	92,80	92,02	60,07	65,98	53,88	30,03	31,81	28,18	30,03	34,17	25,70
Diyarbakır	100,27	100,38	100,15	106,03	105,87	106,20	92,21	99,50	84,55	47,21	52,79	41,34	45,00	46,70	43,21
	93,66	93,72	93,59	94,65	94,63	94,68	67,73	69,43	65,94	30,87	31,17	30,55	36,86	38,25	35,39
Mardin	101,13	100,92	101,36	105,74	105,05	106,44	87,30	96,40	77,93	49,99	55,42	44,41	37,30	40,98	33,52
	92,85	92,70	93,00	94,66	94,70	94,62	66,71	69,91	63,42	35,16	35,62	34,69	31,55	34,29	28,74
Batman	98,57	98,49	98,64	108,04	107,97	108,12	99,53	107,59	91,11	61,94	67,75	55,87	37,60	39,84	35,24
	92,49	92,47	92,51	95,91	95,77	96,05	72,02	72,97	71,03	43,72	43,77	43,67	28,30	29,19	27,36
Şırnak	105,00	105,59	104,38	107,22	106,40	108,09	79,68	87,68	71,40	36,22	39,16	33,17	43,46	48,52	38,22
	94,27	94,81	93,70	93,15	92,95	93,37	58,93	61,13	56,66	23,34	21,82	24,92	35,59	39,31	31,74
Siirt	102,98	102,80	103,17	105,79	105,68	105,90	89,70	103,63	74,76	47,53	58,37	35,92	42,16	45,27	38,84
	93,82	94,13	93,49	93,69	94,06	93,31	65,32	70,60	59,65	30,86	34,79	26,65	34,46	35,81	33,01

Kaynak: MEB.

Not 1. IBBS 3. düzey okullaşma oranları Türkiye İstatistik Kurumu tarafından hesaplanmıştır.

Not 2. 2016'/17 okullaşma oranları hesaplanırken, kullanılan nüfus ve öğrenci sayılarında Türkiye'de ikamet eden T.C. vatandaşları kapsamıştır. Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklu nüfus ve yabancı uyruklu öğrenci sayıları kapsam dışında tutularak hesaplanmıştır.

(1) Genel Lise, Anadolu Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi, Spor Lisesi ve Özel Liseler.

(2) İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Mesleki ve Teknik Liseler, Özel Eğitim Meslek Liseleri ve Özel Meslek Liseleri.

(3) Ortaokul brüt okullaşma oranları hesaplanırken Açık Öğretim Ortaokulu öğrencileri dahil edilmiştir. Ortaöğretim de ise brüt ve net okullaşma oranları hesaplanırken Açık Öğretim Lise öğrencileri dahil edilmiştir.

(4) Her il için birinci satırlar brüt, ikinci satırlar net okullaşma oranlarıdır.

Tablo 20. Nüfusun İşgücü Durumu (2017)

İBBS Düzey-2	[15+ yaş - Bin Kişi]									
	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşgücüne dahil olmayan nüfus	İşgücüne katılma oranı (%)	İşsizlik oranı (%)	Tarım dışı işsizlik oranı (%)	İstihdam oranı (%)	
Istanbul	11.457	6.578	5.664	914	4.879	57,4	13,9	14,0	49,4	
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	1.367	808	741	67	559	59,1	8,3	9,8	54,2	
Balıkesir, Çanakkale	1.356	675	634	40	681	49,8	6,0	8,3	46,8	
Izmir	3.393	1.874	1.611	263	1.519	55,2	14,0	15,1	47,5	
Aydın, Denizli, Muğla	2.339	1.296	1.205	92	1.043	55,4	7,1	9,2	51,5	
Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	2.395	1.269	1.191	78	1.126	53,0	6,2	8,6	49,7	
Bursa, Eskişehir, Bilecik	3.110	1.610	1.452	158	1.500	51,8	9,8	10,6	46,7	
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	2.840	1.554	1.386	168	1.286	54,7	10,8	12,4	48,8	
Ankara	4.129	2.210	1.960	250	1.920	53,5	11,3	11,6	47,5	
Konya, Karaman	1.747	879	827	52	868	50,3	5,9	7,8	47,3	
Antalya, Isparta, Burdur	2.333	1.321	1.161	160	1.013	56,6	12,1	14,4	49,7	
Adana, Mersin	2.994	1.495	1.335	160	1.499	49,9	10,7	12,8	44,6	
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	2.266	1.086	961	125	1.180	47,9	11,5	14,0	42,4	
Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	1.153	583	517	66	569	50,6	11,4	15,0	44,9	
Kayseri, Sivas, Yozgat	1.774	876	771	104	899	49,4	11,9	15,3	43,5	
Zonguldak, Karabük, Bartın	807	407	378	29	399	50,5	7,2	10,3	46,9	
Kastamonu, Çankırı, Sinop	606	346	330	16	260	57,1	4,6	8,2	54,4	
Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	2.097	1.098	1.024	74	999	52,3	6,7	10,6	48,8	
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	2.054	1.112	1.072	40	943	54,1	3,6	6,1	52,2	
Erzurum, Erzincan, Bayburt	761	375	355	20	386	49,3	5,5	8,6	46,6	
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	751	381	360	21	370	50,7	5,5	11,2	47,9	
Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	1.266	652	607	46	614	51,5	7,0	10,2	47,9	
Van, Muş, Bitlis, Hakkari	1.371	654	571	83	717	47,7	12,8	19,7	41,6	
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	1.839	861	731	130	977	46,8	15,1	16,5	39,8	
Şanlıurfa, Diyarbakır	2.316	1.113	959	154	1.203	48,1	13,8	19,5	41,4	
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	1.373	530	388	143	843	38,6	26,9	30,1	28,2	
Türkiye	59.894	31.643	28.189	3.454	28.251	52,8	10,9	13,0	47,1	

Kaynak: TÜİK.

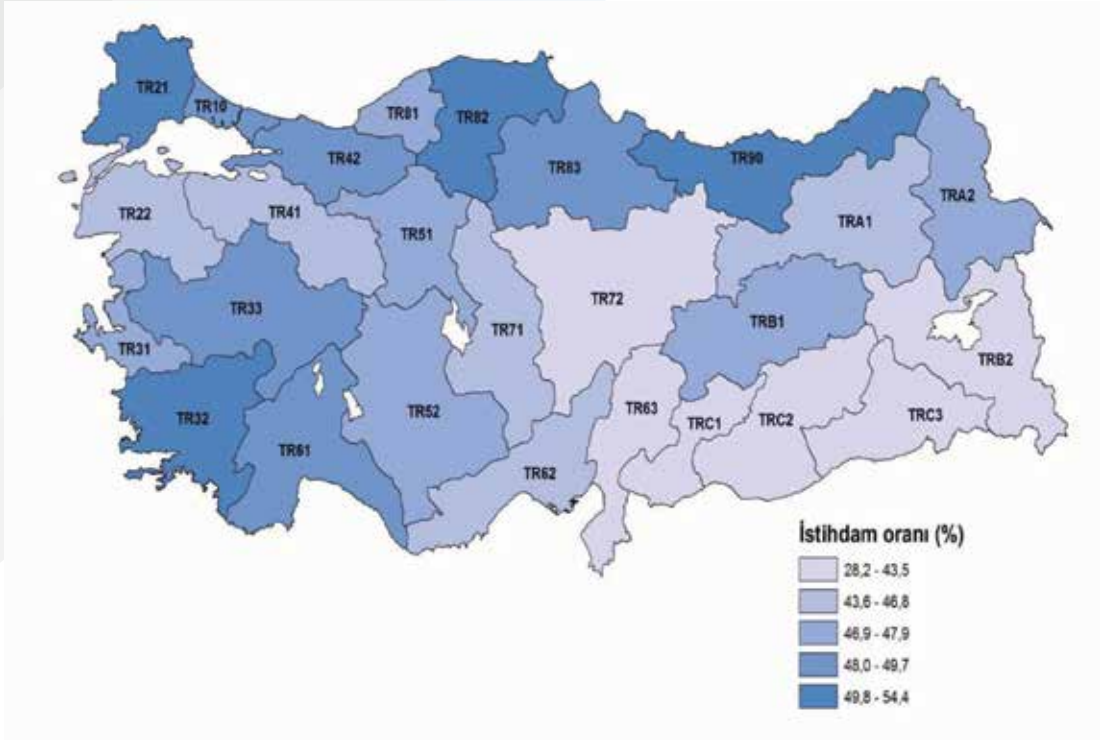
Tablo 21. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı (2017)

İBBS Düzey-2	[15+ yaş - Bin Kişi]						
	Toplam	Tarım	Sanayi ⁽¹⁾	Hizmet	Tarım (%)	Sanayi (%) ⁽¹⁾	Hizmet (%)
Istanbul	5.664	66	1.800	3.799	1,2	31,8	67,1
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	741	127	266	347	17,2	35,9	46,9
Balıkesir, Çanakkale	634	195	131	308	30,8	20,6	48,6
Izmir	1.611	161	501	949	10,0	31,1	58,9
Aydın, Denizli, Muğla	1.205	323	290	592	26,8	24,1	49,1
Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	1.191	388	306	496	32,6	25,7	41,7
Bursa, Eskişehir, Bilecik	1.452	157	607	688	10,8	41,8	47,4
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	1.386	207	509	670	14,9	36,8	48,3
Ankara	1.960	63	462	1.434	3,2	23,6	73,2
Konya, Karaman	827	218	239	369	26,4	29,0	44,7
Antalya, Isparta, Burdur	1.161	253	192	716	21,8	16,5	61,7
Adana, Mersin	1.335	280	285	770	21,0	21,3	57,7
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	961	228	235	498	23,7	24,5	51,8
Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	517	151	112	254	29,2	21,7	49,1
Kayseri, Sivas, Yozgat	771	195	219	357	25,3	28,4	46,3
Zonguldak, Karabük, Bartın	378	125	91	162	33,0	24,1	42,9
Kastamonu, Çankırı, Sinop	330	157	57	116	47,6	17,3	35,1
Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	1.024	409	185	429	40,0	18,1	41,9
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	1.072	463	162	447	43,2	15,1	41,7
Erzurum, Erzincan, Bayburt	355	143	46	166	40,2	12,9	46,9
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	360	195	45	119	54,2	12,6	33,2
Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	607	208	103	296	34,2	17,0	48,8
Van, Muş, Bitlis, Hakkari	571	236	138	197	41,4	24,1	34,5
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	731	95	249	387	13,0	34,1	52,9
Şanlıurfa, Diyarbakır	959	358	165	436	37,4	17,2	45,5
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	388	63	82	244	16,2	21,0	62,8
Türkiye	28.189	5.464	7.478	15.246	19,4	26,5	54,1

Kaynak: TÜİK.

(1) İnşaat sektörü, sanayi sektörü içinde değerlendirilmiştir.

Harita 1: İstihdam Oranı, İBBS 2. Düzey (2017)

Kaynak: TÜİK.

TR10 (İstanbul)

TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)

TR22 (Balıkesir, Çanakkale)

TR31 (İzmir)

TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)

TR33 (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak)

TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)

TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)

TR51 (Ankara)

TR52 (Konya, Karaman)

TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)

TR62 (Adana, Mersin)

TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)

TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)

TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)

TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)

TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)

TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)

TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)

TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)

TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)

TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)

TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)

TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)

TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)

TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)

